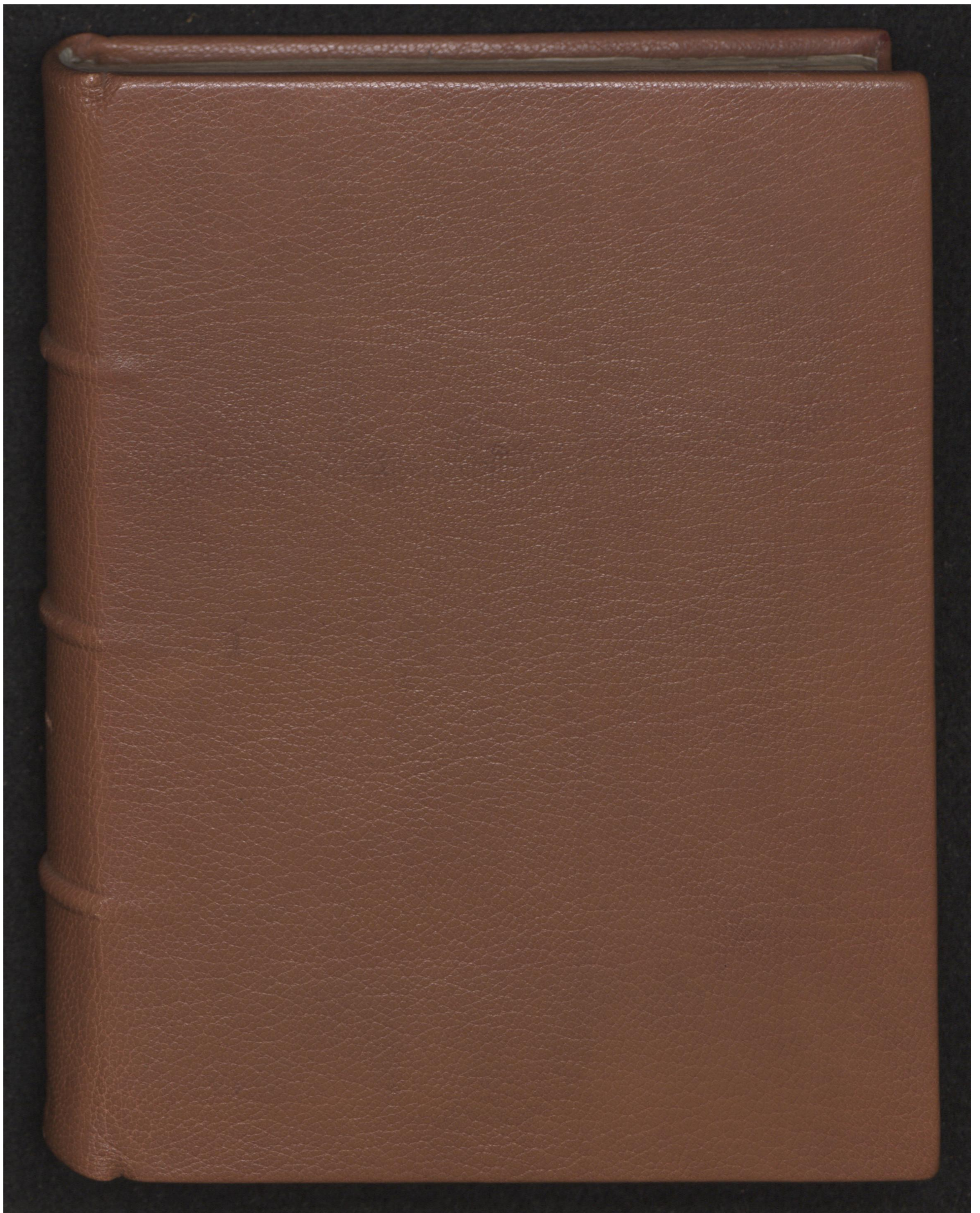
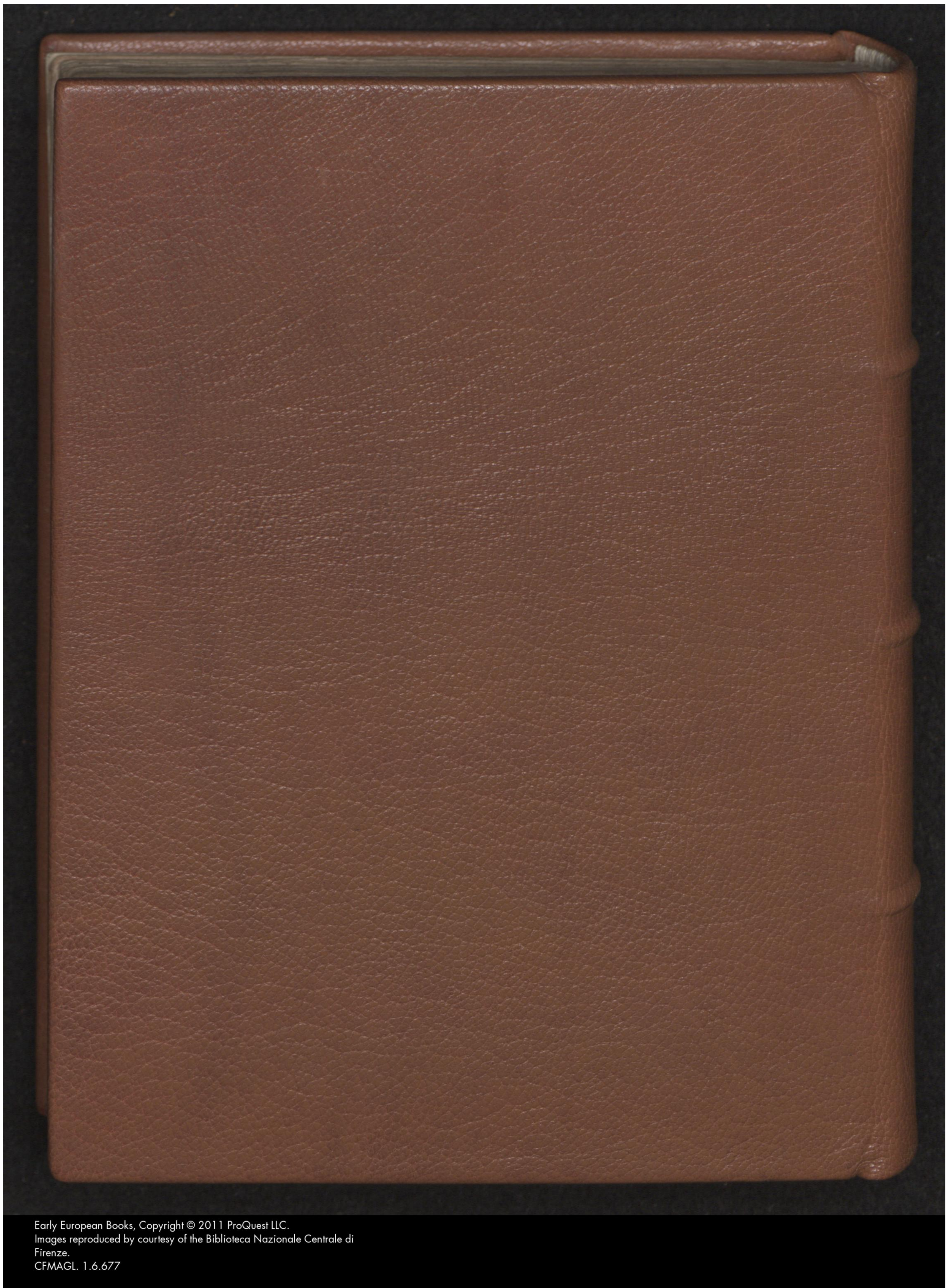
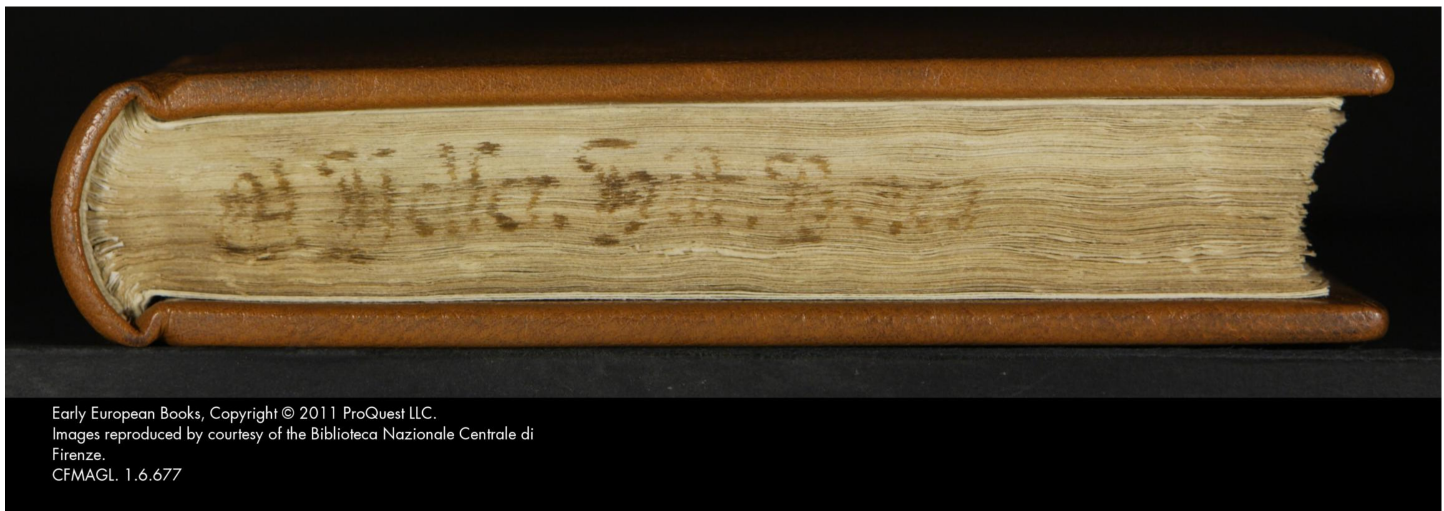

1
6
677

MARCI VELSERI
RERVM BOICARVM
LIBRI QVINQVE.

Historiam à gentis origine, ad Carolum M. complexi.

AVGVSTAE VINDELICORVM,
Ad insigne pinus.
Cum priuilegio Cæsaris perp.

ANNO MDCII.

PRINCIPES BOICI,

QVi quæue siue apud Boios, siue exteros dominati sunt: tum plerique qui hos, siue sanguine siue affinitate, attigerunt. Intermixtis qui Boijs exteri imperarunt. Vtrobique interdum coniecturis indultũ, quarum rationes explicatæ.

Libro primo.

Libro secundo.

Quibus T. B. *additum, Tolisto-Boios spectant. Quibus* M. *Marcomanos, sub quorum nomine Boij aliquamdiu latuerunt.*

M. AV-

Libro tertio.

Quibus B. P. *additum, Boicæ principatum tenuere. Quibus* L. R. *Langobardorum Reges ex Boijs fuere.*

EPISCOPI.

IVVAVIAE, *siue* SALISBVRGI.

Rupertus. 211
Vitalis. 219
Ansologus. 274
Sauolus. 274
Ezius. 274
Flobargisus. 274
Ioannes. idem Aquila ab Alcuino appellatus. 274
Virgilius. 304
Bertricus. 327
Arno. 327

REGINOBVRGI.

Lupus. 212
Emmerammus. 228
Ratharius. 268
Garibaldus. 274
Simpertus. 308

LAVREACI.

Laurentius. 175
Ierardus. 175
Eutherius. 175
Maximilianus. 175
Quirinus. 175
Constantius. 179
Theodorus. 180
Philo. 219
Viuilus siue Viuilo. idem Adda. 272. 274

BATAVIS.

Valentinus 179. 260
Erchenfridus. 219
Bruno. 221

POST HAEC LAVREACENSIS ET BATAVENSIS SEDES COALVERE.

Sidonius. 305
Antelmus. 308
Visericus. 308
Valdericus. 320

ARGVMENTA.

Libro primo.

GEntis origo. Nomen. Insignia. Transitus in Italiam, & res ibi potissimùm, per annos circiter quadringentos, gestæ.

Libro secundo.

REs in reliqua Europa, & Asia, ante constitutum in Boica principatum, à Boijs gestæ. Bauariæ nomen unde natum, & eius ad Boios analogia.

Libro tertio.

PRincipatus à Theodone in Boica constitutus, anno post Christum natum D V I I I. Boicæ descriptio: quique eam populi ante Boios habuerint. Res gestæ ad annum usque D C X V I..

Libro quarto.

REligio Christiana, Ruperto docente, recepta. Res in Boica, & à Boijs in Italia gestæ ad annum D C X X X.

Libro quinto.

REliquum historiæ ad annum D C C L X X X V I I I. Thassilo cum Theodone filio à Carolo Magno exauctoratus.

VI

MARCI VELSERI

RERUM BOICARUM

LIBRI CINQUE

MARCI VELSERI RERVM BOICARVM

LIBRI QVINQVE,

AD MAXIMILIANVM

BOIORVM DVCEM.

Liber primus.

PIetatis tuæ in patriam fuit, Sereniſſime Princeps, uniuerſam Boiorum gentem, quæ ſiue iam nunc eſt, ſiue poſthac ſequetur, ſed & quæ præteritis annis unquam uſquam extitit, ab omni antiquitate, benefaciendo velle demereri. Quod viuis atq; præſentibus repræſentare, promptum & procliue, religione, prudentia, iuſtitia, æquitate, clementia, virtutibus regijs alijs, quarum fructus deinceps ad poſteros permanaturi ſunt, cum memorabili nominis tui commendatione. Sed quâ maiores, morte dudum functos, poſſint attingere, via nulla retrò eſt; niſi quod hoſce, in beatis etiam nunc ſedibus, ubi æternum æuum felices agitant, te talem tantumq́;

genuisse, lætari existimandum. Ceteroqui ad illos priuatim, unum beneficij genus pertinet, quod nemo unquã bonus contempsit, nominis, rerumq; gestarum famam, diuturni temporis vetustate languescentem, atque intermorientem, ex situ & tenebris, in vitæ quodammodo lucem & splendorem reuocare. Seriò enim, mortuorum vita, in viuorum memoriâ posita, memoria, sine litterarum monumentis, obscura & caduca est. Historiam itaque scribi voluisti: isti primùm fini, posterûm inde exemplo, documento, Boici generis bono uniuersè. Piè hoc. Illud prudenter; cum sub imperio tuo degerent homines eruditionis laude florentes, magna etiam exterorum quorundam fama esset, antetulisse ceteris, & legisse præ omnibus, scriptorem ex amica & fœderata potissimùm ciuitate, qui maleuolentiæ, & inuidiæ, & adulationis caussas, procul haberet. Veritatis hæc nimirum fiducia, virtutis conscientia est, narratori nullis affectibus obnoxio, res tuas tractandas credere. Nam nos sanè liberum pectus afferimus, nec inania scientes captaturi, nec rectè cuiusquam facta volentes pressuri, nec quę secus euenere, ut in longo temporis curriculo multa utrimque accidere necesse est, parsuri prodere, publicè interesse rati, fugienda sequenda iuxta notescere. Ceterum non sustineamus affirmare dubia, non item subducere, quæ vero accepimus similia. Magnitudinem oneris aspectu æstimauimus, ver-

ſatum libratumq́; deinde, ſenſimus multò magis: ſuperiorum annorum ſcriptores Boici, feramus ſi non ſubleuant, niſi verò aggrauant etiam, quamquam nullius labores obtrectamus, res in confeſſo eſt: humeros tamen non ſubduximus, ſed tuo freti maximè iudicio, memoriæ populi amici, belli paciſq́; artibus incluti, pro virili parte lubentes conſuluimus.

IN Europę diuiſione, veteres multò maximam partem Celtarum populis tribuiſſe comperio. Regionem ad ambas Rheni ripas, quod Dio ſcripſit, Dio lib. 39. tum hinc omnem quæ poſtea Gallia & Hiſpania fuit, Gades uſque, uti Ephorus, inde porrò quicquid Eph. apud Strab. lib. 4. terrarum ad Scythas iacet. Celtiberiæ & Celtoſcythiæ clara utrimque nomina, rei fidem ad poſteros propagarunt. Extremas etiam ſub Septentrione oras, Celtas tenuiſſe, ex Hipparcho pâret; hic ſo- Hipp. ap. Strab. lib. 2. lem æſtiuas noctes perpetes in Celtica lucere memorat, quod, præterquam ſi qui ad ipſum prope cæli cardinem colunt, nulli hominum generi poteſt contingere. Ad miraculi ſpeciem in fabulam auxit Eudoxus Rhodius, eſſe gentem circa Celticam, quæ Eud. ap. Apollō. hist. mirab. 24. noctu videat, interdiu non videat. Sed Celticæ appellationis fama, vetuſtate hebetata, de ceteris eſt obſcurior: in Gallia, & quæ, nomine ſerò mutato, nunc Germania eſt, diutius tenuit. Vltra tamen

Rhenum arctata paullatim, accisis postmodum magis magisq; finibus, in ultima demum Gallia hæsit, partem eius complexa circiter tertiam. Nec est vocabulum Celtico vetustius, aut omninò aliud, quo Germanos Græci Latiniq; homines, ante inuentum Germaniæ nomen, uniuersè appellarint, cum priuata Celticarum gentium supersint. Nam quod sacrarum litterarum interpretes fere consentiunt, Ascenezem, natum Gomero Iapheti filio, cui Noë pater, imperium hac extendisse, uniuersæ genti nomen fecisse, & Hebræi ex vetustissima antiquitate hodieq; usurpant, reliquorum populorum linguæ nunquam sequutæ sunt. Scio Cimmerios & Cimbros nuper in hac causa suffragatorem inuenisse, qui eos non Germanis tantum & Gallis, sed innumerabilibus præterea gentibus, Aborigines ausus est asserere, secundis multorum sententijs, qui nouitatis ubique amor est. At præiudicatæ opiniones eualuere, nec Cimmeriæ tenebræ ullis ingenij & litterarum luminibus satis potuere dispelli. Ego Celtas, qua longissimæ ætatis memoriam respicio, Galliam & Germaniam complexos reperio. Et præposteram ambitionem interpretor, Germanorum Gallorũq; principatum hac illac trahentium, quando uterque populus uno nomine olim census, iisdem originibus ortus censendus est. Græcos auctores habeo (quos penes tam vetustæ tamq; incertæ rei fides erit) conditorẽ fuisse Celtum, filium siue Herculis ex

Cæsar de bel. Gall. lib. 3.

Genes. c. 10,

Ioan. Gor. Becan.

Etymol. u. Κελτά.

ex Celtô, aut Celtine, aut Sterope, siue Polyphemi ex Galatea: Timagenes, simpliciter regem dixit. Sanè Herculem apud se egisse, Germani credi voluere, auctor Tacitus. Qui patria tamen sequutus carmina, originem Manno, filio Tuistonis, Dei terra editi, tribuere maluit. Nos hoc genus narrationes, quo merentur loco, seponimus, operam ijs ad aliquam veri speciem conformandis, non lusuri. Iosephus Moyseæ historiæ interpres non malus, Aschanaxem retulit (Ascenezem appellauimus) condidisse Aschanaxas, siue Rhegines: eo nomine si Rheni accolas respexit, ut videri hominibus eruditis intelligo, iam Aschanaxes Celtarum generatim sit conditor, siquidem Galli & Germani Rhenum æquè accolunt.

Parthen. ar. at. c. 30.
Etymol. in Celtica.
Appian. Illyr.
Timag. ap. Ammian. Marcell. lib. 15.
Tac. de mor. German.
Ios. antiq. lib. 1. c. 11.

Celticam autem vocem, Cæsar indigenam esse pronuntiauit: inde tot eius notationes atque explicationes, haud ita dudum exortæ sunt, quot hominibus otio iuxta & ingenio abutentibus, vacauit excogitare. Earum ut una aliqua vera sit, fieri fortasse potest, ut certa & comperta nobis habeatur, fieri, quantum video, vix potest, itaq; cogitatò prætereo. Porrò Celtarum gentes, quod pro terrarum spatio necesse, fuere multiplices. Neque nunc facilè explicatu sit, quam quæque regionis oram, utram saltem Rheni ripam, primum occupauerit: nam nullis reliquis domesticis litteris, obscurum, atque incertum adeò est, si quid hîc exteræ suppeditant.

Cæs. bel. Gall. lib. 1.

Pol. lib. 1. Bona fide Polybius, quæ à Narbone ad Tanaim in Septentriones vergunt, illa etiam tum ætate inexplorata fuisse omnia, somniorum loco quorundam de ijs dicta, scripta, habenda monuit. Id quam vellem sibi certi, huius & superioris memoriæ, scriptores, persuaderi passi, historias quæ dudum periere, duxissent perditas, iam illi nimium quantum operæ, quod inanibus coniecturis excogitandis exornandisq; posuere, potuissent compendi facere, lectores simul incredibili tædio, molestæ & absurdæ lectionis, ut meus saltem sensus est, leuare. Taciti sententia, hominis rerum nostrarum apprimè callentis, sua se verisimilitudine approbat, antiquitus utriusque partis populos, ut quisque eualuerat, occupasse permutasseq; sedes, promiscuas adhuc, & nulla regnorum potentia diuisas; quantulum obstaret enim Rheni alueus, pari maximè utriusque tunc temporis ripæ libertate? Itaque, non, si alicuius aliquando gentis sedes, ultra citraúe Rhenum, videbimur idoneis testibus posse constituere, consequetur ideò, primas illas fuisse & perpetuas, ab usque ultima origine: quandoquidem multas retrò migrationum vicissitudines latêre, verisimile admodum, sed memoriæ, infiniti prope temporis diuturnitas, velum obduxit.

Tac. de mor. Germ.

Celtarum Boij habiti, gens ampla & valida. Nomen Tarquinio prisco Romæ regnante, in Italia primùm auditum est. Vetus poeta Simylus, Romulo olim

Sim. ap. Plut. Romulo.

olim Rege, Capitolium à Tarpeia Boijs & Celtis proditum ſignificat,

Ἡ δ' ἄγχου Ταρπηΐα παρὰ Καπιτώλιον αἰπὺ
Ναίουσα, Ῥώμης ἔπλετο τειχολέτις.
Κελτῶν ἣ στέρξασα γαμήλια λέκτρα γενέθλης,
Σκηπτούχων πατέρων οὐκ ἐφύλαξε δόμους.

Et paullò poſt,

Τὴν δ' οὔτ' ἂρ Βόϊοί τε καὶ ἔθνεα μυρία Κελτῶν
Χηράμενοι, ῥείθρων ἐντὸς ἔθεντο Πάδου.
Ὅπλα δ' ἐπιπροβαλόντες ἀρειμανέων ἀπὸ χειρῶν,
Κούρῃ ἐπὶ στυγερῇ, κόσμον ἔθεντο φόνου.

Sed palam falſus, illa quippe Sabinis prodidit. Tarquinij regno, primus Bellouesſus, pleroſque Galliæ populos, Elitouius inde Cenomanorum, manum in Italiam duxit. Sequuti Boij & Lingones, incertum quibus profecti ſedibus, & quo duce; ex Celtica veniſſe conuenit. A Boijs quæ Laus Pompeia poſtea dicta, condita; & Pado traiecto, Etruſcis atque Vmbris pulſis, magnus agri modus, & urbes opulentæ perplures, intra Apenninum inſeſſæ ſunt. Etruria media Italia, ad utrumque tunc littus porrecta, cum ſapientiæ ſtudio, atque religionis opinione, tum ingentibus terra mariq; claruit opibus; & verò populum, cui Etruſci loco ceſſerint, animis manibusq; valuiſſe oportet. Bellouesſo SIGOVESVS frater fuit, impigri ambo iuuenes, Ambigati ſorore geniti (Ambigatus Celtico Rex erat) auunculi conſilio

Liu. lib. 5.

Plin. lib. 3. c. 17.

SIGOVESVS.

Iustinus lib. 24. silio, prægrauantem domo multitudinem, hominum trecenta omninò millia, ductis colonijs exonerare aggressi, cum alteri Italia obuenisset, Hercynij saltus huic sortitò dati sunt. Quæ Sigouesum gentes sequutæ, à Liuio, omnis huius historiæ scriptore, non est proditum, nec enim suscepti operis argumentum eò pertingebat: De Belloueso proditum, maximas peditum equitumq; copias, ex Biturigibus, Aruernis, Senonibus, Aeduis, Ambarris, Carnutibus, Aulercis coactas, Italiæ intulisse. Procliue verò coniecturam ducere, fratrem, cui aspera Hercyniæ peterentur, neque pauciores numero, & æquè bello bonos ac strenuos, sub signis habuisse, quod Ambigati voluntate, utrique, quantum hominum vellet, licuerit legere. Tectosages nimirum potissimum, & Heluetios, & Boios: quando ex omnibus Galliæ populis, hæc ad Hercyniam nomina claruere, extra syluam Tectosages & Heluetij, Boij intra, quâ mediâ Germaniâ, magnum terrarum tractum, perpetua vasti nemoris corona, in orbem cingit. Tum Boiohemo nomen regioni ex re inditum: prioris appellationis, si qua fuit, vestigium omne deperijt, isthæc postea, quantumuis mutatis cultoribus, manet. Bellouesus autem & Sigouesus, expeditionem, annos circiter sexcentos totos ante Christum natum, suscepere. Initia siquidem Prisci Regis, cui illi æquales, hunc numerum superant, vitæ exitus non assequitur. Atque ea antiquissima est

Cæs. de bel. Gall. lib. 1. Tacit. de mor. Germ. Strabo ex Possid. lib. 7.

ANN. ANTI CHR. NAT. DC.

Omnes chronol.

est Boiorum memoria, certis litterarum monumentis consignata. Multis prius sæculis conditos, vires paullatim, ut habentur res mortalium, extulisse crediderim, quæ reseratis hinc Italiæ alpibus, Hercynij inde saltus latebris, fortissimis utrimque nationibus pulsis, duobus imperijs felici audaciâ, una tempestate constituendis, potuerint sufficere. Verum enimuerò hæc scriptorum silentio pressa iacent. Quin nec illud promptum explicare, quibus Boij ea ætate in Gallia finibus usi, & num hos continenter tenuerint, an prioribus alijs aliquando expeditionibus alicunde profecti, illuc immigrarint. Quod Iulius multis post sæculorum curriculis, Boiorum aliquos in Aeduorum confinio collocauit, id de quo quærimus, longo interuallo non attingit, & ea sanè manus ex Germania in Gallias retrò redierat. Cæs. bel. Gall. lib. 1.

Memorare possim, qui auctores Boios, magnis emensis terrarum spatijs, iter ex Armenia usque tenuisse asserunt. Sed ij neque quem sequantur, neque quod tantæ, & tam vetustæ rei testimonium laudent, idoneum ullum nominant, neque eorum de reliquo oratio, quo quidem modo ab ipsis concepta est, veri faciem, probabilemq; speciem obtinet. Quamquam enim, Noëticum alueum, humani generis diuino consilio seruatorem, post uniuersi orbis eluuiem, in Armeniæ montibus consedisse, inde mortales omnes effusos esse, conuenit: Vitus Arenpek. And. Monachus manuscr. alij passim. Genes. c. 8.

Ex quo fit, non hoc tantum, quod isti de Boijs ponunt, sed quicquid præterea hominum, ubi ubi terrarum degit, ex Armenia prodijsse: Atque si antiquissimæ populorum profectiones, terra & pedibus, non mari & classe, susceptæ sunt, quod planum existimo atq; expeditum, consectarium, Germaniam ante Galliam & Hispaniam, hominum paruisse cultui, quippe quæ ex Armenia huc proficiscentibus occurrat prior: Quamquam inquam hæc testata sint, res tamen eò redit, ut si semel approbetur, Boicum nomen tam vetustam antiquitatem attingere, reliqua ordine consequantur, & ex Armenia originem trahere, & in Germania prius quam in Gallia auditum esse: sin rursus priscæ adeò memoriæ indicium certum nullum extat, nam nullum proferri video, tam fieri potest, Boiorum gentem, hisce demum regionibus, habitata iam Germania & Gallia, siue coniunctim Celticâ verius, quam antea in Armenia fuisse conditam. Quod dum fidei & pudori consultum imus, in medio relinquimus, Boios uniuersè Celticam gentem appellasse satis habentes, nam hoc tutò & rectè poterat. Cordi nobis geographorum ratio, quorum tabulæ, extremum terræ marisq; limbum, ignotæ oræ nomine præscribunt, tantò pudentius, quam si incomperta & irreperta, pro certis exploratisq; afferant.

De nominis notatione, eadem mihi mens. Etsi fidenti alicui coniectori, non prorsus inane videri queat,

queat, quod memini legere, neque antehac obseruatum esse, admirationem habet, Boiaros an Boieros, quæ Germanis puta Boiorum appellatio, ista etiamnum ætate, apud Moschos, qui ad Armeniam in orientem vergunt, claritudinis & nobilitatis adhuc haberi vocabulum, quippe quod amplissimo gentis ordini tribuatur. A bobus qui duxere, Bœotico inuento, aut Bauaro aliquo, siue Boioario, qui ex Armenia venientium princeps fuerit, næ illi oppidò ineptiunt. Nisi Brutum Armeniæ & Chaldeæ regem, & Archelaum, & filiam principis de Griffis, & Hectorem, & Ionnam, & Simpilionem cum Salandra Aegyptia, Bauari maiores, ferre possumus. Insciti item illi qui Boium Herculis filium fuisse narrant, fratrem Norici, Hunni & Heluetij, natu minimum, Rhomum tunc Galliæ imperantem, regnum inter malè concordes diuisisse. Iam quid eos producam, nisi ut rideantur profectò, qui Boios in Iobabo Iectanis filio, Heber nepote, quærunt! Heber autem Salem patrem, Arphaxad, Semo Noe filio natum, auum vocauit. Saltem Iobus nugaturis in mentem venisset, ut quo se iactarent homines harioli haberent, excogitato nomine, cuius totidem litteræ traiectæ, Boium exprimunt. Probabiliores fortasse aliquantò alteri, acutiores equidem, certiores nihilò, Boger, unde Boier & Boij prodierint, dictos dixere, qui arcubus pugnarent, quod Bogen patria lingua arcus sit. Ab imperan-

Herbersteini Posseu. Heidenstein. alij.

Manuscripti obscuri. Meminit Arenpek.

Manuscriptorũ quorundam ineptiæ variæ.

Bec. Hermath. do alij & ab offerendo, Boi nomen traxere bifariam. Inuenti denique, qui Auarum appellatione huc abuterentur, nam Bauaros ex Boijs & Auaribus coijsse existimant. At Bauarorum appellationem recentem, à Baioarijs fluxisse, Boioarios nomen Boijs debere, erit cum docebimus. Nunc ad ea quæ certorum auctorum testimonijs comperta, redeo.

Pol. lib. 2. Occupatis ergo uberrimis Italiæ campis, victores Galli, siue illi Celtæ, (Polybius utrumque nomen promiscuè tribuit) regionem partiuntur. Boijs, quorum centum & duodecim tribus erant, locus inter Padum, Apenninum & Ariminum obtigit, Ananibus Aegonibus & Senonibus proximus. Ibi omnes pagatim & vicatim habitare, nec salutem mœnibus, sed virtuti concredere, cetera rudes incultiq;, in herbarum toris cubare, ferina vesci, non artibus, non apparatui paullò humaniori indulgere, duas tantum res industriè prosequi, viros scires, militarem disciplinam, & agrorum cultum, nullas priores pecoribus & auro diuitias ducere, quod hæ dominum nimirum peregrè etiam comitentur. Amicitias & clientelas magna ambitione parare, multo studio tueri, neque id temere & nullo consilio, qui plurimis clientibus stipatus, Deuotos, Soldurios, Ambactos & Comites, Cæsar atque Tacitus variè appellant, unus reliquos potens percellere, omnibus terrori esse; nam incredibilis istius ordinis in patronos affectus, quorum ne dum vitæ & saluti, sed

Cæs. de bel. Gall. lib. 3. & 6. Tac. de mor. German.

etiam

etiam famæ, propriam posthabere, sacramentum erat, superstitem verò principi ex acie decedere, probrosum in omnem vitam reliquam, nec fere repertus, qui eo interfecto cuius se amicitiæ deuouisset, mori recusaret, illum defendere, tueri, sua quoque fortia facta gloriæ eius assignare, hoc demum in prima commendatione positum. Cum eiusmodi institutis Boij Celtæq; ceteri, in Italia viuerent, & vicinorum plerique siue metu agerent obnoxij, siue vi & armis ad exitium & vastitatem euerterentur, anno

ANNI ANTE CHR. NAT. CCCXCIV.

quo Veij à Camillo capti, qui fuit antequam Christus nasceretur trecentesimus nonagesimus quartus, & illo prorsus die, Melpum, opulentia præcipuum in Transpadanâ oppidum, ab Insubribus, Boijs & Senonibus deletum est, uti Cornelius Nepos retulit. Sexennio non toto interiecto, Galli (tum Clusium BRENNO duce obsidebant) Fabiorum iniuria accensi, qui cum legati venissent, se palam pro hostibus gesserant, relicto Clusio, Romam recto itinere petierunt, fusoq; & fugato ad Alliam obuio exercitu, urbem propemodum vacuam & desertam nacti, inflammarunt, reliquias Romani sanguinis, & spem imperij, quod terrarum inde orbem tam latè complexum tenuit, Capitolinæ arcis angustijs conclusas circumsidentes, ad desperationem ferri adegere, proq; vita & libertate auro coëgere cernere. Fama Senones vulgo sequitur, an ad Boios aliquâ pertineat, Liuius dubium fecit, est enim ambigens,

Nepos ap. Plin. lib. 3. c. 17. Rom. historiæ scriptores passim.

CCCXXCIIX.

BRENNVS.

Liu. lib. 5. Plin lib. 3. c. 15. Strabo lib. 5. alij.

num Senones ſoli venerint, num à reliquis omnibus Ciſalpinorum Gallorum populis adiuti. Sed adiutos veniſſe à pleriſque, vero propius. Nam ſiue Etruſcum, ſiue Romanum bellum, præ Melpino quî potuêre contemnere? cum Melpino Inſubrum & Pol. lib. 2. Boiorum auxilia aſciuerint; deinde Polybius, accuratus inter primos, & religioſus, & vetuſtus auctor, Ananes, Boios, Aegones atque Senones, hoc loci & temporis coniunxit, quas nobiliſſimis Celtarum in Str. lib. 4. Italia gentibus accenſuit: Strabo Boios, Inſubres & Senones, maximas appellauit: ferociſſimorum elo- App. Celico, Βοϊοὶ κελτικὸν ἔθνος θηριωδέστατον. gium Boij, eximiè ab Appiano tulere, quamquam homo Græcus, militarem virtutem aſperiore paullò vocabulo perſtrinxit. Scriptor belli Punici medij Sil. lib. 4. poeta Silius, Chrixum Boiorum ducem, Brenni ſtirpe ſuperbientem memorat,

Boiorum ante alias, Chrixo duce, mobilis ala,
Arietat in primos, obicitque immania membra.
Ipſe tumens, ataui Brenni ſe ſtirpe ferebat
Chrixus, & in titulos Capitolia capta trahebat,
Tarpeioque iugo, demens, & vertice ſacro
Penſantes aurum Celtas umbone ferebat.
Colla viri fuluo radiabant lactea torque,
Auro virgatæ veſtes, manicæque rigebant
Ex auro, & ſimili vibrabat criſta metallo.

Quæ ſi ad hiſtoriæ fidem ſcripta ſunt, ut pleraque Silij, Boios Romæ capiendæ non interfuiſſe tantũ, ſed præfuiſſe quoque oportet, qui ducem dederint.

Certè

Certè Virgilius, cui nullum temerè verbum excidit, Gallos Capitolij obsessores, eodem corporis cultusq; habitu, quo Silius Boium hunc descripsit,

Aurea cæsaries ollis, atque aurea vestis,
Virgatis lucent sagulis, tum lactea colla
Auro innectuntur.————

Siue gentis morem sequutus, siue tabulam antiquam pictam aliquam, utrumque potuit. At virgata sagula quæ sint, læuè explicauit grammaticus interpres. Versicoloria appellauere Tacitus & Sidonius. Barbarus, inferioris æui scriptor, Gallos illis ad Carosi ætatem usque, usos esse ostendit. Ex Diodoro pâret, fuisse in tessellatam prope speciem, interstincta, & coloribus variegata, ut si quem retium plagas & maculas, pictis tabellis explere, & solidare delectet, funiculi decussati virgarum vicem sint, sic suturarum viæ in segmentatis vestimentis istis, quas si auratæ lineæ ad ornatum clauderent, omne enim Gallicum nomen auro apprimè delectabatur, vestes auro virgatæ dictæ, quod de Chrixo Silius scripsit. Ab areolarum autem hoc modo, vetustissima Boicorum insignium pars, cæruleo & candido alternata, perparum abit, quadris modicè in rhombos nimirum compressis, cuius generis virgato sagulo, miles Thoracomachus, in prisco de rebus bellicis libro, ornatus visitur. Atque ego compertum habeo, pleraque insignia quorum meri colores, ex militari primò habitu manasse, seu quod hactenus eodem

recidit,

Virg. Aen. 8.

Seruius.
Tacit. hist. lib. 2.
Sid. lib. 4. ep. 20.
Barb. Scriptor Sangallens. de vita Caroli M. sub finem lib. 1.
Diod. lib. 5. c. 9.

Liber qui Notitiæ utriusque imperij subiunctus.

recidit, in militum saga migrasse ex clypeis. Eant si qui fabulam de Psammetichi panibus probare adhuc possunt, commento vix poetis decorè usurpando. Rhombos plerique ter septenos obseruauere, alij aliter constituere: in caussas eius numeri, uti colorum itidem naturam & præstantiam, atque inde significatum, subtilius inquirere, vereor frustra fieri, etiamsi antiqua est numerorum superstitio, & benigna otiosis hæc omnis ad disserendum materia. Tenuit apud Germanos mos deinde perpetuo, Tacitus genti uniuersim tribuit, scuta lectissimis coloribus distincta, præcipuum cultum credere, in quē etiam sensum scribit, Germanorum scuta viminum textus esse, vel tenues & fucatas colore tabulas.

Herod. Eut.

Tac. de mor. Germ.

Tac. Annal. lib. 2.

Galli Româ post septem menses profecti, caussæ variè iactatæ sunt; siue pestilentia abactos & fame, siue Romani exercitus superuentu pulsos; siue patriæ denique charitate reuocatos, quam Veneti, per eorum absentiam occasionem nacti, popularentur, icto cum Romanis fœdere, urbe relicta, domum redijsse incolumes. Quod Polybio accredimus. Camilli victoria, & extorta hostibus præda, nec Romæ fidem inuenit, Drusus quippe demum, qui Drauso cæso primus cognomen reperit, Proprætor aurum Capitolinum ex Gallia retulisse dictus, multis post annis, quod, si Camillus in re præsenti recepit, fieri quî potuit? Atque hoc semel exemplo, quam proni scriptores, res suorum tollere, hostium pre-

Pol. lib. 1.

Suet. lib. c. 3.

premere (verè falsò, famæ ſecuri plerique, iuxta habent) qua vetuſtatis præſertim licentia, audendi animos adijcit.

Gallos inde domeſtica diſſidia exercuere; quod enim Italicorum felicitas & potentia, permagnam apud inalpinos haberet inuidiam, in gente irritabili & bellicoſa, ſæpe ad cædes deuentum eſt. A quibus cum primùm quies, arma in Romanos iterum verſa, repetitis ſæpe adeò vicibus, & tanta virtutis obſtinatione, ut Romani, cetera fidentes virium, & inuicti animorum, aduſque extrema Reipublicæ tempora præ ſe habuerint, alia omnia virtuti ſuæ prona, gloria belli Gallos ante ſe eſſe, cum quibus non de gloria, ſed pro ſalute certaretur, & quantumuis victores pleriſque ijs bellis, timorem adeò non poſuere, ut eum, peculiari propemodum tumultus nomine, quo in nullo præterea externo hoſte uſi ſunt, fateri neutiquam verecundum duxerint, quo & ſacerdotum vacationes, & priuilegia ceſſare voluere, unde metus magnitudinem æſtimes. Nam Cæſar, acer inprimis, & nulli gratiæ obnoxius in hac cauſſa iudex, Gallos virtute belli, omnibus gentibus prælatos, ſcriptum reliquit. Quarum Celticarum Gallicarumúe gentium, quę præcipua tunc extiterint ad laudem facinora, raris litteris conſignatum reperire eſt, & abſurdi proinde conatus, Boica diuinando ſingillatim proſequi velle atque eruere. Cum tamen magnam eorum partem ad Boios ſpe-

Pol. lib. I.

Salluſt. Catilin. & Iugurth.

Feſt. u. tumultuari. Cic. Phil. 8

Cæſ. de bel. Gall. lib. 5.

ctasse, ut ut rerum & temporum definitione incomperta, pro comperto exploratoq; sit. Nos quæ in eam aut alteram partem obseruauimus, deinceps exsequemur.

Liu. lib. 7. Eutrop. lib. 2. Oros. lib. 3. c. 6. Frontin. lib. 2. c. 4.

Appian. Celtico.

ANN. ANTE CHR. NAT. CCCLVI.

Memorabilis habita inter primas Gallorum expeditio, anno ante Christum natum trecentesimo quinquagesimo sexto, Caijs Fabio & Plauto Coss. quam Boiorum ductu & auspicijs motam Appianus scripsit. Hi cum Pręneste venissent, porrò progressi circa Pæstum consederant. Romæ C. Sulpitius Peticus Dictator dictus, M. Valerium magistrum equitum cooptauit, & robore militum ex duobus consularibus exercitibus lecto, in aduersos duxit. Bellum trahere Sulpitio consilium erat, quando nulla res cogeret se fortunæ tradere, hoste neque commeatu instructo, neque munimentis firmo, ijs præterea animis corporibusq;, nam hæc de Celtis omnibus Romanos habebat opinio, quorum quia in impetu tota vis esset, ea exigua interiecta mora, sponte languesceret. Sed militum ardore & ferocia impulsus, in aciem tamen descendit. Vbi, cum suis plus animorum quam virium esse cerneret, hostem insidijs captare aggressus, agasones mulis impositos, & armis ornatos, aliquot intermistis equitibus, clam in proximos montes iubet succedere, ibi se syluis occulere, quousque conserto iam prælio, signũ mouendi ostendendiq; daret. Atque pugnâ ad montium radices commissa, primi Romanorum, emissis

ANN. ANTE CHR. NAT. CCCLVI.

emiſſis pilis ſubſedêre, donec ſecundi, tertij & quarti mitterent, quibus itidem poſt iactum ſubſidentibus, Boiorum eo inuento tela ab illis vitata ſunt, poſtquam verò poſtremi miſiſſent, iam omnes ſimul coorti, clamore ſublato, in hoſtes agmine facto irruere occuparunt. Boij contra, dextrum Romanorum cornu acriter inuadere, nec ſuſtineri poterant, ni præſens Dictator, cohortando increpandoq; ſuos confirmaſſet; præcipuè pudorem valuiſſe memorant, ne ullum periculi genus defugere videretur miles, qui certamen paullò ante tam auidè cõcupiſſet, impreſſione itaque rurſus factâ, Boica acies turbari, & inclinari adeò cœperat, cum ſe vanus è monte terror, accepto ſigno oſtendit, ſpecie, ut hoſtium caſtra petere crederetur, quo metu pugnâ omiſsâ, effuſa paſſim ad caſtra fuga ſequuta eſt. Illic quoniam magiſter equitum præuerterat, fugientes ad montes ſyluasq; verſi, victori ſe eripere nequiuere, ab agaſonibus quippe excepti, & atrox admodum ubique cædes, in ſylua maximè edita, ut Appianus omnem illum Boiorum exercitum, tunc deletum prodiderit. Sulpitius triumphans urbem ingreſſus, magnum auri pondus ex ſpolijs conflatum, ſaxo quadrato ſeptum, in Capitolio dedicauit. Bella poſtmodum Gallica, interpoſita etiam aliquando triginta annorum pace, complura ſequuta ſunt, non uno fortunæ tenore: quæ ſciens prætereo, quando Boicũ illis nomen nullus ſcriptorũ intexuit. Polyb. lib. 2.

C 2 Anno

Anno demum ante Christum natum ducentesimo octuagesimo secundo, cum Galli Romanos, sub Arretinis ferè mœnibus, magna pugna vicissent, qua L. Cæcilius, siue Prætor siue Consul occubuit, Tribuni præterea septem, viri nobiles multi, & militum cæsa fuere tredecim millia. Postero, P. Cornelio Dolabella, Cn. Domitio Coss. Romani instaurato exercitu, irâ, quam ignominiæ pudor acueret, accensi, in Gallorum fines progressi, Senones habuere obuios, quos collatis rursus signis, versâ retrò belli alea, fœda adeò strage castigauere, ut si qui prœlio superfuere, patrijs eiecti sedibus, regionem victori vacuam reliquerint. Romana colonia in urbem Senonum principem deducta est, ea Senæ Gallicæ nomen retinuit. Boijs, quod exemplum ad se pertinere existimarent, magnam ea res curam iniecit, prope enim Senones colentes, satis intelligebant, unâ Gallici nominis gente excisâ, Romanis aduersus reliquas auctos animos, odia non imminuta esse. Occupandum ergo rati, coactis quam maximis potuere copijs & Etruscis ascitis socijs, quibus perpetuæ item in communem hostem inimicitiarum caussæ supererant, Romanis ad Vadimonis lacum occurrerunt, mox congressi, summam rerum unius certaminis pugnæ inclinandam commisere. Festinatæ expeditionis & præcipitis consilij, sera, quæ solet, pœnitentia comes fuit, multis Etruscorũ cæsis, Boijs plerisque omnibus. Neque fracti

Liu. epit. 12. Oros. lib. 3. c. 22.

Ex Pol. lib. 1. ut pleraque etiam sequentia.

ANN. ANTE CHR. NAT. CCXXCII.

CCXXCI.

ANN. ANTE CHR. N. CCXXC.

eo successu Boiorum spiritus, sequenti anno, C. Fabricio, Q. Aemilio Coss. collectis iterum viribus, & omni iuuentute quæ arma ferre poterat excitâ, Romanis se se finibus denuo intulere, conatu ingenti, euentu magis etiam funesto, dum bellum maiore animo quam consilio gestum eunt, internecione prope deleti, missis legatis, pacem temerè turbatam, inuitis animis repetere coacti sunt. Quæ permultos postea annos tenuit, non antea irrita, quam ijs qui priorum bellorum fortunam præsentes spectauerant, morte extinctis, exorta temeraria iuuenum factio, rerum omnium rudis, diuturnæ pacis luxu corrupta, uti fit, aduersa quæ experiendo nondum didicerat, nec euenire posse crederet, ergo presentia fastidire, rebus nouis delectari, earum occasiones quærere, atque ultrò moliri, facilè irritari, & leues quasque ex Romanis caussas, quoquo modo in calumniam trahere. Principum erant hoc genus consilia, plebe neque volente, neque omninò sciente. Illi clam suos, externis potissimùm fidere, & transalpina popularium auxilia confirmandis augendisq; domesticis opibus, euocare. Quæ Ariminum usque processerant, Romanam iam tunc coloniam, ante annos XXX. victis Picentibus deductam, cum Italici, multitudine perterriti, & vicinitate periculi admoniti, sumptis armis, ATEM & GALATVM, Reges ipsi suos, rei tantę priuatim auctores, occiderunt, nouos inde hospites aggressi, mutuâ se

ATES ET GALATVS.

Perottus Polybij interpres hęc nomina omisit.

cum illis cæde confecerunt. Pulcherrimum visum Romanis spectaculum, maximi belli metu, nullo suo periculo, sola hostium opera defungi; nam ad primum eius motus nuntium, habito delectu exercitum eduxerant, quem populari Boiorum conflictu audito, domum statim reuocauerunt. Et hæc quidem contigêre anno post pacem initam fere quadragesimo quinto, quem ducentesimum trigesimum sextum fuisse reperio ante quam Christus nasceretur, Ti. Sempronio Graccho, & P. Valerio Faltone Coss. Valerium illo anno bis cum Gallis congressum, primò aduersa fortuna usum, postea victorem extitisse, Zonaras & Orosius scripsere, verum si Polybio fides, ea certamina ad Boios nihil pertinuerint oportet. AN. ANTE CHR. N. CCXXXVI.

Atque hîc operæ pretium monere, Atem & Galatum, antiquissimos Boiorum reges esse, quorum post Sigouesum, & si fortè Brennum, certæ auctoritatis memoria extet; quo magis Boicorum scriptorum negligentiæ piget, à quibus cum isti præteriti, tum quos præterea ex Polybio, Liuio, Silio, postea memorabimus, tot alijs contra, impudenter confictis nominibus substitutis, quando proximus ab imperitia ad temeritatem & fabulas flexus est.

Biennio interiecto, C. Licinio Varo P. Cornelio Lentulo Coss. Zonaras auctor est, Gallos multitudine fretos, quam maximam coëgerant, in spem venisse, Romanos terrore perculsos, desponsis ultrò CCXXXIV.

animis,

animis, nec tentatis armis postulata facturos. Missis ea fiducia legatis, Ariminensem agrum à Consulibus repetiere, colonos illa urbe, quam sui iuris esse, iniuriâ à Romanis occupatam detineri dicerent, iusserunt cedere. Consules ancipiti cura suspensi, nec importunæ legationi concedere, nec irritam ausi aspernari, quod exiguas circa se copias haberent, & subitum bellum formidarent, extrahendo tempori ad Senatum reiecere, pactis inducijs, dum legati irent redirent. Hi neutro eorum quæ petebant Romæ impetrato, in castra reuersi, res domesticas interim afflictas, & prope perditas reperere. Plerique enim ex fœderatis, reputatione Romanæ potentiæ, & proinde timore, sententia interim demutata desciuerant, atque in Boios populares ipsos suos, leui ingenio versi, magnum eorum numerum, inopinato aggressu conciderant, quamquam non impunè, multis quippe suorum vicissim desideratis, reliqui se se domum unde venerant, recepere. Boij, sociorum scelere & perfidia in hunc modum deserti, & Romanis proditi atque obiecti, pacem longè durissimis conditionibus, magna agri parte mulctati, inierunt.

AN. ANTE CHR. N. CCXXX.

Anno ducentesimo trigesimo, M. Aemilio Lepido M. Poblicio Malleolo Coss. C. Flaminius Tribunus plebis, legem Romæ, patribus quantumuis inuitis, tulit, qua ager Picenus & Gallicus militibus viritim diuidebatur. Ex Piceno Senones ante aliquot

Præter Polyb. Cic. Lucullo, Bruto, 2. de inuent. & Catone. Etsi hîc Flaminium Q. Fabio Max. iterũ Cos. Tribunũ Pleb. fuisse scripsit.

quot annos eiecti, uti supra ostendimus; Gallicus is fuerit credibile est, quem Varus & Lentulus Boijs proxima pactione abstulerant. Id verò plerísque Gallorum, Boijs inprimis, qui Senam coloniam ægrè iam inde ab initio passi, Romanis contermini, iniuriæ proximi agerent, prorsus non ferendum videri. Quid enim? infinitam esse Populi Romani cupiditatem, nullo victoriarum cursu, nec quantumuis prolatis imperij finibus exsaturandam, domos deuictarum gentium, agros, fortunas uniuersas, sanguinem denique sitire, nec hominum more inimicitias atque bella gerere, qui imperio populos subiungere satis habeant, illum, nisi aut euersis aut deletis, & stirpitus excisis ijs quos subiunxerit, nunquam conquiescere. Eundum maturè obuiam latius in dies serpenti incendio, & quoniam periculi metus ad omnes pertineat, communi consilio coniunctisq; viribus esse restinguendum, priusquam proximis quibusque comprehensis, longè dissitos amburere incipiat. Moti his vocibus Insubres, se Boijs socios adiungunt. Quod verò plurimis retrò bellorum experimentis, sciri poterat, qualis quantúsque hostis Romanus futurus esset, placuit fœderatorum nomine legatos trans alpes ire, auxilia à Gæsatis petere. Valida ea ad Rhodanum, & insigni fortitudinis opinione gens, virtutem bella gerentibus stipendio prostituere solita, Concolitano & Aneroësti tunc Regibus suberat. Quibus in

præsens

præſens magnum auri pondus dono miſſum, in poſterum oſtentatæ Romanorum opes, tot bellorum prædis cumulatæ, quæ victores ſequerentur: nec dubiam futuram victoriam, Boijs & Inſubribus, maximis & florentiſſimis gentibus auſpicibus, anniterentur modo, animos manusq́; iungerent, quod cognatos populos, quod aduerſus perpetuum Gallici nominis hoſtem deceat: maiores cogitarent, quandoquidem illis orti eſſent, qui cæſo ad Alliam Romano exercitu, primo impetu urbe nullo labore potiti, eam præda, ferro, flamma vaſtauerint, poſt ſeptem menſes faſtiditam, æſtimatis pretio victis, quod pro capitibus ſoluêre, ſponte ſua reddiderint, ipſi opulentiſſimis ſpolijs onuſti, in patriam redierint: nihil eſſe cur non patria nunc ſperentur omnia, ceſſuras profectò, Dijs patrijs bene iuuantibus, hoſtium inſidias & tectos dolos, apertæ Gallorum virtuti. Inflammati legatorum verbis Reges, ſumma animi contentione cogendis copijs incubuere, ut ſatis conſtet, neque maiores, neque florentiores bellóque meliores, ex illis Galliæ partibus unquam prodijſſe. Expeditio, ſiue apparatus magnitudine, ſiue quod aliud obiectum impedimentum, in aliquot annos dilata eſt. Per quos Romanos perpetuus eius timor tenuit, emanarant enim pleraque Gallorum conſilia, quædam etiam coniectando facilè erat aſſequi. Conſules itaque, modo militum habere delectum, modo commeatum conuehere,

tela & arma fabricare, alia omnia quæ ad maximum bellum necessaria, expedire, quin exercitum, inani terrore perculsi, aliquando eduxêre, veluti iam præsentibus Gallis, fines mox irrupturis, qui è patria tamen nunquam adhuc mouerant. M. Aemilio Barbula M. Iunio Pera Coss. enixius veriti, quod Gallos venundatione multarum rerum, captiuorũ præcipuè, pecuniam corrogare animaduerterent, ne quis in posterum homini Gallo, vel aurum vel argentum datum vellet, callido consilio vetuere, nec enim mercenaria Gæsatorum auxilia, interceptâ pecuniâ, motura videbantur. Anno ducentesimo vigesimo tertio, C. Atilio Regulo L. Aemilio Papo Coss. bellum tandem, tot annorum spatio utrimque adornatum, exarsit. Gæsatorum Reges, traiectis Alpibus, Boios & Insubres, ad Padum fluuium ex fœdere paratos inueniunt: contracta peditum quinquaginta millia, equitum & essedariorum viginti; nisi numerus in Polybio male corruptus, exiguus scilicet ad id quod paulò ante dictum, fuisse multò maximum, eorum omnium qui ex Transalpina Gallia in Italiam unquam venerint. Veneti & Cenomani, à Romanis per legatos sollicitati, illis auxilio esse maluere, neque cognati sanguinis respectus Cenomanos tenuit. Collectis viginti armatorum millibus, & totidem Vmbris atque Sarsinatibus ascitis, uterque populus alpes insedit, inde, quę prima se offerret facultas, impetum in Boicum agrũ

ANN. ANTE CHR. NAT. CCXXVIII.

CCXXIII.

 factu-

factúrus. Quæ res, distractis Gallorum copijs, coacti enim fuere relinquere præsidia, quæ prouinciam à tergo tutarentur, grande expeditioni præpedimentum attulit. Romani contra quâ cura bellum parassent, incredibilis exercitus moles ostendit, quanta neque ad eum diem, neque postea, unquam in Italia conspecta est: equitum octoginta, peditum septingenta, hominum omninò circiter octingenta millia fuisse narrant, idq; à Fabio historico traditum, qui bello interfuit, frumenti præterea, & omnis generis armorum telorumq; vim, tanto parem exercitui, immensam. At ego Polybium in eam sententiam accipio, quæ vero videtur propior, immanem numerum non ad eos qui arma tulerint, sed qui à Romanis descripti, ferre potuerint, esse referendum. Neque verò Romam solum imminentis periculi metus inuaserat, quem memoria captæ olim urbis, & obsessi ab hoc hoste Capitolij, magnopere augebat, sed & reliqui Italiæ populi, Celtico nomine adæquè perterriti, quæ quique poterant certatim conferebant, tanquam pro aris & focis atque salute ipsi sua, non iam pro Romanorum imperio & magnitudine pugnaturi. Copiæ autem diuisæ trifariam, pars in Sardiniam abijt, cum C. Atilio Cos. quod prouinciales ibi turbarent, pars cum Aemilio Cos. Arimini proximè hostes consedit, ad omnem occasionem prompta futura & parata, pars denique in Etruriam, Prætore duce missa, quod inde maximè ir-

Plin. lib. 3. c. 20.

Apud Eutrop. lib. 3. Oros. lib. 4. c. 13.

ruptio timebatur. Rata ea coniectura fuit, Galli transcenso Apennino in Etruriam delati, agros populati, ingentes latè prædas egere, nemine qui prohibere posset obuiam auso progredi. Placuit ergo porrò tendere, & belli arcem maiorum exemplo, rectà petere; iamq; Clusium venerant, quæ ciuitas tridui spatio Roma abest, unde Brennus ante annos centum sexaginta quinque, urbem capturus mouerat, cum nuntius affertur, coijsse Romanorum per Etruriam præsidia, & infesto agmine à tergo sequi. Eo rumore conuersa subito Gallica acies, omissa in præsens Roma, iter in hostem propinquum flexit, & die ad occasum inclinante, castra iuxtim posuit. Nocte autem ingruente, accensis ad speciem ignibus, & equitatu omni in castris relicto, Fæsulas versus clam progressa, loco opportuno subsedit, equites prima luce palam, ut conuenerat subsequuti, Romanos opinione fugæ falsos, in insidias attraxere; ubi ingentibus aliquamdiu animis, dubio Marte, utrimque pugnatum, Celtis tandem, & numero & virtute vincentibus, secunda prœlij fortuna fuit, Romanorum cæsa ad sex millia, reliqui sibi fuga cōsuluere. Demiror quos auctores Orosius sequutus
Lib. 4. c. 13. prodiderit, certamen prope Arretium commissum, Atilium Cos. cum tribus hominum millibus occisum, octingenta millia in fugam acta fuisse: quæ à Polybij fide, longè apud me potissima, multis modis abscedunt. Fugientium plerique se in tumulum recepere,

recepere, natura munitum, cuius obsidione Celtæ tunc abstinuere, quod præteritæ noctis vigilijs & itinere, atque diei prœlio fessi, reliquum temporis curandis corporibus existimarent largiendum, missi tamen equites collem custodire, ut in posterum, nisi deditio sequeretur, obsidionis adhuc consilium maneret integrum. Aemilius Cos. quem Arimini resedisse diximus, cum primùm hostes exercitum per Etruriam ducere, & Romæ appropinquare audisset, quam maximis potuit itineribus opem suis ferre contendit, & cum pugna iam commissa superuenisset, castra prope Celtas metatus est. Illi qui in collem confugerant, aduentum eius ex crebris nocturnis ignibus coniectantes, receptis aliquantum animis, misere silente nocte perdensa nemorũ inermes, quo hostiles excubias fallerent, quo rerum statu degerent nuntiatum. Tum Aemilius trahendis consilijs nullum locum esse, omnia in celeritate posita intelligens, Tribunos primo diluculo peditatum instructum iubet educere, ipse cum equitibus ad verrucam iter tenet. Hostes animaduersis itidem per tenebras ignibus, Consularem exercitum adesse æquè suspicati, coacto concilio quid porrò agendum deliberant. Ibi Aneroestes Rex, sententiam omnium assensione comprobatam dixit, Videri in præsens certamine abstinendum, neque periculo exponendam prædam, quam multò maximam omnis generis peperissent, quin domum referendam,

&in tuto collocandam esse, si tum deinde Romanos iterum aggredi placeat, se tantis sarcinis alleuatos, paratiores & expeditiores redituros. Signa itaque ante lucem mota, Galliam retrò versus, secundum Etruscum mare. Aemilius ijs qui in tumulum euaserant receptis, victores quamquam abeuntes, aperto Marte non ausus lacessere, subsequebatur, temporum locorumq; occasiones captans, si quâ vel extremum agmen carpere, vel ex præda aliquid daretur recipere. Interea temporis alterum Cos. C. Atilium contigit ex Sardinia redeuntem Pisas appellere, inde rerum huc usque omnium ignarum, iter cum exercitu Romam tenere. Gallorum pabulatores ad Telamonem obuij, inferi maris promontorium id & portus est, ab eius præcursoribus intercepti, interrogati de prœlio indicant, exercitus præterea ecce utrosque instare, citeriorem quidem Gallicum, Romanum pone sequi. Inexspectatus is nuntius, Atilij animum variè affecit, aduersæ quippe pugnæ dolore perturbatum, præsens benè gerendæ rei spes recreabat, quod fortuna hostem id loci clausum, duobus Consularibus exercitibus veluti ad lanienam ultrò destinasse videretur. Tribunis ergo aciem mandat instruere, & paullatim progredi, frontem quam maximè locorum spatia patiantur extendere. Ipse conspicatus collem imminentem viæ, qua Galli procedere necesse habebant, effuso ad eum cursu cum equitatu latus, occupauit. Galli, qui

Ati-

Atilium ex Sardinia redijsse nescirent, rati Aemilium noctu cum equitibus præcurrisse, & tumulum insedisse, ipsi etiam equites suos, expeditis aliquot peditibus intermixtis, illum deturbatum mittunt; sed ut Atilium adesse ex captiuis intellectum, iam pro re nata consilium capiunt, quod duplici se bello urgeri animaduerterent, ancipitem aciem constituunt, à tergo & fronte eodem simul tempore pugnaturi. Aemilius hoc uno plus Gallis sciebat, collegam Pisas cursum tenere, de eius aduentu nihil dum inaudierat, verum ex ea quæ sub oculis ad collem pugna, promptum erat coniecturam capere, quare equites suis illicò auxilio submittit, ipse cum quadrato legionum agmine mox in hostem pergit. Ei Galli Gæsatos & Insubres auersos retrò, Atilij legionibus Tauriscos & Boios à fronte opponunt, carpenta cum impedimentis longè extra aciem collocant, prædam in propinquo tumulo, relicto quod satis esse crederent præsidio. Atque ea insignis visa Celtici exercitus species, non ad terrorem modo, sed & ad firmitatem ac robur. Insubres & Boij brachati sagatiq;, cetera expediti constiterant, Gæsati stolida iactantia feroces, abiectis vestibus, nudi ante ipsam aciem exsultabant, vestium inuolucra constringere corpora & implicare rati, locis præsertim asperis. Equitum interim in colle certamen, ingentibus enim animis, irarum speiq; pleni, ante ora trium exercituum concurrebant, eximium præbuit spectaculum.

culum. Ibi Atilius Cos. temere dimicans cecidit, abſciſſum caput Gallorum Regibus allatum eſt. Quæ res Romanos adeò non fregit, ut acrius connixi, Gallos paullò poſt loco pellerent. Aequa verò campi planitie, in Gallos medios legiones utrimque tendebant, quo maximè memorabile prœlium habitum, & difficulter conſtituas an Galli, an verò Romani potiore conditione pugnauerint; nam Galli obuerſis quidem tergis ſe ſe mutuò tutabantur, ut cum in hoſtes pectore omnes æquè ferrentur, nulla cuiquam retrò effugiendi ſpes ſupereſſet, qui confirmandis animis præcipuus bifrontis aciei uſus eſt: Romanis geminus exercitus, & in medio tanquam indagine concluſi hoſtes, ſpiritus addebant, metum obijciebat contra ipſe Gallorum ornatus, & incredibilis buccinatorum atque tubicinum multitudo, trucibus & horribilibus militum ululatibus, cantuq; adiuta, ut non tubarum clangor, hominumq; modo clamor, ſed claſſicum proximis montium iugis vaſtisq; ſaltibus, à terra matre videretur emiſſum, terribiles viſu in prima acie Gæſati, viribus & magnitudine præſtantes, corpora patrio ritu motantes, cetera nudi præter ſcutum, torquibus & armillis fulgebant aureis, ea ſpecies cum Romanorum animos pauore & ſtupore perſtringeret, cupiditate ſpoliorum & ſpe prædæ ſimul accendebat. Pugnâ à ſagittarijs cœptâ, mox apparuit Gæſatos futile conſilium ſequutos, cum interiorem aciem ſaga protege-
rent,

rent, isti omnibus passim missilium iactibus inermes essent expositi, quæ grandinis ritu densa cadebant, exiguo quippe immanibus corporibus in Gallico scuto præsidio, itaque turbari primò & fluctuare, plerisque iam vulneratis, deinde cum sagittarios eminus iaculantes assequi non possent, & telorum copia assiduè obruerentur, magna pars salutem desperare, in confertissimos hostes ultrò, furore acta irruere, atque se certæ & destinatæ morti obijcere, reliqui manifestam fugam fractis animis capessere, & sociorum retrò ordines confundere. Vt Gæsatorũ eo prœlio ingens ostentatio, usus nullus extiterit. Romani hac velitatione defuncti, sagittarios recepere, & agmine promoto, statariam deinde cominus pugnam cum Insubribus, Boijs, Tauriscis commisere, quorum omnium virtus atque opera enituit, sed virtutem arma destituêre, siquidem Gallorum tum scuta tum gladij, ad Romanos comparati, longè erant impares, scuta illis ex cortice aut vimine infirma, Romana ex tabulis, neruo ferroq; munita, gladij inde prælongi ac sine mucronibus, quibus miles cædendo fere frustra fatigaretur, hinc breuitate habiles, mucronibus acutis & validis, punctim crebra & angusta, sed mortifera vulnera inferebant. Ad eum modum multi Gallorum exanimabantur, sed pertinax reliqui in spe mala prœlium sustentabant, donec Romani equites ex colle decurrentes, in alterum cornu acerrimam impressionem fecerũt,

Armorum comparatio ex diuersis auctoribus petita.

qua primùm pulſus Gallicus equitatus, terga vertit, peditatus uſque reſiſtens, ita conciſus eſt, ut quem quiſque pugnæ locum viuus cœpiſſet, eum etiam mortuus, proſtrato corpore tegeret. Interfecta hominum circiter quadraginta millia, capta non pauciora decem millibus, inter captiuos rex Concolitanus inuentus, Aneroeſtes cum paucis fugiens, voluntaria ſua ſuorumq; morte, vinculorum ludibria præuertit. Aemilius Coſ. ſpolia victor legit, Romamq; miſit, prædam receptam prioribus dominis dilargitus eſt. Poſt illa cum exercitu per Liguriam profectus, Boiorum fines inuaſit, atque tantam vaſtitatem repoſuit, ut ingentes populationes vel infinitæ militum cupiditati ſufficerent. Paucos dies moratus, Romam reuerſus, ſigna cum torquibus & armillis aureis in Capitolio ſuſpendit, reliqua ſpolia & captiuos, præ ſe triumphans egit. Apud Zonaram lego, Aemilium ſuperatis Boijs triumphantem, captiuorum principes armatos in Capitolium perduxiſſe, acerbo irriſu inſolenti voto inſultantem, quo ſe ferebantur obſtrinxiſſe, thoraces niſi in Capitolio non poſituros: paullò aliter Florus, iuraſſe Gallos BRITOMARO duce, non prius ſe baltea ſoluturos quam Capitolium aſcendiſſent, factũ, victos ab Aemilio ibi diſcinctos eſſe. Britomari nomen alibi non inuenio, Florum Zonaramq; ſi coniungas, Boiorum regem fuiſſe intelligas. Atq; eo quidem rerum ſucceſſu Gallicus tantus motus repreſſus,

ᵃ Flor. lib. 2. c. 4.

BRITOMARVS

pressus, ad nihilum recidit, qui paullò ante urbem præcipuè Romam, tum reliquam Italiam, terrore & tumultu concusserat uniuersam.

AN. ANTE CHR. N. CCXXII.

Romanis proinde creuere spiritus, & fiducia addita Gallos agris circa Padum posse eijci. T. Manlio & Q. Fuluio, ambobus Coss. eam prouinciam, anno ducentesimo vigesimo secundo antequam Christus nasceretur, decernunt. Coniunctis uterq; maximis & apparatissimis copijs, in Boios ducunt, sed cum eos pellere maioris operæ & laboris esse coram cernerent, imminutos ad tempus ex præterita calamitate animis, in fidem deditionemq; recipiunt. Varia deinde fama est, Consules siue traiecto Pado multa millia Insubrum cæcidisse, siue quod Polybius credidit, imbrium & pestilentiæ magnitudine deterritos, à reliquis Gallis tunc bello persequendis abstinuisse. Oros. lib. 4. c. 13.

CCXXI. C. Flaminio P. Furio Coss. Boios religio nuperi fœderis, & accisarum virium conscientia, quietos continuit, domi quidem; nam quorum nondum perdomiti spiritus, turbulenta adhuc coquebant consilia, eos foras in Insubriam GARGENI Regis ductu militatum abijsse, Silius indicat, quo loco Flaminij cassidem, Gargeno detractam, describit, Sil. lib. 5.

GARGENVS.

Aere, atque æquorei tergo flauente iuuenci,
Caßis erat munita viro, cui vertice surgens
Triplex crista, iubas effundit crine Sueuo,
Scylla super, fracti contorquens pondera remi,

Instabat, ſæuosque canum pandebat hiatus,
Nobile Gargeni ſpolium: quod rege ſuperbus
Boiorum cæſo, capiti illacerabile victor
Aptarat, pugnasque decus portabat in omnes.

Sanè Flaminium rem in Inſubria hoc anno geſſiſſe conſtat: ſed maximam belli partem Boios fuiſſe, ipſius apud Silium oratio, extra dubium ponit.

Siccíne nos, inquit, Boiorum in bella ruentes
Spectaſtis, cum tanta lues, vulgusque tremendum
Ingrueret, rupesque iterum Tarpeia paueret?
Quas ego tunc animas, dextrâ quæ corpora fudi,
Iratâ tellure ſata, & vix vulnere vitam
Reddentes imo? iacuere ingentia membra
Per campos, magnisque premunt nunc oßibus arua.

Anno ſequenti M. Claudius Marcellus, Cn. Cornelius Scipio Coſs. Inſubres aduerſis prœlijs fatigatos, in poteſtatem redegere. AN. ANTE CHR. N. CCXX. Marcellum aduerſus Gallos Inſubres & Gæſatos certaſſe, omnium ſcriptorũ conſenſus eſt, uni Capitolini lapides, DE. GALLEIS. INSVBRIBVS. ET. GERMAN. triumphaſſe oſtendunt: unde quod antea à nobis dictum, Celticum & Gallicum nomen uſurpatum olim promiſcuè, in Germanico quoque verum eſſe apparet. Marcellus ſpolia opima Virdumaro Gæſatorum Regi detracta, legit: Virdumarum genus à Rheno iactantem, virgatas brachas indutum pugnaſſe, Propertius memorat. Propert. lib. 4. el. penult.

Redactis in ordinem Boijs & Inſubribus, longũ res

res Gallicæ, quæ horum potissimum populorum virtute in Italia viguissent, quieturæ videbantur: cum vix toto exacto quadriennio, P. Cornelio Scipione, T. Sempronio Longo Coss. nouæ irarum caussæ exortæ, præsenti bene gerendæ rei spe, & pręclara in speciem occasione ulciscendi Romanos, quam Boij sibi inexspectatam obuenisse gaudebant, magnopere accensæ sunt. Geminas Romani colonias, Placentiam cis Padum in Boiorum agro, Cremonam ultra, Insubribus coërcendis, reprimendisq; Gallis decreuerant, scriptis duodecim colonorum millibus, C. Lutatio, C. Seruilio, T. Annio Triumuiris, quamquam Triumuirorum nomina ab auctoribus aliter atque aliter prodita. Has perpetuę seruitutis compedes interpretati Boij, grauius aliquantò quam agrariam Flaminij ante legem accepere, nullum tandem iniuriarum finem fore rati, ita alias ex alijs oriri, si se Romanorum fidei permiserint, nō vinciendos tamen ideo nectendosq; dedisse, nam hoc manifestò agi, extremum dominantium fastidij gradum esse, mancipia sub vicarijs habere, Colonias huic rei delectas, & ne quid contumeliarum absit, Latinas, erat enim Latina utraque, tam fœdi dedecoris maculam, & Boijs, & Celtis, & viris denique, vel sanguine profectò esse eluendam. Annibal tunc temporis capta excisaq; Sagunto, & traiecto Ibero flumine, iter per Hispaniam & Galliam in Italiam tenebat, Romanos totius Africæ viribus oppu-

ANN. ANTE CHR. NAT. CCXVI.

Ascon. in Pison. Liu. lib. 21. Polyb. lib. 3.

AN. ANTE CHR. N. CCXX.

Ex Polybio, Liuio, Silio, alijs.

gnaturus. Magna ducis, magna exercitus virtutis fama, Boios defectionem maturare impulit, & sollicitati Insubres, se ineundæ protinus societati, promptos paratosq; iuxta responderant, quod optima spe uterque populus duceretur, rem Romanam, & Gallorum, & Carthaginiensium antehac incursu atque illisu sæpius inclinatam, coniunctis amborum viribus, aliquando prolapsuram, euerti posse. Romani proxima pactione fœderum obsides à Boijs exegerant, quorum tunc salus, præ indignationis impetu vindictæq; cupiditate, neglecta. Arreptis enim derepente armis, tantum terroris ac tumultus in Placentinum agrum illatum est, ut non agrestis modo multitudo, sed ipsi Triumuiri, qui ad agrum assignandum venerant, diffisi nouæ coloniæ mœnibus, Mutinam confugerint. Habent quidam annales, legatos ad expostulandum missos, à Boijs violatos, ceteri in Triumuiros agrum metantes, factum esse impetum. Mutina confestim obsidione cincta, quæ cum diutius traheretur, simulari cœptum de pace agi, euocatiq; à Gallorum principibus Triumuiri, per colloquij speciem comprehensi sunt. Romani queri, non ius modo gentium, sed & fidem quæ in id tempus data esset, violatam, Galli negare eos se, nisi redditis obsidibus, dimissuros. Cum de legatis rescisset L. Manlius Prætor, Mutinamq; & præsidium in periculo esse intelligeret, ira accensus, effuso agmine obsessis subsidium ferre accelerat.

Id quamprimùm Boijs nunciatum, insidias in silua quæ circa viam erat collocant, in eas Manlius, inexploratò profectus, præcipitatus, plurimis suorum desideratis, ægrè in apertos campos emersit: ibi cōmunitis castris, quamquam accisis rebus, militum animi refecti, quod hostem oppugnatione abstinere cernerent. Iter deinde de integro cœptum, per patentia primùm loca, ubi siluæ rursus intratæ, Boij à tergo iterum apparuere, tum postremos adorti, cum magna trepidatione ac pauore omnium, octingentos ex Romanis occiderunt, sex signa ademere. Finis cædis fuit, ut ex saltu inuio atque impedito euasum, inde Romani per aperta præcipiti fuga Tanetum, vicum propinquum Pado, contendêre, ubi à Boijs circumsessi, se munimento ad tempus, commeatibusq; fluminis, & Brixianorum Gallorum auxilio, aduersus crescentem indies multitudinem hostium, tutabantur. Romam tumultu perlato, Senatus, veritus ne Manlius diuturna obsidione periclitaretur, C. Atilium Prætorem cum una legione Romana, & quinque millibus sociorum, delectu nouo à Cos. conscriptis, auxilium ferre iubet: qui sine ullo certamine Tanetum peruenit, Boij enim eo non exspectato, abscesserant. Annibal interea superato Rhodano, incertus utrum quod cœperat iter, rectà in Italiam intenderet, an cum Scipione consule, cuius sub oculis coram exercitus, manus consereret, Boiorum legatos, regulumq;

MA-

Perottus Polybij interpres Magili nomen omisit.

MATALVM, ut nomen à Liuio ſcriptum eſt, Polybius Magilum appellat, tempore obuios habuit, qui ſe duces itinerum, ſocios periculi profeſſi, Italiam integro bello, nuſquam ante libatis viribus, aggredi perſuaſere. Poſtquam ſententia ſtetit pergere ire, aduocata concione legatos producit, ad multitudinem itidem verba iubet facere, illi per interpretem eadem conſilia ferre, ad tranſitum alpium hortari inſiſtunt, ſe ceterosq; Galliæ populos auxilio futuros polliceri, ſine metu eſſe iter his ducibus, ut ut aſperum, certè non inexſuperabile, commeatum præterea affatim promittunt, & uberes Italiæ campos, quibus ſtatim ab Alpibus potituri eſſent, oſtentant. Subſequutus Matalum legatosq; Annibal, exercitum viæ difficultate & Alpium nomine conſternatum, oratione confirmat, argumento inter prima uſus, ne inuias crederent, quas illi ipſi quos cernerent legati, non pennis ſublime elati, ſed pedibus eſſent tranſgreſſi, nec maiores quidem eorum indigenas, ſed aduenas Italiæ cultores, ingentibus ſæpè agminibus cum liberis ac coniugibus, migrantium modo, tutò tranſijſſe. Incitatus exemplo & adhortationibus miles, in poteſtate fuit. Alpes decimo quinto die, difficili hominum iumentorumq; labore, magno utrorumque deſiderato numero, ſuperatæ ſunt. Annibal prima caſtra ad Alpium radices, in Taurinis metatus, refecto exercitu, in Inſubres mouit. P. Cornelius Scipio, ut ſe deluſum

ſum à Pæno, & ad Rhodani ripas nequicquam deſtitutum vidit, miſſo in Hiſpaniam Cn. fratre, cum optima copiarum parte, ipſe admodum paucis comitatus, Italiam defenſurus mari repetijt. Piſis exſcenſione facta, per Etruriam mouit, & accepto tirone, quo Prætores Manlius & Atilius aduerſus Boios uſi, maximis itineribus ad Padum contendit, hoſtem omnia imparatum, priuſquam ſe ex via colligeret, aggreſſurus. Inter Padum & Ticinum uterque exercitus in conſpectum venit, congreſſis, victoria à Carthaginienſi ſtetit. Eo ſe prœlio Annibali Boiorum virtus, CHRIXO duce probauit, neque illi ferocius ad Rhodanum loquuti, quam fortius ad Ticinum pugnaſſe viſi, tanta animorum vi, quod à Silio poeta proditum, ut reliquæ aciei ne certandi quidem ſpatium relinquerent.

CHRIXVS.

Nec locus eſt Tyrijs belli, pugnæúe, ſed omnem
Celticus impleuit campum furor: irrita nulli
Spicula torquentur, ſtatque omne in corpore ferrum.

Siue ea ambitio fortitudinis & audaciæ, aduerſus nouos hoſpites, ſiue ira furorq; in Romanos fuit. Sed longum ſit omnes Silij verſus exſcribere: paucos iſtos non pigebit, quibus Chrixus Scipioni Romam captam obijcit,

Nemóne incenſæ, captæque ſuperfuit urbi,
Vt tibi quas Brenni populus ferremus in arma
Narraret dextras?--------

Et verò regerit Scipio,

 ----*Ferre*

-----Ferre hoc umbris, proauoque memento,
Quam procul occumbas Tarpeia à sede, tibique
Haud licitum sacri Capitolia cernere montis.

Quæ Chrixum Brenni propinquitatem, quod supra diximus, attigisse, idq; per illa tempora clarum exploratumq; habitum, profectò ostendunt: neque nos Brennũ Boijs tralatitio illo more vindicare, quo pleræque & Germaniæ & Galliȩ, & Britanniæ quoque gentes solent. Chrixus multorum cæde insignis, à Scipione hasta eminus confixus, occisus est. Tum demum populares se recipere, reliquos in laudis & victoriȩ consortium admittere. Annibalẽ, traiecto Pado cedentes hostes insequentem, Boiorũ iterum legatio adijt, & quo magis rata promissa crederet, Triumuiros Romanos, Mutinæ interceptos, vinctos tradidit, erant ij Consularis unus, Quæstorij duo. Pœnus collaudata egregia voluntate, data acceptaq; fide, fœdus icit, ceterum Triumuiros remisit, reciperent per eos sanè obsides suos Boij, sibi satis iurisiurandi sanctitate, religione numinum confirmata, & spectata gentis beneuolentia cautum esse. Boiorũ exemplum reliqui Gallici nominis in Italia populi sequuti, se se Carthaginiẽsibus, præter unos Cenomanos, omnes adiunxerunt. Inde cum altero Consule Sempronio ad Trebiam, eâdem quâ ad Ticinũ fortunâ, pugnatum est. Proximus annus Cn. Seruilium & Cn. Flaminium II. Consules habuit, tertia Romanorum ad Trasumenum clade, Flami- AN. ANTE CHR. N. CCXV.

nij

nij temeritate contracta, celebris. Ominoſum euentu æſtimari potuit, nam omina ex euentu conijci, quam contra verius eſt, quod Flaminius prius quam pugna committeretur, Boios à ſe olim victos ferociter gloriatus, tremendum vulgus, animis & corporibus iuxta ingentibus, Tarpeiæ etiam iterum rupi horribile appellauit, oratione quam paullò ante ex Silio attulimus: DVCARIVS quippe Boius, Flaminium armis & manu inſignem tota acie volitantem conſpicatus, facie quoque noſcitans, ad populares ſuos conuerſus, hic hic eſt Boiorum terror Conſul exclamat, qui legiones noſtras cecîdit, patres ante ſe vinctos triumphans egit, iam ego hanc victimam Dis patrijs ultoribus, & peremptorum fœdè ciuium manibus deuoueo, ſubditisq; calcaribus equo, per confertiſſimam hoſtium turbam impetum facit, atque obtruncato prius armigero, qui ſe infeſto venienti obiecerat, Flaminium lancea transfixit, ſpoliare cupientem, triarij obiectis clypeis arcuere. Eo haud dubiè momento victoria ſtetit, nulla inde pugna, diuerſis diſſipatisq; Romanis, effuſa in omnes partes fuga ſequuta. Sed Inſubrem Ducarium Liuius appellat. Credo quod ante ſex annos Inſubribus cum Gargeno auxilio venerit, ubi Flaminium noſſe potuit. Silius diſertè Boium dixit,

DVCARIVS.

AN. ANTE CHR. N. CCXV.

Aduolat ora ferus, mentemque, Ducarius acri
Nomen erat gentile viro, fuſisque cateruis
Boiorum quondam patrijs, antiqua gerebat

Vulnera barbaricæ mentis, noscensque superbi
Victoris vultus. -----

Consulem autem à Ducario transfixum, ex Liuio est, Silius incertis telorum iactibus obrutũ scripsit. Trasumenum Cannæ excepere, exitiabile prope rei Romanæ vulnus. Tum L. Postumius Albinus & Ti. Sempronius Gracchus consules designati. Verum Postumius antequam iniret, cum Galliam prouinciam Prætor obtineret, à Boijs cum exercitu occisus est, callido excogitato consilio, quod fidem difficilè inueniat, nisi Romani ipsi scriptores proderent. Sylua vasta erat, Litana nomine, qua Romanus exercitus transiturus, eius dextra læuaq; circa viam arbores, Boij ita inciderant, ut exigua parte sustentatæ, donec impellerentur immotæ starent, leui momento impulsæ corruerent. Legiones duas habebat Postumius, sociorum tantum ut viginti quinque armatorum millia conficeret, eæ copiæ ubi saltum intrauere, Boij syluæ oras circumsedentes, extremas arborum succisarum protrudunt, illa alia aliam cadendo impellunt, itaque propagata ancipiti strage, arma, viros, equos obruunt, ut vix decem homines effugerint, nam cum plerique exanimati essent arborum truncis, fragmentisq; ramorum, ceteram quoque multitudinem Boij, inopinato malo trepidam, occasione usi trucidarunt, pauci è tanto numero capti, qui pontem fluminis, ab hostibus antea obsessum, petentes, interclusi sunt. Postumius

ANN. ANTE CHR. NAT. CCXIV.

Polyb. Liu. Zonaras, Frontin. lib. 1. c. 6.

us omni vi obnixus ne caperetur, pugnando occubuit, ſpolia corporis caputq́; præciſum, Boij ouantes, templo quod ſanctiſſimum habebant intulere, & purgato capite, caluam patrio more auro celauere, ſacri vaſis vicem quo ſolemnibus libarent, & poculi, ſacerdoti ac templi antiſtitibus. Atrox viſum Romanis in mortuum hoſtem ludibrium, & barbaræ feritatis facinus, qui ſuperioribus tamen annis, per religionis & ipſi ſpeciem, Gallos in foro boario viuos defoderant, adeò de aliorum quam ſuis quiſque moribus inclementius arbitratur. Præda Boijs haud minor quàm victoria fuit, quamquam magnā animalium partem ſtrages ſyluæ oppreſſerat, ceteræ tamen res, quod fuga nihil diſſipaſſet, ſtratæ per omnem iacentis agminis ordinem inuentæ ſunt. Romæ autem tanta nuntium trepidatio ſequuta, ut Senatus, qui Cannenſi ruinæ non ſuccubuerat, ad hanc calamitatem animos, ſecundioris fortunæ deſperatione, prope ſubmitteret, populus per dies multos clauſis tabernis, veluti nocturna ſolitudine, ferale iuſtitium ageret, donec Aediles aperiri tabernas, & publicæ mœſtitiæ faciem urbi demi iuſſere, Ti. Sempronius Senatum, oratione conſolatus, erexit. De bello aduerſus Carthaginienſes continuādo agitatum, Gallicum ſiue Boicum, quamquā ſtimulante ira, dilatum eſt, quod Pœno Italiam armis vaſtante, multorum diſſimulandæ iniuriæ, gentis propinquæ & validæ animi amplius irritandi non viderentur.

Plut. Marcello, & quæſt. Rom. Oroſ. Zonaras.

Liu. lib. 27. Anno belli undecimo, C. Seruilius (filius C. Seruilij, qui Triumuir agrarius in Placentinæ coloniæ deductione captus) cum Tribunus plebis Romæ fuisset, Aedilis plebeius factus est, plerisque negantibus, iure aut Tribunum plebis fuisse, aut Aedilem esse, quod patrem, quem occisum à Boijs circa Mutinam, opinio per decem annos fuerat, viuere, atq; in hostium potestate esse, satis constabat. AN. ANTE CHR. N. CCVII.

Anno duodecimo, Asdrubal Annibalis frater cum maximis copijs in Italiam venit, & Placentia in Boiorum gratiam frustra tentata, ad Senam Gallicam à Claudio Nerone & Liuio Salinatore Consulibus, cum exercitu deletus est. Eo prælio, uti & per reliquam Punici belli historiam, multa est apud scriptores Gallorum generatim mentio, facili negotio ad Boios priuatim plerumque deriuanda, sed ancipitibus coniecturis certam fidem adiungere, ego nemini sim auctor. Illud manifestam interpretationem habet, cum cæso Asdrubale, victoria, non iam unius alicuius prœlij, sed totius belli, à Pœnis ad Romanos, etiam Annibalis confessione inclinaret, itaque se se occasio priores iniurias ulciscendi aperiret, eoq; iussus esset Q. Manlius Thurinus Prætor, L. Veturio Philone, Q. Cæcilio Metello Consulibus, agros Gallorum, qui Asdrubalem sub eius aduentũ iuuissent, populari, eâ procella Boios præcipuè fuisse inuolutos; quippe cum se Annibali non in Italia, ut alij plerique, adiunxerint; sed eo veniendi fuerint auctores, CCV.

Liu. lib. 28. CCIV.

auctores, quam cupidè fratrem ſubſidio ſubeuntem exceperint, ne coniectura quidem indiget. Ad Boios & Inſubres quoque illud pertinet, quod Liuius ſcripſit, Placentinorum & Cremonenſium legatos, queſtos Romæ ijs Conſulibus, agrum ſuum ab accolis Gallis, incurſari ac vaſtari, magnamq́; partem colonorum dilapſam eſſe, & in frequentes ſe urbes, agrum vaſtum ac deſertum habere. Placentiam enim Boij, alteram Inſubres accolebant, Manlio Prætori mandatum, ut colonias ab hoſte tueretur.

ANN. ANTE CHR. N. CCI. Anno poſt Annibalis in Italiam aduentum decimo quinto, C. Seruilius Conſul, patrem C. Seruilium, & C. Lutatium patruum, ex Boiorum demum ſeruitute liberatos, Romam reduxit, qua id verò occaſione, quibusq́; conditionibus, à nemine proditum inuenio, neque quis tertij Triumuiri agrarij T. Annij, fuerit exitus. Annibal ſecundum hæc in Africam, Carthaginienſium iuſſu reuertit. Biennio poſt, Punicum bellum, omnium quæ populus Romanus unquam geſſit, in omnem partem maximè memorabile, pace finitum eſt. Eodem anno P. Aelius Pœtus Conſul, cum audiſſet à Boijs incurſiones in agros ſociorum factas, duabus legionibus ſubitarijs, tumultus eius cauſſa ſcriptis, & additis ad eas quatuor cohortibus de exercitu ſuo, C. Appium ſociorum præfectum, per Vmbriam Boiorum agrũ iuſſit inuadere, ipſe eodem aperto itinere per montes duxit. Appius Boiorum fines ingreſſus, primo

Liu. lib. 30.

CIC.

Liu. lib. 31.

CCIV.

popu-

populationes satis prosperè ac tutò fecit, delecto deinde ad castrum Mutilum idoneo loco, ad demetẽda frumenta (iam enim maturæ erant segetes) profectus, neque explorato circa, nec stationibus satis firmis, quæ armatæ inermes atque operi intentos tutarentur, positis, improuiso hostium impetu cum frumentatoribus est circumuentus, inde pauor fugaq́; etiam armatos cœpit. Ad septem millia hominum palata per segetes, sunt cæsa, inter quos ipse C. Appius Præfectus, ceteri in castra metu compulsi, inde sine certo duce, consensu militari proxima nocte, relicta magna parte rerum suarum ad Consulem per saltus prope inuios profugere. Consul magno suorum malo, Boiorum fines populatus, Romam rediјt.

Ceterum pacatis Carthaginiensibus, superfuere ex magno bello reliquiæ, & restincti incendiј quodammodo scintillæ; substiterat in Liguria Pœnus Amilcar quidam, incertum ex Asdrubalis an Magonis exercitu, eo duce proximo anno Insubres, Cenomani & Boij, parati sequi omnem quæ Romanis aduersa esset nouitatis auram, excitis Sallyis Iluatibusq́;, & ceteris Ligusticis populis, Placentiam inuaserunt, & direpta urbe, ac per iram magna ex parte incensa, vix duobus millibus hominum inter incendia ruinasq́; relictis, traiecto Pado ad Cremonã diripiendam pergunt. Vicinæ urbis audita clades, spatium colonis dedit ad claudendas portas, præsidiaq́;

Liu. Oros. Zonar.

ANN. ANTE CHR. NAT. CXCVIII.

diaq; per muros disponenda, ut obsiderentur tamen prius quam expugnarentur, nuntiosq; ad Prætorem mitterent. L. Furius Purpureo, prouinciæ Galliæ Prætor præerat, cetero exercitu ex Senatusconsulto dimisso, præter quinque millia sociorum ac Latini nominis, cum ijs copijs in proxima regione prouinciæ circa Ariminum substiterat. Is tum Senatui Romam scripsit, duarum coloniarum, quæ velut claustra ad cohibendos Gallicos tumultus oppositæ, ingentem illam tempestatem Punici belli subterfugissent, alteram captam ac direptam ab hostibus, alteram oppugnari, nec in exercitu suo satis præsidij colonis laborantibus fore, nisi quinque millia sociûm quadraginta hostium millibus, tot enim in armis esse, trucidanda velit obijcere, & tanta sua clade iam inflatos excidio coloniæ Romanæ augere animos. Litteris in Senatu recitatis, non contemnenda res visa, iussus C. Aurelius Consul exercitum, cui in Etruriam ad conueniendum diem iam edixerat, Arimini eadem die adesse iubere, & aut ipse ad opprimendum tumultum Gallicum proficisceretur, aut L. Furio Prætori scriberet, cum ad eum legiones ex Etruria venissent, proficisceretur ipse ad coloniam obsidione liberandam. Legati item in Africam ad Carthaginienses missi, Amilcarem ciuem eorum, excito ad arma contra Populum Romanum Gallorum, Insubrum, Cenomanorum, Boiorum, Ligurumq; exercitu, bellum contra fœdus facere,

ANN. ANTE CHR. NAT. CXCVIII.

eum, ſi pax placeret, reuocandum & dedendum eſſe. Reſponſum à Carthaginienſibus, nihil ſe de Amilcare ultra facere poſſe, quam ut exilio eum mulctarent, bonaq; eius publicarent. Traducto verò cõſulari exercitu ex Etruria Ariminum, quinque millia ſociorum ex Gallia in Etruriam tranſierunt. Itaque L. Furius magnis itineribus ab Arimino aduerſus Boios & reliquos fœderatos populos, Cremonam adhuc obſidentes, profectus, caſtra mille quingentorum paſſuum interuallo ab ijs poſuit. Creditum Gallos opprimi potuiſſe, ſi protinus de via ad caſtra oppugnanda duxiſſet, palati enim vagabantur per agros, nullo ſatis firmo relicto præſidio, ſed laſſitudini militum timuit, quod raptim ductum erat agmen. Galli clamore ſuorum ex agris reuocati, omiſſa præda, quæ in manibus erat, caſtra repetiuere, & poſtero die in aciem progreſſi, nec Romanus moram pugnandi fecit, ſed vix ſpatium inſtruendi fuit, eo curſu Galli in prœlium venerunt. Primo Galli omni multitudine in unum locum connixi, obruere atque obterere ſe ſe dextram Romanam alam, quæ ex ſocijs erat ſub M. Furio, ſperarunt poſſe: ubi id parum procedebat, circumuenire à cornibus & amplecti aciem, quod multitudine ſuperantibus facilè videbatur, conati ſunt. Id ubi vidit Prætor Romanus, ut & ipſe dilataret aciem, duas legiones ex ſubſidijs, dextra læuaq;, alæ quæ in prima acie pugnabat circundare M. Cæcilio Legato mandat, ipſe

ipſe ædes Ioui duas vouet, ſi eo die hoſtes fudiſſet, quæ re dubia & ancipiti Romanorum religio: L. Valerio item Legato imperat, ut altera parte duarum legionum equites, altera ſociorum equitatum in cornua hoſtium emittat, nec circumuenire eos aciem patiatur, ſimul & ipſe, ut extenuatam mediam aciem Gallorum diductis cornibus vidit, ſigna inferre confertos milites, & perrumpere ordines iubet, ita cornua ab equitibus, & medij à pedite pulſi, ac repente, cum omni parte cæde ingenti ſternerentur, Galli terga vertêre, fugaq; effuſa caſtra repetierunt; fugientes perſequutus eques, mox & legiones inſequutæ, in caſtra impetum fecerunt. Magna ea ſtrages, nec Romanis incruenta fuit, Boiorum ſociorumq; minus ſex millia inde effugerunt, cæſa & capta ſupra quinque & triginta millia, cum ſignis militaribus ſeptuaginta, carpentis Gallicis multa præda oneratis, plus ducentis. Amilcar dux Pœnus, & tres imperatores nobiles Gallorum cecidere, nomina non extant. Ad duo millia captiuorum Placentinorum liberata. Romanorum ſociorumq; circiter duo millia deſiderata, plurimi dextræ alæ, in quam primo impetu ingens vis hoſtium illata eſt. Conſul Aurelius, confecto iam bello, quod difficillimum appellauit Oroſius, in prouinciam venit, & Oroſ lib.4. indignatus Prætorem ſe abſente rem geſſiſſe, in agrũ c.20. hoſtium legiones induxit, populandoq;, cum præda maiore quam gloria, bellum geſſit. Romæ ſup-

plicatio per triduum fuit, L. Furio triumphus decretus, is trecenta viginti millia æris, argenti centum ſeptuaginta millia pondo, in ærarium tulit, neque ſpolia prælata, neque milites ſequuti, quos penes ſe retinuerat Conſul. Zonaras auctor eſt, fœderatos legatos de pace miſiſſe, quæ Liguribus data ſit, Gallos nihil impetraſſe, neque Amilcarem illo anno occubuiſſe, quo duce poſtea Galli multas Romanis clades intulerint, & Placentiam ſequenti demum anno fuiſſe oppugnatam; verum ego Liuij fidem ſequi malo. ANN. ANTE CHR. NAT. CXCVII. Liu. lib. 32. Sequenti Cn. Bæbius Tamphilus Prætor, temere Gallorum Inſubrum fines ingreſſus, prope cum toto exercitu circumuentus, ſupra ſex millia & ſexcentos milites amiſit. CXCVI. Sex. inde Aelius Pætus Conſul, cum duos in prouincia exercitus ſub ſe ſubq; C. Aelio Prætore haberet, nihil tamen memorabile aduerſus Gallos geſſit, totum prope annum Cremonenſibus Placentiniſq; cogendis redire in colonias, unde belli caſibus diſſipati erant, conſumpſit.

Zonaras. Galli lentitudine animati, ſpiritus tollebant, nec mediocria agitare, ſed ad veterem maiorum fortunam aſpirare viſi, Romanis curam addidere, ut ambos contra illos conſules, C. Cornelium Cethegum, CXCV. L. Minutium Ruffum mitterent. Cornelius recta ad Inſubres via, qui aſſumptis Cenomanis in armis erant, profectus eſt; L. Minutius ad inferum mare flexit iter, Genuamq; exercitu adducto, ab Liguribus

bus bellum orsus, breui plerisque eorum ciuitatibus atque oppidis potitus est. Et iam omnia cis Padum, præter Gallorum Boios, Iluates Ligurum, sub ditione erant, quindecim oppidis, hominum viginti millium deditis. Inde in agrum Boiorum legiones ductæ. Boiorum exercitus, haud ita multò ante Pado traiecto, iunxerat se Insubribus & Cenomanis, quod acceperant Consules coniunctis legionibus rem gesturos, ut & ipsi collati in unum firmarent vires. Posteaquam fama accidit alterum consulem Boiorum agros urere, seditio extemplo orta, postulare Boij ut laborantibus opem uniuersi ferrent, Insubres negare se sociorum caussa sua deserturos, ita diuisæ copiæ, Boijs in agrum suum tutandum profectis, Insubres cum Cenomanis super amnis Mincij ripas consederunt. Ibi Insubres Cenomanorũ perfidia proditi, magna pugna à Cornelio Consule victi sunt. Amilcarem Pœnum imperatorem, qui belli caussa fuisset, quemq; ante triennium cecidisse, Liuium secuti scripsimus, tunc demum viuum in Romanorum potestatem venisse, quidam auctores habent. Minutius primo effusis populationibus peragrauerat fines Boiorum, deinde ut relictis Insubribus ad sua tuenda receperunt se se, castris se tenuit, acie cum illis dimicandum ratus. Nec Boij detrectassent pugnam, ni fama allata victos Insubres, animos fregisset. Itaque relicto duce & castris, dissipati per vicos, sua ut quique defenderent, rationẽ

belli Consuli mutarunt: omissa enim spe per unam dimicationem rei decernendæ, rursus populari agros, urere tecta, vicosq; expugnare cœpit, oppidorum aliquot & vicorum, in tempus simulatas sine ullo pignore deditiones extorsit, magno interim etiam militum numero amisso, inter quos T. Iuuentius, & Cnæus Labeonis frater militum tribuni, cum multis alijs viris fortibus, ciuibus ac socijs, aduersa pugna ceciderunt. Inde Ligustini Iluates, ut Insubres acie victos, Boios territos audiuere, ita ut spem certaminis tentare non auderent, in potestatem veniunt. Romæ ob res prosperè gestas supplicatio quatridui decreta est. Cornelius de Insubribus Cenomanisq; in urbe, Minutius de Liguribus & Boijs, iniussu Senatus & populi, in monte Albano triumphauit. Sed Minutij Triumphus ut loco, ita fama rerum gestarum, & quod sumptum non erogatum ex ærario omnes sciebant, inhonoratior fuit, signis carpentisq; & spolijs alterum ferme æquauit, pecuniæ etiam prope par summa fuit, æris translata ducenta & quinquaginta quatuor millia, argenti bigati quinquaginta tria millia & ducenti, septuageni æris militibus diuisi, duplex equiti, triplex centurioni.

Liu. lib. 33.

Liu. lib. 32.

Liu. lib. 33.

Proximus annus L. Furium Purpureonem, quem Prætorem cum Gallis pugnasse diximus, & M. Claudium Marcellum Consules habuit, uterque contra Gallos profectus est. Marcellum Boiorum fines ingress-

ANN. ANTE CHR. NAT. CXCIV.

ingressum, fatigato per diem totum milite via facienda, castra in tumulo quodam ponentem, COROLAMVS regulus Boiorum, cum magna manu adortus, ad tria millia hominum occîdit, & illustres aliquot viri in illo tumultuario prœlio ceciderunt, inter quos præfecti sociûm T. Sempronius Gracchus, M. Iunius Syllanus, & tribuni militum de legione secunda A. Ogulnius & P. Claudius. Castra tamen à Romanis permunita retentaq;, cum Boij à prospera pugna nequicquam oppugnassent. Statiuis deinde eisdem per dies aliquot se Marcellus tenuit, dum & saucios curaret, & tanto terrore animos militum reficeret. Boij ad moræ tædium minimè patientes, in castella sua vicosq; dilapsi sunt. Marcellus inde emissus, Pado confestim traiecto, aduersus Insubres & Comenses rem feliciter gessit. Quamquam inter scriptores ambigitur, utrum in Boios prius an Insubres exercitum duxerit, aduersasq; prosperæ res obliterauerint, an victoria trans Padum parta, deformata sit clade in Boijs accepta. Sub hæc tam varia fortuna gesta, L. Furius Purpureo alter Consul, per Vmbriam in Boios venit. Iam castro Mutilo appropinquabat, cum veritus ne intercluderetur simul à Boijs Liguribusq;, eadem via qua adduxerat reduxit, & magno circuitu per aperta eaque tuta loca ad collegam peruenit. Dein iunctis exercitibus, primum Boiorum agrum, usque ad Felsinam oppidum, populantes peragrauerunt. Ad

Boio-

COROLAMVS.

ANN. ANTE CHR. NAT. CXCIV.

Raph. Volat. comment. lib. 4. P. Marsus in 8. lib. Silij, & recentiores alij plerique.

Boiorum decus pertineat, quod Felsinam Bononiæ appellationem à Boijs traxisse sunt qui scripserint, nã coniecturã qua situs, qua fluuius ibi Rheni nomine, iuuat. Sed nobis vera præ speciosis sint; Bononia appellata cum hæc urbs, tum aliȩ alibi terrarum, Latina origine, à benè ominantibus colonis, uti Placẽtia, Pollentia, Valentia, Florentia, Beneuentum, & eius generis plerȩque. Felsina tamen, Bononiæ nomen undecunque habeat, Boiorum fuit. Eam tunc, ceteraq; castella, & Boios ferè omnes, præter iuuentutem quæ in armis erat (in deuias syluas recesserat) in deditionem venisse Liuius auctor est.

AN. ANTE CHR. N. CXCIII.

Liu. lib. 33.

In Ligures deinde traductus exercitus. Boij obnoxiam pacem auersi, & negligentius coactum agmen Romanorum, quia ipsi procul abesse viderentur, improuiso aggressuros se rati, per occultos saltus sequuti sunt, quos non adepti, Pado repente nauibus traiecto, Læuos Lebuosq; cum peruastassent, redeuntes inde extremo Ligurum fine, cum agresti præda in agmen Romanum incidunt. Celerius prœlium acriusq; commissum, quam si tempore locoq; ad certamen destinatis, præparatis animis concurrissent. Boius qui lacessitum venerat, Romanorum ferocia perterritus, pulsus est. Ibi quantam vim ad stimulandos animos ira haberet apparuit, nam ita cædis magis quàm victoriæ auidi pugnarunt Romani, ut vix nuntium cladis Boijs reliquerint. Marcellus de Insubribus Comensibusq; triumphauit; Pur-

CXCII.

DORVLACVS.

pureoni

pureoni collegæ Boiorum triumphi ſpem reliquit, quia ipſi propriè aduerſa pugna in Boijs euenerat, collegæ ſecunda. Apud Oroſium lego, Marcellum in Etruria à Boijs oppreſſum, magnam partem exercitus amiſiſſe, quod ad Corolami victoriam referendum, alterum poſtea Conſulem Furium auxilio acceſſiſſe, itaque ambos uniuerſam Boiorum gentem igni ferroq; vaſtantes, ad exitium propemodum uſque deleuiſſe. Oroſ. lib. 4. c. 20.

AN. ANTE CHR. N. CXCIII. M. Porcio Catone, L. Valerio Flacco Coſſ. fractis proximo anno quadamtenus Inſubrum & Boiorum animis, uni Valerio Conſuli Gallia prouincia decreta eſt. Is per æſtatem cum Boiorum exercitu propter Litanam ſiluam, quæ L. Poſtumij Conſulis clade, Boiorum victoria, ante annos XX nobilitata fuerat, ſignis collatis ſecundo prœlio conflixit. Octo millia Boiorum cæſa traduntur, ceteri omiſſis in præſens armis, quæ proxima quaque occaſione reprehenderent, in vicos ſuos atque agros dilapſi. Valerius reliquum æſtatis quieta prouincia, circa Padum Placentiæ & Cremonæ exercitum habuit, reſtituens quæ in ijs oppidis bello diruta fuerant. Liu. lib. 33. Liu. lib. 34.

CXCII. P. Cornelio Scipione Africano II. T. Sempronio Longo Conſulibus, ambobus rurſus Gallia prouincia decreta eſt. Eo anno L. Valerius Flaccus Procos. circa Mediolanum cum Inſubribus & Boijs, qui DORVLACO duce, ad concitandos Inſubres Padum tranſgreſſi erant, ſignis collatis depugnauit, decem DORVLACVS.

eorum millia cæsa sunt. Sempronius postmodum Consul in prouinciam profectus, in Boiorum etiam agrum legiones duxit. BOIORIX tum regulus eorum, cum duobus fratribus, tota gente concitata ad rebellandum, castra idoneis locis posuit, ut appareret dimicaturos, si Romani fines intrassent. Consul ubi quantæ copiæ, quanta fiducia esset Boio sensit, nuntium ad collegam mittit, ut si videretur ei maturaret venire, se tergiuersando rem in eius aduentum extracturum. Quæ causa Sempronio cunctandi, eadem Boijs, præterquam quod cunctatio hostium animos faciebat, rei maturandæ erat, ut priusquam coniungerentur consulum copiæ, rem transigerent. Per biduum tamen nihil aliud, quàm steterunt parati ad pugnam, si quis contra egrederetur, tertio subiere ad vallum, castraq; ab omni simul parte aggressi sunt. Consul Romanus extemplo arma capere milites iussit, armatos paulisper continuit, ut & fiduciam hosti augeret, & disponeret copias, quibus quæque portis erumperent. Duæ legiones duabus principalibus portis utrimque signa efferre iussæ, sed in ipso exitu ita conferti obstitere Boij, ut clauderent viam. Diu in angustijs pugnatum est, nec dextris magis gladijsq; res gerebatur, quàm scutis corporibusq; ipsis obnixi urgebant, Romani ut signa foras efferrent, Boij ut aut ipsi in castra penetrarent, aut exire Romanos prohiberent, nec ante in hanc aut illam partem moueri acies potuerunt,

BOIORIX CVM DVOBVS FRATRIBVS.

quam L. Victorius primi pili centurio, & C. Atinius Tr. mil. quartæ hic, ille secundæ legionis, signa adempta signiferis in Boios iecerunt, dum repetunt enixè signum, priores secundani se porta eiecerunt. Iam hi extra vallum pugnabant, quarta legione in porta adhuc hærente, cum alius tumultus à diuersa parte castrorum est exortus, in portam Quæstoriam siue decumanam irruperant Boij, resistentesq; pertinacius occiderant, L. Postumium Quæstorem, cui Tympano fuit cognomen, & M. Attinium, & P. Sempronium Præfectos sociûm, & ducentos ferme milites. Capta ab ea parte castra Romana erant, donec cohors extraordinaria missa à Consule, ad tuendam Quæstoriam portam, eos qui intra vallum erant partim occîdit, partim castris expulit, & irrumpentibus obstitit. Eodem ferè tempore & quarta legio cum duabus extraordinarijs cohortibus porta erupit. Ita simul tria prœlia circa castra locis distantibus erant, clamoresq; dissoni, ad incertos suorum euentus, à præsenti certamine animos pugnantium auertebant: Vsque ad meridiem æquis viribus, ac prope pari spe pugnatum est, labor & æstus, & sitis inter hæc intolerantia, cum decedere pugna coëgisset, in paucos restantes impetum fecerunt Romani, fusosq; in castra compulerunt. Signum inde receptui à Sempronio datum est, ad quod maior pars receperunt se se, pars certaminis studio, & spe potiundi castris Boicis, perstitit ad vallum, quorum pau-

 citate

citate contempta, Boij uniuersi ex castris erumpunt, fusi Romani, quæ imperio Consulis noluerunt, suo pauore ac terrore castra repetunt. Ita varia hinc atque illinc, nunc victoria nunc fuga eo die fuit, Romani tamen scriptores Boiorum XI millia, Romanorum V millia occisa fuisse prodidere. Sanè Boij in intima finium se se receperunt, Sempronius Placentiam legiones duxit. Africanum alij cum Sempronio coniuncto exercitu, Boiorum Ligurumq; agros populatum isse, quoad progredi siluæ paludesq; passæ sint, scribunt, alij nulla memorabili re gesta, Romam redijsse. Et Asiaticum, Africani fratrem, cum Boiorum gente, viginti millibus interfectis, conflixisse, habent manuscripti quidam codices, eius libelli qui de viris illustribus conceptus est. At verò, cum nec temporis nec loci rationem ascribāt, & multò plurima exempla eius ipsius libri ijs verbis careant, fit ut germana ab auctore esse, fidem non impetrent.

Annotauit Frid. Sylburgius.

L. Cornelio Merula, Q. Minutio Thermo Coss. ANN. ANTE CHR. NAT. CXCI.

Liu. lib. 35.

Cornelius Galliam prouinciam sortitus, per extremos Ligurum fines exercitum in agrum Boiorum duxit. Boij, quanquam in aciem prodeunte eo, pugnam detrectare, Romanos ipsorum artibus, neque feliciter, neque cautè satis, petere, Romani ubi nemo obuiam exiret, discurrere. Sed diripi sua impune, quàm tuendo certamen conserere Boij malebāt, ut contemptum & incuriam ea ratione Romano augerent,

gerent, per quæ occaſionem ſecundiori pugnæ ſperabant. Poſtquam omnia ferro igniq; ſatis euaſtata erant, Conſul agro Boico exceſſit, & ad Mutinam agmine incauto, ut inter pacatos ducebat. Boij ubi egreſſum è finibus ſuis ſenſere, ſequuti ſilenti agmine, locum inſidijs quærentes, nocte prægreſſi caſtra Romanorum, ſaltum inſederunt, qua Conſuli prætereundum erat. Id cum parum occultè feciſſent, Conſul, qui multa nocte ſolitus erat mouere caſtra, ne nox terrorem in tumultuario prœlio augeret, lucem expectauit, & cum luce moueret, tamen turmam equitum exploratum miſit. Poſteaquam relatum eſt, quantæ copiæ, & in quo loco eſſent, totius agminis ſarcinas, multa præda graues, in medium conijci iuſſit, & triarios vallum circumijcere, cetero exercitu inſtructo ad Boios acceſſit. Idem & Boij fecerunt, ubi apertas eſſe inſidias, & recto ac iuſto prœlio dimicandum viderunt. Hora diei ſecunda ferme concurſum eſt, ſiniſtra ſociorum equitum ala & extraordinarij prima in acie pugnabant, præerant duo conſulares legati, M. Marcellus & T. Sempronius prioris anni conſul. Cornelius nunc ad prima ſigna erat, nunc legiones continebat in ſubſidijs, ne certaminis ſtudio prius procurrerent quàm datum ſignum eſſet, equites earum extra aciem in locum patentem L. & P. Minutios Trib. milit. educere iuſſit, inde cum ſignum dediſſet, impetum ex aperto facerent. Hæc agenti, nuntius à Sempronio venit,

non ſuſtinere extraordinarios impetum Boiorum, cæſos permultos eſſe, & qui ſuperſint, partim labore, partim metu remiſiſſe ardorem pugnæ, legionem alteram ex duabus, ſi videretur ſubmitteret, priuſquam ignominia acciperetur. Secunda legio miſſa eſt, & extraordinarij recepti, tum redintegrata eſt pugna, cum & recens miles, & frequens ordinibus legio ſucceſſiſſet, & ſiniſtra ala ex prœlio ſubducta eſt, dextera in primam aciem ſubijt. Sol ingenti ardore torrebat, nullius rei æquè atque æſtus impatientia corpora Boiorum, denſis tamen ordinibus, vigentibus animis, in ſpe bona, nunc alij in alios, nunc in ſcuta incumbentes, impetum Romanorum ſuſtinebant. Quod ubi animaduertit Conſul, ad perturbandos eorum ordines C. Liuium Salinatorem, qui præerat alarijs equitibus, quàm concitatiſſimos equos immittere iubet, & legionarios equites in ſubſidijs eſſe. Hæc equeſtris procella, confudit & turbauit, deinde diſſipauit aciem Boicam, non tamen ut effuſa fuga terga daret, obſtabant duces, haſtilibus cedentes terga trepidantium, & redire in ordines cogentes, ſed inter equitantes alarij non patiebantur. Conſul ut fluctuantem, & in fugam inclinatam animaduertit, obteſtabatur milites, paullulum adniterentur, victoriam in manibus eſſe, dum perturbatos & trepidantes viderent, inſtarent, ſi reſtitui ordines ſiuiſſent, integro rurſus eos prœlio, & dubio dimicaturos, ſimul inferre vexillarios iuſſit ſigna,

ANN. ANTE CHR. N. CXC.

ſigna, itaque omnes connixi, tandem auerterunt Boios. Poſtquam terga dabant, & in fugam paſſim effundebantur, tum ad perſequendos eos legionarij equites immiſſi. Quatuordecim millia Boiorum eo die cæſa ſunt, uiui capti mille nonaginta duo, equites ducenti uiginti unus, tres duces, ſigna militaria ducenta duodecim, carpenta ſexaginta tria. Nec Romanis uictoria paruo ſtetit, ſupra quinque millia militum, ipſorum aut ſociorum, ſunt amiſſa, centuriones tres & uiginti, præfecti ſociûm quatuor, & M. Genutius & M. Martius Trib. militum ſecundæ legionis. Cornelio Coſ. triumphus negatus eſt, quod fortuna populi Romani & militum uirtute, non ſua ipſius opera & conſilio uiciſſe, ſua uerò potiſſimum culpa magnum militum numerum amiſiſſe, hoſtem qui deleri poterat, è manibus emiſiſſe crederetur, eo quod laborantibus ſubſidia tardius ſubmiſſa, & equitibus legionarijs ſignum ſerò datum, nec fugientes perſequi licuerit.

ANN. ANTE CHR. N. CXC.

Quam Boiorum ea pugna res afflixerit, ſequens annus aperuit, quo L. Quinctius Flamininus, Cn. Domitius Ahenobarbus fuere Coſ. cum unus per Ligures, alter ab Arimino in Boios ueniſſet, & duobus diuerſis agminibus agrum latè peruaſtaſſent, illos tamen quieſcentes non excitarunt, quin etiam primo equites eorum pauci cum præfectis, deinde ſenatus uniuerſus cum liberis, poſtremò, in quibus aut fortuna aliqua aut dignitas erat (ſumma omniũ

mille

mille quingenti) se se transfugio Romanis credere, quam armati vim repellere maluere. Flagitium inter ea crudelitate & libidine fœdum atque immane, à Quinctio perpetratum est, quod censoriam M. Catonis notam post nouem inde annos meruit. Philippum Pœnum puerum à se adamatum, ab Roma in prouinciam, spe ingentium donorum perduxerat: is per lasciuiam cum cauillaretur, exprobrare Quinctio persæpe solitus, quod sub ipsum spectaculum gladiatorum abductus ab Roma esset, ut obsequium amatori iactaret. Forte epulantibus illis, cum iam vino incaluissent, nuntiatum in conuiuio, nobilem Boium cum liberis transfugam venisse, cõuenire Consulem velle, ut ab eo fidem præsens acciperet. Introductus in tabernaculum, per interpretem alloqui Consulem cœpit, inter cuius sermonẽ, Quinctius puero, Vis tu, inquit, quoniam gladiatorum spectaculum reliquisti, iam hunc Gallum morientem aspicere? Et cum is vix dum seriò annuisset, ad nutum pueri Quinctius, stricto gladio, qui super caput pendebat, loquenti Boio caput primum percussit, deinde fugienti, fidemq; Pop. Rom. atque eorum qui aderant imploranti, latus transfodit. Atrox haud dubiè, & barbarum facinus, animos Boiorum, ad omnem iam pacis patientiam compositos, auertit. Itaque P. Cornelio Nasica, M. Acilio Glabrione Coss. bellum, quanta ante eam diem maxima contentione recruduit, exitu neque pro

Liu. lib. 39. Alij paullò aliter, sed fides habenda Liuio, qui Catonem sequitur.

Liu. lib. 36.

AN. ANTE CHR. N. CXIC.

æquitate

æquitate caussæ, neque pro Boiorum virtute, sed pro una omnium gentium victoris populi fortuna. Nasicæ demandatum est, qui legionibus in hostilem agrum inductis, Boios obuios, signis collatis, ingenti victoria superauit. Antias Valerius retulit, duo de triginta millia Boiorum cæsa, capta tria millia & quadringentos, signa militaria centum viginti quatuor, equos mille ducentos triginta, carpenta ducenta quadraginta septem, ex Romanis mille quadringentos octoginta quatuor cecidisse. Nasica, in hanc fere sententiam, oratione quam pro triumpho habuit, plus partem dimidiam ex quinquaginta millibus hostium cæsam, neque cum tot millibus Boiorum quenquam ante se imperatorem pugnauisse, multa millia capta, senes puerosq; superesse, dixit. Castra etiam in Romanorum potestatem venere. Boij tot continentibus cladibus attriti, nullis reliquis quas victori obijcerent viribus, se post aduersam pugnam coacti extemplo dedere, imperatis obsidibus, dimidia fere agri parte mulctati sunt, quo si vellet Pop. Rom. colonias posset mittere. In triumpho, Gallicis carpentis arma signaq; & spolia omnis generis transuecta, & vasa ænea Gallica, & cum captiuis nobilibus, equorum captorum quoque greges traducti, aurei torques translati mille quadringenti septuaginta, ad hæc auri pondo ducenta quadraginta quinque, argenti infecti factiq; in Gallicis vasis, non infabrè more gentis factis, duo

millia trecenta quadraginta pondo, bigatorum nummorum ducenta triginta quatuor, militibus qui currum secuti sunt, diuisi triceni viceni quini asses, duplex centurioni, triplex equiti. Plautus, Latinorum poetarum festiuissimus, siue Nasicæ triumphum, siue superiora bella Boica spectans, Capteiueis comœdiâ Stalagnum Boium seruum induxit, & in ambiguo Boiæ nomine iocatus est. Gnarus scilicet popularis artifex, animos afficere & delectare validius, ea quæ in præsenti usu & quodammodo conspectu sunt, itaque fabulis suis non tantum Boios, sed & Pœnos, & Reges Philippum, Attalum, atque Antiochum, aliaq; eius temporis aspersit.

Liu. lib. 37. L. Cornelio Scipione, C. Lælio Consulibus, Lælio Gallia prouincia decreta. Placentinorum & Cremonensium legati in senatu questi inopiam colonorum, alijs belli casibus, alijs morbo absumptis, quosdam, quod & antea contigerat, tædio accolarum Gallorum reliquisse colonias, supplementum impetrauere. Lælius Consul ex Gallia Romam reuersus, non solum colonos in id supplementum scripsit, sed ut nouæ coloniæ duæ in agrum qui Boiorum fuisset deducerentur, retulit, atque eo aucto-re senatus censuit. Anno proxime sequenti imperium cum exercitu in Gallia prorogatum. Ante diem tertium calendas Ianuarias Bononiam Latina colonia deducta est, deduxerunt L. Valerius Flaccus, M. Attilius Serranus, L. Valerius Tappus, Triumuiri,

ANN. ANTE CHR. NAT. CLXXXVIII.

CLXXXVII.

umuiri, tria millia hominum ſunt deducta, equitibus ſeptuagena iugera, ceteris colonis quinquagena ſunt data, ager captus de Gallis Boijs fuerat, Galli Tuſcos expulerant, uti à nobis ſuis locis memoratum, Boici nomen tenuit, etiam poſtquam in Romanorum poteſtatem venit, quod Sextus Pompeius ex Verrio Flacco retulit. Bononiam, olim Felſinam, Etruriæ quondam principem, Plinius appellat.

Sext. Pomp. in Boicus ager.

Lib. 3. c. 15.

ANN. ANTE CHR. NAT. CLXXXVI.

M. Valerio Meſſalla, C. Liuio Salinatore Coſs. Boij, cum Romana arma annos ſupra ducentos ab urbe capta exercuiſſent, multis prœlijs victores, pluribus fortaſſe victi, bello demum inferiores, quæ omnium populorum aduerſus Romanos fortuna fuit, anno circiter quadringenteſimo poſtquam in Italiam commigrarunt, ea exceſſerunt. Siue ſponte id ipſi ſua, qui ea carere mallent, quam obnoxiam pacem, reliquarum Italicarum gentium exemplo, atque ſeruitutem fœderis ſpecie colere: ſiue, quæ Strabonis ſententia, vi pulſi. Iulius Obſequens ſine prœlio eiectos eſſe ſcripſit: Boios Gallorum nomine complexus, nec enim ceteræ Gallicæ gentes Italiam tum reliquere. Sed utrouis modo res geſta, eſt ad gloriam eximium, & neſcio an exempli unici, aut tam conſtantem in uniuerſa gente fuiſſe libertatis reſpectum, aut populum Romanum, tantis iam tunc opibus, ut maximi quique Reges, & florentiſſimæ orbis terrarum ciuitates, obſequium certatim deferrent. Italiæ ſibi tamen nunquam ſatis certam

Strabo lib. 5.

Cuius rei vel illud argumentũ eſt, quod ſequẽtibus ſtatim Coſs. Gallia prouincia M. Furio Prætori decreta Liu. lib. 38.

& fixam possessionem destinasse, quamdiu Boius cis alpes consisteret. Notæ hæc & expertæ fortitudinis confessio. Cuius à nobis hoc omni libro documenta prodita, sed ea haud dubiè pauciora & exiliora quam pro re, quod nullis domesticis monumentis adiuti, testimonia à Romanis, propalam hostibus, & à Græcis, qui Romanis vixere obnoxij, habuimus necesse emendicare. Mutina posthæc & Parma, coloniæ ciuium Romanorum, in reliquum agri Boici sunt deductæ, bina millia hominum octona iugera Parmæ, quina Mutinæ acceperunt, M. Aemilio Lepido, T. Ebutio Caro, L. Quinctio Crispino triumuiris.

Liu. lib. 39.

MAR-

MARCI VELSERI
RERVM BOICARVM
LIBER SECVNDVS.

AEtate qua Boios in Italiam transgressos diximus, Hercyniam ab ijs quoque syluam insessam, supra demonstratum est. Lib. 1. pag. 8. Hæc Eratostheni & Græcis fere ceteris Cæs. lib. 6. de bel. Gall. Orciniæ nomine cognita, incredibili tunc temporis magnitudine erat & vastitate. Cæsari tanto post proditum, latitudinem nouem dierum iter patere, longitudinem incompertam esse, cum ad sexaginta dierum iter quidam processerint, neque tamen ad eius exitum adierint, certè oriri ab Heluetiorum & Nemetum & Rauracorum finibus, rectaq; fluminis Danubij regione pertingere ad fines Dacorum & Anartium, hinc se flectere sinistrorsus, diuersis à flumine regionibus, multarumq; gentium fines propter magnitudinem attingere. Boij in medio saltu ad Albis fontes, loco aperto, uberes agros, mansuro Boiohemi nomine tenuere. Elati inde successibus, porrò per syluam pergentes, plurium populorum armis consociatis imperium protendêre. Nam quod Trogus memorat, ex trecentis ho- Iustin. lib. 24.

minum millibus, quæ Galli, veluti ver ſacrum, ad ſedes nouas quærendas misêre, partem in Italia conſediſſe, quæ urbem poſtea Romam captam incenderit partem Illyricos ſinus penetraſſe, quæ in Illyricum venit, illa fuerit oportet, cui Liuius Hercynios in Germania ſaltus, Sigoueſo imperatore, deſtinatos ſcripſit, unde traiecto Danubio breuiſſimus eſt in Illyricum tranſitus. Hanc auibus ducibus iter feciſſe creditum, perq; barbarorum ſtrages in terram Pannoniam perueniſſe. Principes Boij, monumentum in aduerſa ripa, ad ipſum ſtatim Danubij

Ptolem. Notit. tin. Anton.

traiectum poſuere, Boiodurum, qua Oenus Vindelicos & Noricos interfluit, Germaniæ magnæ obiectos utroſque: magnus præterea circa agri modus, à Vindelicorum quippe finibus ad Pannoniam, Norici longitudine fuſus, genti attributus eſt, quem ob eas quæ poſtea rerum varietates conſequutæ, Boio-

Strabo lib. 7. Plin. lib. 3. c. 24.

rum deſerta Strabo & Plinius appellauere. Domandis Pannonijs varia cum finitimis populis bella à Gallis geſta, per multos annos, & reſederit forte an Boici nominis veſtigium in Bijs, Pannoniæ populo,

Editio Rom. an. 1478.

aut Boeis, ut Latini quidam Ptolemæi codices præferunt, quos ex Boijs Græcorum natos, manifeſtum. Tandem perpetuis animati victorijs, diuiſis agmi-

Iuſtin. lib. 24. Pauſan. lib. 10.

nibus, alij Macedoniam, Belgio aut Bolgio aliquo duce, Thraces & Triballos alij, ſub Cerethio, reliqui multò maxima manus, Græciam ſub Brenno & Acichorio & Emano & Theſſaloro, aut THESSALONO, omnia

TOLISTVS, ſiue TOLISTO.

THESSALONVS.

omnia ferro proterendo, petiere. Brennum Prausum natione fuisse Strabo auctor est, reliquorum patria silentio dissimulata: sed Thessaloni nomen, siquidem cum Thassilone idem est, gentile Boicum inde scias, quod hoc plerique Boiorum principes usi, neque ulli quod constet, præterea. Bellum variè gestum. In Macedonia Ptolemæus Ceraunus captus occidit: Thraciæ expeditionis memoria nulla superest: Brenni exercitum Delphos aggressum, Græci narrant, sacrilegij pœnas luisse, per omnia humanæ patientiæ exempla. Interim satis constitit, si Brennus Thessaloni & Emani consilio usus, hostes imparatos aggredi maturasset, serum Apollinis & sororum fuisse futurum auxilium. Delphica autem clades annos centum totos post Romam captam contigit, quod tum Polybius indicat, tum alias ostendere procliue est; ut admodum absurdè senserint, qui cum Camillo istum ipsum Brennum composuere. Sed magna vis hominum, viginti admodum millia, priusquam Brennus Græciæ solum contingeret, seditione in Dardanis orta, à reliquo exercitu abruperant, & secessione facta, in Thraciam auerterant. Ij Tolistobogij, Trocmi & Tectosages fuere: Lomnorius & Lutarius reguli memorantur, ut hic, quantum existimare licet, Tectosages, ille Trocmos duxerit: primis, TOLISTVM an TOLISTONEM præfuisse, non dubia habentur indicia. Tolistobogiorum enim, longum contortuplica-

Pol. lib. 2.

Liu, lib. 38.

TOLISTVS, siue TOLISTO.

plicatumq; nomen, à ducis appellatione tractum,
Strabo lib. 12. & 4. Strabo ſcriptum reliquit. Idem cum prodiderit, nullos in tota Gallia, citra ultráue alpes, Toliſtobogios populos reperiri, unde Aſiatici originem duxiſſe credendi ſint, quam tamen hinc manifeſtè traxerint, facile fuit intelligere, primores ſyllabas ad ducem priuatim pertinere, reliquas populum reſpicere, Bogiorum nimirum & Boiorum tam nullo diſcrimine, ut unam eam eandem gentem eſſe, ne monendum quidem videatur.
App. Syriac. Non longè Appianus atque Stephanus abeunt, qui Toliſtobios vocauere, aut Ptolemæus, qui Toliſtobogos, ut Stephanus tamen Toliſtobogios ab Eratoſthene dictos annotauerit. Sed quando nulla, in aſſerendo eximio gentis ornamento, auxilia ſpernanda, grauiſſimum teſtimonium, quantumuis nuperi ſcriptoris, non
Schol. ad 38. lib. Liuij. præteribimus. Carolus Sigonius, homo noſtræ ætatis inprimis certus & diligens, obſeruauit veteres manuſcriptos codices, quibus ille optimis uſus, & quorum præcipua debet eſſe auctoritas, Toliſtoboiorum vocabulum, totidem prorſus litteris planè & explicatè exaratum præferre. Nos Boios & Tectoſages conterminos ad Hercyniam coluiſſe, ſuperiori libro oſtendimus, quam ſimul proficiſcendi, & copias coniungendi occaſionem fuiſſe, credibile.
Pol. lib. 5. Polybius, circa paludem Lychnidiam in Illyrico, Boiorum, ad ipſam prope Dardaniam meminit, quos reliquias eorum qui longius progreſſi, gentile

nomen,

nomen, aſcita ducis appellatione adauxerunt, exiſtimamus. Quamquam vernacula alia vocabuli origo excogitari poterat: cum enim Doll ſiue Toll ferocem, & prope furentem, Tolliſt & Tolliſte, ferociſſimum atque ferociſſimos ſignificet, me verum ſcribere ſermonis periti ſciunt, quantum abeſt ut ferociſſimi Celtarum Boij, quod ex Appiano ſupra attulimus, Tolliſto-Boij, & paullò inde mollius, Toliſto-Boij fuerint appellati? Confido coniecturam amatores reperire poſſe: quæ nobis tamen calida, illa altera, Strabonis fulta teſtimonio, viſa potior. Sed utrouis modo, ad Boios profectò pertinent, nihilo minus quam aut Oſtro-Gothi aut Veſo-Gothi, quamuis compoſitis etiam nominibus, Gothi cenſentur. Lib. 1. pag. 14.

Toliſto-Boij ergo, ceteriq; fœderati populi, cum reſiſtentibus pugnando, pacem petentibus ſtipendium imponendo, cum Byzantium perueniſſent, aliquamdiu oram Propontidis vectigalem habendo, regionis eius urbes obtinuerunt. Neque ſatis ſcio, quod toto propemodum itinere ab Hercinijs nemoribus in Aſiam, Boici nominis veſtigia per interualla ſparſa eſſe videam, an Boion in Taurica Cherſoneſo oppidum, ad hanc quoque memoriam pertinere interpreter, ſcio in ea peninſula hodieq; gentem viuere, quæ ſermone, moribus, ore denique ipſo & corporis habitu, originem Germanicam referat, quæq; etiam nunc arcum Bogam nominet.

Extat apud Ptol.

Ex Aug. Busbeq. epiſt. 4. legat. Turc.

Inde audientes quanta Asiæ ubertas esset, eo transmiserunt, Ilium primò, nudatam mœnibus urbem,
Hegesi.ap.Strab. lib. 13. mox iterum deserendam tenuerunt, ut Hegesianax auctor. Non plus ex viginti millibus hominum quam decem armata erant, tantum tamen terroris omnibus quæ cis Taurum colunt gentibus iniecerunt, ut quas adissent, quasq; non adissent, pariter ultimæ propinquis, imperio parerent. Postremò, cum tres essent populi principes, minores enim plu-
Plin. lib. 5. c. 32. res Plinius enumerat, in totidem partes, qua cuique Asia vectigalis esset, diuiserunt, Tolisto-Boij Aeolida atque Ioniam sortiti sunt. Horum urbes à Ptolemæo referuntur Germa, Pessinus Vindia, Andrus, Vegistum, Tolasta vicus, ducis credo Tolisti monu-
Cic. orat. pro Deiot. mentum: à Strabone Blucium additur, quod Cicero
Memnonis fragmenta in Photij bibliotheca extant. Luceium appellauit, & Peium, à Memnone Tabia. Ambigo an eo quidquam faciat, fidem enim ut impetrare possit vereor, quod Asiatica Friderici Ahe-
An. 1190. nobarbi expeditione, populos repertos esse aiunt prope Armeniam, qui sermone Boico uterentur. Regio uniuersim ad Sangarium & Halym fluuios,
Strabo lib. 12. Galatia, & Gallogræcia dicta. Reipublicæ ratio fuit fere eiusmodi, ut singulis gentibus in quatuor quodammodo tribus distinctis, omnes simul duodecim tribus constituerent, quarum præfecti & iudices leuiores caussas deciderent, de cæde ad commune concilium CCC. virorum, quod Drynæmeti cogebatur, referrent. Galatici verò nominis terror

terror indies adeò increſcebat, multitudine etiam magna ſobole aucta, ut Syriæ ad poſtremum Reges ſtipendium dare non abnuerent. Sequutis inde temporibus varia fortuna, ſæpe vincentium, ſed & interdum victorum fuit.

Toliſto-Boios quod propriè ſpectet, unum apud Memnonem, qui Toloſtobogios appellat, reperio, Zeilæ Bithyno Nicomedis filio, paternum regnum repetenti, eſſe opitulatos, neque quidquam præterea: quouſque tranſgreſſis in Aſiam Romanis, & ſuperato Antiocho, tum Toliſto-Boij tum Trocmi atque Tectoſages, à Cn. Manlio Vulſone Conſule, quod auxilia Regi præſtitiſſe dicerentur, bello petiti ſunt. Erant tunc trium populorum reguli, ORTIAGON & Combolomarus & Gaulotus. Ortiagon præ ceteris liberalitate & rei militaris peritia inclytus, conſilia de Galatarum principatu in ſe unum transferendo, cui ingenita animi altitudine, & longa exercitatione par eſſet, agitare creditus. Eo duce Toliſto-Boiorum ciuitas Olympum montẽ cœpit, conuectis omnibus quæ ad uſum quamuis longi temporis ſufficerent: tædio ſe fatigaturos Romanos cenſebant, nam neque auſuros per tam ardua atque iniqua loca ſubire, & ſi conarentur, vel parua manu prohiberi ac deturbari poſſe, nec quietos in radicibus gelidorum montium ſedentes, frigus aut inopiam laturos. Et cum ipſa altitudo locorum eos tutaretur, foſſam quoque & alia munimenta verti-

Liu. lib. 38.

ORTIAGON.

Suid. u. Ortiagon.

cibus ijs quos insederant circumiecere, minima apparatus missilium telorum cura fuit, quæ postea negligentia male vertit, quod saxa affatim præbituram asperitatem ipsam locorum credebant. Manlius contra, qui pugnam non cominus, sed procul locis oppugnandis futuram præceperat animo, ingentem vim pilorum, velitarium hastarum, sagittarũ glandisq́;, & modicorum lapidum qui funda mitti possent, parauerat. Subeuntibus itaque montem Romanis, & procurrentibus ad aditum prohibendum Tolisto-Boijs, missilibus ex interuallo loci prœlium commissum est, primò par, Boios loco adiuuante, Romanos varietate & copia telorum, procedente inde certamine nihil æqui erat, scuta longa, sed ad amplitudinem corporum parum ampla tegebant Boios, nec iam tela alia habebant præter gladios, quorum eminus nullus usus, cum manum hostis nõ consereret, ceterum rudibus nec præparatis saxis, ut cuique temerè ad manus venissent, inconditè utebantur, sagittis ex aduerso, glande, iaculis incauti ab omni parte configebantur, nec quid agerent, ira & perturbatione obcæcatis animis cernebant, quod iniquissimo pugnæ genere essent comprehensi, nam quemadmodum cominus, ubi inuicem pati & inferre vulnera licet, Romanis non cessuri videbantur, ita cum ex occulto & procul leuibus telis vulnerarentur, nec hostis quem ulciscerentur copiam sui faceret, & iam pauci superessent, castra in vertice mõ-

tis

tis ſita repetere coacti ſunt, quæ pauoris & tumultus plena reperere, ut ubi fœminæ puerię; & alia imbecillis turba permiſta eſſet. Neque Manlius cunctatus, legiones eo duxit, Boij ne parum ſe munimenta ſua tegerent, armati pro vallo conſtiterant, obruti deinde omni iterum telorum genere, cum quo plures ac denſiores erant, eo minus vani quidquam teli intercideret, mox intra vallum compelluntur, ſtationibus tantum firmis ad ipſos aditus portarum relictis. In multitudinem compulſam in caſtra, vis ingens miſſilium telorum continenter conijciebatur, & vulnerari multos, clamor permiſtus mulierum atque puerorum ploratibus ſignificabat. Etiam qui portas ſtationibus clauſerant, ſcutis pilis transfixis, plerique inter ſe conſerti hærebant, nec diutius impetum Romanorum ſuſtinuerunt. Priuſquam verò ij patentibus iam portis caſtra irrumperent, Toliſto-Boiorum fuga è caſtris in omnes partes facta eſt, per vias per inuia, perę; præcipitia ſaxa, qua quemque ſors aut impetus tulit, itaque plerique præcipites per vaſtam altitudinem prolapſi, inter vepres & rupes exanimati ſunt. multi in equites, qui ad radices mõtis ſe continuerant incidentes, cæſi aut capti. De interfectorum numero immodica eſt tradentium diuerſitas, Quadrigarius, qui bis in Olympo pugnatum auctor, ad quadraginta millia hominum cæſa ſcripſit, Antias, largus alioquin in augendo, non plus decem millia, captiuorum quadraginta millia

fuere, quod Quadrigarium fallere potuit, quia Boij omnis generis ætatisq́; turbam ſecum traxerant, demigrantium magis quam in bellum proficiſcentiū modo. Ortiagon Rex ipſe gentis euaſit. CHIOMARA uxor, miræ pulchritudinis fœmina, in hoſtium poteſtate fuit. Cuſtodiæ centurio præerat, libidinoſus iuxta atque auarus, is primò eius animum tentauit, quem cum abhorrentem à voluntario ſtupro videret, corpori quod ſeruum fortuna erat, vim fecit. Deinde ad leniendam indignitatem iniuriæ, ſpem reditus ad ſuos mulieri facit, & ne eam quidem ut amans gratuitam, certo auri pondere pactus; ne quem conſcium ſuorum haberet, ipſi permittit, ut quem vellet, unum ex captiuis, nuntium ad ſuos mitteret, locum prope flumen conſtituit, quo duo, ne plus, neceſſarij captiuæ cum auro venirent nocte inſequenti, ad eam accipiendam. Forte Chiomaræ ſeruus inter captiuos eiuſdem cuſtodiæ erat, hunc nuntium primis tenebris extra ſtationes centurio educit. Nocte inſequenti, & duo neceſſarij mulieris ad conſtitutum locum, & centurio cum captiua venit. Cumq́; Chiomara dato auro, quod ſummam talenti Attici expleuit, tanti enim pepigerat, liberata eſſet, patria lingua ſuis, ſtringerent ferrum, & centurionem ipſam tum amplectentem valedicentēq́;, occiderent imperauit. Iugulati præciſum caput inuolutum veſte, ad virum Ortiagontem domum tulit. Quem priuſquam complecteretur, caput ante

Præter Liu. Plut. de clar. mul. Florus. Et auct. de viris illuſtr.

pedes

pedes abiecit, mirantiq; facinus haud quaquam muliebre, & exclamanti, O coniunx, præclara res fides est! suspicabatur centurioni fidem de pretio non seruatam, ideò cæsum esse: Omninò, illa inquit, hoc verò pulchrius, unum te marite in terris viuere, qui corporis mei habueris copiam, inde iniuriam centurionis, & ultionem violatæ per vim pudicitiæ, viro confessa est, & reliquæ vitæ sanctitate ac grauitate, huius matronalis facinoris decus ad ultimum conseruauit. Polybius se cum ea Sardibus collocutum, animi magnitudinem & prudentiam admiratum scripsit. Vtrâque re haud dubiè Romanæ pudicitiæ principe Lucretiâ Boia tanto interuallo superior, quanto & castitate vicit, captiua probrum vi passa, liberam infamiæ metui sponte succumbentē.

PAEDOPOLITES. Ortiagonti PAEDOPOLITES filius fuit. Suidas.

Proxima & germana pudicitiæ laus, coniugalis amoris fides est, cuius eximium alterum in Galatarū gente specimen editum, cum omnibus prisci æui heroidum exemplis contendere non verear: Tolisto-Boiorum proprium esse, neque pro vano, neque pro comperto posuerim, sed Plutarchus cum Chiomarę & Stratonicæ Tolisto-Boicarum mulierum memoria coniunxit: neque qua temporis circumscriptione definiam satis scio; ut isto tamen loco narrem, nihil aberraturus sum, quando is qui patrum memoria inter poetas Italos princeps habitus, sola egregij facinoris magnitudine adductus, pulchrum existi- Areost. cant. 37. Drusillæ nomine.

mauit

mauit carminibus in nobili poëmate celebrare.
Plut. de clar. mul.
SINATVS & SINORIX gentis principes, potentia inclyti, ijdem se sanguinis coniunctione attingebāt. Horum Sinato uxor erat, quam virginem duxerat, CAMMA nomine, cum forma & ætatis flore spectanda, tum ob robur animi & virtutis indolem, multo etiam magis, præcipua maritum charitate complectens. Venerationem augebat Dianæ sacerdotium, visebatur in obsequio Deæ, cuius cultui Galatæ inprimis dediti, sacerdos ipsa, inter pompas & sacrificia, ornatu religioni numinis & splendori principalis fortunæ conuenienti. Cammam deperiuit Sinorix; nequicquam, satis sciebat, siue vim siue blanditias viuo marito paraturus, quod ergo proximum, Sinatum dolo aggressus, necat. Statim à mariti morte, ne lugendi quidem relicto spatio, impotens amator uxorem ambit, sceleris confessione ad amoris commendationem impudenter usus, se Sinato nulla alia re inferiorem, amore etiam superiorem petitorem venire, qui cognati hominis sanguinem nuptiarum spe, nullis præterea inimicitiarum caussis impulsus, non horruerit fundere Camma mariti casum nec abiectè ferre, nec muliebriter lamentari, sed magno & erecto animo vindictæ intenta esse, assiduas Sinorigis preces neque præfractè aspernari, neque planè admittere; donec in speciem ijs amicorumq; consilijs victa, assensit, veniret, nuptias in templo, teste Dea, cuius illa antistita, auspicaretur.

SINATVS, SINORIX.
CAMMA.

caretur. Sinorix confeſtim affuit, blandè exceptus ad aram ductus eſt. Ibi cum Camma Deæ ex patera libaſſet, partem hauſit, reliquum Sinorigi ebibendum propinauit, erat autem plena mulſi veneno miſta. Quamprimùm bibiſſe vidit, claro ſublato eiulatu, Deam procidens ſupplex adorat, &, Te te, exclamat, ſanctum & præſens mihi numen, te Diana teſtor, huius me diei cauſſa vitam à Sinati morte traxiſſe, acerbam utique & ærumnoſam, niſi qua me vindictæ ſpes ſolata ſuſtentauit, cuius nunc pleno voto potens, ad chariſſimos mariti manes, læta & exultans deſcendo: Ad Sinorigem ſimul conuerſa, Tu verò teterrime, ſcelere omnes mortales vincens, age fac, tui tibi iam pro nuptialibus tædis & geniali thalamo, funereas faces & tumulum, te dignam coniugij pompam apparent. Ille triſtiſſima verba accepit attonitus, & cum vim veneni ſe in omnes corporis partes inſinuare perſentiſceret, currum conſcendit, ut agitatione malum vel vinceret vel reijceret, cum fruſtra utrumque eſſet, eo relicto, ante proximum ſolis occaſum in lectulo mortuus iacuit. Camma per totam noctem obluctata, cum Sinorigem vita functum audiuiſſet, circa ſolis exortum, hilaris & gratulabundæ ſimilis expirauit.

Nec infra mulierum virtutem viri. Toliſto-Boios & Tectoſages captiuos (poſt Toliſto-Boios, Tectoſages victi & Trocmi) miraculo fuiſſe proditum, adeò catenas etiam morſibus & ore tentauere, ſuffo- Flor. lib. 2. c. 11.

L candas

candas fauces inuicem præbuere, omnia præ serui-
tute toleranda, pro libertate decora existimantes.
Romani quantumuis victores, pacem fortissimis
gentibus non durissimis legibus dederunt, morem
vagandi cum armis finirent, agrorum suorum se ter-
minis continerent, tributi aliquid nomine pende-
Machab. lib. 1. c. 8. rent; postremum enim caput, ex sacra Machabæo-
rum historia eruimus; ea Iudæos Galaticâ victoriâ
magnitudinem Romanæ potentiæ æstimasse indi-
cat. Quo ipso tempore Boij Italia excessere, si- ANN. ANTE CHR. NAT. CLXXXVI. BLONDI- VS.
quidem anno post Messallæ & Salinatoris Consula-
Pag. 67. tum, quibus Consulibus eos excessisse ostendimus,
Manlius de Gallis Asiaticis triumphauit.

Italici autem Boij, ut unde deflexit redeat narra-
Strabo lib. 5. tio, trans alpes in Tauriscos abiere, ad Istrum flumẽ,
Norici tractu considentes, quo aliam ex Germania
magna Boicam coloniam, multo ante immigrasse,
Pag. 70. initio libri dictum est. Tauriscorum, quod in-
ter pauca admirandum, nomen interijt, nominis in-
terpretatio in alia lingua mansit, Stiri sunt, ut ut mu-
tatis aliquantum finibus, quod plerisque omnibus
populis accidit, Stieri Germanis Tauri. Hic
cognatas utrimque ab una Boiorum stirpe gentes,
breui coaluisse, & coniunctis inter se animis armo-
rumq; viribus, veterem aduersus vicinos virtutis at-
que potentiæ existimationem asseruisse, credendũ.
Quod constat, anno postremo belli Persici, prius-
quam Christus nasceretur centesimo sexagesimo CLXV.
quinto,

quinto, valida & expedita Gallorum manus ab Istro profecta, Macedonibus auxilio venit; quam Boicam fuisse, incertum Tauriscam an Dardanam, ut nullius certi scriptoris testimonium euincat, re persuademur, & temporis atque locorum ratione, neque non validis in Romanos irarum caussis, qua veteri multiplici, qua recenti grauissima offensione exasperatis, tum eo demum multo maximè, quod Liuius quem sequimur, Gallos generatim pro Boijs frequens soleat usurpare. Venere CLONDICO regulo duce decem millia equitum, par numerus peditum, & ipsorum iungentium cursum equis, & inuicem prolapsorum equitum vacuos equos ad pugnam capientium. Hi pacti erant, eques denos præsentes aureos, pedes quinos, dux mille. Venientibus Perseus profectus obuiam, ex castris quæ ad Enipeum habebat, cum dimidia copiarum parte, denuntiare per vicos urbesq; quæ viæ propinquæ sunt cœpit, ut commeatus expedirent, frumenti, vini, pecorum ut copia esset. Ipse equos phalerasq; & sagula, donum principibus ferre, & parum auri quod inter paucos diuideret, multitudinem credens trahi spe posse. Ad Almanam urbem peruenit, & in ripa fluminis Axij posuit castra. Circa Desudabam in Medica, quæ Thraciæ regio est, exercitus Gallorum consederat, mercedem pactam opperiens. Eo Perseus Antigonum mittit, ex purpuratis unum, qui iuberet multitudinem Gallorum ad Bylazora Pæo-

Liu. lib. 44.

CLONDICVS.

 niæ

niæ locum castra mouere, principes ad se venire frequentes, septuaginta millia ab Axio flumine & castris Persei aberant. Hæc mandata ad eos cum pertulisset Antigonus, adiecissetq́; quanta per viam Regis curâ omnium rerum copia multitudini præparata foret, quibusq́; muneribus vestis, argenti equorumq́; principes aduenientes excepturus esset, homines rudiores quam qui istis artibus fallerentur, de his quidem se coram cognituros respondent, illud quod præsens pepigissent interrogant, ecquid aurum quod in singulos pedites equitesq́; diuidendũ esset secum adduxisset. Cum ad id nihil responderetur, Clondicus, Abi, renuntia ergo Regi inquit, nisi aurum obsidesq́; acceperint, nusquam inde Gallos longius vestigium moturos. Hæc relata Perseo cum essent, aduocato consilio, cum quid omnes suasuri essent appareret, ipse pecuniæ quam regni melior custos, institit de perfidia & feritate Gallorum disserere, multorum iam ante cladibus expertum, periculosum esse tantam multitudinem in Macedoniam accipere, ne grauiores eos socios habeant quam hostes Romanos, à quibus sibi unis tunc cauendum, quinque millia equitum sat esse, quibus & uti ad bellum possent, & quorum multitudinem ipsi non timerent. Apparebat omnibus non multitudinem, sed multitudinis mercedem timere: verum cum quod usus posceret suadere consulenti nemo auderet, qui primus ad dominantium perniciem gra-

gradus est, remittitur Antigonus nuntiatum, quinque millium equitum opera tantum uti Regem, cōtemnere multitudinem aliam. Quod ubi Galli audiuere, ceterorum quidem fremitus fuit, indignantium se frustra excitos sedibus suis, Clondicus rursus interrogat, Ecquid ipsis quinque millibus quod cōuenerat numeraret: Cum aduersus id quoque misceri ambages cerneret, inuiolato fallaci nuntio (tanta animi moderatio, iurisq; gentium publici respectus fuit, quod Antigonus vix sperauerat posse contingere) retro ad Istrum, perpopulatus Thraciam qua vicina erat viæ, redijt. Perseus præsenti auxilio, illiberali malignæ tenacitatis vitio nudatus, quo subnixus Romanos vel vinceret, vel profectò sustineret, hostibus prædæ, alijs documento fuit, blandas Regum assentatrices, periuria & auaritiam, certas regnorum pestes esse.

Boij, qui in Hercynia interea sylua, regione Boiohemi nomine, restiterunt, eorum obscuram & intermortuam fere historiam esse oportet, quod ab Romanis & Græcis magnis terrarum tractibus dissiti, procul egerint, eæ verò, nec aliæ in Europa tunc gentes, litteras aut habuerint, aut ad nostram ætatem propagauerint, neque sine litterarum monumentis ulla usquam certa diuturnaq; esse queat memoria. Vnum Posidonium mirari habeo, unde hauserit quod in litteras ab eo relatum, ad Boiorum gloriam eximium est, Cimbros, homines prædones

Posid. apud Strab. lib. 7.

& vagos, in Hercyniam ſiluam delatos, fortiter à Boijs repulſos eſſe. Inde Iſtrum & Scordiſcos & Teuriſtas ac Tauriſcos petiuiſſe, tum Heluetios, auri per ea tempora diuitem, ceterum pacatum populum. Heluetiorum Tigurinos Tugenosq; præſertim, ſplendore Cimbricæ copiæ perpetuis bellis partæ perſtrictis oculis, ſe ſe proficiſcentibus in Italiam adiunxiſſe, ubi à Romanis internecione cæſi omnes fuerint. Difficile temporum rationem in tantis tenebris omninò conſtituere, procliui interim coniectura, rem inter Boios & Cimbros multis prius annis geſtam eſſe, quam Cimbri in Italiam vel etiam Galliam venerint, interiectis quippe Scordiſcorum & Teuriſtarum atque Tauriſcorum bellis. Venere

Vell. lib. 2. Tac. de mor. Germã. Obſequẽs, Flor. Oroſ. & alij. Plut. Mario.

autem in Galliam tranſcenſo Rheno Cimbri, armatorum millia trecenta, mulierum & infantium multo maior adhuc numerus, C. Cæcilio Metello, Cn. ANN. ANTE CHR. NAT. CXI.
Papirio Carbone Coſs. multis inde Romanorum cladibus nobiles, inter quas longè eminent Cn.
Mallius Conſul, Q. Seruilius Cæpio Proconſul victi CIII.
fugatiq;, & binis caſtris exuti, cæſis octoginta Romanorum ſociorumq;, ſexaginta calonum ac lixarum millibus, decem ex omni omninò exercitu hominibus reliquis. Alliam & Cannas ea dies vicerit, ad cuius nuntium omnis Italia metu contremuit, qui ſine Mario fuiſſet, in exitium verterat. Marius C. IC.
quartum & quintum Conſul, victores magna ſtrage caſtigauit, rem Romanam inclinatam erexit. Cimbro-

brorum ibi virtutem, versa iam fortuna, mulieres, ingentibus animis nec credenda fortitudine æmulatæ, fusa acie victisq; maritis se certamini accinxerunt, & obiectis undique plaustris atque carpentis, altæ desuper quasi è turribus, lanceis contisq; pugnarunt. Egregiam pugnam speciosa mors sequuta, cùm desperatis demum rebus, missa ad Marium legatione, libertatem ac sacerdotium ausæ sperare, neutrum impetrassent, suffocatis passim elisisq; infantibus, aut mutuis concidêre vulneribus, aut vinculo è crinibus facto, ab arboribus iugisq; plaustrorum pependerunt. Tantus ergo à Boio hostis, integer adhuc, nec ullis bellorum aduersis fractus, pulsus abijt. Quod quantum fuerit, & in quam magna tunc temporis laude positum, Belgarum exemplo, Cæsaris docemur testimonio. Est quippe apud hunc, omni Gallia à Cimbris & Teutonibus vexata, solos eos Belgas intra fines suos ingredi prohibuisse, quare factum esse, ut præ ceteris etiam Gallis Belgæ post illa auctoritatem sibi atque spiritus in re militari sumerent. An Boiorum aliqui Cimbros sponte ipsi sua, eodem quo Heluetij consilio, & veterum præterea sedum desiderio, in Italiam migrantes sequuti fuerint, quod in gente magna & bellicosa fieri potuit, interdum ambigo, sanè inter Cimbros BOIORIGEM tunc Regem egisse, qui Marium die & loco præstituto ad pugnam vocauerit, idoneum auctorem Plutarchum habeo, eum in acie cecidisse

Cæs. lib. 2. de bello Gall.

BOIORIX.

Plut. Mario.

Oro-

Orosium, neque ambitiosius Boijs Boiorix, quam Teutonibus Teutobocchus transcribatur. *Oros. lib. 5. c. 16.*

ANN. ANTI CHR. NAT.

Elapsis aliquot annis, bellum à Pop. Rom. in Mithridatem Ponti Regem decretum, Lucijs primum Sulla, inde Murena & Lucullo ducibus, gestum est. P. quoque circa illa tempora Seruilius Isauros domuit. Neque utroque bello, tum ceteris in Asia gẽtibus, tum Galatarum populis otiosis spectatoribus esse licuit; DEIOTARVS maximè Tolisto-Boius Tetrarcha (alius à Deiotaro Paphlagone, qui vel tunc, vel non multo post, Philadelphi cognomine vixit) virtute & fide erga Romanos constanti, egregium se socium, suarum copiarum strenuum ducem præbuit, atque omnibus quos diximus Imperatoribus operam voluntatemq; ita probauit, ut ab ijs Romam reuersis, ampliter & magnificè in Senatu fuerit laudatus. Sub Lucullo Eumachum Mithridatis præfectum, Phrygiam incursantem, magna clade repressit. Cn. Pompeium Luculli successorem postmodum adeò demeruit, ut is eum pulcherrimo elogio, unum in toto orbe terrarum ex animo amicum vereq; beneuolum, unum fidelem Pop. Rom. iudicatum, ornauerit, bello confecto, Trocmos & Gadilonitidem, qua ad Pharnaciam & Trapezuntem pertinet, & Colchos ad minorem Armeniam, atque Armeniam eam denique ipsam, paternæ ditioni adiecerit, Regemq; appellarit. Ille tantis prouincijs auctus, regni caput veterem sedem Tolisto-Boios esse voluit,

Plut. Appian. Liuij epit. alij. LXXXVI. LXXIX. LXXII.

Strabo lib. 12. DEIOTARVS.

Strabo, Plut. Dio.

Cic. Phil. 11.

Appian. Mithridat.

LXIV.

Cic. loco s. cit.

LXI.

Cic. de Diuin. Strabo lib. 12. Eutrop. lib. 6.

voluit, regia Luceij constituta, Peij Gaza recondita: neque latius alio tempore à Boijs in Asia regnatum est. Strabo.

BOGO-DIATORVS.

ADO-BOGION.

BOGO-DIATORI præterea cuiusdam Galatæ, quem Pompeius Mithridatio urbe donauerit, & ADO-BOGIONIS ex tetrarcharum stirpe, Strabo meminit: de quorum, deq; Deiotari nominis origine, quæ verosimilia existimo, sic afferam, ut iudicium & fidem in medio, apud me unum esse nolim. Quamquam interpretationem Græcam Diatorus palam, Deiotarus obscurius, aptè uterque ad bellicæ fortitudinis laudem recipiat, mihi tamen ex Galatarum Diethero nati ambo videbantur, appellatione à Græcis paullatim, uti fit, ad aliquem sui sermonis sensum modicè inflexa. Dietum & Diethe-rum autem antiquissimum Boiorum nomen esse, sequenti libro demonstrabitur, in quo mutando corrumpendoq;, variè scriptorum imperitia lusit, nam & Deudorix Sicamber Bætoritis filius, quem à Germanico in triumpho ductum Strabo scripsit, Diethericus popularibus suis fuit, haud dubium ex hoc fonte. Itaque primores Bogo-Diatori syllabas ad Boios pertinere, tam mihi liquet, quam Tolisto-Boiorum & Ado-Bogionis postremas, nec quidquã utrimque interest, nisi quod qui Tolisto-Boiorum exemplo Diethero-Boius, is versa præposterè vice, Boio-Dietherus est appellatus. Iam Ado Germanicum non Græcum esse, nemo in controuersiam adducet.

Strabo lib. 12.

Strabo lib. 13.

Δειάτορος, penetrans.

Δηιώτερος, bellicosior.

Strab. lib. 7.

Plerique Rom. hist. scriptores.

Mithridatico bello Spartacium in Italia, gladiatorium idem atque seruile, ætate compar, Spartaco & CRIXO & Oenomao ducibus gestum, Thrace CRIXVS.

Oros. lib. 5. c. 24.

illo, his Gallis, uti distinxit Orosius. Crixum aduerso prœlio à Gellio Consule oppressum, collega Spartacus inferijs trecentorum captiuorum munerauit. Quod ego hîc non ascriberem, nisi Silium Chrixi

Lib. 1. pag. 41.

nomine inter Boica usum esse iam supra meminissemus; & verò Orosius, tum Gallos tum Germanos,

Cæs. lib. 1. bel. Gall.

Plut. Crasso.

inter Spartaci auxilia retulit, Cæsar seruilem tumultum Germanis non dubiè tribuit, Plutarchus, Germanos à Gellio cæsos esse disertè scripsit. Quod si cui hæc humilis videtur atque obscura, nec pro cetera fortissimi populi maiestate narratio, Primùm, nos vera non speciosa scribere professi, deinde, seruitus atque libertas, fortunæ sunt nomina, ad laudem aut ignominiam nihil pertinent, & si fidum Plutarchi testimonium, nam nihil erat cur in seruorum gratiam falleret, hos nullum ob flagitium, sola emptoris iniquitate in gladiatorium Lentuli ludum, quo effracto profugerunt, datos esse, multa prudentiæ & fortitudinis exempla edidisse, inter quæ insigne unum, quod cæsis memorabili pugna duodecim illorum millibus atque trecentis, duo tantum à tergo vulnerati reperti, reliqui omnes versis in hostes frontibus & pugnauerint & ceciderint, quid sit cur non virtutem fortunæ succubuisse fateamur, hos quantumuis seruos & victos, præ Roma-

nis

nis & dominis & victoribus, veris pretijs æstimemus? Cato huic bello miles claritudinem attulit: qui inde in Macedoniam, atque porrò Asiam profectus, ibi paterno Deiotari Regis hospitio usus est. Deiotarus decliui iam ætate, cum ei liberos suos atque omnem familiam commendaret, ut munera quæ Regio more offerebat, vel ipse acciperet, vel suorum quenquam accipere pateretur, omni conatu enixus, impetrare nunquam potuit.

Plut. Catone.

Iuxta hæc Boij, Hercynia iterum egressi, traiecto Danubio in Noricum, cui Voccio Rex præerat, venere, auxilio nimirum popularibus, qui id loci dudum consederant. Ibi Noreiam oppugnarunt, incertum quo euentu, ut habentur pleraque in tam caliginosa vetustate. Plinius urbem interijsse, sub Vespasianis scripsit, sed an Boiorum ista oppugnatione, verius conijcere, quam constituere possumus. Noreia Tauriscorum fuit, auri lauacris ferrarijsq; secturis nobilis, Taurisci in Norico, eò antiquissimus scriptor Homerus, æs Noropium cognominat, quod aliouersus scimus traxisse grammaticos, sed disertè Clemens Alexandrinus, Noropes ait, qui postea Norici appellati sint, æs elaborasse, & ferrum primos purgasse. Nunc, quoniam Norici frequens deinceps mentio accidet, neque ijdem eius semper fuere fines, semel dicendum, regionem quo Romanis modo usurpata est, dirimi septentriones versus à Germania magna Danubio, in meridiem I-

Cæs. lib. 1. bell. Gall.

Plin. lib. 3. c. 19.

Strabo lib. 5.

Hom. Iliad lib. 2. & 11.

Eustath. & Didymus νώροψ, explicant per λαμπρὸν splendidum, ut sit compositũ ex νώ priuandi particula & ὄψ oculus, vel ὄψις visus.

Clē. Alex. Stromat. lib. 1.

Ptolemæus.

taliæ alpibus committi, ad occidentem ſolem qua Rætiam & Vindeliciam ſpectat, flumen Oenum, ad orientem qua Pannoniam, Cetium montem limites accepere. Magnum terrarum tractum eſſe, multorum olim populorum ſedem, ingenti rerum viciſſitudine exercitum. Nomen à Noreia urbe fluxiſſe veroſimile, ſed pleriſque domeſticis ſcriptoribus Norix an Noricus, Herculis filius feciſſe creditus, cui quam externarum litterarum monumentis fidem aſtruam non inuenio, neque omninò huius ſoni vocabulum inter fabulas, præterquam quod Theodōtius aliquis ſcripſit, Noracem quinto Mercurio ex Oſchyra nympha Pyrenæi filia natum, Tarteſſo in Sardiniam veniſſe, ubi cum Sardum Herculis filium inſulam indigitaſſe reperiſſet, ipſe conditam à ſe urbem Noram dixerit; at hæc narratio nimium quantum ab illa altera diſſidet.

Arēpekius, Trithemius, alij.

Theodont. citatur à Boccatio geneal. lib. 7. c. 37. fabulæ etiam Solin. meminit c. 10.

Cæſ. lib. 1. de bel. Gall.

ANN. ANTI CHR. NAT. LVI.

Boijs domum reuerſis, cum L. Piſone, A. Gabinio Coſſ. Heluetij regionis ſuæ anguſtias cauſſati, tectis domi incenſis, nouas per Galliam ſedes inſtituiſſent quærere, & aliarum gentium auxilia ei fini aſciſcerent, Boiorum valida manus, capitum admodum triginta duo millia, quorum quarta pars arma ferret, ſeſe illis coniunxerunt, & ut nuper Danubio, ſic nunc Rheno traiecto, Galliam, veterem ut multorum habet opinio patriam, poſtliminio repetiuerunt. Vbi ad Rhodani ripam peruentum, eos Cæſar, qui tunc Gallias Pop. Rom. nomine prouinciam

ciam obtinebat, progressu arcuit. Hac spe deiecti, in Sequanos flectunt, perq; eorum fines, Santones petituri, datis inter se obsidibus sine maleficio & iniuria transeunt; Aeduos & Ambarros & Allobrogos, qui trans Rhodanum vicos possessionesq; habebãt, ubi primum attigere, populantur. Ii cum se suaq; defendere non possent, legatos ad Cæsarem mittunt, auxilium rogatum. Cæsar ad Ararim flumen, quod per fines Aeduorum & Sequanorum in Rhodanum influit, hostes ratibus ac lintribus iunctis transeuntes nactus, cum tres iam copiarum partes transduxissent, quartam partem reliquam, quæ ex Heluetijs pagus Tigurinus fuit, multa nocte cum tribus legionibus è castris profectus, impeditam & inopinantem aggressus, fere concîdit. Inde pontem in Arare faciendum curat, ut reliquas copias consequi possit, atque exercitum traducit. Heluetij socijq; populi repentino aduentu commoti, legatos de pace mittunt, quibus re infecta reuersis, proximum deinde prœlium Romanis, equitatu pulso, aduersum fuit. Compluribus interiectis diebus, prope Bibracte, maximum & copiosissimum Aeduorũ oppidum, iterum pugnatum est. Cæsar copias suas in collem subduxerat, equitatumq; qui Heluetiorum impetum sustineret miserat, ipse interim in colle medio triplicem aciem legionum quatuor veteranorum instruxit, ita ut supra se in summo iugo duas legiones, quas in Gallia citeriore nuper con-

ANN. ANTE CHR. NAT. LVI.

ſcripſerat, & omnia auxilia collocaret, ac totum mõtem hominibus compleret, ſarcinas in unum locum conferri, & eum ab his qui in ſuperiore acie conſtiterant, muniri iuſſit. Heluetij cum omnibus ſuis carris ſequuti, impedimenta in unum locum contulerunt, ipſi confertiſſima acie, reiecto Romano equitatu, phalange facta, ſub primam Cæſarianam aciem ſucceſſerunt. Cæſar primum ſuo, deinde omnium equis è conſpectu remotis, ut æquato periculo ſpem fugæ tolleret, cohortatus ſuos, prœlium commiſit. Romani è loco ſuperiore miſſis pilis, ſubeuntem hoſtium phalangem perfregerunt, ea diſiecta, gladijs diſtrictis in eos impetum fecerunt. Heluetijs magno ad pugnam erat impedimento & loci iniquitas, & quod pluribus eorum ſcutis uno ictu pilorum transfixis & colligatis, cum ferrum ſe inflexiſſet, neque euellere, neque ſiniſtra impedita ſatis commodè pugnare poterant, ut multi diu iactato brachio, præoptarent ſcutum manu emittere, & nudo corpore pugnare: tandem vulneribus feſſi, & pedem referre, & quod mons ſuberat circiter mille paſſuum, eo ſe recipere cœperunt. Capto monte, & ſuccedentibus Romanis, Boij & Tulingi, qui hominum millibus circiter quindecim agmen Heluetícum claudebant, & nouiſſimis præſidio erant, ex itinere Romanos latere aperto aggreſſi, circumuenerunt: id conſpicati Heluetij, qui in montem ſe receperant, erectis animis rurſus inſtare, & prœlium

redin-

redintegrare cœperunt. Romani conuersa signa bipartitò intulerunt, prima ac secunda acies ut Heluetijs iam victis ac summotis resisteret, tertia ut venientes Boios atque Tulingos exciperet. Ita ancipiti prœlio diu atque acriter pugnatum est: cum Romanorum impetus diutius sustineri non posset, Heluetij se ut cœperant in montem receperunt, Boij & Tulingi ad impedimenta & carros suos se contulerunt. Illud præcipuum virtutis atque fortitudinis argumentum in Heluetijs ceterisq; fœderatis gentibus fuit, quod toto prœlio, cum ab hora diei septima ad vesperam pugnatum esset, quenquam eorum auersum videre nemo potuit. Ad multam noctem, etiam ad impedimenta pugnatum est, propterea quod pro vallo carros obiecerant, & è loco superiore in Romanos venientes tela conijciebant, & nonnulli inter carros rotasq; mazaras ac tragulas subijciebant, Romanosq; vulnerabant. Diu cum esset pugnatum, Romani impedimentis castrisq; tandem potiti sunt. Et quamquam magna cædes extitit, ex eo tamen prœlio circiter millia hominum centum triginta superfuerunt, eaq; tota nocte continenter ierunt, nullam partem noctis itinere intermisso, in fines Lingonum die quarto peruenerunt, cum Romani & propter vulnera militum, & propter sepulturam occisorum triduum morati, eos sequi non potuissent. Cæsar ad Lingones litteras nuntiosq; misit, ne eos frumento, néue alia re iuuarent, si iuuissent,

uiſſent, ſe eodem loco illos quo Heluetios habiturum. Ipſe triduo intermiſſo, cum omnibus copijs eos ſequi cœpit. Heluetij omnium rerum inopia adducti, legatos de deditione ad eum miſerunt. Cæſar præter pagum Vrbigenum, hominum circiter ſex millia, qui noctu effugere tentauerant, reliquos omnes, obſidibus armis perfugis traditis, in deditionem accepit. Heluetios, Tulingos, Latobrigos, ſociorum ea populorum nomina, in fines ſuos unde erant profecti reuerti, oppida vicosq; quos incenderant reſtituere iuſſit, ne in eam regionem, ſi vacare contingeret, Germani traiecto Rheno tranſirent, & finitimi Romanorum prouinciæ Allobrogibusq; eſſent.

Vnis Boijs eximium ab hoſte teſtimonium obtigit: quod egregia erant fama, & proximo bello virtute cogniti, in finibus petentium Aeduorum collocati, Gergobinam & Boiam urbes habuere, Aedui datis agris in parem iuris libertatisq; conditionem atque ipſi erant receperunt. Erant olim totius Galliæ factiones duæ, harum alterius principatum tenebant Aedui, alterius Aruerni atque Sequani. Aeduos fratres conſanguineosq; Romani ſæpenumero appellauerant, ſoliti quippe has blanditias, ſeruitio ſiue parando ſiue velando, nuperæ gentium patientiæ prætexere. Cum de potentatu utrimque multos annos magnopere contenderetur, factum uti ab Aruernis Sequanisq; Germani mercede accerſerentur.

Cæſ. lib. 7. de bel. Gall.

Cæſ. lib. 1. & 6. de bel. Gall.

Cum

Cum his Aedui ſemel atque iterum armis congreſſi, magnam calamitatem pulſi acceperant, omnem Senatum, omnem equitatum amiſerant. Quibus prœlijs calamitatibusq; fracti, in Sequanorum, & proinde Germanorum ditionem coacti fuerant concedere. Sequanos mox ſatias Germanorum cœpit, quod Ariouiſti Regis, nihilo in ſe æquiora mitioraq;, quam in hoſtes ipſos Aeduos imperia experirentur. Alienatos animos amborum populorum defectio ſequuta eſt, Cæſaris maximè auctoritate & pollicitationibus confirmata. Aedui quod ſe ingenti bello illigaſſent, occaſionem rati, fœderis qua diximus ſpecie, Boiorum ſibi præſidium adiunxerunt. Atque id deinde memorabile, cum Aeduorum nomen dudum interciderit, hoſpitum adhuc Boiorum, illuſtre uſque adeò ſupereſſe ijs locis (ſiquidem Gallicarum rerum ſcriptores Borbonios inde haberi fere conſentiunt) ut Regium totius Galliæ decus in Boicis, ſiue quod iſti idem eſſe rentur, Borbonijs regulis hodieq; reſideat. Boios præterea in extrema Aquitania reperio, ad Garumnam flumen ſitos, quos poeta Chriſtianus antiquus Paullinus, piceos cognominat, ob vim nimirum picis quam excoquunt; veſtigium periti regionis, homines eruditi, reſtare affirmant. Sed quâ caſuum varietate eo peruenerint, mihi conſtare non poteſt, nam ut iſto Heluetico bello, nec veroſimile eſt, nec propemodum fieri potuit; tantum ſuſpicari habeo, cum P. Craſſus

Paul. epiſt. 5.

Vinet. & Scal. in Auſon.

Cæsaris Legatus, tertio post victos Heluetios anno, omnes propè Aquitaniæ populos ad deditionem coegerit, eo bello Boicorum auxilijs usum, præsidia collocasse, quæ sequutis temporibus in gentem excreuerint. Boiates etiam in Nouempopulana populus, aut cum Boijs idem fuerit, aut originis saltem eiusdem, unde Baionæ nomen manasse credunt, quasi Boionam dicas, quod per me quidem in ambiguo, fides coniecturæ apud auctores erit.

ANN. ANTE CHR. NAT. LIV.

Libellus prouinc.

Scal. in Auson. lib. 2. c. 7.

Quadriennio interiecto, pleræque Galliarum gentes, Pop. Rom. imperium conatæ excutere, defecere, bello Vercingentorigem Aruernum legêre ducem. Is Gergobinam Boiorum oppidum in Aeduorum finibus, sub hyemis fere exitum oppugnare instituit. Quæ res Cæsari magnam difficultatem ad consilium capiendum afferebat, si reliquam partem hyemis legiones in hybernis contineret, ne Boijs expugnatis, cuncta Gallia deficeret, quod nullum in eo amicis præsidium videretur esse positum, sin maturius ex hybernis educeret, ne ab re frumentaria, difficili subuectione, laboraret. Præstare visum omnes difficultates perpeti, quam tanta contumelia accepta, omnium suorum voluntates alienare. Itaque cohortatus Aeduos de supportando commeatu, præmittit ad Boios, qui de suo aduentu doceant, hortenturq; ut in fide maneant, atque hostium impetum magno animo sustineant, ipse cum exercitu subsequitur. Aduentus Gergobinæ saluti fuit,

L.

Cæs. lib. 7. de bel. Gall.

fuit, nam ubi Vercingetorix Cæsarem adesse cognouit, oppugnatione dimissa obuiam profectus est. Ab altera Boiorum urbe Boia (nisi certè Cæsariani commentarij, ex quibus ista hausimus, in hoc nomine corrupti, quod non nemo suspicatur) vici atque ædificia quoquo versus, quousque Romani pabulandi caussa adire posse videbantur, Vercingetorigis hortatu sunt incensa. Romani Boiorum deinceps opera aliquamdiu fideli usi sunt, eo tenuiori tamen, quod cum frumentarijs subuectionibus præcipuè indigerent, Boij noua illis regionibus, ideoq; infirma gens, tractandis armis promptior, quam colendo agro aptior, nondum facultatibus uterentur quæ, tanto præsertim exercitui, alendo sufficerent. Verum maximis Galliarum sequutis motibus, factum ut Boij tandem plurium auctoritati cederent, seq; ijs adiungerent, qui patrium libertatis decus, atque vetustam bellicæ fortitudinis laudem, speciosa rebus nouis nomina prætexentes, Pop. Rom. imperium armis ibant imminutum. Contulere ei rei Boij una cum Rauracis, nam utrorumque ratio simul habita, hominum triginta millia, ceteræ quæ coniurauerant gentes, ad portionem quæque virium. Sed bello non diutissimè tracto, Vercingetorigis deditione Gallis manifesta iterum seruitutis confessio expressa est.

Fulu. Vrsinus ab hoste legit, pro à Boia.

M. Crasso interea temporis, cum magna exercitus parte in Asia à Parthis deleto, graue vulnus Pop.

Rom. accepit. Vbi ſcitum eſt quod narrant, proficiſcenti ad expeditionem Craſſo, & Deiotarum Toliſto-Boium, quod ſumma prope ſenectute nouam urbem conderet cauillanti, ô Rex, duodecima demum hora ædificare incipis! ſalsè à Deiotaro relatum eſſe, Nec tu quidem, quantum video Imperator, valde matutinus contra Parthos proficiſceris, erat enim natus Craſſus hæc loquens annos ſupra ſexaginta, & plus aliquanto vultu præ ſe ferebat; neque irritum omen cecidit, ſiue Deiotarus belli exitum, auſpicia ſequutus coniecit, mirè enim eam diſciplinam coluit, ita ut nihil unquam niſi auſpicatò geſſerit, perſæpe etiam reuerterit ex itinere, cum iam progreſſus eſſet multorum dierum viam, ſemel aquilæ volatu admonitus, ſe ab eius tecti uſu abſtinuerit, quod nocte inſequenti ruina ſolo æquatum eſt, ſiue veroſimilius, quando auſpicia vanitatis manifeſta, Parthorum hinc vim, inde Craſſi imperitiam & temeritatem æſtimaſſe.

Plut. Craſſo, Appian. Parth. I.

Cic. I. & 2. de Diuin. Val. lib. I. c. 4.

Anno à Cæſaris de Vercingetorige victoria, poſt Craſſi cladem biennio, Cicero Proconſul in Ciliciam cum imperio venit, rebusq; proſperè geſtis, Imperator appellatus eſt. Ibi Deiotarum in caſtris habuit, cuius beneuolentiam & fidem erga Romanos ſingularem, tum præſtantem magnitudinem & animi & conſilij, ornatiſſimis verbis ſæpe commendauit, tantiq; fecit, ut Cicerones apud eum, ſuum fratriſq; filium ſeponeret, credo quod Deiotarus litterarum

ANN. ANTE CHR. NAT. LI.

Cic. lib. 15. epiſt. fam. epiſt. ad Catonem.

Cic. lib. 5. ad Attic. ſæpe.

rarum etiam ſtudijs teneretur, nam à Varrone proditum, Diophanem, Magonis Carthaginienſis libros duodetriginta de re ruſtica, ad ſex redactos, ei miſiſſe. Adduxit autem cohortes quadringentarias, ut apud Ciceronem lego triginta, ut legendum exiſtimo viginti, equites quadringentos, etſi is quoque numerus variat; atque eæ mihi legiones videntur fuiſſe duæ, quas ex commentario belli Alexandrini cognoſcimus, habuiſſe Deiotarum ex genere ciuium ſuorum, diſciplina atque armatura Romana complures annos conſtitutas, cum id ipſum Cicero ſignificet. DEIOTARVS filius, cui Artabaſdis filia pacta erat, tum Rex à Senatu appellatus eſt, quantumuis matre ancilla editus. STRATONICA enim patri uxor fuit, quæ cum matrimonium ſuo vitio ſterile animaduerteret, marito liberos ex quacunque muliere tollere perſuaſit, conciliata etiam elegantis formæ ancilla Electra nomine, cuius filios, ſumma charitate complexa, pro ſuis educauit.

Var. de re Ruſt. lib. 1. c. 1.

Cic. lib. 6. ad Attic.

DEIOTARVS FILIVS.

STRATONICA DEIOTARI MAIORIS VXOR.

Plut. de Clar. mul.

Sequuto ciuili inter C. Cæſarem & Cn. Pompeiũ bello, Deiotarus, Pompeij legatis atque litteris euocatus, cum Senatus conſentientis auctoritate arma ſumpta audiret, auſpicia eum præterea impellerent, auxilio ſexcentos equites adduxit, octingentos gener TARCVNDARIVS CASTOR, & Donilaus dedere, Gallogræci ambo. Donilaus una venit, Caſtor CASTOREM filium ex Deiotari filia genitum miſit. Deiotarus, quamquam exacta iam ætate viribus defectus,

ANN. ANTE CHR. NAT. XLVII.

Cic. pro Deiot.

Cic. 1. & 2. de diuin.

Cæſ. 3. de bel. ciu.

TARCVNDARIVS CASTOR.

Tarcundarium Cæſ appellat, Strabo lib. 12. Saocondarium.

CASTOR MINOR.

De Caſtore Deiotari nepote Cæſ. Cic. Strab.

fectus, ut quem à pluribus in equum ſublatum, quod in eo hærere poſſet mirarentur, Pharſalico tamen prœlio interfuit, & rebus perditis Pompeium profugientem proximè aſſequutus, ab eo in nauim cum paucis receptus eſt. Inde verò in regnum ſuum abiens, ſpem infinitam perſequi noluit, ſed fortunæ obſequutus, Cæſari ſe applicauit, eumq́; bello Alexandrino deinde iuuit. Cn. etiam Domitium Caluinum, cui Cæſar Aſiam finitimasq́; prouincias adminiſtrandas tradiderat, cum exercitu tectis & copijs ſuſtentauit. Huic de Pharnace Mithridatis filio queſtus, qui captato tempore ciuilium armorum, pleraſque paternas ditiones in poteſtatem reduxerat, orauit ne Armeniam minorem, regnum ſuum, néue Cappadociam regnum Ariobarzanis, eum poſſidere vaſtareq́; pateretur, quo malo niſi liberaretur, imperata ſibi facere, pecuniamq́; promiſſam Cæſari ſe non poſſe perſoluere. Motus Domitius, tum præſenti damno, tum quod turpe Pop. Rom. & Cæſari victori, ſibiq́; infame eſſe ſtatueret, regna ſociorum atque amicorum ab externo occupari, Pharnacem primò per legationes aggreditur, quibus cum parum proficit, manifeſtum hoſtem diutius diſſimulandum non exiſtimat, ducto igitur aduerſus eum exercitu, & commiſſo ad Nicopolim Armeniæ minoris oppidum prœlio, male omninò acceptus eſt, altera quippe ex legionibus quas proprias duas habuit, pæne tota amiſſa, & Deiotarianis etiam

Plut. Pomp.

Comment. bel. Alex.

Ann. ante Chr. N. XLVI.

XLV.

toti-

totidem magnam partem interfectis. Pharnaces secundo successu elatus, occupato protinus Ponto, omnia sæuitiæ exempla in ciues Romanos edidit. Cæsar ordinata Aegypto, huius rei curam suscipiendam ratus, cum propius Pontum finesq; Gallogræciæ accessisset, Deiotarum, depositis Regijs insignibus, non tantum priuato vestitu, sed etiam reorum habitu, supplicem obuiam habuit, orantem, adeò offensio præ meritis, in metum quàm spem validius inclinabat, ut sibi ignosceret, quod in ea parte positus terrarum, quæ nulla præsidia Cæsaris habuisset, exercitibus imperijsq; in Cn. Pompeij castris fuisset, neque enim se iudicem esse debuisse controuersiarum Pop. Rom. sed parêre præsentibus imperijs. Contra Cæsar, cum plurima sua commemorasset officia, cumq; defensionem eius nullam posse excusationem imprudentiæ recipere coarguisset, se tamen concedere dixit id factum superioribus suis beneficijs, veteri hospitio atque amicitiæ, dignitati ætatiq; hominis, precibus eorum qui frequentes concurrerant, hospites atque amici Deiotari, ad deprecandum, inter quos M. Brutus ornatissimè & copiosissimè egit, Regioq; vestitu ei restituto, legionem quam disciplina Romana instructã habebat, ex duabus paullò ante commemoratis reliquam, equitatumq; omnem ad bellum gerendum adducere iussit, de controuersijs Tetrarcharum, qui maximam Gallogræciæ partem à Deiotaro, præter leges moresq;

XLV.

Cic. de clar. orat. Plut. Bruto, vertente & corrigẽte Xylandro.

resq́; gentis, teneri querebantur, postea se esse cognitorum ostendit. Victo itaque ad Zelam Pharnace, remissisq́; domum auxilijs, minorem Armeniam Deiotaro ablatam, Ariobarzani dedit, Trocmorum Tetrarchiam iam aliquot ab illo annis possessam, Mithridati Pergameno iure cognationis adiudicauit, sed Regium tamen nomen tum ipsi reliquit, tum filio.

Cic. Phil. 2. de diuin. lib. 2. Cõment. bel. Alex. Dio. lib. 41. qui quod indicare videtur Cæs Deiotaro plura tribuisse quam abstulisse, vereor ut verum sit, certe cum Cic. non conuenit.

ANN. ANTE CHR. NAT. XLIII.

Cuius iacturæ detrimentum, exitiabilis propemodum quæ sequuta est calamitas oblitterauit. Nepos Deiotari Castor, auum insidiarum crimine, quas Cæsari parasse diceret, in capitis periculum arcessiuit: Cum Pharnacis bello Cæsar in castellum Luceium venisset, & domum Deiotari hospitis Regis diuertisset, locum fuisse quendam, in quo fuerint ea composita quibus ipsum Deiotarus munerare constituisset, huc illum è balneo priusquam accumberet, ducere voluisse, ibi enim fuisse armatos qui eum interficerent, in eo ipso loco collocatos: Cæsarem sua qua semper usus fortuna, & tunc, & repetitis postea insidijs, seruatum esse. Additæ criminationes aliæ, & quo aduersarius præcipuè visus confidere, Regius medicus Phidippus index. Deiotarus contra, missis Romam legatis, defendente Cicerone, oratione quæ omnium manibus teritur, absolutus quidem est, sed Cæsaris tamen odium & offensionem meritus, quoad hic vixit nunquam lenire potuit.

Cic. Phil. 2.

XLII.

Interfecto, cum legati, si Ciceroni omnia credi-

credimus, vendente Antonio, decretum emissent, quo Cæsar quæ Deiotaro viuus abstulerat mortuus redderet, ipse nihil eo exspectato, sua sponte, simul atque Cæsaris interitum audiuit, & suo Marte, res suas recuperauit. Tum generum Castorem, quē Philoromæum ab amore Romanorum cognominatū, pleraque litteraria ingenij monumenta posteris reliquisse Suidas prodidit, quod illo auctore accusatio instituta, regio more ultus, nam regni arctior quam sanguinis plerumque necessitudo, una cum uxore, filia sua, interfecit: in liberos & aliâs crudelis, quorum cum plures haberet, & solum Deiotarum in spem successionis aleret, reliquos filios necare sustinuit, ne uni regnum aut dubium, aut imminutum relinqueret, Gorbeium, quod genero castellum sedes, diruit, maximam etiam pagi partem vastauit. Brogitarum alterum Deiotari generum, Matris Deorum Pessinunti aliquando P. Clodij concessione sacerdotem, Cicero nominat, de quo nobis præterea nihil constat. Pessinuntem verò ad Tolisto-Boios pertinuisse supra ostensum.

Strabo lib. 12.

ANN. ANTE CHR. NAT. XLIII.

Suid. u. Castor.

Plut. de Stoicor. repugnant.

BROGITARVS.

Cic. de aruspic. respons.

Pag 74.

Resumentibus ciuilia arma Bruto & Cassio, Deiotarus ab utroque sollicitatus, cum huic negasset, illi in memoriam suscepti apud Cæsarem patrocinij assensus, eâdem se qua prius fortuna Romanis iterum rebus miscuit, Amynta scriba auxiliorum duce misso, qui statim à Philippensi pugna ad Antonium transijt, perfidiæ præmium amplas post aliquot an-

Dio lib. 47.

ANN. ANTE CHR. NAT. XL.

Dio lib. 47. 49.

ANN. ANTE CHR. NAT.

nos in Galatia, Pamphylia atque Lycaonia ditiones nactus. Extincto enim Deiotaro, anno ante Christum natum trigesimo octauo, CASTOR quidam, dubium an is quem nepotem ex filia paullò ante diximus, successit, credo quod Deiotarus filius prior obijsset; Castorē quadriennio post AMYNTAS excepit, Antonij beneficio, cui pessimam Actiaco bello gratiam retulit, non exspectato prœlio ad Cæsarem versus. At nono principatus anno, Antipatro Derbæo per insidias cæso, multisq; castellis captis, dum in Homonadenses expeditionem parat, Cilicum insidijs uxoris dolo & ipse interceptus, fidei toties flagitiosè proditæ pœnas luit. Cuius morte Galatia in prouinciæ denique formam ab Augusto Cæsare redacta, primus Lollius Proprætor datus est, anno centesimo sexagesimo quarto posteaquam Cn. Manlius Vulso Romana eo primum arma intulit, cum Galli centum circiter antea annos in Asiam transissent; quæ propemodum Galatici, atque adeò Tolisto-Boici in ea terrarum parte imperij summa.

Strabo lib. 12. Dio 48.

XXXVIII. CASTOR, *dubium an idem cum eo quem minorem pag. 101 appellauimus.*

XXXIIII. AMYNTAS.

XXIII.

Strabo, Dio, Rufus.

LOLLIVS.

Facio non inuitus, si quæ patrijs Boiorum annalibus, ob ignoratas superiorum scriptorum errore, rerum temporumq; rationes, inconcinnè & obscurè, atque eo incredibiliter sunt posita, ad germanam veri speciem interpretatione reuocare licet, ea verò ut reuocem. BOAMVNDVM & INGRAMVM memorant, siue Iulij siue Augusti siue Tiberij ætate, nec enim consentiunt, Armenia, cuius prouinciæ nomen

BOAMVNDVS. INGRAMVS.

Arenpek. Andr. Ratispon. Trithem. alij.

nomen nescio quomodo, frequens est in omni prisca Boiorum historia, siue pulsos, siue sponte profectos, nam & ea fama variat, viâ progressos illâ qua primus Boici nominis conditor, in has oras venisse, ubi gentem Duces rexerint. Hîc ego, quod sociorũ populorum auxilia in Romanis castris versari solita, Tolisto-Boij reliquiq; planè Galatæ, maiestate Pop. Rom. comiter conseruata fuerint socij, & in Tolisto-Boiorum potestate Armeni minores, descendo, ut bellorum aliquo, quæ Augustus & Tiberius in Rætia Vindeliciaq; & Norico atque omni Illyrico complura gessere, Tolisto-Boios Principes, adductis popularibus Galatis, mixtimq; Armenis, militare potuisse, mihi patiar persuaderi. Neque disiunctior Armenia quam Parthia, neque Romano nomini hæc illa amicior, Ornospadem tamen Parthũ bello Delmatico Tiberium iuuisse scimus, Pannonico, frequenti regio equite eum usum Velleius scripsit, quod ad auxilia fœderatorum Regum nimirum pertinet. Et inferioribus temporibus, Rætorum cohortem Analibæ in Armenia statiua habuisse, in Notitia annotatum, ut idem de Armenis in Rætia credere, eo etiam minus absurdum sit. Aut his ergo caussis occasionibusq; Boamundus & Ingramus impulsi, iter ex Armenia huc tenuere, aut mihi quidem potiores præterea nullæ suppetunt. Nominum origo ex patrio sermone est, Boamundo ad Bogodiatori quodammodo formam composito. Memini a-

Tac. Annal. lib. 5.

Vop. Aureliano.

pud Vopiſcum legere, Aurelianum longo poſt hanc ætatem temporum tractu, inter auxilia habuiſſe cũ Hartomundum, Haldegaſtem, Hildemundum & Carioviſcum, tum Armenos ſagittarios ſexcentos, quæ mihi certa & præſens viſa imago, eorum quæ de Boamundo ſuſpicionibus veſtigamus & coniecturis.

Strabo lib. 5. & 7.

Armis inter hæc Boij, Tauriſcorum in Norico accolæ, cum Dacis contendêre, quamquam longè diſsiti, & medio inter utroſque fluente Danubio: ſed ſuperior belli memoria vetuſtate excidit. Sub Augusti ætatem, Boiorum regnum ad CRITASIRVM, Dacorum ad Bœrebiſtam Getam recidit. Bœrebiſta regios animo complexus ſpiritus; populum, quem bellorum incommodis atque difficultatibus afflictum acceperat, breui temporis ſpatio, prudentibus conſilijs, & perpetuis militaris diſciplinæ exercitijs, adeò erexit, ut finitimis pleriſque gentibus imperio ſubiunctis, iam Romanis timendus, rerum ſuarum curam inijceret. Gnarus quantas religionis opinio ad continendos animos vires haberet, Ceneum ſibi præſtigiatorem hominem adiunxit, qui per Aegyptum vagatus, atque arcana ſacra edoctus, ſecretiora cum Dijs alloquia agitare creditus, parum aberat quin Zamolxidis exemplo, pro Deo coleretur; hunc ſibi eorum quæ aggredi pararet auctorem ſimulans, tam certam ſuis addiderat fiduciam, ut præſenti numinum ductu omnium ſibi rerum lætos feliceſq́; exitus

Strabo de Bœrebiſta narrans, ſe ſui temporis hiſtoriam ſcribere indicat, tum Auguſtum aduerſus Bœrebiſtæ ſucceſſorem exercitum miſiſſe.

CRITASIRVS.

Iornandes pro Bœrebiſta Boroiſtam, pro Ceneo Diceneum habet.

exitus pollicerentur. Istro itaque traiecto, Thraciam ad Macedoniam usque & Illyricum perpopulatus, Celticas ibi gentes Thracibus & Illyrijs permistas euastauit, Boios & Tauriscos ita attriuit, ut agri eorum vacui atque deserti, vicinis Illyrici populis pascendis pecoribus fuerint contributi, quæ Boiorum inde deserta & solitudo, non semel à nobis commemorata. Neque ego quidquam huius præterea apud veteres scriptores inuenio : nuperos scio quosdam omnia licentius, & proinde fusius tradere, quorum fidem, quod poteram, non damno, quod debeo non sequor, confidentiam & temeritatem impensè miror. Annum Daciæ expeditionis Dio mihi signare visus, quo loco retulit, decreto Romæ facto Iulo Antonio, Q. Fabio Coss. de claudendis Iani portis, pace ubique terrarum parta, Dacorum motibus esse intercessum, qui Danubium frigore constrictum transgressi, prædas ex Romanis prouincijs egerint, satis enim credo, victores Romano solo non abstinuisse. Fuit verò is annus ab eo quo Boij ex Italia ad Tauriscos primum venere, centesimus prope octogesimus.

Dio lib. 54.

ANN. ANTE CHR. NAT. VIII.

Alia tum in Germania magna calamitas, ipsum gentis iugulum aggressa petijt. Documento, imperiorum vices atque conuersiones, prouiso & constanti supremæ mentis consilio, haudquaquam incertis & fortuitis occasionibus circumagi ; quippe quod, ut ijdem fere casus unius gentis diuersas pro-

pagines, ſemel atque iterum, nam antea quoque, Boios uno tempore Italia pulſos, & in Aſia victos eſſe obſeruauimus, ſimul complexi affligerent, temere profectò contigiſſe non exiſtimandum. MAROBODVI Regis præcipua ferebatur in Germania auctoritas, qui cum iuuenis Romæ beneficijs ab Auguſto affectus vixiſſet, dominandi artes ita imbibit, ut in patriam reuerſus maximo facinori, parando regno, animum priuatus adiecerit, aderant tantæ rei conandæ inſtrumenta, genus nobile, corpus prǫualens, animus ferox, ingenium rationis capax, ſupra quam Romani ab homine Germano exſpectarent, adeò illi conceperant, trans alpes corpora naſci, quæ ſonum ederent, & externum aſpectum prǫferrent, hominum intus mentem non haberent. Maroboduus cum Marcomanos ſibi ſubieciſſet, quorum quǫ antiquiſſima memoria, apud Cæſarem eſt, expeditione Ariouiſti Gallica, tum Luios, Zumios, Butones an Gutones, Mugilones, Sibinos, & ex Sueuis Semnones (nunc veſtigia gentium deperdita, nomina ægrè ſuperant) principatum inter eas conſtituit, non tumultuarium neque fortuitum, neque mobilem & ex voluntate parentium conſtantem, ſed certum & ſtabilem, ſuis nixum radicibus, regiumq; faſtigium animo complexus, finitimis omnibus aut bello domitis, aut conditionibus ſui iuris factis, aſcitis corpori cuſtodibus, & ceteris pæne ad Romanæ maieſtatis effigiem conformatis, Romanos

MAROBODVVS.

Cæſ. lib. 1. bel. Gall.

manos

manos vario ingenio, ipsis illorum artibus ita petebat, ut cum metui propiores haberet, bello tamen non lacesseret, at si lacesseretur, superesse sibi vim ac voluntatem resistendi declararet, legati quos mittebat, interdum ut supplicem commendabant, interdum ut pro pari loquebantur, gentibus hominibusq; desciscentibus tutum apud eum erat perfugium, exercitum septuaginta millium peditum, quatuor equitum fecerat, quem assiduis aduersus finitimos bellis exercendo, maiori quam quod habebat operi præparare videbatur. Illud altissimæ prudentiæ hominis memoratur consilium, cum Romanos traiecto Rheno Germaniam ex illa potissimùm parte aggressos, victis Sicambris, Vsipetis, Frisijs, Cauchis, Cheruscis, Cattis, ad Visurgim & Albim progredi, se se mox petendum, iam imminentibus victoribus imparem, nondum confirmatis viribus animaduerteret, ne obnoxius ageret, excîta Marcomanorum gente sedibus suis patrijs, eam procul à Romanis auocauit, eò potentiora arma refugiens, ubi sua faceret potentissima. Placuit campos Hercynia sylua incinctos veluti arcem legere, quod inde Germaniam à læua & in fronte, Pannoniam ad dextram, à tergo haberet Noricos, & tamquam in omnes semper venturus, ab omnibus timeretur: nam Pannoniam traiecto Danubio etiam vexasse, Rufus indicat, qui Marcomanos tractu inter Danubium & Drauum pulsos prodidit. Hercyniæ hanc oram

Dio lib. 54. Vell.

Boij

Boij à Sigoueſo inde tenuerant, annos plus minus ſexcentos, eos Maroboduus tunc pepulit, pulſis, præcipuam Marcomanis virium virtutisq́; gloriam cum ſede peperit.

Verum illud ad eam omnem memoriam, Boicamq́; inprimis hiſtoriam illuſtrandam, perincommodè accidit, ſi qui antiquitus ſcriptores rerum Germanicarum occaſione, horum bellorum euenta ſtudiò enarranda ſumpſere, eorum monumenta dudum perijſſe, reliquis, qui aut breuitate inſignes, vix nos indicio tantum iuuant, aut quorum in diuerſum tendens oratio, huc obiter, & aliud fere agens, deflectit. Itaque, quod plerique ſæpe nec neceſſariò, nec probabili cauſſa admiſere, nos iudicio & ratione iam nunc iſto loco facturos opinor, ut in eas delapſi anguſtias, coniecturis quadamtenus indulgere, quam ſubſiſtere exiſtimemus ſatius, eæ, dabitur opera, quando certæ eſſe non poſſunt, nec enim nomen, nec ipſius rei natura patitur, veroſimiles habeantur, & certis proximæ. Atque ut ab ijs quæ exploratò primùm conſtant, iterum exordiamur; Marcomani pepulere ſanè Boios, cuius rei fides, Taciti nixa teſtimonio, dubia eſſe non poteſt: exciuit autem Marcomanos ſedibus ſuis, inq́; ſaltuoſa Hercyniæ loca duxit, Maroboduus, quod diſertè admodum à Strabone & Velleio ſcriptum: Maroboduo ergo duce Boij pulſi ſunt. Iam Marobodum, antequam regnaret, Romæ cum Auguſto vixiſſe,

xisse, Strabone auctore diximus: superest, ij rerum temporumq; connexiones planissimè peruerterint, quibus visum prodere, Iulio in Gallijs agente, Boios à Marcomanis eiectos, transq; Danubium pulsos, cum Noreiam frustra oppugnassent, errore vago tandem ad Heluetios, excidium Galliarum tunc meditantes, esse delatos, cuius sententiæ longè maximum vitium, non mediocrem reliquæ historiæ offundat caliginem, erroremq; multiplicem post se trahat, necesse est. Nam ridenda illa altera, non confutanda, Tarquinio Prisco Romæ regnante, Boios à Marcomanis fugatos in Italiam abijsse. Nos Velleium sequuti, ostendimus, Maroboduum expeditionis consilium, metu Romanorum cœpisse, qui traiecto Rheno, per mediam Germaniam victricia arma circumferebant, Druso nimirum & Tiberio vicissim ducibus: sed Drusus post Lollianam cladem in Germaniam missus est, ea Domitio & Scipione Consulibus accidit, se ipso & L. Quinctio Consulibus, maximis rebus gestis, fortissimisq; gentibus debellatis, mortem obijt: Tiberius successor datus, proximo anno Rhenum transmisit, quem omnes Germaniæ partes sic perdomuisse Velleius asserit, ut in formam pæne stipendiariæ prouinciæ redigeret, elogio quantumuis supra verum, imperantis gratia inflato. Hoc itaque potissimum tempore, & postremis quidem duobus annis, quorum altero Cassiodorus Germanos inter Albim & Rhenum,

Rhen. lib 1. rer. Germanic.

Dio lib. 54.

ANN. ANTE CHR. NAT. VII.

VI.

P Tiberio

Tiberio omnes deditos retulit, Marcomanos desperatione resistendi, retrò cessisse, verum sit, cum tentata prioribus frustra fortuna, manus infeliciter cõtulissent; siquidem Orosius, semel pæne ad internecionem cæsos, Florus eorum spolijs tumulum in trophæi modum à Druso excultum fuisse memorat. Atque hæc firma & contestata satis sunt. Sed obscura deinde & impedita altera disquisitio consequitur, quo terrarum Boij, Boiohemo pulsi, concesserint; quos pulsos Tacitus perspicuè, non deletos aut excisos scripserit. Nam in omnibus omnium priscorum scriptorum commentarijs, quantum eorum hodie est, huius nihil extat, nec qui res Germanicas postea diligentissimè pertractauere, Strabo, Tacitus, Ptolemæus, Boijs ullum in Germania locum tribuunt. Vt quis Bæmos apud Ptolemæum, aut Buros (Burios appellauit Tacitus) eorum vicem habeat, erret, de utrisque secus est. Bæmi palam à Boiohemo, nec ambigendum, Ptolemæum gentis nomen pro regione posuisse. Buris sonus aliqua suffragatur, nimirum modicè à Boieris, Boiris aut Boiaris diuertens, prioris quippe tantum syllabæ vocalibus litteris mutatis, quæ frequens est & solens demutatio, manentibus consonantibus, apud homines præsertim peregrinos, & linguæ exteræ. Accedit Lutorum cognomen, Buris à Ptolemæo tributum, quod cum Germanis Luti, Liudi, Leuti & Leudi, ut variat dialectos, populos significent, quo sensu

Or. lib. 6. c. 21.

Flor. lib. 4. c. ult.

ſu in vita Caroli, gentes ad Septentriones ſitæ, Normani vulgo ſcriptorum, Nord-leudi ſunt & Nortliudi, non nemini probetur, Boicos populos Boier-Lutos, & Buros inde Lutos fuiſſe appellatos. Sed nobis vera pro ſpecioſis. Tacitus Burios ſermone cultuq; Sueuos referre, Boios Gallicam gentem eſſe ſcripſit; quo tanto interuallo, à prima uſque origine diſparatos fuiſſe fateamur oportet. Ceterum, ut eo reuertamur, cum Marcomanorum vis, à ſeptentrione & occidente ſole ingruerit, Boios fugientes in ortum aut meridiem declinaſſe neceſſe eſt: at neutrobi ſe tantæ rei aſſerendæ dant veſtigia, quin arcuerit à meridie Danubius, Romanis præſidijs prætextus, Rætia & Norico iam tunc prouincijs, ortum Bœrebiſta Dacus clauſerit. Quod ſi ſcriptor medij æui ſemibarbarus Iornandes, Boiſcorum longè gentium, ad paludem Mœotidem meminit, inter monſtra illa populorum Alipzuros, Alcidzuros, Itamaros, Tuncaſſos, & Boiſcos Boios fuiſſe, ſimilitudini nominis largiri placet, qua ſcilicet forma Syriſci & Syriſcæ, Threciſci & Daciſci, pro Syris Threcibus & Dacis ab idoneis auctoribus uſurpati ſunt, & quo ſenſu Magidius Boiſcus in antiqua inſcriptione legitur, quod neque præfractè negandum exiſtimo, neque admodum fidenter ponendum, profectò ſit dubij ſoli fundamentum, tantis ſuperſtruendis molibus; ſed ut largiamur tamen, quis tandem nullius teſtis auctoritatem ſequutus, animo ul-

Vita Car. M. ſcripta à monacho S. Eparchi.

Iorn. de regnor. ſucc.

Syriſcus, Aus. in Eun. Syriſca Copa inter Catal. Virg. Threciſcus Capit. Maximin. Daciſcus Vopiſc. Aurel & Not. ſub Ducib. Mœſ. ſec. & Dac. rip. Magid. Boiſc. inſcript. Grut. pag. 983, n. 10.

trò concipiat, eam coloniam, Boiohemo mille passuum millibus disiunctam, tot interiectis barbaris gentibus, Dacis inprimis, potentia id temporis & odio in nomen Boicum inclytis, à profugis tunc esse positam, verosimilius quam à Galatis & Tolisto-Boijs olim, quos permensa Europa in Asiam victores multis antea sæculis migrasse, compertum non arbitrarium est? Quamquam me præterea reditus, ab usque Mœotide in has iterum oras, per passuum totidem millia, iuxta atque itus habet sollicitum, & ut ratio excogitetur, Attilam reduxisse, ego excogitatæ fabulæ fidem non adiunxerim, qui absurdam sententiam exiguo negotio, commoda unius vocabuli interpretatione, vitari, Boios non necessario tanto labore leuari posse videam. Pulsos enim Tacito confirmanti assentior, verum regno & dominatu interpretor, non regione; quomodo si quis, quod non nemo fecit, Langobardos Italia à Francis pulsos narret, nunquam erret, tametsi Langobardi Italia nec excessere, neque sedes omninò mutauere, & ut omnia conueniant, Langobardicæ regionis appellatio, regno ad Francos translato, nihilo minus quam Boiohemi apud Marcomanos manserit. Argumenta huius rei duo maximè capio, quorum primum dixi, nullo satis certo monumento euinci, Boios tunc solum vertisse; alterum me aliquanto etiam magis mouet, Boiorum postea nomen à nemine scribentium, per aliquot centum an-
nos

nos, quibus Marcomani rerum potiti ſunt, uſpiam terrarum liquidò uſurpatum eſſe, (liquidò inquam & explicatè, cum ſubobſcura veſtigia certis deinde locis ipſi ſimus indicaturi) his euerſis, ſtatim iterum emerſiſſe, ut flumina ſpecubus hauſta ſolent, magnis emenſis ſub terra ſpatijs, in apertum redire, aut quæ lacubus miſcentur, confuſis pleraque aquis nomen ab influxu mox ponunt, receptura, qua caſtigato rurſus alueo maiore ui erumpunt, ſic Marcomanus victor, quamdiu rerum potitus eſt, Boicam famam preſſit, & ut in illis aquam fluminis à lacuſtri, difficulter diſtinguas, ita nemo pronuntiet, quæ Marcomanicis poſtea expeditionibus Boiorum priuatim fuerit opera, quando honor ad eos redit, apud quos imperium & auſpicia reſedere. Nam idem uſu veniat, Sabinorum aut Aequorum aut Volſcorum hiſtoriam meditanti ſcribere, cum Romani orbem terrarum non tam virtute ſua, quam ſociorum ope vicerint, & verò hi numero plerumque præſtiterint, unos tamen Romanos gloria ſequitur.

Cn. Cornelio Lentulo, M. Valerio Meſſallino Coſſ. extremo anni, omnium gentium exſpectatio

IESVS CHRISTVS NASCITVR.

IESVS CHRISTVS, Dei filius, Deus ipſe, ex Maria virgine natus eſt. Ad quem cum annorum hactenus

ANN. POST CHR. NAT. VIII.

numeros, uti antemeridianas umbras progrediendo contraxerimus, illos ab eo etiam deinde porrò extendemus. Anno poſt eum natum octauo, Tiberius Marobo duum duodecim legionum bello Vel. Tac. An. 2.

petens, Pannoniæ & Dalmatiæ motibus retractus, pax æquis conditionibus firmata est. Vndecimo, cæsis ab Arminio ad internecionem Romanis legionibus, Vari ducis capite potitus Maroboduus, Augusto gentilitij tumuli sepultura honorandum misit. Post hæc, constituto firmatoq; diuturni temporis mora regno, & urbe principe, fluxo in futurum omine, à se appellata, cum ad omnes crescendi occasiones intentus, Germanicum Drusi filium, qui patris exemplo, magnis Germanos affecerat incommodis, à Tiberio reuocatum in orientem abijsse, unum in Germania Arminium Cheruscum eminere animaduerteret, ne veterem virtutis famam senescere pateretur, eum sibi sumpsit incursandum. Ceterum Regis nomen Maroboduum inuisum apud populares, Arminium libertatis fauor gratum reddere, huic se ex illius regno Semnones & Langobardi adiungere, illi contra Inguiomerus, Arminij patruus, cum magna clientum manu auxilium ferre. Anno post Christum natum decimo nono acie congressis, virtus utrimque ducum in æquo æmulatione gloriæ accendebatur, neuter aut iactantia sui, aut probris in hostem abstinere. Rarò alias maiore mole concursum, neque ambiguo magis euentu, fusis utrimque dextris cornibus. Exspectari rursus pugna, & pares discessisse videri poterant, ni Maroboduus castra in colles subduxisset, id signum perculsi fuit. Inde transfugijs paullatim nudatus, retrò in Mar-

ANN. POST CHR. NAT. XI.

XIX.

comanos concessit, misitq; legatos ad Tiberium, auxilia nequidquam oraturos: obiectum, non iure Romana arma aduersus Cheruscos inuocare, qui Romanos in eos pugnantes nulla ope iuuisset. Fractus itaque, & occultis præterea insidijs à Tiberio per Drusum filium petitus, qui illiciendis Germanis ad discordias, haud leue decus apud patrem quærebat, anno sequenti à Catualda regno pulsus est.

ANN. POST CHR. NAT. XX.

CATVALDA.

CATVALDA nobilis apud Gotones iuuenis, profugus olim vi Marobodui, tunc dubijs eius rebus ultionem ausus, valida manu Boiohemum ingressus, corruptis ad societatem Marcomanorum primoribus, regiam castellumq; iuxta situm irrumpit. Maroboduo undique deserto, non aliud subsidium quam Romanorum misericordia fuit, transgressus Danubium, qua Noricum præfluit, scripsit Tiberio, non ut profugus aut supplex, sed ex memoria prioris fortunæ, multis nationibus clarissimum quondam Regem ad se vocantibus, Romanam amicitiam prætulisse. Responsum à Tiberio, tutam honoratamq; ei sedem in Italia fore si maneret, sin rebus suis aliud conduceret, abiturum, fide qua venisset. Tiberius apud Senatum disseruit, non Philippum Atheniensibus, non Pyrrhum aut Antiochum Populo Rom. perinde metuendos fuisse, magnitudinem viri, violentiam subiectarum ei gentium, & quam propinquus Italiæ hostis, suaq; in destruendo eo consilia efferens. Et Maroboduus in hunc quidem

Suet. Tib. c. 37. dem modum per blanditias & promissa extractus, necunquam remissus, per duodeuiginti annos Rauennæ honoratè habitus, consenuit. Idem haud multò post Catualdam casus excepit, idemq; pulso, Iubillij ductu Hermundurorum opibus, perfugium, Forum Iulium Galliæ Narbonensis colonia exilium fuit.

Vell. lib. 2.

Tac. Ann. 2. Vibillium, 12. Iubillium nominat.

IVBILLIVS.

ANN. POST CHR. NAT. XXXIV.

Anno trigesimo quarto, Iesu Christo cruci pro salute generis humani affixo, Stephano lapidibus obruto, cum Iudæorum principes Christi doctrinam infensissimis odijs prosequerentur, Christianos omnes, præter unos tamen Apostolos, ciuitate Hierosolymis exturbarent, variè ij per prouincias sparsi, propagandæ religioni nauauere operam: pars in Galatiam delati, ecclesias constituerunt, ad quas principum Apostolorum extant epistolæ, nam eo pertinet quod Petrus ad electos aduenas scripsit dispersionis Ponti, Galatiæ, aliarumq; prouinciarum, & Paulus Galatas, quos in epistola illis inscripta alloquitur, Hierosolymis quo tempore Christus passus sit, egisse ostendit. Sed & alia habent sacræ litteræ testimonia, de Galaticis tunc temporis ecclesijs, quibus conficitur, eas tum à Clemente Pauli discipulo, tum ab ipso Paulo esse aditas. Atque hæc prima, & inter primos, Euangelij lux Boios, enimuerò Asiaticos, illustrauit, Europæis alta per multos adhuc annos caligine demersis.

Gal. 3. Ante quorum oculos Christus proscriptus est. Act. 18. ad Cor. 1. 16. ad Tim. 1. 4.

Apud

ANN. POST CHR. NAT. LII. Apud Marcomanos pulſo Catualda, Iubillium victorem regnaſſe crediderim, quem anno quinquageſimo ſecundo ſuperfuiſſe conſtat. Septuageſimo primo, cum mortuo Nerone variè fluctuaret reſpublica, MARICVS quidam ex plebe Boiorum, quos Iulius poſt Helueticum bellum in Aeduorum finibus collocauit, numinum ſimulatione arma Romana prouocare auſus. Iamq́; aſſertor Galliarum, & Deus audiens, quod ſibi nomen indiderat, concitis octo millibus hominum, proximos pagos trahebat, cum Aeduorum ciuitas electa iuuentute, adiectis à Vitellio cohortibus, fanaticam multitudinem diſiecit. Captus prœlio Maricus, ac mox feris obiectus, quia non laniebatur, vulgo inuiolabilis creditus, donec ſpectante Vitellio interfectus eſt. Domitianus, Titi fratris anno octogeſimo tertio ſucceſſor, Marcomanos, quod nulla ab eis in Dacos impetraret auxilia, bello aggreſſus, victus inq́; fugam coniectus abijt, ut à Dione quidem proditū; nam Statij perridicula eſt adulatio, Domitiani clementiā prædicantis,

Tac. An. 12.

LXXI. MARICVS. Tac. hiſt. lib. 2.

LXXXIII.

Dio in excerpt. Theod.

Quæ modo Marcomanos, poſt horrida bella, vagosque
Sauromatas, Latio non eſt dignata triumpho.

Stat. ſylu. lib. 3.

TVDRVS. Reges illis porrò ex ſua ipſorum gente aliquamdiu, inter quos clarum TVDRI nomen, neque quidquam præter nomen tamen. Taciti primum ætate externos pati cœpere, quibus vis & potentia ex auctoritate Romana eſſet, corruptis iam tunc fractisq́; patrijs inſtitutis, pecunia magis quam

armis Romanorum, nam hoc etiam Tacitus, libello quem de Germanorum moribus, anno post Christum natum centesimo edidit, professus est.

ANN. POST CHR. NAT. C.

Centesimo quadragesimo, mortuo Hadriano, T. Aurelius Fuluus BOIONIVS Antoninus, Senatusconsulto Pius appellatus, imperium adijt. Boionij nomen unde tulerit, à nullo veterum proditum, ipse quodammodo habitus & facies, à Boijs esse indicat, eo credibilius, quod Antonino paternum genus ex Transalpina Gallia, patre Aurelio Fuluo Consule, auo T. Aurelio Fuluo bis consule, cum Boici seminis reliquias in Gallia & mansisse olim, & hodie superesse, supra diximus, Fuluum autem aut Fuluium aliquem, post hos amplius centum viginti annos clarum, infra simus memoraturi, quem Vopiscus planissimè Boium nominat.

Capitol. in vita, Eutrop. lib. 8. Vict. epit.

CXL. T. AVRELIVS FVLVVS BOIONIVS ANTONINVS PIVS.

Pio adoptionis iure M. Aurelius BOIONIVS Antoninus, orbis terrarum consensu Philosophus cognominatus, successit. Qui cum Boionij appellationem patri fuerit gratificatus, fit ut duo optimi Imperatores, pulcherrimorum cognominum, quæ nullis deuictarum gentium titulis inuideāt, Boijs quadantenus transcribantur. Romæ L. Boionium Olympum, & L. Boionium gentilem in antiquis lapidibus legi scio, de quibus quod præterea afferam, nihil habeo.

Vict. in hist. Cæss. M. Aur. & Constantino, atque ad eum Sylburg.

CLXIII. M. AVRELIVS BOIONIVS ANTONINVS.

Grut. inscript. pag. 763. n. 10. & pag. 861. n. 13.

Imperatore Philosopho, grauissimum bellum, quantum nulla ætas meminerat exarsit, cui nomen

Mar-

Marcomani principes fecere, porrò Quadi præterea coniurauerant, Vandali, Sarmatæ, Suevi, haud dubium Boij, & quos Capitolinus his annumerat, Narisci, Hermunduri, Latringes, Buri, Victouali, Sosibes, Sicobotes, Roxolani, Bastarnæ, Alani, Peucini, Costoboci, omnis pæne denique Germania & Sarmatia, ut nummis qui ad memoriam eius expeditionis bene multi publicati, Germaniæ & Sarmatiæ victæ nomen uniuersè fuerit impressum, sed in vulgus, quin & penes scriptores, sola Marcomanorum fama eualuit; quo unos ei Boios concessisse, minus aut incredibile aut mirandum est. Costobocos (Ammianus Marcellinus Costobocas nominat) eosdem Tolisto-Boios esse, vereor leui coniectura à Sylburgio asseri. Anno centesimo septuagesimo primo, bellum ingenti apparatu cœptum, varia deinceps in utramque partem fortuna gestum est, nam nos sigillatim prosequi nihil necesse. Inter ipsa initia, incredibilis eius apud Romanos exspectatio, tum timor. Imperator undique sacerdotes accire, Romanas peregrinasq; superstitiones implere, eo tandem descendere, ut Alexandro cuidam, impudentissimo homini, de oraculo fidem haberet, quod geminos leones Danubio certis ritibus immittenti, victoriam pollicebatur; atque ij quidem immissi, in aduersam ripam enatarunt, Marcomani ignotas feras, canum aut luporum vicem æstimantes, fustibus coercuere, Romanorum, contra quam oraculum

Oros. lib. 7. c. 15.

Amm. lib. 22.

ANN. POST CHR. NAT. CLXXI.

Sylb. in Paus. lib 10.

Lucian. Pseudō.

ſpoponderat, nihilo ſecius ingens cædes, cæſis vi- ANN. POST CHR. NAT.
ginti circiter millibus, ſequuta eſt. Quinquen- CLXXVI.
nio poſt, hoſtis ſuperati gloria penes Chriſtianos
fuit. Chriſtianorum enim precibus diuinitus im-
petrata tempeſtate, in Romanos ſecunda, hoſtibus
exitiabili, Quadi, qui poſtremi reſtiterant, ſummo
prœlio, magna accepta clade, ſuperantur. Sed &
in Germania illâ ætate, aliquam Euangelij ſemen-
tem ſparſam fuiſſe, magni auctores, Irenæus & Ter-
tullianus, tradunt. Quod ego de Marcomanis, il-
luſtri inprimis populo, ad Romanos fines colente,
quæ Chriſtianis propagandæ religioni prompta &
idonea occaſio, vel præcipuè interpretor, à Marco-
manis ad Boios deduco. Iuſtinus utroque vetuſtior,
nullum mortalium genus eſſe iam tum ſcripſit, ſiue
Græcorum ſiue barbarorum, quocumque nomine,
Chriſtianæ pietatis exors, ſed Germaniæ ille nomen
non poſuit. Marcus ſucceſſu lætus, cum Marco-
manos parta victoria cogitaret in prouinciam redi-
gere, Auidij Caſſij motibus, qui ſe in oriente Impe-
ratorem appellauerat, reuocatus, pacem dedit, plu-
rimis Marcomanorum in Italiam translatis. Vi- CLXXIX.
cto Caſſio, anno centeſimo ſeptuageſimo nono, in
Germaniam reuerſus, cum Marcomanis, & Her-
munduris, & Sarmatis, & Quadis, per tres iterum
annos bellum geſſit; quod de prouincia prius animo
agitauerat, tunc proximè perfecturus fuiſſe creditus,
niſi ingentibus conatibus mors interceſſiſſet. Fi-
lium

Meminere plerique Chriſt. & gent. ſcript. Ex Chriſt. antiquiſ. Tertull. apol. c. 5. ad Scapul. c. 4. Imp. etiam epiſt. extat.

Iren. lib. 1. c. 3. Tertull. aduerſ. Iud. c. 7.

Iuſt. dial. cum Tryph.

Capitol. Dio.

ANN. POST CHR. NAT. CLXXXII. lium Commodum ægrotans ad ſe vocat, bello inſiſteret, nec reliquias prope confecti contemneret monet; eo enim Marcomani reciderant, ut neque iam iuuentus tot conciſa prœlijs, ferendis amplius armis ſufficere, neque commeatus ex agris perpetuis populationibus vaſtatis, poſſet ſuppetere. Sed Commodus honeſta omnia poſt voluptates habuit, patre mortuo, ut ſe quamprimum Romam referre, urbanisq; delitijs vacuus frui poſſet, pacem Marcomanis poſtulantibus conceſsit, transfugas & captiuos cum frumenti modo annuo, & armorum militumq; numerum pactus. Monſtro deinde hominis Antonino Elagabalo, bellum poſt annos circiter quadraginta retentaturo, quod eius perficiendi gloriam Antoninum aliquem, ex veteri reſponſo manere inaudiſſet, fama obſtitit, qua ferebatur M. Aurelius Marcomanos Chaldæorum & magorum opera, ſecreta carminum deuotione obligaſſe, ne à Romana amicitia unquam deſciſcerent: vulgo credo eo trahente victoriam Chriſtianorum precibus impetratam, cum Chriſtianos plerique magorum nomine cenſerent.

Lamprid. CCXXII.

CCLII. Anno poſt Chriſtum natum ducenteſimo quinquageſimo ſecundo, cæſis Gallo & Voluſiano Imperatoribus, Valerianus cum Gallieno filio imperium tenuit. Quo tempore Marcomani, longiſſimis in ſolum Romanum factis excurſionibus, & Theſſalonica obſeſſâ, ingenti terrore omnem Græciam Zoſim. lib. 1

concusserunt. Borani paullò post, neque eo minus Gothi, Carpi & Vrugundi, quas gentes Zosimus ait propter Istrum colere, perpetuis populationibus Italiam & Illyricum simul vastauere. Borani longius progressi, Asiam traiecto Bosporo adiere, ibi, Pityuntis castello, & maxima opulentissimaq; urbe Trapezunte expugnatis, præda latè circumacta, domum regressi sunt. Quod asseuerem non habeo, tamen Borani Boiorum ad Istrum manus esse potuit; nam quos latina fini Boieros supra diximus, illi se patriâ Boieren, aut Boiren plurium numero, appellant, & à Boranis haud dubiè nullo consonantium, solo vocalium litterarum sono dissident. Quod si Zosimus Scythas appellat, scimus Germanicas origine Scythicasq; ad Istrum gentes appellatione passim confusas, & omninò mirum, ut Boij non fuerint, tam potentis populi nullum alibi superesse vestigium, neque enim nomen præterea legere memini.

ANN. POST CHR. NAT. CCLXI. FVLVIVS BOIVS.

Vopis. Aurel.

Anno post Christum natum ducentesimo sexagesimo primo, FVLVIVS BOIVS Rætici limitis Ducem egit, quem Valerianus Imperator inter amicos habuit. Proximo, Valeriano à Persis capto, Gallienus imperio solus potitus, SALONIAM PIPARAM, Marcomanorum Regis, cui ATTALVS nomen fuit, filiam uxorem accepit, & perditè adamatam, Augustam appellauit, socero superioris Pannoniæ partem pactione concessit.

CCLXII. SALONIA PIPARA. ATTALVS.

Vict. in Cæss. & epit. Trebelli. nummi.

Annus

ANN. POST CHR. NAT. CCLXXI. Annus ducentesimus septuagesimus primus, Aurelianum Imperatorem habuit: sub quo Marcomani, Italiam omni denuo malorum genere exercuere. Vopisc. Aurel. Prima prope Mediolanum contracta clades, Aureliani ipsius errore, quem venientes fefellerant; hanc ingens circum populatio, Romæ tanta trepidatio sequuta est, ut iam extrema quæque desperatis animis timerentur, & aditis Sibyllinis carminibus, procurata ex eorum præscripto certis locis sacrificia, ne hostes ulterius progrederentur; qui restitere sanè paullisper, & minutis carptim prœlijs ab Aureliano concisi sunt, sed ad Placentiam contractis rursus utrimque copijs, summa iterum vi concursum, Marcomani syluis densissimis quibus se condiderant, sub vesperam erumpentes, Romanos aggressi, immensa adeò strage confecerunt, ut is dies maximo post homines natos imperio, prope postremus illuxerit. Sed fortuna breui vertit, belli exitus secundũ Romanos stetit. Vopiscus Marcomanos monstris quibusdam, diuinisq; speciebus per sacrificia implicatos, victos scripsit, quod fabulæ opinor propius. Subit interim, in reputatione huius narrationis, animum admiratio, Romanos omnibus bellis statas sollennesq; Deorum cæremonias coluisse sedulò, nullo superstitionibus largius indulsisse hoc uno, quippe qui in Marcomanos nec damnatis toties magorum artibus, neque, quam haud paullò peius odere, Christiana religione abstinuerint, fassi profe-

ctò,

ctò, etsi sentio ut hoc turgidum & inflatum, sed rem æstimemus, se sibi de hostibus, humanis opibus victoriam non spondere, aduersus quos maiorem humana vim & potiora auxilia asciscerent.

Vict. in Cæss. Sub Diocletiano, qui imperium anno post Christum natum ducentesimo octogesimo quarto inijt, vigesimo inde posuit, Marcomanos quoque cæsos reperio, loci temporisq; ratione non designata. ANN. POST CHR. NAT. CCLXXXIV. CCCIV.

Manuscripti. Domestici Boiorum annales, quorum ego fidei, nisi si qua probabili præterea auctoritate subleuantur, in tanta antiquitate, quam vetustissimi eorum scriptores, nulla ex parte potuerunt attingere, timidè assentiri soleo, cum præsertim editos constet, ab hominibus omnis elegantioris doctrinæ rudibus & imperitis, annales hi inquam, ADALGERVM Boijs præfuisse indicant, quo tempore Seuerus apud Romanos imperauerit, & cum Seueri nomine Imperatores plures fuerint, illum designare existimantur, qui à Galerio Maximiano Cæsar appellatus, Italiæq; præfectus, anno post Christum natum trecentesimo septimo, Maxentij iussu, occisus est. Sed operæ sit pretium narrationem totam detexere, quæ fabulæ de Theodorico Gotho apud Aimoinum, aliquâ respondens, habet exemplum prudentiæ, ad omnem vitam utibile. Adalgerum qui sub Romanis tunc viueret; an pactione victis à Diocletiano Marcomanis inita, an stipendia inter auxiliares merens, parum comperimus, malim tamen stipendia inter

ADALGERVS.

Arenpek. lib. 1. c. 21.

CCCVII.

Aim. lib. 1. c. 10. Idac. lib. 3. c. 9.

præſidia meruiſſe credere, & habet Notitia, Tribunum gentis per Rætias deputatæ, Teriolis, gentium autem gentiliumq; nomen per hæc iam tempora, nationibus exteris promiſcuè tribuebatur; Adalgerum ergo memorant, magnorum criminum reum Seuero delatum, accitum, quod capiti timeret, difficulter animum induxiſſe ut ſe ſiſteret, vix tandem, adhibito veteris amici conſilio, paruiſſe. Cæſarem obiecta neganti, grauioris ſupplicij feciſſe quidem gratiam, ceterum ſuccisis per contumeliam genuum tenus veſtibus, & coma circumtonſa hominem dimiſiſſe. Eo grauiter commotum, nam omnis Germania capillitio inprimis gaudere, amici tamen monitu iram repreſſiſſe. Poſtridie populares, quos comites habebat, ad eandem omnes ſpeciem ornatos tonſoſq; produxiſſe. Qua re, cum cultus nouitas hominum in ſe oculos verteret, & corpora magna & procera eo etiam augeri viderentur, demiranti, cauſſamq; quærenti Seuero, reſpondiſſe, ſic eſſe Boios, nemini illorum uni fieri iniuriam, quæ uni fiat, omnes communem ducere. Domum reuerſum, hunc oris veſtiumq; habitum ſubditis lege præſcripſiſſe, quæ fuerit perpetua. Amicum, nam nomen non addunt, obſidis vicem apud Seuerum relictum, poſtea quoque fuiſſe uſui; cum enim Adalgerus à Seuero iterum euocatus, rurſus conſilium peteret, amicum nuntio per tectas ambages reſpondiſſe, credo quod rectâ & palam parum tutum, fuiſſe olim hor-

tum à gnauo patrefamilias cultum, oleribus diligenter consitum, quem ceruus forte intromissus, adesis protritisq; passim herbis, vastauerit, hunc primò captum, accisis cauda & auriculis, lasciuiæ pœnas dedisse, neque tanto tamen damno admonitum, commeasse denuo, donec stultitiam morte luerit. Iacentis cor vulpeculam, de proxima sepe procurrentem, clam surripuisse, id cum uxor patremfamilias inter exta frustra quærentem animaduerteret, Tu porrò, subintulisse, mi marite, ceruum credis si cor habuisset, unquam huc fuisse regressurum, unde tam fœdè mulctatus, ægrè antea elapsus est? Intellexisse Adalgerum quo pertineret apologus, neque in Cæsaris postea venisse conspectum. Cæsarem indignatum bellum mouisse, sed armis abijsse repulsum. Præfectos nominant, Geraldum, Rudolphum & Virentum, quorum ductu Adalgerus Brennium etiam Sueuum, Osinuchum apud Boiohemos Regem, & Hunnos vicerit. Ea re claritudinem Boici nominis omnia peruasisse, quæ Adalgero mortuo iterum retrò lapsa sit, victis Boijs, à Constantino primùm, deinde Iuliano Imperatoribus. Ego quicquid huius, pro certo ponere verear; quamquam exteros auctores habeo, Constantium Constantini filium, & Iulianum cum Quadis congressós esse, neque ferme bellum Quadi sine Marcomanis gesserint, & Marcomanica ad Boios pertinuerint, atque procliuis à Constantio ad Constantinum lapsus sit.

Amm. Marcell. & Zosim.

Con-

ANN. POST CHR. NAT. CCCXXXVII. Constantinus autem mortem obijt anno post Christum natum trecentesimo trigesimo septimo, Constantius trecentesimo sexagesimo primo, sexagesimo inde tertio Iulianus. Id constat, sub Valentiniano & Valente, qui Iulianum non toto interiecto anno sequuti, Marcomanos & Quados unâ, maximis iniurijs irritatos, quod Romana præsidia ultra Danubium in Quadorum iam solo excitarentur, Gabinius Rex, ne quid nouaretur modestè petens, tantum non inter hospitalis mensæ sacra, à Marcellino Valeriæ Duce, per summæ perfidiæ scelus impune necatus esset, fluuio traiecto, omnia ferro & igni populantes, incredibili celeritate progressos, tentatâ Sirmio, occupatâ Opitergio, Aquileia obsessâ, ægrè asperitate Iuliarum alpium, qua Maricus quidam Primicerius occurrerat, Italiæ aditu fuisse prohibitos.

CCCLXI. CCCLXIII. CCCLXIV.

Ammian. lib. 29.

CCCLXXV. Valentiniano anno trecentesimo septuagesimo quinto vita defuncto, exitiabile consilium, quo Romanum imperium iam tunc nutans, præcipiti ruina concideret, sub Valente & Gratiano erupit, receptâ cis Danubium innumerabili barbararum gentium multitudine, à Marcomanis & Quadis longissimo terrarum tractu ad Pontum usque, cuius numerum comprehendere illi ipsi qui transuexere, sæpe conati, nunquam potuere, cum diligens nauaretur opera, uti grauiter Ammianus queritur, ne quis euersurus rem Romanam, in aduersa ripa relinque-

Ammian. lib. 31.

 retur.

retur. Patrijs ea pulsa sedibus, agrum per legatos petebat, quietam & innoxiam pace vitam, bello fortem & utilem inter auxilia operam pollicita. Imposuit ignauiæ speratum laborum sumptuumq; compendium, & speciosus visus inertibus color, ciuium sanguini parcere, stipendia lucri facere, bella hostium & periculo, & in utrumque casum damno, conficere, verum res, gliscentibus barbarorum viribus, atque proinde audacia, in Romanorum perniciem, uti dicere institi, perbreui vertit, Romanos quos defensum venerant, noui ipsi accolæ reliquis exuere agris, urbibus & præsidijs & totis denique pellere prouincijs.

ANN. POST CHR. NAT. CCCXCVI.

Paulinus in vita Ambrosij.

Anno post Christum natum trecentesimo nonagesimo sexto, quod Ambrosius Mediolani Episcopus insigni sanctimoniæ laude floreret, fama uniuersum terrarum orbem peruagata, ad Marcomanos pertigit. Horum Regina tunc FRITIGIL, cum FRITIGIL. Christianum hominem ex Italia profectum, de eo narrantem audiuisset, insolitæ virtutis admiratione capta, Deum cui vir tantus seruiret, sibi colendum statuit, missisq; Mediolanensi ecclesiæ muneribus, rectæ fidei formulam ad quam se componeret, ab Episcopo petijt. Ambrosius copiosa epistola, quæ hodie non extat, rescripsit, tum fidei quæ petebantur capita prosequutus, tum hortatus Reginam, marito pacem cum Romanis persuaderet, quod illa diligenter curatum, effectum dedit. Sequenti anno, CCCXCVII. docto-

doctorem ſuum coram viſura, Mediolanum adijt, quo priuſquam illa perueniret, is rebus humanis exemptus eſt. Paulinus Ambroſio à manu, vitæ ſcriptor, Fritigildis maritum, ſe ſe populumq; Romanis tradidiſſe prodit: credo quod traiecto Danubio, acceptis aliorum exemplo agris, Romanam ripam coluerit, nam id inſtitutæ à Regina Mediolanenſi profectioni eſt conſentiens. Et Illyricum, Illyrico autem attributæ Noricum & Pannonia, in quarum alterutra prouincia Marcomanos collocatos oportuit, ad Ambroſij curam pertinuiſſe ſcimus, cum is Auennium Sirmij epiſcopum initiauerit. Nam Illyricum Galliæ Ciſalpinæ ſtante adhuc republica, lege Vatinia adiectum. Neque abſurdum ſuſpicari, Fritigildis populares ex Boiorum potiſſimum fuiſſe poſteritate, qui in maiorum memoriam, Boiorum rurſus deſerta, à Vindelicia ad Pannoniam, Romanorum voluntate tenuerint. Niſi quod hæc ſimpliciter coniectura eſt, ego coniecturis, præterquam quod ſua ſponte veriſimilitudinis pondus habent, nolim à me auctoritatem accedere. Meruere poſt illa Marcomani pedibus & equo inter Romana auxilia, pedites in ſeniores iunioresque tributi, Imperatoris Honorij deinde appellatione honeſtati, Honoriani Marcomani cognominati ſunt. Ad hæc quoque tempora Hieronymi epiſtola ad Heliodorum ſcripta pertinet, qua vir ſanctus, gentibus Romanum imperium, à viginti & eo amplius annis incur-

Suet. Iul. c. 22.

Notit. Imp. occid. inter auxilia Palat. vexillat. Comitat, & alibi.

Hieron. epiſt. 3. *Viginti et eo amplius anni ſunt, quod inter Conſtantinopolim et alpes Iulias quo-*

tidie Romanus sanguis effunditur. Scythiam, Thraciam, Macedoniam, Dardaniam, Daciã, Thessaliam, Achaiam, Epiros, Dalmatiã, cunctasq; Pannonias Gothus, Sarmata, Quadus, Alanus, Hunni, Vandali, Marcomani vastant, trahunt, rapiunt, &c.

Ammian. lib. 31. Iornandes.

S. pag. 115.

incursantibus, Marcomanos annumerat: siue epistola data antequam Fritigil ad Christiana sacra transijt, siue aliæ illæ fuere Marcomanorum manus; quod plerique olim Germaniæ populi, pluribus simul parerent regibus, nominibus forte aliquâ distincti, quæ Romani indiligentes externæ historiæ, annotare neglexerint.

Annis iam ante hæc Hunni, gens cultu fœda & barbara, fera atque immanis, supra suam unde orta est Scythiam, imperante Valente, ex Asiatico Mæotidis littore in Europam transgressi, Boiscis, & ceteris quos supra memorauimus populis, turbinis confestim more correptis, latè quaqua versus vagati, in regnum breui coaluere magnum et prępotens, quod cum multas nationes fortitudinis laude insignes presserit, tum reliquis, & Romano inprimis oppugnando imperio par esse videbatur. Cum anno post Christum natum quadringentesimo quadragesimo quarto, Attilæ & Bledæ simul fratrum, quibus pater Mundzuccus fuit, imperio regerentur, Attila consortis impatiens, fratrem dolo necat, & regno solus potitus, homo animo vasto & violento, horrido corporis habitu, truculenta facie, voce terribili, in exitium humani generis natus, certè ei castigando ab infesto numine manifestò immissus, quod nec ipse dissimulare, efferatæ crudelitatis per pleramque omnem Europam ferro, flammis, populorum maximarumq; ciuitatum subuersionibus,

ANN. POST CHR. NAT. CDXLIV.

Prosper. in chrõ. alij.

tam lugubria vestigia impressit, ut infausti nominis recordatio, in vulgus etiam nunc cum execratione perduret. Numerabantur in subiectis nationibus præter Hunnos, Marcomani, Sueui, Quadi, Heruli, Turcilingi, Gothi, Gepidæ, & Alani, quosq; Sidonius adiungit Rugi, Geloni, Scoti, Burgundiones, Bellonoti, Neuri, Bastarnæ Bructeri, Franci, magnarum ex se virium, & celebratæ potentiæ populi, ut fides sit militari carmini, funebri decursione ad mortui cadauer iactato, solum Attilam, inaudito ad eum diem exemplo, possessionem Germanicorum Scythicorumq; regnorum coniunxisse. Vngarorum annales KREINHILDEM, Boiorum reguli filiam, in magna numerosi coniugij licentia, uxorem fuisse memorant, ex eo matrimonio Aladaricũ natum, egregiæ indolis iuuenem, qui Chabam maiorem natu fratrem, regno aggressus deijcere. Mortuo enim Attila, anno post Christum natum quadringentesimo quinquagesimo quarto, ingentes bellorum motus sequuti sunt, cum inter tot filios, quorum incredibilis numerus propior populo, nemo de herciscunda hereditate cogitaret, singuli solidam vellent cernere. Eminuere principes, hinc Chabas, Iornandes Ellacum credo nominat, inde Aladericus, Chabæ fauêre Hunni, fratrum maximo, quem pater in eam spem destinasse credebatur, Aladarico, in maternæ originis memoriam, Germanici populi, Rex inprimis fama inclytus, annales Detrico nomen

Hist. miscel. lib. 15. Iornand.

Sid. paneg. Auiti.

KREINHILDIS

Vngar. annal. quos sequutus Nicol. Olahus in Attila c. 17.

ANN. POST CHR. NAT. CDLIV.

nomen faciunt, ego Ardaricum Gepidam interpretor, quem Iornandes tum gloria, tum viuo Attila fide & auctoritate floruiſſe ſcripſit: plerique de Theodorico Gotho, Italiæ poſtmodum victore ſenſere, prænimis abſurdè, qui Attila iam defuncto demum natus ſit. Prœlium commiſſum in campis prope Sicambriam, tanto utrimque irarum ardore, & per plures dies pertinacia, ut Danubium cæſorum ſanguine tinctum, rubuiſſe annales prodiderint. Neutra acies læta abijt, Aladaricus fortiter pugnans, armatus cecidit, qua re ſuppreſſo paulliſper partis impetu, cum victoria Chabam ſpectaret, Ardaricus valida rurſus facta impreſſione, ſuos erexit, Hunnos in manifeſtam fugam coniecit, perterritosq; egit, ut non prius conſiſterent, quam ſe victoris oculis ſubduxiſſent. Vngari Chabam effugiſſe credunt, Iornandes Ellacum, quem ipſum videri diximus, pugna perijſſe. Hoc habet, fractis eo prœlio Ardarici potiſſimum virtute, Hunnorum viribus, gentes triſti ſeruitio ſubditæ, importuno iugo excuſſo, ſe in priſtinæ libertatis ſplendorem vendicauere.

Auctorem habeo, ſed vanitatis manifeſtum, de quo quæ mea priuatim ſententia, alias erit explicatius exponendi occaſio, Boiorum populos Schiracios, Hirros, Schiros, Tranos, Salios, Salingos, Stiros, Stiracios, Halios, Buros, regnum Adalogerioni, Hunni Veliphonis filio, tum detuliſſe, viro forti & prudenti, qui paterna origine Alemanum Herculē

contin-

contingeret. Verum huius omnino narrationis, in annalibus paullò vetustioribus, domesticis etiam, nihil comparet. Et ut conniueamus ad Herculis Alemani fabulam, quæ est ista porrò tam prauæ ambitionis species, aggerere tot hæc gentium nomina, partim huic nunc maximè fini excogitata, certè noua incude formata, cetera à Boijs aliena adeò, ut cum ijs commune habeant prorsus nihil? Ne eamus per singula, de Buris dictum, & Tacitum S. pag. 114. præ nuperis scriptoribus fidem impetrare æquum est: Schiros siue Scyros, & Hyrros, Plinius cum Sar- Plin. lib. 4. c. 13. matis & Venedis coniunxit, tum idoneus valde testis Iornandes, Schiros mortuo Attila volentibus Romanis, cum Satagarijs Alanisq; ceteris, in minori Scythia & inferiori Mœsia, Candace duce consedisse retulit, quod illum nimirum scisse oportuit, qui auo Candacis scriba ortus sit. quid ergo Boicæ historiæ inserere attinebat? At Scheirensis inter Boios familia floruit; rectè, si quis prius euincat hanc à Schyris esse, nam de cetero, frigidum soni argumentum, quod nullo alio fulcitur tibicine; nisi si eâdem facilitate nobis permittimus, Boios à Bœotia deducere, quæ græcis Βοιωτία scribitur, aut his etiam ineptiora comminiscimur. Adalogerionis nomen, inscita affectatione ex Adelgero natum, siue cum eo confusum est, cuius paullò ante sub Seuero meminimus, siue cum Aladarico Attilæ filio, parum scio, Aladericum enim pleræque Germanorum gentes

ſequutæ ſunt. Pergit porrò, Boios hoc Rege nunc Gothis ac Sueuis, nunc Hunnis & Rugijs coniunctos, traiecto identidem Danubio, Romanas prouincias, quacumque prædæ ſpes vocaret, eſſe populatos. Orto inter Sueuos & Oſtro-Gothos abactis pecoribus certamine, Boios Sueuis affuiſſe, Valomarum Gothorum Regem pugna interfectũ, interfecti fratrem Theodomarum, cum magnitudo frigoris hyeme Danubium glacie conſtrinxiſſet, flumine transmiſſo, Boijs Sueuisq́;, quos tunc unum Alemanorum nomen comprehenderit, cladem repoſuiſſe. Venedos quoque per ea tempora per Germaniam interiorem cœpiſſe inualeſcere, finitimosq́; populos, Sueuos & Boios præcipuè, infeſtaſſe, qui cum Boiohemo pulſi cederent, Zechum & Crocum Venedorum Reges, ſucceſſiſſe. Boios ad Nariſcos abijſſe, qua iſti læuam Danubij ripam in Germania magna, Vindeliciam contra prætexunt. Ibi controuerſias cum Francis incidiſſe, quod Childericus & Clodoueus Reges, latè per omnem Galliam, & prope Germaniam, rerum potientes, nouos aduenas æmulos non ferrent, à Clodoueo demum Boios & Sueuos, Alemanos uno verbo, cæſis Adalogerione & Alarico Regibus, memorabili pugna ad Tolbiacum victos eſſe. Boios ex eo obnoxium cum Francis fœdus iciſſe, Boij principem ex ſuo corpore legerent, Ducis nomine, Francorum Reges auctores fierent, Boica arma Francis auxilio eſſent, ijſdem amicis

cis atque inimicis uterentur, cetera ſuis legibus uiuerent. Huius hiſtoriæ ut quædam probabilẽ ueri ſpeciem præferunt, ita uana ſunt pleraque, & illud perquam inane, quod ſibi ratum & confeſſum ſumit, Boios & Sueuos ad Alemanorum nomen utroſque pertinere. Scimus Alemaniæ appellationem Germanis interdum uniuersè tribui, & eo ſanè ſenſu Boios, nihilo minus quam Francos, Saxones, & alios quoſcumque Germaniæ populos complecti, ſed qui Boios priuatim & propriè Alemanos uocauerit, quomodo Sueui crebrò uſurpati ſunt, præterea nemo eſt, quin contra ab Alemanis tam multi, tam diſertè, tam certo limite diſtinxerunt, ut, niſi ſi quem de rebus ante oculos poſitis ambigere delectat, in diſquiſitionem ultra uenire non debuerit. Iornandes in Getica hiſtoria, ex qua ſuperioris narrationis anteriorem partem, variè inquinatam, deriuatam eſſe apparet, Alemanos & Sueuos coniunxit, uerum id ad Boios nunquam quidquam pertinet, nihil item auxiliares Schiri, quorum eo loco mentio, ne Germanici quidem nominis populus, neque ſeſe ulla hinc aperit ſuſpicio, Boios cum Gothis per ea tempora armis eſſe congreſſos: Boiorum hactenus meminit, ut prope Sueuos in Germania magna, ad orientem ſolem, coluiſſe ſignificet. Quod ipſum eos qui temere confundunt, erroris poterat admonere. Incidit autem Iornandis de Boijs mentio, in annum poſt Chriſtum natum quadrin-

Paul. diac. lib. 3. c. 18. *Iſte ex Suauorum, hoc eſt Alemanorum gente oriundus.* Alij paſſim Sueuos et Alemanos confundũt. Boios viciſſim à Sueuis & Alemanis omnes diſtinguunt. Eginhart. in Caroli M. vita, *Ad Lechum amnem cum maximo venit exercitu. Is fluuius Baioarios ab Alemanis diuidit.*

ANN. POST CHR. NAT. CDLXXII.

dringentesimum septuagesimum secundum, ratione sic inita. Theodericum Italiæ Regem, anno à Christo nato quingentesimo vigesimo sexto mortem obijsse comperio, quam cum ætatis septuagesimo secundo obierit, quadringentesimo quinquagesimo quarto natum esse consequitur, atque decimus octauus ætatis, à Iornande eo loco memoratus, numerum â nobis indicatum attingat oportet. Nam hæc intentè & diligenter visum rimari, quod post prisca Romanorum Imperatorum tempora, vetustiorem isto usque adhuc neminem repererim, qui Boici nominis liquidò & disertè meminerit. Marcomanicum contra, posthac extinctũ funditus perijt, neque renatum unquam est; quo probabilior & confirmatior superior coniectura, Boios sub Marcomanorum & imperio & nomine delituisse, quibus afflictis iterum emerserint. Porrò Iornandes delineaturus Sueuos, quibus Alemani coniuncti, eos ab oriente Boijs, ab occidente sole Francis, meridie Burgundionibus, septentrione Thuringis claudi scriptum reliquit, eo tanto circuitu, hodieq; trans Danubium Sueuiam, cum proxima Franconia, longè lateq; fusum terrarum spatium, exprimens, quod in alio opere pluribus docuimus. Consectarium itaque, Boios siue Hercyniæ syluæ campos à Marcomanis infessos, iam olim cognomines, tum adhuc coluisse, siue quod vero opinor propius, illis paullò ante eiectos, Danubium, qua infe-

Rer. August. Vind. lib. 8.

riorem Rætiæ partem & Noricum præterfluit, prætexisse, quæ hodieq; item Transdanubiana Boica est. Atque hic exin maximè gradus fuit, ad Romanas prouincias, traiecto flumine occupandas. Illud dubitationem non habet, Marcomanos sociosq; populos, pulsos esse interiore Hercynia, à Slauis Sarmatica gente, quæ ducis Zechi, ut ipsi sibi persuadent, nomine priuatim dicta, nunc appellationem retinet: sed temporis ratio in controuersia. Nobis probabilis visa, Cromeri accurati scriptoris, multiplex ad Attilæ æuum deriuata ratiocinatio; nisi credibilius, Attilâ demum mortuo, cum unius regni interitu multa passim noua orirentur, Sarmaticis primùm in Germaniam irruptionibus viam patuisse: quod utro modo habuerit, cum alterutro accidisse oporteat, in tam obscura vetustate, neque asseuerauerim, neque in magno posuerim discrimine. Nariscos autem initio hunc inter Hercyniam & Danubium tractum obtinuisse, priusquam Zechi Marcomanis & Boijs, Boij vicissim Nariscis succederent, constanter creditum, nos non abnuimus.

Crom. rerum Polon. lib. 1. c. ult.

Interea subit admirari, cum ab Attilæ morte, labefactata iamdudum Romani imperij maiestas, omnibus nationibus fuerit ludibrio, quarum quæque proximis prouincijs totis viribus incubuerint, & verò Germanicæ sibi Rætiam & Noricum palam diripiendas destinarint, Alemani præsertim, Rugij, Heruli, Thuringi, hæc quippe extant apud Eugippi-

Eugip. in vita S. Seuerini.

um, qui tunc vixit, nomina, quî factum ut ſolis Boijs nihil ijs locis rei fuerit, quibus illos unius fluminis latitudo arceret, ſaltem memoria nullis litterarum monumentis conſignata celebretur; nam Marcomanorum ſpecie, quorum nec ipſum illis bellis nomen reperias, & interijſſe antea diximus, amplius tegi non potuere. An credibile Boiohemo nuper eiectos, vagos palanteſq;, de tuendis quas fors dederat ſedibus, magis quam de propagando imperio & gloria, deq; vicinis laceſſendis fuiſſe ſolicitos? An fœderis cum Romanis uſque eo tenaces, ne iniuriæ quidem paratos atque obnoxios, violare ſuſtinuerunt? Sed & utraque cauſſa coniungi potuit, quod nullus diuturnior inter confines populos fidei cuſtos, quam imbecillitatis utrimque conſcientia. An caſu euenit, quo fere propendeo, ut cum nihilo ceteris pacatiores, manus non magis continuerint, memoria tamen in tanta ſcriptorum ſtrage exciderit: nam ſinē Eugippio eſſet, de Rugijs, Herulis, Thuringis æquè neſciremus. Et verò barbaros is memo- Eugipp. c. 2.
rat, non expreſſo gentis nomine, qui Romanas urbes præſidio fœderati tenuerint, hos Boios fuiſſe, nihil vetat credere, ſobolem fortaſſis illorum, qui Fritigildis iuſſu fluuium tranſgreſſi ſunt. Ego incerta ſuſpicionum affirmare abſtineo.

Sed reſtant ex narratione quam cenſendam ſuſcepimus, Francica Boiorum cum Childerico & Clodoueo bella, ſequutumq; fœdus: quorum in omni

antiquitate, nullum impressum vestigium inuenio, tametsi Francis plures quam plerisque populis scriptores, & tanta profectò res scriptione digna erat. Anno post Christum natum quadringentesimo nonagesimo nono Alemanos à Clodoueo victos inuenio, memorabili scilicet pugna, quæ prima apud Francos adaperiendo Christianæ religioni aditui fuit occasio, verum eam Boios ulla ex parte attigisse, nemo veterum prodidit. Gregorius Turonum episcopus, annos non totos quinquaginta post hanc pugnatam natus, Alemanos in fugam versos, Regem eorum interemptum, hoc tantum narrat, eodem sensu Theodericus Gothus, Clodoueo victoriam gratulaturus, Regem cum gentis suæ superbia cecidisse scribit. Vt impensè mirer, nunc demum in mentem cuiquam venisse, Boios & Alemanos, Alaricum Adalogerionemq; Reges miscere, omnia cógeminare. Non equidem pernegem, Francorum maiestatem, quæ totâ quam latè patet Germania, longè erat maxima, iam tunc, aut etiam antea, certè non multò post, comiter à Boijs conseruatam fuisse, saltem illis qui in Germania magna trans Danubium colerent, nam leges Boicæ argumento sunt, quas Theodericum Regem Clodouei filium tulisse, procemium ostendit, nec eas ab æquali quisquam accipit. Rei interim originem, nec in tanta annalium penuria eruere atque constituere potui, neque ingenio fingere & excogitare pulchrum putaui,

ANN. POST CHR. NAT. CDIC.

Greg. lib. 3. c. 90.

Theod. in varijs Cass. lib. 2, cp. 41.

In ms. & in edit. Paris. *Prologus legis Baioariorũ* In Heroldi edit. *Prologus legis Salica.* Verba sic habent: *Theodericus Rex Frã-*

cerum ---- iussit conscribere legẽ Francorum, Alemanorum & Baioariorum. Theodericum autem Clodouei F, signari, ex ijs quæ sequuntur potest intelligi. *Quidquid Theodericus Rex, propter vetustissimam paganorum cõsuetudinem emendare non potuit, post hæc Childebertus Rex inchoauit, sed Clotarius Rex perfecit, Hæc omnia Dagobertus Rex gloriosiss. per viros inlustres Chladio, Chadoindo, Magno & Agilulfo renouauit.*

taui, hoc nimirum etiam, inter ea quorum vetustate memoria perijt, incompertum repositurus.

Verum enimuerò, præter cetera vulnera, quæ temporis diuturnitas, & scriptorum barbaries, Boicæ historiæ multa inflixit, fœdissimè in ipsum Boiorum nomen grassata est. In Iornande Boibaros, aut Baiobaros, aut ex veteri libro Baibaros legas. Peruulgatum enim apud Germanos, ut prima & quarta, vastæ ambæ vocales, inter se migrent. Itaque Paulus Diaconus etiam promiscuè, Baioariam & Boioariam usurpat, sed ex trita B littera, quod in gentis quoque legibus & vetustis diplomatis inuenire est, Metellus poeta inter Boios antiquissimus, Baiaricã patriam, & Baiaricum solum dixit. Venantius Fortunatus, Boioariam, Baiouariam, Baiuariam, nec enim manuscripti codices satis sibi constant, & apparet B aut V temerè interiectas, à crassiori pronunciatu, quomodo in Romanis aliquando lapidibus, POSTERISQ. EVORVM est, aut AEVORVM, pro EORVM. Quin eo deuentum, ut reperirentur qui omnium ineptissimè, Vvaivvariam nominarent & Vvavvariam. Guntherus Ligurino, Baugariam, G nouo exemplo, pari caussa inserta. Auctor vitæ S. Vdalrici, & Baioarios, & Bauuarios, & Bauuuarios, triplici V, variè habet, unde porrò Bauaria paullatim nata. Multiplicis scriptionis varietatem, & ultimarum syllabarum productionem, ex vernacula appellatione, Boieris aut Boiaris, tanquam riuos ex fonte

Grut. Inscript. pag. 980 n. 1. & antiq. Boiss.

Manuscr. quidam.

fonte duci, manifestum: ijs nimirum præeuntibus, quorum aures & linguæ erant barbaræ, Iornandem Paulumq́;, & eius præterea classis scriptores intelligo. Nam aliam etymi notationem comminisci, frustra sit. Neque hinc obscurum, cum Boij idem Boieri Boiariq́; essent, quibus gradibus ad Baioaros siue Boioarios & Baioarios, ab his ad Baiouarios atque Bauaros tandem itum. Si qui enim scriptores paullò vetustiores sunt, Boioarios & Baioarios præferunt, Bauariæ nomen posterioribus plenè debemus. Audaci nimis deflexu, cum à prisco vocabulo, tum à vernacula pronuntiatione, in qua Boiorum vestigia, ut ut confusa comparebant, atque adeò comparent, quæ in Bauaris prope nulla sunt. Vixit ante annos ab hinc amplius septingentos, post Iornandem trecentos circiter, Otfridus monachus, qui Germaniæ sermonem omnium primus litteris tractare aggressus, linguam appellauit scriptu perdifficilem, propter sonum incommodum, & litterarum plerumque congeriem, multis in eam sententiam collectis argumentis: tum vocalium creberrimum, præ eo quod nunc fit, usum fuisse, perpetuum veluti testimonium eius scriptio dicit: quæ meo sensu caussa longè planissima, mutatæ, pro scribentium libidine & inscitia, orthographiæ. Qui Bauariæ nomen ex Boijs & Auaribus, Auares autem Hunni sunt, composuere, aut alioqui Bauaros cum Auaribus confudêre, næ illi palam nugantur, Scythica

Otfrid. in prol. Euang. ad Luitbertum Archiep. Mogunt.

hæc, illa Celtica gens, & rarò duo aliqui populi æquè pertinacibus odijs sese exercuerunt. Neque Paullus Aemilius, grauis alioqui & circumspectus scriptor, tam supini erroris veniam meretur. Nos difficillimam & impeditissimam operis partem, tanquam in mari scopulos, prætervecti, liberiori porrò cursui asuescemus; sic ut tamen vada, quæ complura enauiganda restant, cauenda meminerimus.

MARCI VELSERI RERVM BOICARVM LIBER TERTIVS.

THEODO.

POst eam rerum conuersionem quæ superiori libro explicata est, primum ex Boijs Theodonem, traiecto Danubio, Romanam prouinciam, principatus specie tenuisse, Boicorum annalium consensus habet: constanter adeò, ut suum expeditioni annum assignent, nulla variationis leuitate. Quod in re magna & antiqua, quæ olim per manus tradi potuit, externis testimonijs confirmari nunc non potest, euincendæ veritatis opinioni non nihil est. Neque enim suspicari animum induxerim, tot quantumuis domesticos auctores, eundem errorem de compacto errasse, quâ præsertim priuatæ unius gentis memoriæ publica aliarum monumenta non aduersantur. Qui Theodo Latine scribentibus, Dioto & Dieto populari sermone est, nomine antiquè Celtico, quod excellentem virtutem exprimit, qualis heroum priscis temporibus credita. Eo olim primum gentis conditorem usum, Cæsar mihi auctor, qui Gallos se Dite prognatos dicere, scriptum reli-

Consensus omniũ qua editorum qua ineditorum: uno aut altero excepto, nec rei, nec fidei ullius.

Diotonem & Theodonem Arnolfus Comes promiscuè usurpat.

Diet. pro viro forti in l. Heldẽbuoch.

Cæs. lib. 6. bel. Gall.

Tac. de mor. Germ.

Luc. lib. 1. *immitis placatur sanguine diro Theutates.*

Lips. Poliorcet. l. 1.

Otfrid. l. 3, c. 13. *fremidemo thiote*, significat gẽtes exteras.

Garibaldus nobis nunq̃ visus, sed ex mss. quibusdã, qui ipsius auctoritate nitũtur, facile fuit coniecturam capere, hominẽ esse mirè nugacẽ, ut qui illum audire potest, ei Anniana tota cohors, & Hunibaldi ineptiæ sordere non debeant. Primus nimirum in Boica hist. fabularũ sementẽ fecit, q̃ pluribus postea culmis scriptorũ vanitate fruticauit.

quit. Vnus idem Teuto opinor apud Tacitum, non Tuisto, Deus terra editus, cui gens nomen debet. Idem Theutates an Theutanes Lucano. Itaque is ipse Tacitus, maximum à Germanis honorem Mercurio haberi credidit, quod Mercurius aliquando Theut appellatus sit, uti Plato in Phædro & Philebo significat. Sed verò Lipsius, quem inter prima sæculi ornamenta non nos uni numeramus, ex vetusta psalmorum versione obseruauit, Thiede & Thiadon gentes nationesq; olim uniuersè dictas, quod ego in Otfrido quoque reperio. Dieti sonus in compositis manet, Diethero, Dieterico, Dietbaldo, Dietmaro, quos Theodoros, Theodericos, Theodibaldos & Theodomaros usurpamus. Theodonem sunt qui Adalogerionis filium fuisse cum dicant, tam non euincunt, quam aut de Adalogerione ipso, aut de Herculis in Adalogerione stirpe nullam fidem faciunt. Alteri Garibaldo obscuri nominis scriptore freti, longa retrò serie, permultos alternis fere Theodones & Thassilones, cum prisco Ingramo coniungunt, cuius supra illata mentio. Nobis in neutram partem liquet, & in tantis tenebris ad scopum frustra collimemus. Illud pro comperto ponere non verear, quibuscumque parentibus & maioribus ortum, genere ac nobilitate suæ gentis fuisse primum, cum eius rei certa documenta habeam. Nam hîc sit operæpretium admonere, præcipuæ claritatis familias priscis olim temporibus

plures apud Boios extitisse, quarum nomina in Boicis legibus perscripta, longitudine temporis corrupta, nunc obscura, interpretationis incertę sunt, eas inter Agilolfingam Ducum seminarium, principe præ omnibus loco eminuissę. De qua Dagobertus Francorum Rex, cum Boicum ius multis post annis corrigeret & digereret, in isthæc verba edixit,

Agilolfingi verò, usque ad Ducem, in quadruplum componuntur, quia summi principes sunt inter vos. Dux verò qui præest in populo, ille semper de genere Agilolfingorum fuit, & debet esse, quia sic Reges antecessores nostri concesserunt eis, qui de genere illorum fidelis erat & prudens, ipsum constituebant Ducem, ad regendum populum illum.

Cum ergo ex Theodonis posteritate multi Francis volentibus Boijs præfuerint, eum ex legis sententia ad Agilolfingos pertinuisse, necesse est.

ANN. POST CHR. NAT. DVIII.

Anno post Christum natum quingentesimo octauo, Boios superato Danubio Romanam prouinciam Theodonis ductu ingressos esse, auctores quos sequor consentiunt, cetera diuersi abeunt. Qui scribendo nos proximè antecessit, & omnium nunc maximè manibus teritur, rem Francorum auspicijs, Clodouei Regis consilio & hortatu, armis gestam scripsit, relatâ videlicet Theodoni gratia, ob adducta aduersus Alaricum Gothico bello auxilia. Iuuisse Boios, præter Francos Irino aliquo duce, Abares & Auares, atque Angilos Gisone, Charinos Gisalone,

ductoribus, varijs locis minuta sæpe prœlia, Boijs fere secunda commissa, plerasque urbes citra ultráque Danubium captas; promorant enim Romani limitem iam antiquitus trans flumen, & quosdam imperio velut sinus adiecerant; captas igitur Pisonium, Augustam Aciliam, Mocæniam, Castra vetera, tum æstiua, Batauis & Quintanis antea deletis, Aureatum & Cæsaream disiectas, Lycostomam, Calatinum, Attiliam, habitatoribus metu perculsis, ultrò desertas, Eponam, Cœnum, & omnium maximam Artobrigam expugnatas esse, postremam Augustam Tiberij, quamquam magnis viribus defensam, quod eam Romani bello arcem legerint, Boijs cessisse. Victoriam crudeliter exercitam, victores sacra prophana iuxta habuisse, cædibus & incendijs omnia miscuisse, nullo aut sexus aut ætatis aut dignitatis denique discrimine. Theodonem rebus compositis, cum alias ciuitates instaurasse, tum Augustam Tiberij inprimis, quam nouo uxoris Reginobirgæ nomine appellauerit. Seuerinum, Remedium, Seruatum Romanos præsides, se se in Noricum inq; Vindeliciam alpibus subiectam recepisse, ibi oppida, ut quodque opportunum, Pontes Oeni præcipuè, præsidio munitionibusq; firmasse. Theodonem dum illos omni prorsus prouincia pellere constitutum habet, in ea molitione, quarto anno à traiecto Danubio mortem obijsse. Duos ei fuisse filios, Theodonem cognominem, qui Magnus ex

virtute dictus, & Vtilonem. Vtilonem fratri domestico principatu ultrò cessisse, re & gloria armis peregrè quæsita. Nam cum Theodeberto Theoderici Francorum Regis filio (magnum tunc Francorum imperium, præclara fama erat) aduersus Danos opitulatum isset, commissa ad littus Belgicum secunda pugna, & occiso hostium Rege Cochilario, victorem Marchionis Antuerpiensis titulo honestatum, Theoderici sororem uxorem accepisse. Ex eo matrimonio Hugobertum natum, qui Asopertum crearit, Asoperto & Pluthylda Clotarij Regis filia Arnulphum, patrem Arnulphi Episcopi, qui in sanctorum numerum relatus est, Arnulpho Episcopo, priusquam sacris initiaretur, Angisum, Angiso Pipinum, Pipino Carolum Martellum, Martello item Pipinum, primum ex hac gente apud Francos Regem, Pipino denique Regi Carolum Magnum Imperatorem fuisse filium. Quæ ambitiosius vereor quam verius, asserendis Boico sanguini Carolinæ stirpis originibus excogitata, fidem absque antiquis certisq; suffragatoribus, nec mereantur nec inueniant. Puerile enim est, quod Palatini Comites in Caroli maioribus numerantur, id de Boijs interpretari. Theodonem Magnum inter populares pro patre regnasse, legatos Anastasij Imperatoris ad eum venisse, tentaturos adolescentis animum, ut quem armis minus possent, callida oratione circumuentum Romanis subiungerent, sed irrito conatu domũ reuersos esse.

Marchionis nomen tam antiquum esse, mihi non constat, saltem hoc sensu. P. Aemil. Marchionatum Antuerpiensem sub Othone demũ II. institutum scripsit l. 3.

Scio recentiores quosdam ab hac sententia nõ abhorruisse, fidem eius quẽ hic noto parum fidam sequutos. Gorop. orig. l. 1. & 7. Molan. de milit. sacra Ducũ Brab. c. 2. Laz. de migrat. gentium, Guicciard. de reb. Belg. Apud antiq. hoc unũ reperio, Cochilaicum à Theodeberto cæsum, nulla Vtilonis memoria. Greg. l. 3. c 3. Aim. l. 2. c. 2. Ado, Sigeb.

Theo-

Theodonem reliqua prouinciç perrexisse debellare, Pontes Oeni cæpisse, plerasque urbes euertisse; Romanos multis prœlijs concisos, desperatione rerum suarum actos, in Italiam redijsse, occubuisse tum viros virtute præstantes, Diuum Anianum sacerdotē, & Diuum Marinum Episcopum, dum hic sacris ante aram operatur, mortui cadauer abs quercu pependisse, Seuerinum Præsidem à Volcouino Theodonis signifero cæsum, Seruatum captum ab ipso Theodone, in crucem actum, Remedium pulsum effugisse, Diuum quoque Vigilium Tridentinorum Episcopum, & Theodorum Laureacensem Archiepiscopum, euersa urbe interfectos. Theodonem Vindelicia & Norico latè victorem, Eselprunnam ad Athesim regni terminum Italiam versus constituisse, regionem bello captam socijs populis contribuisse, præfectis qui limites quaqua versus Marchionum nomine tutarentur, Adalgerione nimirum cognato homine ad Athesim, ad Lycum Heroldo, Hirando ad Anassum, ultra Danubium in Nariscis Rudolpho quodam cum filio, ipsum sedem Reginoburgum habuisse, fato functum postquam sex & viginti potestatis annos expleuerit, imperio æquis portionibus inter tres superstites filios diuiso, Theodonem tertium, Vtonem & Theodoualdum.

Ego multiplicis historiæ partes, etsi reprehensionibus non uno nomine vehementer opportunas, singillatim nec affirmare nec abrogare necesse habeo,

beo, nisi quid res ipsa subinde, & orationis nostræ deinceps cursus obiter peruertet, quod interdum futurum est. Vnum in præsens moneo, & semel dictum, sæpe postea memoria repeti, semper valere velim, scriptam esse ab homine inuestiganda & excutienda omni vetusta annalium memoria, diligentiæ nonnullius, conijciendis affirmandisq́; quæ sibi quibuscumque vestigijs indagasse visus, audaciæ multæ & præcipitis, fieri itaque potuisse, quod factum esse sit magnopere verisimile, ut aliqua eruerit certis antiquitus litteris consignata, quæ postmodum siue perierunt, siue nostram quidem cognitionem studiosè conquisita effugetunt, fidem neutiquam dubiam meritura, si de primis auctoribus aliquando constet, quod nunc secus est; hæc cum ex paruis, vel certè ex mediocribus, maxima effecerit, tum plura deinde adiecisse alia, aut ex leuissimorum hominum commentarijs temere hausta, in quibus Garibaldus ille nescio quis, familiam ducat, aut cōiectando recens inuenta, aut ancipiti origine ab omni vetustate, nunc demum libero arbitratu ad res Boicas detorta. Ista enim capita, vera falsis, certa incertis mixta, accuratius prospicienti apparent, ceterum promiscuè & confusè, ut præter ea quorum est manifesta vanitas, quid antiquum quid nouitium, quidq́; genuinum aut omninò commentitium sit, nemo satis queat distinguere, nisi illis ipsis monumentis instructus, quæ cum is præ manibus habue-

rit, quod iam non comparent, perijsse suspicor. Sed iudicium in medio: nos, ut ut res habeat, pro pudore & religione, quam operis aggressu recepisse meminimus, non egerimus, si tantarum rerum testem unum, nuperum, fabulositatis non semel compertũ, cetera incertum, temere sequamur.

Arenpek lib. 2. c. 1. Antiquior Arenpekius, Theodonem anno itidem quingentesimo octauo narrat, nam hactenus unus omnium consensus est, nullis Francorum auxilijs subnixum, milliaria tantum popularium cohorte comitatum, venisse in prouinciam, & Romanis vectigal exigentibus superbo responso ludibrio habitis, Imperatorem adijsse; Theodericum Gothum Regem magis credo, rerum in Italia & trans alpes tunc potientem, Anastasij enim Imperatoris nomen, ut temporum ratio congruat, rebus Italicis & transalpinis istis, imperitè inseritur: à quo raso primum capite, succisisq; vestibus dimissus, quod aliorum annalium fidem sequuti, ad Adalgerium priori libro retulimus, deinde in amicitiam receptus, S. pag. 128. egregiaq; inter auxilia nauata opera liberaliter donatus, tum aliquot annorum tributo leuatus sit, quibus decursis, cum tributum per legatos iterum urgeretur, ijq; enixè instarent, ut se Principi præsens sisteret, illum fabellam de ceruo, paullò aliter quam à nobis supra memorata est, subiecisse. Bellum irritatis hinc inde animis sequutum, Theodonem copias Oetingæ contraxisse, quæ Huodinga dicta anti-

tiquitus, & flexo vocabulo, feroci allusione, ad vernaculi sermonis sensum, identidem iactasse, hîc me qui quærit inueniet, porrò conscium quam paucos contra quam multos duceret, ne re cognita suorum animi labascerent, prœlium consultò nullis præ se missis exploratoribus commisisse, perpaucos Boiorum desideratos, ingentem hostium stragem fuisse.
ANN. POST CHR. NAT. DXX. Anno post Christum natum quingentesimo vigesimo, Beurnæ in alpibus iterum decertasse, ubi Iustinum Imperatorem cruenta victoria coram vicerit: quod de Iustino equidem perspicuè vanum est. Exin maiestatem Boici nominis mirificè auctam, Langobardorum Francorumq; populis æquo fœdere sociatis, ad regium fastigium excreuisse. Theodonem annos fere triginta à Danubij traiectu imperasse,
DXXXVIII. supremum diem obijsse quingentesimo trigesimo octauo post Christum natum, Vtone relicto filio, quem & Vdonem, & Odonem, & Vtilonem dicunt, alijsq; præterea litterarum modis variant, ut vix ullîus nominis scriptio inconstantius fuerit habita. Atque quod tres ordine Theodones prior numerat, Arenpekius in unum contrahit, & cetera in omnes partes profectò moderatior, nisi quod ne sic quidem satis, patriæ quædam charitati, uti fit, supra veri fidem indulsit. Ingentibus nimirum quos variè uterque narrat motibus, nemo paullò cordatior modo, in consentiente publicorum eius æui scriptorum silentio, fidem adiunxerit. Quid enim?

Theodericus omnis memoriæ Regum dignitatis retinentissimus, florentibus maximè Gothorum rebus, ad quos Rætias & Noricum pertinuisse, Cassiodorus in epistolis tam certus tamq; locuples index est, ut veteris historiæ inscitiam pæne palam profiteantur, qui per ea tempora Romanum his oris imperium, nisi qua sibi id Gothi asciuere, aut pugnantes pro imperio Romanos somniant, Theodericus inquam, Boiorum contemptum & iniurias inultus tulerit? aliquoties pulsatus animum demiserit? pulcherrimas prouincias hostili manu occupari siuerit, occupatas pro desertis habuerit? Vanus fuerit oportet Ennodius, cuius extant ad Theodericum verba, Minui æstimas quod non crescit imperium: Varius magnopere & inæquabilis Theodericus ipse, qui alienam Pannoniam siue Gepidis siue Bulgaribus, sola animi ductus magnitudine extorserit, sui contra iuris negligens, possessionem iam partam Boijs in Italiæ finibus cesserit, tantò ignauius, quo hoc maius dedecus est, quam omninò non parauisse: Visigothos ruentes, submissis in Galliam & Hispaniam usque auxilijs, sustinuerit, Francorum inimicitias nihil veritus eo nomine subire, tantum sub oculis acceptum detrimentum mussitauerit? Inanis fortitudinis opinio, qua hinc Imperatores Constantinopoli, inde Vandalos in Africa Reges continuit, Germanicarum gentium munera & legationes ab usque extremo Oceano exciuit, nostris adhuc hominibus

Cassiod. de Ræt. l. 1. ep. 1. & l. 7. ep. 4. de Nor. lib. 3. ep. 50.

Ennod. paneg. Theoder.

Procop. lib. 1. Gothic. Cassiod. fastis, Cethæo Coss.

Historię passim.

De Imperatoribus nullum certius testimoniũ, quam quod de recuperãda Italia Theoderico viuente nunquã

Veronensis cognomine inter Alexandros & Cæsares canitur. Verum præstat, de absurda & incredibili narratione, testibus non credere, qui alio prætera egent testimonio, hoc est, qui rem præsentes, multis postea seculis nati, comperire non potuerũt, quæ in censenda historicorum fide, prudentissimorum hominum perpetua habetur cautio; quin ea istis tanquam ducibus vestigare, quæ rerum temporumq́; naturæ & conditionibus apta sint atque consentanea. Interim frontem eorum miraturi, qui cum Boios Alemanorum olim nomine censos asseuerare ausi sint, quam opinionem sub superioris libri fere finem propositam, falsitatis conuicimus, ijdem Boios victores fuisse pergunt pertendere, cum Cassiodorus & Ennodius Alemanos à Theoderico superatos esse, palam adeò & explanatè prædicarint, ut istos alterutrius saltem erroris debuerit puduisse. Sed nos iam nunc superioris narrationis luxuriam castigemus, & ad probabilem veritatis speciem, quâ fieri poterit, temperemus.

cogitarunt, De Vandalis Cassiod. in fastis Olybrio Cos. De legationibus Oceanicis Cassiod. Variar. l. 5. ep. 2.

S. pag. 139.

Cassiod. Var. l. 12. ep. ult. Ennod. Paneg.

Theodonem, quod primum erat, cur in prouinciam venisse narrantibus assentiendum existimem, caussa initio explicata est. Reliqua quæ sequuntur pleraque, commodè accepta modo, nihil etiam admodum credere prohibet; Aut milliariam cohortem duxisse, aut vectigalem agrum coluisse, aut Theoderico denique inter auxilia meruisse, ut pacem cultu iuuerit, arma delectu, quod vetus scriptor de

Paneg. Constãtino dictus.

Cassiod. Var. l. 4. c. 45. l. 5. c. 11.
Paul. continuat. Eutr. l. 16.

Francis, in Gallia à Constantino collocatis, simili re usurpauit. Heruli & Gepidæ militauere Theoderico, quid sit cur non eodem exemplo Boij? cum Paulus asserat, omnes Italiam accolentes populos, aut affinitate, aut fœderis pactione ei fuisse coniunctos, haud dubium æquo maiores, obnoxio reliquos; argumento, quam certæ & testatæ vanitatis ea plena sint, quæ de Boiorum aduersus Italos expeditionibus & victorijs, splendidè, ceterum temere prænimis, iactantur. Theodo interim & euocari potuit, quo modo cognominem Theudam Præfectum, res nouas in Hispania molientem, sub Theoderici fere mortem in Italiam euocatum fuisse Procopius scribit, & certorum annorum tributa illi remitti, in quo

Cassiod. Var. l. 1. ep. 16. l. 2. ep. 29. 30. 38. l. 3. ep. 32. 40. l. 4. ep. 26. 36. 50.

præsertim munificentiæ genere se Theoderici liberalitas sæpe magnificè exeruit, & ea post aliquot annos iterum repeti, & exactores durius agentes repelli, hæc discordiæ, deinde iurgiorum & armorum atque tumultus esse occasio, inter quæ cohors Quæstoria imbelle hominum genus, male mulctari, aliqui illius ordinis occidi, alij prouincia pelli: fieri solent ista talia, & egregiè credibilia sunt, de gente militari & feroci, cui in aliena prouincia non æquissimis conditionibus agenti, superfuerint tamen animi prisco decori tuendo, ne quid patria libertate nō dignum in se committeret. Sic Breones per ea tempora, cum in Ræticis quoque præsidijs essent, placet enim testandæ rei, saltem explicandæ & persuadendæ

dendæ, propinquo exemplo uti, Maniario nescio cui, reculas suas ui abstulere, quos Cassiodorus grauis sententiæ censura prosequitur, Militaribus officijs assueti, ciuilitatem premere dicuntur armati, & ob hoc iustitiæ parere despiciunt, quoniam ad bella Martia semper intendunt, dum nescio quo pacto, assiduè dimicantibus difficile est morum custodire mensuram. At hos nihilo tamen minus Theoderico subiunctos paruisse, ex eodem Cassiodoro intelligas, ut in tota comprehensione verbum prope nullum sit, quod rerum quadam similitudine, ad Boios non traducas, quin Breon propemodum Boius credi poterat, mutato vernaculo vocabulo litterarum transpositione, in istam faciem, nisi Fortunatus Episcopus, utriusque populi nomen distinctè in carmine & separatim posuisset. Nec absurdum porrò, ut quod de scriptorum eius æui silentio, maximis prœlijs & insignitis victorijs paullò ante obiecimus, amoliamur, turbas & rixas istiusmodi verius, non bella, nec fortasse grauius à Theoderico vindicatas, nec omninò magnæ rei in commune, nullis publicis annalium monumentis consignatas, priuata gentis memoria ad posteros permanasse, qui quo omnia maiorum augustiora redderent, temporum locorumq; descriptiones, & Imperatorum nomina interiecerint, variosq; ex ingenio casus ambitiosè affinxerint, pietatis speciem interpretati, Boici nominis claritudinem hac commenda-

Cassiod. l. 1. ep. 11.

Fortun. l. 4. de vita S. Martini, *Si vacat ire viã, neque te Baioarius obstat, Qua vicina sedẽt Breonum loca.* Editio Calatit. perperam habet, *Breorum.*

mendatione in vulgus augere, quantumuis siue falsa esse scire poterant quæ prodebant, siue vera esse scire non poterant. Pernitiabili inter primos errore, qui non iam singulos homines, sed populos plerosque totos fascinat, bonam famam ex malo mentiendi facinore aucupantes, cum omnia contra sint, & is rerum priscarum splendori pessimè consulat, qui præclaram veritatis lucem fœda fabularum fuligine ausus corrumpere, inanium fidem impetrat quidem ab imperitis, sed prudentioribus quantumuis vera, vix atque difficulter persuadet, auctoritate semel prostituta, ille vicissim rectè, cui tenuis veri strictura, ante crassas nugarum nubes est. Theodoni VTILONEM & THEODONEM filios fuisse persuadeor: sed ut alter in Italiam Gothis militatum abiuerit, VACARVS idē dictus, uti paullò post sumus explicaturi: maior Boicam solus tenuerit, quæ Arenpekio fratris prætereundi occasio. De Belgica expeditione, nihil allucet, nec quam de Theodone tertio eiusq; fratribus saltem coniecturam proferā habeo.

VTILO. THEODO VACARVS.

Rex Theodericus interim, annos plus decem ante maioris Theodonis obitum, vitæ finem fecerat. Ex quo statim tempore, adeo unîus hominis virtus ad continendum tantum Gothorum imperium omnia contulit, regia nutare res omnes retrò labi, regno primum ad Athalaricum puerum & Amalasuentam matrem, quamquam ingentis spiritus feminam, inde ad Theodahatum delato, qui dubium ingratior

Theodericus Rex an. 526. obijt.

gratior an ignauior, in eo gerendo ita versatus est, ut Iustinianum Imperatorem utraque caussa ad inferenda arma commouerit. Sub quorum initia Theodahatus morte sublatus, Vitigem, Theodibaldum, Araricum, Totilam, Teiam Reges deinceps successores habuit. Hos Belisarius & Narses continenter exercuere multorum annorum bello, diu ancipiti, Gothis tandem exitiabili. Ea proximis quibusque gentibus exuendi se se eorum iugo, dominatusq; reijciendi, visa occasio, nonnullâ, ut Agathias ait, ipsorum Gothorum voluntate. Agath. lib. 1. Cum enim magnitudinem periculi animo æstimarent, & sibi non iam pro gloria & potentia in exteros, sed pro ea quam patriam habebant Italia, pro libertate, pro vita certamen esse cernerent, contractis aduersus instantem hostem undique in unum viribus, facile de cetero passi sunt, populos plerosque subditos, contineri rebus afflictis minus opportunos, aut in aliorum potestatem concedere, Francorum præsertim, quibus delinitis illis opus erat, aut sua sibi sponte, qua cuique commodum consulere. Itaque Procopius, Carnos & Noricos Gothis ad usque motum bellum paruisse profitetur, moto nimirum desciuisse significans. Procop. lib. 1. Κάρνιοι, Νωρικοί. Interpres deprauatè habet, Carij Muricique. Vbi mihi Norici vocabulo complexus videtur, præter priscum Noricum, Vindeliciæ siue Rætiæ partem Lyco fluuio tenus, hoc est, omnem cis Danubium Boicam. Recentiores equidem à Procopio scriptores, rationem quam dico a-

pertè ſequùntur, quo probabilius originem ab illius æuo ducimus, ipſumq́; in eam ſententiam interpretamur. Cauſſam rei nullam admodum certam ſcio; ſiue Nortgoiæ trans Danubium appellatio pro Norico habita, citeriori tota prouincia recepta eſt, ſiue Boij Norico ante Rætiam occupato, dum in hanc ex illo migrant, nomen qua imperium protulerunt, ſiue demum unîus interdum ſcriptoris inſcitia atque temeritas, incurioſa ſequentium credulitate eualeſcit, & obiter etiam mendosè vitioſeq́; dicta, conſenſu in uſum tranſeunt. Hactenus liquet, cum Boij partem veteris Norici, recens verò totum, ad ipſum Lycum tenerent, pleroſque auctores Boiorum Noricorumq́; appellationes habuiſſe promiſcuas. Reliqua Rætiæ & Vindeliciæ à Lyco in occaſum, Alemani occupauere, ſiue Sueui, Germanici itidem ſanguinis, potens & latè fuſa natio; quæ cum in Germania magna prope Boios ad orientem coluerit, traiecto Danubio, eodem tenore in Romanis prouincijs conſedit, & Lyci exinde fluminis alueus, à tot iam annis, ratus & perpetuus utriuſque populi ſermoniſq́; limes manet. Nec Alemanorum una fuit conditio, pars immunis & ſui iuris, pars à Clodouei victoria Francis paruit, reliquos Theodericus Gothorum imperio ſubiunxit, quos tum rerum inclinatione adducti, Francis accedere paſſi ſunt. Et Boiorum populus ius à Francicis Gothiciſq́; Regibus bifariam, fluminis diſcrimine

Paul. diac. l. 3. c. 31. *Noricorum ſiquidem prouincia, quam Baioariorum populus inhabitabat, habet ab oriente Pannoniam, ab occidente Suauiam &c.*

De Alemanis plenius Rer. Auguſtan. Vind. l. 8.

petijt; cuius diſtinctionis animaduerſio, ad explicandam reliquam hiſtoriam, magnas utilitates habet. In Francorum fide manſiſſe apparet, qui in Germania magna trans Danubium reſtitere, his leges quæ extant, à Theoderico Clodouei filio datas interpretor: qui verò ſuperato Danubio Gothicas prouincias, Noricum atque Rætiam, nouâ coloniâ inſedere, hos in Gothorum auctoritate eo florente imperio fuiſſe neceſſe, & ijs quæ Procopius narrat, quæq; nos diſſeruimus, conſentiens ac reſpondens eſt, labantibus rebus, ſibi priuatim conſuluiſſe, plenæq; libertatis guſtum cœpiſſe exiſtimo. Nec enim hac verbi modeſtia uti pœnitet; nihil in quantauis rerum probabilitate, quarum certus auctor, iſta annalium paucitate & ieiunitate deſignari non poteſt, temere affirmaturi. Ad hos etiam, haud certè transdanubianos Paullus Aemilius reſpexerit, cum in Childeberto Theoderici fratre prodidit, Francicum imperium ad uſque Boiorum fines pertinuiſſe. Hi demum Italico iſto bello pro Romanis, aduerſus Francos & Alemanos Gothorum auxiliares, ſtetere, Francis ſanè nondum obnoxij. Ad quos tamen poſtea, ditione omnes tandem Germanici nominis gentes complexos, reciderunt, uti loco exequemur.

Theodibaldus Boius Narſeti auxilio fuit, quod hoc ipſo libro narrabitur.

Illud fortaſſe difficilem explicationem habeat, ſiquidem Arenpekius de numero vera narrat, cum Theodo milliaria tantum cohorte inſtructus venerit, quî potuerint tam pauci tam citò, tantæ prouin-

ciæ, quantumuis vacuæ, & à prioribus dominis deſertæ, poſſeſſionem uſurpare atque tueri. Viſum credere, plures Boicos regulos Danubium una tranſijſſe, quorum memoria diuturnitate temporis paullatim effluxerit, ſolius Theodonis nomen, qua nobilitatis qua virtutis opinione eximium, permanaſſe ad poſteros. Accedunt ſuſpiciones antea ſparſim perſtrictæ, pleraſque popularium manus traiecíſſe multò prius, non una occaſione, quarum ſucceſſiones præſentem fortunam ſequutas, ad victores ſe tunc turmatim aggregaſſe veriſimile: quin & in Germania conſtitutos, ad tam certam, tamq; opulentam & vicinam prædam, certatim magnis tranſmiſſis copijs accurriſſe rear. Natæ videlicet res ſecundæ conciliare amicos, nec utique verendum vincentibus, ne ſocietas in partem præmiorum ultrò venientium aliquando deſiat.

Verum enimuerò res hortari videtur, quoniam de regione recens occupata tempus admonuit, eius ſitum atque naturam paucis exponere, & qui populi, quibus inſtitutis, domi militiæq; olim habuerint, ſupra repetere. Vt gens Boiohemo ceſſit, extraq; ſe ſyluam tenuit, fines ultra Danubium à ſeptentrione in Germania magna, ſylua ipſa Hercynia, hinc citra fluuium in meridiem effuſa, ad alpes Italiæ imminentes pertigit, ab ortu ſolis Aneſus aut Anaſſus flumen, vernaculo ſermone Enſum dicunt, Hunnos arcere, ab occidente Alemanos Lycus. Nam in ortū

Annal. Frāc. ſub Ludouico Pio ſcripti, An. 791. *Prima caſtra ſupra Aneſum po-*

olim

olim Boij ad Anassum usque, annalium fide, in meridiem ad Italiæ limen Tridentinum agrum, ubi Paulus Boicum præsidium Bauzani sub Comite fuisse, manusq; cum Langobardo Tridenti Duce contulisse significat. Nunc utrimque secus est, finibus longè mutatis, retroq; submotis, quo his tradendis sumus diligentiores. Regionem Paulus uniuersè Pannonia, Sueuia, Italia & Danubio circumscribit; cetera propemodum rectè, nisi quod permagnum trans alueum tractum, qui inter Danubium & Hercyniam medius, Lyci fere & Oeni ostiorum tenus porrigitur, Danubio exclusum præterit. Neque id meo animo temerè; Boicum regnum sub Garibaldo designaturus, Boiorum ultra flumen rationem non habendam censuit, quod ij Francis, ut paullò ante dictum, contributi parerent, nec sui iuris essent. At ea antiquissima post Boiohemum sedes, iter & gradus ad citeriora fuit, Nortgoia, aut contractius Norca, & Palatinatus duplici argumento dicta, quod Aquiloni obuersa, qui Germanis Nortus est, quodq; sub Palatinis Boijs principibus, postea exortâ dignitatis specie, habita. Et manent nomina; non item Sudergoiæ vocabulum, meridianam plagam interpretêre, quod à Danubio ad Italiam quondam usurpatum, nunc obsoleuit. Terra ad utramque ripam, præterquam qua aut montibus attollitur, aut asperatur saltubus, fertilitate inter paucas nobilis, nullîus rei ad hominum victum necessariæ indiga,

sita sunt. Nam is fluuius inter Boioariorum atque Hunnorum terminos medius currens, certus duorum regnorũ limes habebatur. Paul diac. l. 5, c. 36. *Dum Dux esset in Tridentina ciuitate, cum comite Baioariorum, quem illi Grauionem dicũt, qui Bauzanum & reliqua castella regebat, conflixit.*

Paul. lib. 3. c. 31.

multis ad ornatum & voluptatem abundat. Frumēti primum copia, quanta cum ſibi ſatis, tum in exteros plerumque populos redundat, itaque & Pannonicos exercitus, & ingraueſcentem Italiæ annonam, hoc ſubſidio proximis ſupra annis ſæpe leuari vidimus. Vini quoque multum, ſed illis maximè locis, quę ab aliquot centum retrò annis Boico exuto, Auſtriæ & Tirolis nomina receperunt. Arbores frugiferæ, præter oleam, omne genus, campi herbidi, magna vis pecoris, neque non ſyluis ſua gratia, quicquid ferarum, quicquid auium, aut guſtu placet aut ſpecie. Montibus omnis coloris marmor extat, eruitur ſtibium, ſulphur, alumen, chalcanthum, magnes, molochites, quæq́; vetus Norici gloria, æs atque ferrum, & valida ſupra hæc, multorum damnata conuitijs, paucorum irretortis præterita oculis, aurum & argentum, auri quidem quantum omnium Germanicarum fodinarum mereatur inuidiam, inexhauſta per multa ſæcula fertilitate, Polybio quippe ante tot ætates celebrata. Soli diuitijs certant aquarum bona. Medius fertur Danubius, ille fluuiorum Europæ maximus & altiſſimus, importandis exportandisq́; mercimonijs maris prope vice, amnes receptans utrimque frequentes, quibus regio latè irrigatur, ratium pleroſque patientes, nonnullos nauium, pars auri ramentis celebres, margaritis quidam, orientem interdum magnitudine & colore æmulantibus, omnes lectiſſimorum piſcium incre-

Pol. ap. Strab. l. 4.

dibili

dibili vi ac varietate. Lacus numero multi, ambitu & amœnitate ſpectabiles, quorum nauigatione & piſcatu nihil aut iucundius aut uſquam fructuoſius. Fontium ſcaturigines alibi frigidæ, alibi calidæ, ad pleraque inueterata morborum genera ſalutares, tum naphtæ præcellens ſpecies, petrolei nomine, in hos ipſos uſus medicis laudata. Salis prouentus aqua terraq; uberes, & magnum inde vectigal. Sed qui populi Boicam regionem prius habuerint, quiq; poſtea acceſſerint, & quæ rerum imperiorumq; conuerſiones ſequutæ ſint, dicam quam quidem potero breuiter, ſaltem qua annalium durat memoria, gnarus quantum alij ſupra vetuſtatis ex inanium ſcriptorum fabulis adijciant, opera, ut prudentiores exiſtimare video, ſuperuacanea. Germaniæ magnæ quam diximus trans Danubium Boicam oram, Nariſci tenuiſſe crediti, incertum an eodem cum Nortgoia vocabulo, quod Romani non intellectũ peruerterint. Origo in obſcuro, neque de fine liquet, qui excidium fuerit oportet, aut in Boicum nomen tranſitus, quod equidem opinari malim: virtutem, non vanus auctor Tacitus affirmat, ſermo & mores cum reliqua haud dubiè Germania conſensêre. Aduerſa ripa à Lyco ad Oenum Vindelicis Rætisq; culta, hinc ad Anaſſum Noricis. Vindelicos Amazonum propaginem plerique putauere, Thracum alij, quos Amazones vi & armis domo eiecerint, utriuſque ſententiæ fides penes eius aucto-

Tac. de mori Germ.

Hæc pleraque l. 1. & 2. rerũ Auguſt. Vind. diſputata uberius, laudatis auctoribus.

res

res erit, ego in diuersum iuerim, Vindelicos Ræto-rum familiam ab initio arbitratus, priuatam nuncupationem à confluentibus reperisse. Rætorum certè gente atque nomine plerumque censos, manifestũ ac compertum habeo, quod multis itidem in hoc tractu minoris rei populis scimus contigisse; quorũ designatione antiquitatis ignoratione, verum enim fatendum est, abstinemus, aliorum descriptiones in medio. Ræti à Tuscis conditi, ante Gallorum in Italiam aduentum imperio & gloria florentibus, Ræto duce: in originis fidem patrij sermonis sonus mansit, per multa ætatum curricula. Postquam res eorum visæ adolescere, domestica potentia, ut est fere hominum ingenium, in exterorum vertit iniuriam. Carpsere perpetuis incursionibus proximos Italiæ campos, tum Gallorum Sequanos & Heluetios, & ipsos in Germania magna Boios, immani supra omnem barbaram feritatem, ceterum prouida crudelitate. Cum enim hostiles iræ, aut eorum qui arma ferunt, aut puberum, aut ut maximè progrediantur, infantium sanguine exsatiatæ soleant consistere, primis Rætis in mentem venit, quo hostium non messem aut herbam, sed prorsus semen tollerent, necdum natis, priusquam in communem lucem ederentur, eius spẽ occidione præripere, maribus nimirum, ne temerarium crederes, quin certum destinatumq; scelus scires, quos vatum monitu atque prædictione, matrum utero conditos à feminis

dignoſcebant. De Noricorum initijs quæ viſa, utiq; rem ſe ſe habere cultores eius terræ putant, alibi perſcripſimus. Si quem præterea Liuij & Polybij auctoritatem huc trahere delectat, nihil refrager, Liuius, præcipuè quidem Ræatis, ſed & alijs alpium populis Tuſcam eſſe originem indicat. Polybius Tranſalpinos ab Alpinis loco differre, non genere, quod Danubio tenus remur interpretandum. Eas ſententias ſi coniungas, Ræti, Vindelici, Norici, inter ſe populares, Tuſcis oriundi omnes ſint; nos neque affirmandum magnopere, neque refellendum ſumimus. Sub Regibus vixiſſe Noricos ex Suetonio & Velleio doceri poteſt, extat Voccionis Regis nomen, cuius ſoror Ariouiſto nupta, ipſe bello ciuili Cæſari trecentos circiter equites auxilio miſit. Inſtituta ritusq;, & aduerſus vicinos populos eadem cum Rætis inhumanitas. Poſtrema in Hiſtros incurſio paullò ante Chriſtum natum, qua concitatis in ſe Romanorum animis, cum multæ præteriti temporis iniuriæ accederent, à Silio victi ſunt. Mox Ræticum Vindelicumq; bellum, Tiberio & Druſo ducibus ſequutum. Vehementer autem viſum memorabile, Romana arma prius per omnem Africam circumlata, niſi qua immodicis ſolis ardoribus, & vaſta ſolitudine illa inuia, in Aſia ad extremas orientis oras penetraſſe, & Europæ cum alia, tum fortiſſimas Gallorum atque Hiſpanorum nationes domuiſſe, quin eam quæ alterius pro-

S. l. 2 p. 91. 92.
Liu. lib. 5. Pol. l. 2.
Suet. Tib. c. 16. Vel. l. 2.
Cæſ bel. Gall. l. 1 bel. ciu. l. 1.
Dio l. 54.
Hæc plenè pertractata in libris rerum Auguſt.

pe orbis instar crederetur, terruisse Britanniam, quã
trans Ræticas Noricasq; contiguas Italiæ alpes, Ræ-
torum Noricorumq; populationibus toties lacessita
& prouocata, conspecta sint. Magnitudinem bel-
li multa produnt, gemini cum maximè tanti duces,
qui legatorum præterea usi opera, urbibus & castel-
lis variè oppugnandis, leuibus certaminibus, quo
plus terroris hosti obijcerent, sparsim serendis, & in-
structa quoque acie progrediendo, omni bellorum
arte, fortem manuq; promptum, ceterum rudem ad
hæc populum, magna edita cæde vicerunt. Sed
quantamcumque virorum virtutem, longè supera-
uit mulierum, siue furor siue rabies, quamquam o-
mne nomen infra facti horrorem est, quæ deficien-
tibus telis, infantes humo afflictos, in ora Romano-
rum aduersa miserunt, vita illis nihil opus esse ratæ,
qui liberam ultra animam ducere non possent. Extat

Ouid. trist. 2. Ratica nũc prabent Thraciaq; arma metum.

Ouidij carmen, quo Augustum omnium propemo-
dum gentium iam tunc victorem, in exspectatione
belli solicitum, Rætica arma timuisse neutiquam
dissimulat. Et incredibile dictu, quantum ille parta
victoria gauisus, quantumq; ad posteritatis memo-

Horat. lib. 4. oda 4. & 14.

riam ex ea gloriæ sperauerit. Itaque Horatio, princi-
pi poetæ, luculentis versibus, qui hodie leguntur, il-
lustrandam demandauit, reuocato in huius unîus
argumenti gratiam, ad scribendi studium, longo in-
teruallo intermissum. Creditum etiam, quod Ræti
Sextili victi, Alexandria eodem mense in potestatem

venerit,

venerit, utramque caussam, æquè ac primum Consulatum valuisse, cur Sextilem præ Septembri, quo mense natus erat, Augusti nomine insigniri passus sit. Validissima iuuentutis pars, ne bellum retentaret, quod animo agitare poterat esse suspicio, abducta, relicti qui colendis agris sufficerent, nec reprehendendis armis pares essent. Regio in duas primo prouincias diuisa, Rætiæ Noricię; nomine, totidem Præsides accepit, & idoneis locis, aduersus internos externosq; hostes, alarum & cohortium auxilia. Vrbes deinde diuersis temporibus complures siue veteres instauratæ, siue nouæ conditæ, inter quas Coloniarum dignitate aliquot, cum utraque prouincia, ciuium Romanorum, militum, colonorum, negotiatorum, plena & referta esset, ex proxima quippe atque continente Italia immigrantium. Quarum hodie aut memoria clarior, aut vestigia supersunt, nomina indicabimus, quâ Boica quidem regio pertinet: reliqua Rætiæ & Norici prosequi, neque huius instituti est, & nos de Augusta Vindelica colonia, principe Rætorum Vindelicorumq; à prima prouinciæ constitutione urbe, quæ ex antiquis monumentis obseruata eruere licuit, octo libris comprehensa olim explicauimus. Reginoburgum ergo primum, Boicæ per multas ætates caput, Tiberij monumentum, Augustæ nomen tulisse creditur. Cuius rei fides quamquam nobis nunquá constitit, opinio omnium mentes peruasit. Iuuauia,

nunc Salisburgum, Hadriani; Ouilabis aut Ouilia, ut in tabula itineraria perantiqua legitur, M. Aurelij Antonini Imp. opus, Lambachum interpretantur; huius Laureacum item, quæ proximè Ensum Lorcha est, magnæ quondam urbis tenue nunc vestigium, nisi verius Aureliano tribuimus. Atque eæ liquidò coloniæ, extant enim inscriptiones, Coloniæ Hadrianæ Iuuauiæ, Coloniæ Aureliæ Antoninianæ Ouil. & Coloniæ Aurelianæ Laureacensis. Quibus alias alij, leuitate animi vereor, nullo certo testimonio nixi, addidere. Iuuauiam à iuuando dictam, assentior, & omen agnosco. Secundæ etymon non vidi qui explicaret, sed aliæ alibi quoque urbes ab animalibus nomina traxere. In postrema, qui Laureacum aut Lauriacum, quemadmodum in Theodosij codice perscriptum reperimus, à laureatis litteris deducunt, quid nisi ludibrium grammaticorum pueris debent? Nemo neget, nesciri modestius pleraque in hoc genere. A Romanis præterea Castra Regina, Augusta aut Augustana, Quintana, Bataua, quibus Danubij ripa prætenta. Regina Reginoburgo nomen fecere haud dubiè, nam Reginobirgæ Theodonis, nullus vetustior paullò scriptor meminit. Regen fluuius id loci manet, in castrorum nomen adoptatus, cuiusmodi ad Quintana Quintanica etiam amnis fuit. Et ut Castra Regina aliquot passuum millium interuallo Reginoburgo aliquando abfuerint, loco pro re nata moueri, vocabulúq; potu-

Tabulæ itinerariæ autographũ in Peutingerorum musæo Augustæ visitur.

Theod. lib. 8. tit. 2. l. 1.

Notit. utriusque imp Itinerar, Ant. Ptol.

poruere trahere: exemplo in libello cui utriusque Imperij notitia nomen fecit, Præfectus qui ex castris etiam istis Reginis, Vallatum migrauit. Batauain notæ celebritatis urbem, prisci fere nominis retinentem, abiere. Augustanorum & Quintanorum obscurior memoria, sed nec ea ex omni parte exoleuit. Introrsus, Oeni pontes, Oetinga, supra memorati. Terioli in alpibus, cuius præsidij appellatio, magnum paullatim terrarum tractum occupauit. Boiodurum, Artobriga, Abudiacum, Cambodunum, Inutrium, Parthanum, & plura ad eum modum, patriam originem præ se ferunt, Romanã prima fronte eiurant. Verum utriusque generis urbium nomina, qua ex doctorum hominum scriptis, qua lapidum monumentis, accuratè colligere, & suæ vetustati asserere, atque cum nostræ ætatis rationibus aptè componere, notha & spuria, ex scriptoribus item, & lapidibus perperam lectis intellectisq́;, inconsulta quorundam temeritate inuecta, secernere & reijcere, alterius erit operæ, nunc nobis ab instituto cursu usque eo non deflectendũ. Vtraque postea prouincia rursus bifariam secta, credo quod suspectæ Imperatoribus, in uno aliquo Præside tam validæ ex propinquo vires: Rætia primæ & secundæ, Noricum mediterranei & riparij cognomina accepit, Hadriani Augusti auctoritate, nisi meæ me coniecturæ fallunt. Primæ Rætiæ Curiam caput extitisse, secundæ Augustam Vindelicorum,

Notitia Imp.

Rer. August. l. 6.

ostensum alibi. In ripario Norico principem dignitatem Laureaco tribuimus, multis de caussis, in mediterraneo, Eugippium sequuti, Tigurinæ aut Tiburniæ, quæ an Teurnia antiquorum, ambigimus. Quo verò tempore prouinciæ in hunc modum bipertitæ, eodem potestas & imperium, quæ ad Præsides olim utraque pertinebant, pari cautione inuicem disparata & seiuncta sunt. Vt apud Præsides potestas maneret, hoc est cognitio & curatio rerum prouincialium, nam his vocabulis homines eruditi, potestatem definiunt, Imperium, quod procuratione rei militaris continebatur, alteri cuipiam, Comitis primo, deinde Ducis titulo, demandaretur. Et cum alarum cohortiumq; præsidio prouinciç parum tutæ viderentur, primus M. Aurelius Antoninus, quo imperante Marcomanicum immane bellum exarsit, Legiones induxit, secundam in Noricum, tertiam in Rætiam, ambas Italicas à se institutas. Hæ ad extrema Romanorum tempora ijs locis perstitere, sed immixtis barbararum gentium auxilijs, quæ in Notitia ordine annotata videre est. Christianæ pietatis splendorem, haud multò post Christi seruatoris mortem illuxisse, fama obtinet, etsi aliæ aliorum sunt narrationes, ut in tanta vetustate, perturbata multorum casuum iniquitate annalium memoria, accidere necesse. Aut Petri principis Apostoli, aut Marci Euangelistæ, aut Hermagoræ missu (Hermagoras autem Aquileiæ Episcopus,

Caussæ, magnitudo urbis, quã ruinæ ostendũt, sedes Episcopi, Classis, Fabrica scutaria. Notit. Imp.
Eugip. c. 21.

Sigon. de prouinc. iure l. 2. c. 5.

Dio lib. 55.

Hund. metrop. catal. episcop. Laureac. mſ. & mixtim alij.

pus, Marci discipulus fuit) Laurentium quendam, cuius præter nomen, reliqua obscura habentur & incerta, Laureacum venisse, primaq; vera religionis fundamenta apud Noricos iecisse. Docuisse post hæc in prouincia Lucium ex Britannicis Regibus, Aruiragi nepote natum, qui Curiæ in Alpibus occisus est. Laureaci successisse plures Episcopos, deperditis fere nominibus, per magna enim annorum spatia, solos Icrardum & Eutherium memorari. Caro Imperatore Numeriano & Carino Cæsaribus, Maximilianum præfuisse, qui cognoscente Eiulasio Præside, iugulum pro Christo in patria Celeiæ prębuit. Quirinus inde excepit, etsi alijs contra visum, successisse Quirino Maximilianum, sed nos temporum rationem ex Imperatorum nominibus iniuimus. Hunc magno consensu Philippo Imp. natum ferunt, cetera ita narrant, ut historiam duorum hominum, vitæ sanctitate mortisq; constantia iuxta illustrium, manifestò confundant, errore ex rerum nominumq; similitudine videlicet orto, qua summi itidem interdum scriptores decepti offenderunt. Nam quo nostris venia paratior, & ut exemplo uniuersum genus absoluam, Gregorius Nazianzenus ad eum modum, Cyprianum Carthaginis Episcopum, & Cyprianum ex mago Christianum Nicomediæ à Iustina virgine redditum, pro uno accepit. Quirini autem inter diuos relati plures, tum ex martyrum ordine duo fuere, quorum prior Claudij Gothici

Martyrol. Rom. IV. Id. Octobr. Cuspin. in Austria.

Vtrumque Quirinum martyrē martyrol. Rom. habet.

Greg. orat. in laudē Cypriani.

thici Imp. iussu, Romæ VIII. K. Aprilis ferro interfectus, à Mario & Martha Persis in Pontiani cœmeterio sepultus, sacræ corporis reliquiæ, post annos à perpesso supplicio propemodum quingentos, Boiorum Principum pietate ad Tegerenses deportatæ, condito monasterio, insigni venerationis cultu hactenus habentur. Ante annos totidem & eo amplius, Metellus monachus, vitæ necisq; historiam, & multa quæ deinde rerum miracula consequuta sunt, operosissimo carmine, in quo sibi, sæculi vitio, molestas difficilesq; parodiarum, & similiter cadentium versuum leges præscripsit, complexus est. Alter Diocletiano imperante, pro Christi fide in Illyrico molari saxo alligatus, Prid. Non. Iunias in flumen præcipitatus, egregia Prudentij, poetæ haud paullò melioris, oda celebratur, corpus, cum barbari prouinciam postea vastarent, ne prophanis manibus violaretur, primùm Romam deuectum, via Appia, loco quem catatumbas vetera martyrum acta appellant, inde Mediolanum, Angilberti Episcopi opera translatum, inq; S. Vincentij Ecclesia conditum, præcipua hodieq; religione colitur. Quantum undique inter duos discrimen, nimirum apparet, quos tamen miscuere vulgò, eoq; rei antiquitatis caligine iam antea perobscuræ, densiores multò tenebras induxerunt. Nunc quoniam Laureaco alteruter transcribendus est, de posteriore non ambigam, quem Sabariæ in proxima Pannonia occisum, quemq;

Errat Molanus, qui in notis ad martyrol. hæc ad Quirinũ Siscianum refert, Metellus enim monachus in Quirinalibus, & acta translationis, planè ostendunt Romanum ad Tegerenses translatum esse.

Prud. peristeph.

Morigia de rebus Mediolan.

quemq; Episcopum fuisse, prisca monumenta consentiunt, cuiusmodi de priore nihil cuiquam unquã proditum. Vnum obstat in speciem, Siscianum illum, haudquaquam Laureacensem Episcopum dicunt. At Sisciæ natum, alibi Episcopi munere functum esse, neque nouum videri debet, neque alienum ab hac loquutionis formula; deinde, si quæ de Laureacensis diœcesis olim magnitudine in litteras relata sunt, admittimus, Siscia Sabariaq; ad eam ambæ pertinuerint oportet: excusari tertio loco poterat, aut sedem mutasse, aut duas simul tenuisse, ut utrobique fuerit Episcopus, verum id præter ætatis consuetudinem & disciplinam positum, fidem non mereatur.

His ijsdem Imperatoribus in Christianorum sanguinem sæuientibus, cum Aquilinus riparij Norici Præses Laureaci acerrimas quæstiones exerceret, & ad quadraginta vinctos eo nomine in carcerem cõiecisset, Florianus, quem Tribunum militum Cecię Norici oppido præfuisse ferunt, diuinitus incensus cupiditate quicquid pœnarum & cruciatuum pro pietate exhauriendi, ut erant feracia huiuscemodi exemplorum illa tunc tempora, in medium progressus, ultrò se eius religionis cultorem profiteri instititit, quam tanto irarum æstu persequerentur, palam quidem vociferans, Quem alium quæritis? Ecce ego Christianus sum, ite, nuntiate Præsidi, hîc me adesse. Ductus itaque, quod interrogatus in cõ- Martyrol. Rom. IV. Non. Maij. et auctores quos citat Baron. in notat.

fessione persisteret, fustibus semel iterumq; acceptus, & scapulas ferro confractus, Anasso fluuio submersus est. Post illa, quamquam alta à Constantino ecclesiæ pax & tranquillitas reddita, rerum Laureacensium per multos iterum annos memoria excidit, adeò plerumque plus claritudinis aduersa, quam secundæ res conferunt. Iuliani imperio Sabionæ, quæ inter Brixentas in alpibus, citra Bauzanum sita, ad Boicam olim pertinuit, Cassianum Episcopum docuisse proditum est, quem Foro Cornelij postea puerorum stylis confossum, Prudentius versibus memoriç commendauit.

Catal. episcop. Brixin. Baron. in notat. ad martyrol. Id. Aug. Prud. peristeph.

Ab Attilę morte, cum in magna rerum conuersione & perturbatione, barbarorum glisceret ferocitas & audacia, Romani contra ignauia & inertia torperent, omnia plena luctus & terroris essent, Seuerinus multorum monachorum pater, vir vitę sanctimonia excellens, quam miranda opera, supra hominis conditionem ab eo edita, & multa priusquam euenirent pręcognita atque prædicta, comprobarunt, ex ijs regionibus quę ad orientem solem vergunt profectus, Pannonię, Norico, Rętię, tamquá propitium & salutare aliquod sidus affulsit, sed pręcipuè Norico, adeò ut Noricorum Apostoli nomen tulerit, quo elogio Romana Ecclesia illum adhuc prosequitur. Vitę historia ab Eugippio grauiter cõscripta extat, ex qua multa quę ad Ecclesiarum tunc temporis in his oris constitutionem pernoscendam

Seuerini vita ab Eugippio scripta.

pertineant, poſſint deſumi. Epiſcopi munus, quantumuis rogatus, conſtanter detrectauit, ſibi verò ſufficere dictitans, quod abdicata ſemel ſolitudine, cuius longè maximo deſiderio teneretur, diuino cõſilio in hominum lucem protractus, tot præſens infelicium populorum ærumnas cogeretur intueri. Monachorum interim collegijs inſtituendis, moribusq; informandis, & vulgò omnium ordinum hominibus, qua conſilio qua auxilio ſubleuandis, inſtruendis, ſolandis, operam impendens. Laureaci Conſtantinus agebat Epiſcopum, Tiburniæ an Tigurinæ Paulinus. Valentinus ex Abbate Rætiarũ Epiſcopus, paullò ante mortem oppetierat, quem Batauis officio aliquamdiu functum, at Arianorum factione eiectum, reliquum vitæ in alpibus coluiſſe, antiquorum monumentorum auctoritate teſtatum habeo. Ceteris per prouinciam locis fere presbyteros præfectos apparet, qua quoque conditione Batauа pulſo Valentino fuiſſe crediderim, quamquam non neſcius, presbyteros & Epiſcopos à pleriſque in hac hiſtoria imperitè confundi. Meminit Eugippius presbyteri id loci, qui Seuerinum vaticinantem, & quæ deinde euentura eſſent comminantem, ſcurrili irriſu cauillatus, mox irruentibus barbaris, ad ſacrũ baptiſterium, quo confugerat, trucidatus, leuitatis pœnas ſanguine luerit. Quintanis Siluinus memoratur, poſt mortem ſemel obitam pluribus inſpectantibus in vitam reuocatus. Iopiæ ſiue Iuuauiæ,

Sur. tomo 4.

uiæ, Maximus, vir notæ ſanctitatis, quem Seuerini vaticinio, & capeſſendæ fugæ hortatibus ſegnius parentem, Heruli urbe noctu capta patibulo ſuſpenſum necauerint, ſodalibus ſupra quinquaginta, ut eſt ciuium narratio, præcipitibus de rupe miſſis, locus memoriam retinet, & cadauera religiosè condita, in æde quæ prius S. Amandi, nunc S. Margaritæ nomine dicta, aſſeruantur. Sed longior eſt Eugippij ſcriptio, quam quæ huc tota transferri debeat. Seuerinus Odoacre rerum in Italia potente mortuus eſt. Conſtantio Theodorus in Laureacenſi ſede ſuffectus, ad quem Symmachi Pontificis Maximi litteræ habentur, quarum exemplum infra ſcriptum proponimus.

Hund. in metrop. alij.

Symmachus ſanctæ Apoſtolicæ ſedis Dei gratia Epiſcopus, Reuerendiſſimo & ſanctiſſimo fratri Theodoro, ſanctæ Laureacenſis Eccleſiæ Archiepiſcopo. Diebus vitæ tuæ pallij uſum, quem ad ſacerdotalis officij decorem, & ad oſtendendam unanimitatem, quam cum Beato Petro Apoſtolo uniuerſus grex dominicarum ouium, quæ ei commiſſæ ſunt, habere non dubium eſt, ab Apoſtolica ſede ſicut decuit popoſciſti. Quod, utpote ab eisdem Apoſtolis fundatæ Eccleſiæ, maiorum more libenter indulſimus, ad oſtendendum te magiſtrum & Archiepiſcopum, tuamq; ſanctam Laureacenſem Eccleſiam prouinciæ Pannoniarum ſedem fore metropolitanam. Idcirco pallium, quod ex Apoſtolica cha-

charitate tibi destinauimus, quo uti debeas secundum morem Ecclesiæ tuæ, solerter admonemus pariterq; volumus ut intelligas, quia ipse vestitus, quo ad missarum solemnia ornaris, signum prætendit crucis, per quod scito te & fratribus debere compati, ac mundialibus illecebris in affectu crucifigi. Vnde rogo, ut cum de foris huiusmodi insigni indueris, intus in animo considera, quod hoc sit magis oneris quam honoris, atque cor tuum, Deo regente, ab appetitu istius sæculi sic tempera, ut & commissam exequi gubernationem sic studeas, ut adeptæ dignitati, cuius sublimaris officio, & probitate morum & viuacitate solicitudinis, ac custodia integerrimæ fidei congruas. Quatenus tu ipse à remuneratore omnium bonorum Deo, & benedictionis gratiam, vitamq; æternam consequi merearis.

Hinc Laureacensis sedis, ab Apostolorum ætate, antiquitas asseritur. Et cum Symmachus Theodorum pallio secundum Ecclesiæ suæ morem uti commonefaciat, ostendit, contra quam quibusdam visum, Laureacenses eius decoris ornamento, quod mysticis significationibus undiquaque venerabile, maxima semper existimatione habitum, non tunc primum fuisse affectos. Speciem atque figuram Symmachus nimirum explicat, materiam, quæ lana & lino constat, Isidorus Pelusiota, grauis inprimis & prudens auctor, pellem referre ouis, quam Domi- Isid. lib. 1. ep. 136.

nus oberrantem quæsiuerit, inuentamq́; humeris sustulerit, quo Episcopi eo honore insigniti admoneantur, se boni & magni pastoris imitatores esse debere, qui gregis infirmitatem sibi ultrò subleuandam & ferendam proposuit. Incidit Theodorus in Theodonis aut Theodonum tempora, anno post Christum natum quingentesimo vigesimo quarto fato functus. Qui à Boijs necatum tradidere, quam inanibus coniecturis indulserint, inde æstimes, quod Vigilium Tridentinum adijcere non sunt verecundati, quem una cum Remedio aut Rhomedio, quo Vigilius amico usus est, annis totis centum priusquam Theodo de traijciendo Danubio cogitaret, vixisse comperio. De prouincia, & eius incolis, atque institutis, anteaquam Boij immigrarunt, ad necessitudinem rei satis dictum.

Vigilius æqualis S Ambrosij fuit, scripsit enim ad eum Ambros. epist, 24. l. 3. Vsuardus in martyrol. Stilicone Cos occisum narrat. Rhomedium à Thauro Vigilij amicum nominat Pyrrhus Pinc. de vitis episc. Trid.

Belisarius igitur & Narses, ut eo tandem redeuntes, narrationem dudum intermissam repetamus, rem aduersus Gothos gesserunt, sic ut belli confecti gloria penes Narsem manserit. Insigne decus, Gothos Italiæ dominatu deiectos, plerique nostrorum in Theodibaldum Theodoualdámue Boium (perpetua est hoc genus nominum inconstantia) leuiter transtulere. Vnus ceteris audacior, cuius nomini parcimus, quin peccata subinde pæne coacti proponamus, facere non possumus, Theodoualdam Theodone Magno natum, scripsit, haudquaquam aduersus Gothos, sed verò in Romanos Narsis hortatu

Arenpek. alij.

tatu concitatum, occupatis multis cis Padum urbibus, Italiæ Regem appellatum esse, addito etiam alicubi, quod nulla vel temeritatis confessione excusari queat, visas à se litteras bene multas, quibus Theodoualda nomen cum ea honoris adiectione præscripserit. Vanitatem hominis? Sed quam idoneus auctor Agathias, illorum temporum æqualis, opportunè refellat. Agath. lib. I. Cæso enim Teia, postremo ex Italicis Gothorum Regibus, anno, quod annalium fide constat, post Christum natum quingentesimo quinquagesimo secundo, cum gentis reliquię, Francorum Alemanorumq; fiducia, arma reprehenderent, Agathias aliquem Vacarum fuisse narrat, Burnum genere, virum grauem & bellicosum, inter Gothica auxilia ut apparet merentem, cuius tum mortui filius THEODIBALDVS, cum popularibus ad Romanos flexerit, & Ariminum istoc consilio venerit, concessisse eo Narsem quoque, quo nouum fœderatum coram exciperet, & auxiliarem manum liberali donatiuo ad reliqua belli confirmaret. Atque eius unum istud, antiquum, certum, explicatũ testimonium extat. In quo, ne quid callidè dissimulem, Græci nonnulli codices Varnos habent, quo nos loco Burnos, utrumque interpretem sequuti legere maluimus. Est enim Varnorum, siue Varinorum, longè diuersa natio, cum Burni vernaculum Boiorum nomen proximè referant, & verò Theodibaldum Boico sanguini domestica memoria,

ANN. POST CHR. NAT. DLII.

THEODIBALDVS.

Interpretes Christoph. Persona & Bonau. Vulcanius.

ria, per manus olim propagata, sine controuersia asserat, vetustior quam ut ex istis libris manasse suspicemur, quo tempore neque ij latinè legebantur, neque Græci, à nostris certè hominibus, intelligebantur. Itaque in patris etiam appellatione differunt, quem Vacarum Agathias, nostri Theodonem dixere, quo minus dubitabile, eis de Græco scriptore nihil unquam suboluisse. Discrimen in eam sententiam accipio, Theodoni sanè nomen fuisse, Vacarum militari cognomento, aut quæ Germanici sermonis ratio, prænomine dictum esse, id enim verbum ad alacritatem pertinet. Qua Theodibaldus populatesq; Boij, virtutis existimatione fuerint, Narses ostendit, cum eorum amicitiam maximo bello aduersus numerosissimas ferocissimasq; nationes, profusa liberalitate, & omni officiorum genere ambiuit. Et sufficere tantæ gloriæ cumulus, animis quantumuis excelsis poterat, Romanum, Boicis demum subnixum auxilijs, debellasse, certam Gothis seruitutis confessionem expressisse, Francos Alemanosq; aut occidione cecidisse, aut Italia eiecisse, nam hæc consequuta sunt, si gloriam cum modo quidam habere scirent, quod cum minus fit, immoderata eius auiditate, illa quæ iam parta erat corrumpitur. Sed feras priores utcunque, mediocris leuitatis homines, laudem cuius pars Theodibaldo debebatur, uniuersam tribuunt. Alteri quid facias? siue caussam, siue rem cum Agathia conferas, nihil omnium congruit:

Waker Dict.

congruit: documento, quid de Theodibaldi fratribus, prouinciæ inter eos diuisione, Saxonicis & Auaricis expeditionibus, atque alijs, quæ satietatem veriti, excutere supersedimus, hîc alibi, scriptori prænimis confidenti sit fidei. Me sententiæ, quam in effusam eius coniectandi an ariolandi licentiam, supra tulisse memini, nunquam pœnitebit. Aegrè interim est, quædam inter hæc, neutiquam etiam vana reor, tot undique nugis obsepta, cum neque certis prætęrea testibus constare, nec ullo sat plano indicio possint dignosci, inuito prætereunda elabi, veri æstimatione, quæ prima in hoc scribendi genere.

Vacarus an Theodo, quo consilio in Italiam venerit, ipsum se aperit, Gothis nimirum dominę genti opitulatũ venit, & mirum quam quę de Theoderico & Boijs disputauimus, omnia consentiunt. Filius iurisiurandi religione Regum interitu solutus, Teiæ enim nemo suffectus est, cursum prudenter mutare, quam uno cum Gothis naufragio inuolui maluit, aliorum in eâdem caussa auersatus perfidiam, qui pacis conditiones à Narse semel acceptas, sub primã Francicorum auxiliorum occasionem, iterum exuere non dubitarunt. Aberratum est autem ab annalium nostrorum scriptoribus, in temporis etiã ratione nonnihil, qui Gothos à Theodibaldo, anno quarto aut quintodecimo post Teiæ obitum, Italia exactos litteris mandauerint, cum tertius à Teiæ morte, annus post Christum natũ quingentesimus

ANN. POST CHR. NAT. DLV.

quinquagesimus quintus, Gothici belli fuerit ultimus.

ANN. POST CHR. NAT. DLXV.

Decimus exin, maximorum virorum Iustiniani Imp. Belisarij patricij, & Clotarij Francorum Regis morte funestus, Vtonem siue Vtilonem Theodonis filium Boijs abstulit, vigesimo septimo postquam regnare cœperat. Nominis monumentum Oetinga, quod Vtinum dicunt, fertur; parum mea sententia considerate, siquidem eam appellationem tulisse cum Theodo pater Danubium transmisit, ex historia verum est.

Clarus per ea tempora Fortunatus Episcopus, cuius multa ingenij monumenta, carminum in primis libri celebrantur, cum voti damnatus, ex Italia in Galliam ad S. Martini tumulum religionis ergo proficisceretur, iter per Noricum & Boicam tenuit. Rei memoria tum apud ipsum extat, editis fluuiorum quæ traiecit nominibus, tum apud Paulum. Et quod supra significauimus, Boios cis Danubium, neque tunc Francis, neque ijs qui Italia potiebantur paruisse, Fortunatus quoque subobscurè innuit, quo loco sub finem eorum versuum quos de S. Martino scripsit, libellum in patriam remissurus alloquens, permensi itineris mansiones retrorsus designat, posito quippe Augustæ ad Lycum nomine, ita pergendum monet, si Boius non obstiterit. Qua cautione nihilo magis opus erat in Boica, quam in ceteris Galliæ & Italiæ omnibus prouincijs, nisi Boij suo

Fort. epist. ad Gregor. *Padũ, Athesim, Brintam, Plauem, Liquentiã, Teliamentumq́, tranans, per alpem Iuliam pendulus montanis anfractibus, Drauum Norico, Oenum Breonis, Licam Baiuaria, Danubium Alamãnia, Rhenũ Germania transiens &c.*

Paul. diac. l. 2. c. 13.

Fort. versus ex vita S. Mart. supra citatus est, pag. 159.

suo sigillatim iure & arbitratu vixissent.

ANN. POST CHR. NAT. DLXVIII.

Anno quingentesimo sexagesimo octauo, Langobardi relicta Pannonia, quam vi & armis habuerant per annos duos & quadraginta, Italiam Alboino duce ingressi, Romanos pepulere, & regnum longè florentissimum in Cisalpina Gallia constituerunt. Inter auxilia, præter complura gentium nomina, Sueui numerantur & Norici, Boij nimirum, quibus quod Alboinus parto regno vicos habitandos contribuit, ij appellationes traxere quæ Pauli adhuc ætate, cum effluxissent anni circiter ducenti, perdurabant, neque nunc vestigia exoluisse, in Aquileiensium annalibus reperio. Itaque haud de nihilo est, quod à Paulo etiam proditum, Boios patrijs carminibus præter bellicas Alboini laudes, liberalitatem celebrare solitos. Et ab hoc principio, mutuis fere deinceps officijs inter utramque gentem certatum, si quæ, ut inter vicinos offensiones, nec eæ atroces fuere, neque diuturnæ. Pannoniæ possessio Hunnis cessit, lege dicta, quicumque Langobardos casus pedem referre cogeret, ut omnia bellorum dubia & incerta sunt, eo unde digrediebantur iterum receptus esset, Hunni moniti regionem statim traderent. Verum id quidem usu nunquam venit. Hunni siue Auares, nam duo sunt unîus gentis vocabula, Anasso deinde tenus coluere, & quod fluminis tantum alueus distineret, occasionem sequuti, Boicam multis sæculis, qua iusto bello,

Paul. diac. l. 2. c. 7.

Paul. l. 2. c. 26.

Ioan. Candidus rer. Aquil. l. 1.
Paul. l. 1. c. ult.

 lo,

lo, qua perpetuis excursionibus & latrocinijs, per omnia barbaræ & immanis crudelitatis exempla infestam habuere, sed vice crebrò relata, cum nullo accolarum manus sæpius consertæ, nec plura inuicem damna aut data aut accepta sunt. Prima hostilem impetum situ proxima Laureacum excepit, & urbes circa, fines ex improuisò inuasi, multi mortales necati, multi cum pecore atque alia præda capti, agri vastati, ædificia incensa, nulla denique res incolumis relicta cui ferro aut igni noceri potuit. Auctores sunt, Episcopum tanta calamitate admonitum, sedem ad Bataua transtulisse: quod siue tum statim, siue aliquot post annis contigit, uti magis credo, Hunnorum vicinia Laureacensem Ecclesiam disturbatam esse, dubitationem non habet.

Magni presbyt. chron. ms. & Ioan. Steindel. qui tamen hæc omnia ad an. 572. refert.

Theodopertum Theodone tertio prognatum posthac, & Thessalonum Theodibaldi filium genti pariter imperasse, Theodoperto, Garibaldum aut Gariouldam ortum esse, illis annalibus proditum video, quorum mihi fides perpetuo suspecta est, eo placitum rem hactenus in medio destituere. Nã dubia reliquorum isto loco, unîus GARIBALDI illustre nomen, publicis auctorum monumentis posteritatis memoriæ asseritur, ignorato tamen genere. Ego propior existimanti sim, superiores eum principes nullo propinquioris cognationis vinculo attigisse. Itaque domestici scriptores, eo ferme modo quo de homine nouo & ignoto, qui in alienam possessi-

GARIBALDVS.

ſeſſionem per vim & iniuriam inuolauerit, ſermo ſolet inſtitui, Garibaldum quendam, hac enim appoſitione uſi, Boicam occupaſſe narrant, parum omninò aptè, ſi pater, auus, maiores reliqui, eodem loco. Animus inclinat, Gariualdum Ducem credere, cui Clotarium Francorum Regem, annum circiter quingenteſimum quinquageſimum quartum, uxore Vuldotrada ceſſiſſe, Gregorius Turonenſis memorat, cum Epiſcopi eâ Regi interdixiſſent, quod fratris prius nepoti nuptam, cum defuncti mariti magno patruo coniugij ius per ſacras leges habere negarent. Paulus Valderadam, Vachone Langobardorum Rege editam, maritum Garipaldum nominat. Nam quod nuperus quidam, Garibaldo Boio Alſuindam Martiam uxorem tribuit, Ilduino Martio Mediolani Duce, & Anicia Siluia Proba Tertulli Conſulis filia ortam, neque auctor placet, & ut maximè placeat, diuerſa matrimonia eſſe potuere. Verum inſtituti memores, coniecturam non urgemus, poſuiſſe ſatis ſit. Garibaldus ergo, quicumque & undecumque fuerit, ſiue excitatus Rege ſocero, ſiue virium fiducia, ſiue qua alia cauſſa impulſus, quod inter omnes conuenit, aſſumptis principalis fortunæ inſignibus, Boiorum ſe Regem dixit. De anno non una ſententia; Arenpekium ſequuti, ad eum qui poſt Chriſtum natum quingenteſimus ſeptuageſimus ſeptimus numeratur, referimus; neque ut eâ ratio multum aberret fieri poteſt.

Arenpek. etiam Garibaldũ Boicam *occupaſſe* ſcribit, non tamen *quendam* adiecto.

Greg. l. 4. c. 9.

Paul. l. 1. c 21.

Thom. Porcachius lib, 3. de fam. Malaſpina:

ANN. POST CHR. NAT. DLXXVII.

Liberis auctus, quibus Vuldotradam matrem fuisse, temporis rationi congruat, regnum affinitatibus firmare aggreditur. Sequenti anno, quod Langobardi, occiso paullò ante Clephone Rege, imperium Italicum in triginta Duces tribuissent, proximum ex ijs Euinum, qui Tridento præfectus, Boicam ditione contingebat, generum legit.

ANN. POST CHR. NAT. DLXXVIII.

[...] l. 3. c. 10 hæc ad tempora necis Sigeberti Regi refert, quę incidit in annum 578.

Francis interea Reges fratres quatuor per tetrarchias dominabantur. Sigeberto natu minimo Mediomatrices, quod Austrasiæ regnum dicunt, sorte obuenerant. Is cum Fredegundis scelere, à sicarijs confossus occubuisset, Childebertum filium successorem habuit. Anno Childeberti secundo, Rupertus, homo summam generis nobilitatem, quam ad Reges referebat, virtute & sanctitate supergrediens, Vangionum egit Episcopum. Omnibus eius muneris partibus ita functus, ut magni plerique nominis viri, ex longinquis regionibus, famæ celebritatem sequuti venerint, siue de præcipuis Catholicę religionis capitibus magno cum fructu disputantē audituri, siue rebus dubijs & afflictis, consilium solamenq; relaturi. Ea re cum Catholici insignes progressus facerent, ardebat inuidia Arianorum factio, sectatorum frequentia, & Beringerij Regij apud Vangiones Comitis indulgentia, tum præpotens: hæc multa molita, perfecit, ut vir planè diuinus, indignis modis habitus, virgisq; per summam contumeliam cæsus, urbe pelleretur. Multis post annis

DLXXX.

Vita extat ap. Sur.

Boios,

Boios, quod ſequenti libro narraturi ſumus, Chriſtianam pietatem docuit, ſacroq́; lauacro tinxit. Conſtat ex vitæ hiſtoria, ſub Childeberto Vangionum urbi præfuiſſe; ſed cum Reges duo eodem Childeberti nomine extiterint, quorum prior Clodoueo Magno natus, ſuperioribus annis Francis imperauit, fuere qui, ut omnem hiſtoriam peruerterent, Rupertum eo retulere; abſurdè, cum Vangiones ad Mediomatricum regnum pertinuerint, Childebertus maior regiam habuerit Pariſijs.

ANN. POST CHR. NAT. Langobardorum regnum, abdicato Ducum cō-
DLXXXV. cilio, anno quingenteſimo octogeſimo aut quinto
DLXXXVI. aut ſexto, ad Flauium Autharim, Clephonis filium
redijt: quem Garibaldo aſciſcendi huiuſmodi obuenit occaſio. Childebertus Chlodoſindam ſororem, Authari prius pactam, commutata derepente voluntate, Richaredo Gothorum in Hiſpania Re-
DLXXXIX. gi, anno quingenteſimo octogeſimo nono, nuptum
tradidit, leuitatis excuſatione in religionem verſa, qui Gothos pietate Catholica recens imbutos, Langobardis ab hac alienis, præferret. Langobardum, poſt tantam illatam contumeliam, quod Reges ſolent, omni conatu ſumpſit euertendum: accedebāt Mauritij Imperatoris perpetuæ adhortationes, qui de vindicanda Italiæ poſſeſſione ſeriò cogitans, magnum putabat Francum in Autharim impellere. Autharis externa auxilia aduerſus tantum hoſtem circumſpicienda intelligens, alteram Garibaldi filiam,

Herman. & Sigeb. an. 586. præferūt. Ratio tēpor. ſic habet. Langobardi Italiam duce Alboino ingreſſi an. 568. Alboinus regnauit, ſi ab ingreſſu cū Greg. l. 4. c. 35. numeres, an. VII. ſi à regno cōſtituto cum Paulo l. 2. c. 28. & Aim. l. 3. c. 17, ann. III. cum dimidio, obijt an. 574. Clepho regnauit ſeſquiannum, ob. 575. ut Herman. prodidit, 576. ut Sigebertus. Hinc X. annorū interregnum ſub Ducū cōcilio, quod an. ſiue 585. ſiue 586. Authari Rege creato deſijt. Paul. l. 3. c. 16. & ſeq.

am, THEODELINDAM nomine, per legatos petit. Legati benignè accepti auditiq́;, quod in rem communem videbatur, non difficulter conficiunt. Apud eum qui Gregorij narrationem produxit, lego, Theodelindam Childeberto antea desponsam, matris Brunechildę consilijs itidem coniugio fuisse frustratum. Vt par extiterit Childeberti utrimque fidei neglectus, & similes propemodum duorum Regum aduersus se odij caussas conciuerit. Autharis visendæ sponsæ desiderio, iuuenile capit consilium, per legationis simulationem in Boicam proficiscitur, paucis expeditis ex popularium numero assumptis comitibus, fido inprimis amico, qui se legationis principem gereret. Hic cum salutato Garibaldo, verba fecisset, accedens Autharis propius, omnibus quippe de facie ignotus, se verò ab Authari missum esse ait, spectatum futuram dominam, quo comperta de forma referret. Annuit Garibaldus, & filia in conspectu fuit. Ille tacitus aliquamdiu contemplatus, subintulit, parem videri Regiæ fortunæ fastigio, nunc se, nisi aliud patri videatur, unum præterea cupere, quod in posterum, pro more gentis, frequens futurum sit, vini poculum ex illius manu capere. Neque se Garibaldus difficilem præbuit, Theodelindam principi primum legato, deinde Authari miscere iussit. Autharis, postquam bibit, pateram redhibens, puellæ manum digito dissimulanter attigit, mox tamquam aliud agens, dextera uniuersam

faciem

Marginal notes:

THEODELINDA.

Quidã anonymum, alij Fredegariũ, alij Thoromachum volunt, c. 34.

Paul. l. 3. c. 31.

faciem à sum̄o permulsit. Erubuit ea re virgo & nutrici de hospite questa est; anus ætate callidior, alumnam monet, factum silentio premeret, Autharim illum haud dubiè sponsum esse, nullius alterius eo processuram, fuisse audaciam, bene habere, quod dignus profectò qui unus regno & regia virgine potiretur, erat enim celsus corpore, coma nitens, ætatis flore iuxta & forma conspicuus. Accepto commeatu legati domum redeunt, ubi ad utriusque regni fines ventum, cum Boij honoris ergo deductores additi, abitum pararent, Autharis in equum erectus, securiculam quam manu gestabat, quanto potuit connisu proximæ arbori inflictam fixam reliquit, adijciens insuper, Sic ferire solet Autharis, quæ eum primum vox Boijs prodidit. Langobardicam affinitatem maximi Francorum motus, & Boici imperij conuersio sequuta; Childebertus Garibaldum proximo anno bello aggressus est. Et promptū erat prætexere, pelli regno incubatorem, veros veteresq; ex Agilolfinga familia dominos reduci. Theodelinda huius calamitatis pericula declinatura, ad maritum in Italiam, una cum fratre GVNDOALDO proficiscitur. Autharis maxima frequentia obuiam properans, nuptias in campis Veronensibus, quibus Sardis nomen, apparatissima pompa, insigni omnium ordinum lætitia, Idibus Maijs celebrauit. Oborta inter earum solemnia valida ventorum & tonitruorum tempestate, cum fulmen regij

ANN. POST CHR. NAT. DXC.

Paul. obscurè, *cum propter Frācorum aduentū perturbatio Garibaldo Regi aduenisset.* Disertè annales domestici.

GVNDOALDVS.

An. siue 590. siue 591. variant enim Sigeb. & Herman.

tabernaculi tignum disiecisset, ariolus ex Agilulfi Taurinorum Ducis familia, vetitas artes doctus, dominum clam monuit, id lætum illi ostentum, portendere mulierem quæ nunc Regi nuberet, breui in ipsius matrimonio futuram. Agilulfus inuidiam veritus, hominem grauiter increpans, mortem minatur, si ea de re verbum præterea faciat. Vaticinator nihil territus, ego quidem occîdi inquit possum, fata mutari non possunt. Prædictionis fides euentu comprobata, ex admiratione memoriam meruit.

App. c. 34. In Gregorij appendice, GRIMOALDVS & Gundoaldus Theodelindæ fratres nominantur, domestici scriptores Gundoaldi meminere, quem pater regno collegam asciuerit, Grimoaldi nomen non habent. Belli hunc fuisse exitum, in mira annalium nuditate, res loquitur, ut Childebertus Garibaldo pulso, regnum THASSILONI asseruerit. Thassilo Theodibaldo natus esse, eo quem Narsi in Italia militasse diximus, creditur.

GRIMOALDVS.

THASSILO.

Paul. diac. l. 4. c. 7. Sigeb. & Herman. aliquot annis serius hæc contigisse insinuare videntur, initia enim Thassilonis cum expeditione Slauica perperam coniungunt.

Boijs principum ambitio atque contentio magno constitit: insinuauit se Francus, haud multò secus, quam Stesichori ad Himerenses de equite sermo habet, ius & æquum tuiturus, per beneficij speciem, quæ maximè regia ad fallendum via est, rerum interim suarum, & imperij proferendi primam rationem ducens. Et pactione inita, prouincia posthac proprios Duces ex Agilolfinga familia tenuit equidem, quin Thassiloni Regij nominis decus mansisse ali-

quan-

quantiſper, ut ſunt mollia rerum initia, ex Paulo comperimus, ſed ijdem Francicis Regibus vixere obnoxij, acceptisq; ab his legibus, populum beneficiario fere iure moderati ſunt. Cum ſuperioribus temporibus Francici imperij ditio, quantum omnibus diſquiſitis veſtigijs licuit adhuc pernoſcere, Danubium Lycumq; nunquam tranſcenderit. Garibaldum Chriſtiana ſacra coluiſſe, noſtri retulere, & fidem Theodelindæ filiæ præclara pietas comprobat, neque opinari diſplicet, magnam fuiſſe nouitatis inuidiam, abalienatis ea re, aduerſarij commodo, procerum populariumq; animis, priſcæ Deorum ſuperſtitioni vulgò adhuc obſtrictis. Nam ne nunc quidem factum gratia ſequitur, primæ Chriſtianitatis gloria in Theodonem, qui ſecundo deinde loco regnauit, translata. Siue eius quod intra Garibaldi domum ſtetit, gentem nulla ex parte attigit, ratio non eſt habita, ſiue alienum ab Agilolfingorum familia, poſteri principis honore non dignati ſunt. Quæ victo & eiecto fortuna, incertum: ſunt qui regno iterum potitum aſſeuerant, poſtquã in Italia aliquamdiu exulauerit; falsò. nominis enim ſimilitudine errant. Quod eius nulla porrò teſtatæ fidei extet memoria, rebus perditis diutius non ſuperfuiſſe crediderim. Gundoaldus filius, affinitatis ſuffragatione Aſtenſem apud Ligures Ducatum nactus, ex nobili fœmina liberos in ſpem alterius regni ſuſtulit, & Langobardis Boica ſtirps per mul-

tas Regum ſucceſſiones dominata eſt. Sed hæc quidem poſterius.

Paul. l. 3. c. 32.

Franci Boico bello defuncti, Langobardicum animo dudum conceptum aggreſſi, regione latè populata, pleraque in alpibus oppida, facta deditione nihil iam hoſtile timentia, contra interpoſitam fidem excidêre, mortalibus omnibus in ſeruitutem abductis, niſi qui Agnello Tridentino, & Ingenuino Sabionenſe Epiſcopis deprecatoribus, ſexcentis in virorum capita ſolidis redempti ſunt. Ceterum Italici cœli impatientia per æſtiuos menſes morbis tentati, multis ſuorum amiſſis, cum Langobardi munitionum mœnibus concluſi pugnæ copiam nō facerent, neque ſine pugna victoriæ ſpes eſſet, nulla memorabili re geſta, domum redierunt. Autharis ſexto anno à regno adito, nonis Septembris, florente ætate, immatura morte, incertum cuius fraude, veneno extinguitur. Theodelinda interim, præcellens adeò prudentiæ & moderationis ſpecimen ediderat, ut re ad interregnum delapſa, imperium nouo exemplo, & fœminæ, & peregrinæ, omnium voluntate fuerit demandatum, facta ſimul optandi poteſtate, maritum quem vellet, quemq; tanto faſtigio parem crederet, ex uniuerſo Langobardorum numero. Illa exquiſitis primorum ſententijs, Agilulfum Taurinorum Ducem, Authari cognatione propinquum, bello fortem, & omnibus corporis animiq; virtutibus eo loco dignum, ſibi

ANN. POST CHR. NAT. DXCII.

Paul, l. 3. c. 36. Herman. Sigeb. Quod ex epiſt. 17. l. 1. Gregorij Magni contra afferri poteſt, vim haberet, niſi conſtaret pleraſque epiſtolas traiectas eſſe, & menſe Decembri, ut relata, non ſcriptam, verba quæ ſequuntur oſtendunt, *In hac qua nuper expleta eſt paſchali ſolennitate.*

ſibi coniugem, genti Regem legit. Vocato, craterem vini modicè libatum propinauit, quem ille accipiens, cum honore lætus, ſe ad dextræ oſculum venerabundus demitteret, Regina verecundè ſubridens, Tu verò ori, non manui, oſculum admoue Agilulfe inquit, & leuatum complexa exoſculataq́;, conſilium de Regno & nuptijs aperuit, quarum dies initio menſis Nouembris omnium approbatione conſtituta, Agilulfus ſequenti anno, menſe Maio, publico gentis conſenſu, Mediolani Rex appellatus eſt. At fœdam illuſtri coniugio notam Ioannes Boccacius in amatorijs narrationibus iuit inuſtum, ut ut flagitij dedecore erroris excuſatione in ſpeciem obducto. Verum qui uniuerſo operi fabularum nomen præſcripſit, quam ſibi in ſingulis eius partibus credi non cuperet, nimirum ipſe oſtendit, neque nos fidem quam petenti negaremus, reſpuenti adhibebimus. Maximum unum omnium ſine controuerſia beneficium, Theodelinda apud Langobardos, atque uniuerſam Italiam collocauit, cuius gratiam nulla annorum unquam diuturnitas oblitteratura eſt. Cum Langobardi eouſque, aut inani Deorum ſuperſtitione occupati, aut nomine tenus Chriſtiani, peruerſis Arianorum opinionibus implicati, neque ſalutem ipſi ſuam curarent, & eccleſiarum bona publicam prædam rati, res ſacras promiſcuè ubique popularentur, illa diuinitus incenſa, maritum magno animo aggreſſa, monendo,

ANN. POST CHR. NAT. DXCIII.

Boccac. Decameron. fab. 22.

Paul. l. 4, c. 6.

ſuadendo, orando peruicit, ut Catholicam pietatem pectore admitteret. Quod conſilium quam multa & magna bona, publicè priuatimq; ſtatim conſequuta ſunt. Rex eccleſijs quâ poſſet ſatisfacturus, pleraſque poſſeſſiones ultrò largitus, Epiſcoporum exiſtimationem, quæ contempta atque abiecta iacebat, ad aliquem dignitatis ſplendorem erexit, populares exemplo incitati, priſtinam impietatem vulgò eiurare, ad eccleſiæ matris gremium, pœnitentia ducti, conuolare, aduerſus res miniſteriaq; diuina pariter affici. In qua cauſſa grauiter & prudenter, à conſideratiſſimo ſcriptore, viro intantum laudando, inquantum virtus & doctrina poſſunt intelligi, Cæſare Baronio, Romanæ eccleſiæ Cardinali, obſeruatum animaduerto, ſic ſolere Deum, eligere infirma mundi, ut confundat fortia, tres fortiſſimas nationes, odio in nomen, ſiue Chriſtianum, ſiue certè Catholicum, inſignes, Francos, Gothos, Langobardos, à totidem regijs fœminis, Chrotilde, Ingunde, & Theodelinda, Burgunda & Franca illis, hac Boia, eodem propemodum modo, perſuaſis maritis Regibus, ad veræ religionis cultum eſſe retractos.

Card. Baron. an. 591.

Paul. l, 4. c. 5.

Gregorius Pontifex, virtutis & pietatis magnitudine cognomen nactus, libros de Italicorum patrũ vita & miraculis, dialogorum forma conſcriptos, eodem anno ad Theodelindam miſit, ſic æſtimans, quæ fide & morum ſanctimonia præſtaret, eius animo

Dialogos anno 593. à Gregorio ſcriptos eſſe, oſtẽdit Baronius.

mo futurum id munus longè acceptissimum. Sed extitere qui religiosissimę fœminæ, per pietatis quoque speciem obrepentes, voluntatem à Gregorio & Catholica simul ecclesia tantum non abalienarent. Agitabatur à Iustiniani usque temporibus, nobilis inter Episcopos controuersia, magnis utrimque animis, de tribus quibusdam capitibus à quinta synodo Constantinopoli reprobatis, quæ Gregorius & superiores aliquot Pontifices palam item damnauerant: Id aduersarij contra Chalcedonensis concilij decreta fieri, quamquam falsò criminati, Reginam induxerunt, ut Constantium Mediolanensem Episcopum, trium capitum damnationi assentientem, eo nomine auersaretur. Gregorius exemplum veritus, legatos misit qui officij admonerent, & in hæc ad eam, adq; Constantium, verba scripsit. Ad Constantium quidem,

Quod autem dicitur filiam nostram Theodelindam Reginam, se se à communione tua hoc audito nuntio suspendisse: constat per omnia, quia etsi prauorum hominum verbis ad paullulum seducta est, venientibus tamen Hippolyto Notario & Ioanne Abbate, erit modis omnibus vestræ fraternitatis cõmunionem quæsitura. Cui etiã meas epistolas direxi, quas fraternitas vestra sine dilatione transmittat. Ad Theodelindam verò, Greg. lib. 3. ep. 2.

Quorundam ad nos relatione peruenit, ab aliquibus Episcopis gloriam vestram usque ad hoc Greg. l. 3. ep. 4.

scan-

ſcandalum contra ſanctam Eccleſiam fuiſſe perductam, ut ſeſe à Catholicæ unanimitatis communione ſuſpenderet. Quod quantum vos purè diligimus, tantum de vobis fortius dolemus, quia vos imperitis ſtultisq; hominibus creditis, qui non ſolum ea quæ loquuntur neſciunt, ſed vix ea percipere quæ audierint poſſunt. Dicunt enim piæ memoriæ Iuſtiniani temporibus aliqua contra Chalcedonenſem ſynodum fuiſſe conſtituta, qui dum neque legunt neque legentibus credunt, in ipſo errore manent quem ſibi de nobis ipſi finxerunt. Nos enim teſte conſcientia fatemur, de fide eiuſdem ſancti Chalcedonenſis concilij nihil motum nihil eſſe violatum, ſed quidquid prædicti Iuſtiniani temporibus actum eſt, ita actum eſt ut fides Chalcedonenſis concilij in nullo vexaretur. Si quis autem contra eiuſdem ſynodi fidem aliquid loqui præſumit vel ſapere, nos eius ſenſum ſub anathematis interpoſitione deteſtamur. Cum ergo integritatem noſtram, ex conſcientiæ veſtræ atteſtatione cognoſcitis, ſupereſt ut vos nunquam à Catholicæ eccleſiæ communione ſeparetis; ne tot veſtræ lachrymæ, tantaq; bona opera pereant, ſi à fide vera inueniantur aliena. Decet ergo gloriam veſtram ad reuerendiſſimum fratrem & coepiſcopum meum Conſtantium, cuius & fides & vita bene olim mihi approbata eſt, ſub omni celeritate tranſmittere, eiq; directis veſtris epiſtolis indicare, ordinationem eius quam benignè ſuſce-

ſuſcepiſtis, & quia ab eius eccleſiæ communione in nullo ſeparamini. Quamuis in hac re me vobis ſuperfluè dicere arbitror, quia etſi quid in veſtro animo dubietatis fuit, veniente filio meo Ioanne Abbate atque Hippolyto Notario, ex corde veſtro arbitror fuiſſe ſublatum.

Verum altiſſimè in Theodelindæ pectus deſcenderat, abrogari abolitione trium capitum, Chalcedonenſi concilio, quod pro præclara animi pietate, piaculare facinus arbitrata, quintæ ſynodi mentionem vix æquis auribus admittebat, uti ex epiſtola ANN. POST CHR. NAT. DXCIV. quam Gregorius ſequenti anno ad Conſtantium dedit, intelligimus, delectat enim ſanctiſſimi Pontificis complura verba illuſtrandæ hiſtoriæ identidem inſerere.

Quod autem ſcripſiſtis quia epiſtolam meam Greg. l. 3. ep. 37. Reginæ Theodelindæ tranſmittere minime voluiſtis, pro eo quod in ea quinta ſynodus nominabatur, ſi eam exinde ſcandalizari poſſe credidiſtis, rectè factum eſt ut minimè tranſmitteretis. Vnde nūc ita facimus ſicut vobis placuit, ut quatuor ſynodos ſolummodo laudaremus. De illa tamen ſynodo quæ in Conſtantinopoli poſtmodum facta eſt, quæ à multis quinta nominatur, ſcire vos volo, quia nihil contra quatuor ſanctiſſimas ſynodos conſtituerit vel ſenſerit, quippe quia in ea de perſonis tantūmodo, non autem de fide aliquid geſtum eſt, & de his perſonis de quibus in Chalcedonenſi concilio

 nihil

nihil continetur, ſed poſt expreſſos canones facta contentio, & extrema actio de perſonis ventilata eſt. Nos tamen ſicut voluiſtis ita fecimus, ut eiuſdem ſynodi nullam memoriam faceremus. Sed & de Epiſcopis quæ ſcripſiſtis, prædictæ filiæ noſtræ Reginæ ſcripſimus.

ANN. POST CHR. NAT. DXCV.

Paul. l. 4. c. 7. Herman. Sigeb. qui quod Thasſilone tunc demum Regem conſtitutum fuiſſe innuunt, ex temporum ratione & domeſticis annalibus refelluntur.

Anno quingenteſimo nonageſimo quinto Thasſilo Slauos, graues perpetuo & infeſtos vicinos, bello aggreditur: quorum præter Zechorum natione, quæ Sarmatiâ effuſa, Boiohemum tenuit, Quarantanorum aut Carantanorum alia, Dalmaticis oris progreſſa, Norici partem ad Hadriaticum ſinum vergentem inſidens, Boicam premebat. Parta victoria, maximã omnis generis prædam domum retulit.

DIC.

Paul. l. 4. c. 8.

Quadriennio poſt pax inter Romanos & Langobardos, allaborante maximè Gregorij hortatu Theodelinda, coijt, & gratiæ Reginæ à Pontifice, apparatiſſimis verbis in hunc modum actæ.

Greg. l. 7. ep. 42.

Quia excellentia veſtra ad faciendam ſe pacem ſtudioſius & benignè ſicut ſolet impenderit, renunciante filio noſtro Probo Abbate cognouimus, neque enim aliter de Chriſtianitate veſtra fuerat confidendum, niſi quia in cauſſa pacis laborem & bonitatem veſtram modis omnibus monſtraretis, unde omnipotenti Deo gratias agimus, quia ita cor veſtrũ ſua pietate regit, ut ſicut rectam fidem tribuit, ita quoque placita ſibi vos ſemper operari concedat. Non enim excellentiſſima filia de ſanguine qui ab

utraque parte fundendus fuerat, paruam te credas acquisisse mercedem. Ex qua re voluntati vestræ gratiam referentes, Dei nostri misericordiam deprecamur, ut bonorum vobis vicem in corpore & in anima, hic & in futuro compenset. Salutantes præterea paterna dilectione hortamur, ut apud excellentissimum coniugem vestrum illa agatis, quatenus Christianæ reipublicæ societatem non renuat. Nam sicut & vos scire credimus, multis modis est utile si se ad eius amicitias conferre voluerit. Vos ergo more vestro, quæ ad gratiam partium pertinent semper studete, atque ubi caussa mercedis se dederit, laborate, ut bona vestra amplius ante omnipotentis Dei oculos commendetis.

ANN. POST CHR. NAT. DC.

Proximo, bis mille Boiorum in expeditionem aduersus Slauos ducti, Cacani Regis superuentu occidione cæsi, cladem superioribus annis illatam recepêre. Paul. l. 4. c. 11.

DCI.

Sexcentesimo primo, Theodelinda Modiciæ, quæ duodecim passuum millibus Mediolano abest, situ sub alpibus inprimis amœno, & salubribus auris per æstiuos calores temperato, regiam & templum condidit, Theoderici Gothi iudicium sequuta, qui prætorium ibi olim struxerat. Regia, præter ædificij splendorem, picturâ veteres Langobardorum historias referente nobilitata, templum diuo Ioanni Baptistæ sacrum, amplis vectigalibus locupletatum, atque omni aureorum & argenteorum ornamentorum supellectile cultum est, quo- Paul. l. 4. c. 21.

rum adhuc partem ſupereſſe ferunt. Voto gentem Baptiſtæ uniuerſam obligauit, hac forma, ad veterem pietatis ſenſum, à Rege & regni primoribus nuncupato. Vt ipſe ſanctus Ioannes pro nobis interpellator ſit, ad dominum Deum noſtrum Ieſum Chriſtum, nos omnes unanimiter pollicemur, illi omni anno in die natiuitatis ſuæ, hoc eſt VIII. K. Iulij, de noſtris facultatibus tranſmiſſuros honorificè, ad oraculum eius, ut per illius interpellationem habeamus iuuamen domini noſtri Ieſu Chriſti, tam in bello quam in alijs locis omnibus, quocumque ituri ſumus. Ratæ fuere preces, quamdiu cultus religio perſtitit. Memoriæ proditum, Conſtantem Imperatorem poſt hos annos ſexaginta, Langobardis bellum illaturum, cum Tarentum traiecisſet, deq; euentu ſolicitus, hominem ſolitariam vitam agentem, vaticinij laude clarum conſuleret, unîus noctis petitâ mora, numine ſalutato, reſponſum tuliſſe, Nunc quidem vinci neutiquam poſſe, Reginæ exteræ factum obſtare, collocaſſe eam in Langobardorum finibus Baptiſtæ baſilicam, qui Deum perpetuis precibus appellet, ſed futurum aliquando, ut templi neglectum, gentis exitium conſequeretur; cuius prædictionis fidem res temporum ſucceſſu firmauit. Theodelinda donationis tabulis horribilem ſanctionem adiecit, quæ filij nomen habet, Regis mariti non habet, itaque marito demum mortuo perſcripta ſit oportet. Offert glorioſiſſima

Hæc formula deſumpta eſt ex editione Aſcenſiana.

Paul, l. 5. c. 6.

Hæc etiam ex Aſcenſiana editione.

ma Theodelinda Regina, una cum filio suo Adalualdo Rege, sancto Ioanni patrono suo, de dono Dei, & de dotibus, chartulam suæ donationis, quam in suorum præsentia scribere fecit. Si quis quolibet tempore, hanc testem voluntatis suæ corruperit, in iudicij extremi die cum Iuda traditore damnetur.

ANN. POST CHR. NAT. DCIII.

Anno sexcentesimo tertio, Theodelindæ Adalualdus filius Modiciæ natus: quem illi Gregorius insequenti, pace eius haud obscurè opera iterum constitutâ, hac epistola gratulatus est.

DCIV.

Scripta quæ ad nos dudum à Ianuensibus partibus transmisistis, gaudij vestri nos fecere participes, propter quod, omnipotentis Dei gratia, & filium vobis donatum, & quod valde excellentiæ vestræ est laudabile, Catholicæ eum fidei nouimus sociatum. Nec enim de Christianitate vestra aliud credendum, nisi id studere vos, ut quem diuino munere suscepistis, Catholicæ rectitudinis auxilio muniretis, ut & redemptor noster familiarem te suam famulam cognosceret, & Langobardorum genti nouum Regem in timore suo feliciter enutriret. Vnde oramus omnipotentem Deum, ut & vos in mandatorum suorum via custodiat, & eundem excellentissimum filium nostrum Adulauualdum in suo faciat amore proficere: quatenus sicut hîc inter homines iam magnus est, sic quoque ex bonis actibus ante Deum sit gloriosus. Illud autem quod excellentia vestra scripsit, ut dilectissimo filio nostro Secundino Ab- Greg. l. 12. ep. 7.

bati, ad ea quæ ſcripſit ſubtiliter reſpondere deberemus: quis vel petitionem illius, vel veſtra deſideria, quæ multis eſſe pro futura cognoſcit, ſi ægritudo non obſiſteret, duceret poſtponenda? Sed tanta nos podagræ nunc infirmitas tenet, ut non ſolum non dictare, ſed nec ad loquendum poſſimus aſſurgere, ſicut & præſentium portitores legati veſtri cognouerunt, qui nos & venientes infirmos inuenerunt, & diſcedentes in ſummo vitæ periculo atque diſcrimine reliquerunt. Sed ſi omnipotente Deo diſponente conualuero, ad cuncta quæ mihi ſcripſit ſubtiliter reſpondebo. Eam tamen ſynodum quæ piæ memoriæ Iuſtiniani tempore facta eſt, per latores præſentium tranſmiſi, ut prædictus filius meus dilectiſſimus ipſam relegens, agnoſcat quod falſa ſunt omnia quæ contra ſedem Apoſtolicam vel Catholicam eccleſiam audierat. Abſit enim nos cuiuslibet ſenſum hæretici recipere, vel à tomo ſanctæ memoriæ Leonis prædeceſſoris noſtri in aliquo deuiare. Sed quæcumque à ſanctis quatuor ſynodis ſunt definita recipimus, & quæcumque reprobata ſunt cõdemnamus. Excellentiſſimo autem filio noſtro Adulauualdo Regi tranſmittere phylacteria curauimus, id eſt crucem cum ligno ſanctæ crucis domini, & lectionem ſancti euangelij theca Perſica incluſam. Filiæ quoque meæ ſorori eius, tres annulos tranſmiſi, duos cum hyacinthis, & unum cum albula; quæ eis per vos peto dari, ut apud eos noſtra charitas

ritas ex veſtra excellentia condiatur. Paterna præterea charitate perſoluentes ſalutationis officium, petimus ut excellentiſſimo filio noſtro coniugi veſtro, pro nobis de facta pace gratias referatis, atque eius animum ſicut conſueuiſtis, ad pacem de futuro per omnia prouocetis, quatenus mercedem populi innocentis, qui in ſcandalo perire poterat, ante conſpectum Dei, inter multa bona quæ agitis inuenire poſſitis.

Hæc Theodelindæ laudibus ex omni parte referta, teſtimonium ſanctimoniæ antea relatis conſentiens perhibent; tum oſtendunt, eam, utut ad tria capita hæſitantem, Pontificiæ auctoritati præcipuam reuerentiam detuliſſe, neque ſe à Catholicæ eccleſiæ communione, huius offendiculi cauſſa, unquam abiunxiſſe. Gregorius paullò poſt, menſe Martio rebus humanis eximitur: Adalualdus Iulio, patris voluntate Langobardorũ Rex appellatur.

ANN. POST CHR. NAT. DCX.

Anno ſexcenteſimo decimo, Giſulfus Foroiulienſium Dux, ab Auaribus oppreſſus, ex Romilda veſanæ ſalacitatis fœmina, filias pudicitiæ laude inſignes reliquit. Quæ cæſo patre, euerſâ patria, captiuæ ductæ, calamitoſiſſimo ſuo tempore inuenerũt, quo virginale decus, quod ſeruis corporibus vi minus poterant, fortunæ ingratijs ingenio tuerentur. Conditis enim ſub mammillari ſtrophio crudis pullorum carnibus, ut calore corruptæ immane fœterent, militum non effugêre vim tantum & contu- Paul. l. 4. c. 38.

meli-

meliam, quod morte tamen plerasque redemisse, celebrata veterum exempla sunt, sed cogitationem omninò voluntatemq; libidinis auerterunt. Spretæ itaque venundatæ, pares & patre, & animo isto, nuptias reperere. Quatuor sororum duo nomina prodita, Appa & GAILA, totidem perierunt, cum matris, tenebris tanto dignius, adhuc extet: Vna Alemanorum Regi, altera Boiorum principi collocata, Chiomaris & Cammis meritò annumeretur. An Garibaldo, qui rerum apud Boios paullò post potitus, quod quidam scripsere, nisi de opinione certum nihil est. GAILA.

ANN. POST CHR. NAT. DCXI. DCXII.

Vno aut altero anno interiecto, Thassilo fato cócessit. Cui Paulus, cum primùm ad Boicæ gubernacula admotus, Regis nomen tribuit, sub finem Ducem appellat: nos sub eo Boiorum Principum maiestatem statu motam, & Francicis Regibus submissam esse, hoc quoque argumento persuademur. Mortuo Thassilone, GARIBALDVS filius succesit. Quem qui, nomine ducti, eundem Theodelindæ patrem existimauere, redijsse in imperium, tamquá postliminio, neque vera scripsere, neque verisimilia, itaque magnis difficultatibus, nulla necessaria ratione implicati, ut se sc aliquâ expedirent, multiplicem historiæ caliginem, quod certos errores incertis coniecturis tuendo, fere fit, offuderunt, nam idem de Thassilone prius commenti, quo fabulam tuerentur, centesimum ætatis annum attigisse, scriptum

Paul. l. 4. c. 7. & l. c. c. 41.

GARIBALDVS SECVNDVS.

Arenpek. l. 2. c. 3.

ptum reliquere, cum res in eum modum quo à nobis narrata est, Pauli auctoritate potuerit constitui, qui Paul. l. 4. c. 41. Garibaldum disertè Thassilonis filium nominat, quod si quis superiori Garibaldo conuenire posse existimat, nimium ineptus est. Nouus princeps paternum decus æmulatus, Sclauos, Carantanos nimirum, bello solicitans, ad Aguntum Norici oppidum primo congressu infeliciter pugnat: hostes successu læti & feroces, facta in Boicam impressione prædas egere, dum ille, collectis breui iterum viribus, inopinantes adortus, omni præda exutos, finibus victor pepulit. Quod unum Garibaldi operum posteritatis memoriam meruit. ANN. POST CHR. NAT. DCXI. DCXII. GARIBALDVS SECVNDVS. In Italia Gundoaldus, Astensium Princeps, Theodelindæ frater, Paul. l. 4. c. 41. sagittâ veneno illita ex insidijs incerto auctore missâ, moritur. Sceleris suspicio regiam attigit, iactatum, cumulasse Agilulfi & Theodelindę odium, quo Appendix Greg. c. 34. fauorem maximè debuerat, alliciendis Langobardorum vel ingenio, vel arte, vel fortuna voluntatibus, nimiam visam in homine peregrino tam prolixam popularitatem, cui si rerum nouandarum aliquando voluntas accideret, dominantes contra nitenti, pares futuri vix essent. Sed nobis quidem, de sorore præsertim, Gregorio toties laudata, tamq; magnificè, & illa haud minus extera, quæ se domestico tanto præsidio cur orbaret? animus fraterni paricidij facinus refugit credere. GVNDOBERTVS. Gundoaldo filios fuisse reperio, GVNDOBERTVM, de Appendix Greg.

quo præter ipsum nomen, nihil extat proditum: & Charibertum siue Aripertum, variè enim appellatur, qui regnum apud Langobardos post multos annos primus Boiorum tenuit, ut sequenti libro narrabitur.

MARCI

MARCI VELSERI RERVM BOICARVM

LIBER QVARTVS.

THEODO TERTIVS.

SAnctius deinde sæculum aggredimur. Garibaldo cis paucos annos sublato, THEODO prudentia & animi magnitudine inclytus, quem Garibaldi filium fuisse, suspicari quam affirmare magis possumus, Boiorum principatum adeptus, ingens Euangelio ostium aperuit. REGINODRVDEM uxorem annales Childeberto Franco natam ferunt: quod nomen Francicarum rerum auctores inter Childeberti Theodebertiq; Regum liberos, Theodebertum enim alij patrem maluere, omninò non habent, sed illa stirpe explicanda & aliâs indiligentes, quo minus fides nostris hominibus demenda est. Reginodrudem ergo familia dudum Christianâ ortam, tot illustrium Reginarum exemplo, marito amplectendæ veritatis auctorē fuisse credimus: & supererant rei iuuandæ, Christianæ religionis igniculi à Romanorum imperio, per omnem prouinciam. Accessit fama sanctimoniæ Ruperti Episcopi, & magnorum mirabiliumq; operum quæ illo administro diuina virtute con-

REGINODRVDES.

Garibaldum nō diuimperasse, ex collatione temporis quo Thassilo Garibaldi pater obijt, quoque Theodo Boicâ potitus est, fit cōsequēs.

Ioan. Steind. an. 623. Regentraut appellat, filiam Hildeberti Regis: recentior quidam, Theodeberti.

Vita S. Ruperti ap. Sur. tomo 2. breuius ant. lect. tomo item 2.

constabat patrari. Motus Theodo, summo viri coram videndi desiderio incensus est. Primos suorum mittit, qui honestissima legatione obnixè deprecantes inuitarent, Veniret, Boicam conspectu dignaretur, genti rectum fidei viuendiq; iter ingredi cupienti, docendo præiret. Rupertus expensa tum oratorum amplitudine, tum orationis æquitate, gnarus hoc genus consilia non nisi diuinitus immitti, Deum ante omnia laudibus ac gratijs veneratus, qui in tenebris sedentes æternæ lucis radijs instituerет illustrare, preces nihil auersatus, redeuntibus legatis statim presbyteros adiunxit, ipse paullò post subsequutus, Reginoburgi à Theodone, cũ insigni procerum comitatu obuiam progresso, incredibili lætitia maximo applausu excipitur: primus in ea urbe à Boijs conspectus Episcopus, nam ante Boica tempora quosdam sedisse non ambigam, etsi memoria fere excidit, unius Lupi superat, sanctitatis famâ posteritati commendata. Quem qui Zenone imperante à Theodone primo, pietatis caussa cæsum narrant, temporum rationem nullam habent. Neque ego exemplum quo Boij in Christianorum sanguinem unquam sæuierint, ullum proditum reperio. Absurdius errant, qui Lupum hunc cum eo confundunt, qui Chetmarum Carantanorum principem Pipini ætate in fide instituit. Rupertus indicto ieiunio, Theodonem Christianæ fidei mysterijs erudit, eruditum & satis iam confirmatum, abdicato

Catal. Episcop. Reginob. præter Lupum, Paulinum & Rhatarium habet. Sed Paulinũ Tiburniæ an Tigurinę fuisse Episcopũ, supra ostensum pag 179. Ratharium post Rupertum vixisse, infra narrabitur.

dicato impio pessimorum dæmonum cultu, salutari baptismate abluit. Nullus dies Boijs lætior, certè æquè salutaris illuxit. Principis exemplum plerique optimates sequuti, & populi magna vis, nobilium ignobiliumq; promiscuè, una omnes voce, teste quibus animi gaudijs intus perfruerentur, Dei benignitatem effusè celebrantes, quæ ex tetra caligine in eam claritatem, nihil tale promeritos euocasset. Annum quo res tam magna constituta, simulachrorum cultus publico Ducis præiudicio damnatus est, dubium reddit annalium inconstantia, nobis singulorum momentis æstimatis, propior vero visa ratio, sexcentesimum decimum sextum post Christum natum ascribentium, aberrantibus facile longissimè, qui in Regum nominibus lapsi, historiam ad superiores Theodones retraxere, ante annos octoginta circiter vita iam functos. Episcopus inde Principis hortatu secundo Danubio deuectus, multam præterea pietatis sementem fecit, Euangelio omnibus qui secus ripam colerent libero sermone annunciato, ad inferiorem usque Pannoniam, ibi exscendens iter retrò pedibus tenuit. Laureaci plerique à vana Deorum superstitione ad nos traducti, multi varijs morborum generibus Christi nomine inuocato leuati. Hinc in interiorem Boicam digressus, ijs inprimis locis potiori cura insistens, quibus impietatem hactenus maximè grassatam animaduerteret, statuis inanium Deorum ubique disijciendo,

ANN. POST CHR. NAT. DCXVI.

Hunc annum Arenpekius habet, præter alios.

do, & veræ religionis capitibus diligenter exponendo, rudes populorum animos ad unius Dei intelligentiam erexit. At Theodo circumspiciens quæ essent ornandis atque prouehendis initijs bene positis, veritus ne non rectè stabilita breui dilaberentur, institit Ruperto, sedem sacrorum legeret firmaretq́;, ex qua ipse & successores Episcopi, subiectam prouinciam salubribus præceptis informatam regerent. Placuit Iuuauia, splendida olim Romani nominis colonia, tum afflicta superiorum temporum barbaricis motibus & vastitate, in ruinis & solitudine cubans, urbis verius cadauer. Magno studio & alacritate instauratam, mutato veteri vocabulo Salisburgum dixere, à præfluente Salsa. Templum Deo & apostolorum principi Petro cum cœnobio positũ, Rupertus dicauit, sacerdotibus sacerdotumq́; ministris, & omnibus subinde rebus quę ad diuinum cultum Christiano ritu peragendum opportunæ, Ducis liberalitate fretus, ampliter instruens. Neque defuit Theodo conceptæ spei, largis subministratis vectigalibus, pro illius præsertim temporis sacrorum hominum parsimonia & moderatione. Aemulati factum posteriores principes, multas certatim regiæ munificentiæ donationes adiecerunt, ut Salisburgenses paullatim ad tantum splendoris fastigium excreuerint, quantum rari alij ubiuis terrarum Episcopi supergressi. Extat donationum breuiarium, anno quo Carolus Magnus Boica potitus, ab Arnone Episcopo

Annot. Arnonis episcopi, tomo 2. ant. lect.

ſcopo conſcriptum, quod nos præclarum vetuſtatis monumentum rati, ſæpe deinceps laudaturi ſumus. Tunc contributa præter urbem atque agrum circa, ſyluarum & paſcuorum abundè, tum villæ coloniæq; ruſticæ varijs locis complures, Manſos appellabant: Romani quidem cum manſis tributarijs octoginta quinque, formula veteres Italici ſanguinis prouinciales ſignificante, quos paullò incommodius habitos par eſt credere: Vineę ad Danubium prope Reginoburgum aliquot: Salinis, fornaces excoquendo ſali viginti, & decuma omninò vectigalium quæ fiſcus id loci cogeret. Salinas tum primum inuentas, quod vulgo fertur, ex hoc ſcripto intelligi non poteſt. Non illud item, quod magnos alioquin auctores, nec tamen vetuſtos habet, Vtonem & Theodibaldum fratres Theodoni fuiſſe, baptiſmate à Ruperto Oetingæ & Bauzani tinctos, Boicâ ſcilicet inter fratres veluti in trientes ſecta. Cuius rei neque in Arnonis tabulis, nec in Ruperti vitæ hiſtoria, ubi ſanè debebat, extat veſtigium, quin Saliſburgum ad Theodonis ditionem pertinuiſſe, utrobique palam eſt, quæ ex iſta cretione Vtoni paruiſſet oportebat. Verum enimuerò homines non mali, & quod probitatem fere conſequitur, minime ſuſpicaces, fidem habendo ei quem nos toties notauimus, in errorem perducti ſunt. Cum Tonazano & Vrſo auctoribus nuntiaretur, certo extra urbem loco nocturna lumina apparere, ſuauiſſimosq; odores diffun-

P. Caniſ. de M: virg. l. 5. c. 23. 29. Mart. Eiſengr. de ſacel. Oeting. c. 4. 5. & alij non pauci.

diffundi, & multa ad hæc diuinitus fieri prodigia, Domingus præcipuæ venerationis sacerdos, rei explorandæ missus, veritate compertâ, visa enim per tres continentes noctes quæ narrata erant, ligneam crucem solemni ritu consecratam solo defixit, & turiolo pro præsenti copia texit. Rupertus Theodonis consilio atque ope usus, exciso latè nemore, Maximiliano martyri templum sacrat, peramplo monachorum collegio addito. An Maximiliani martyris reliquiæ id loci conditæ, an alia ostento caussa, scribentium breuitas non expressit. Neque hîc se Principis beneficentia desiderari passa, magnũ terræ tractum, patentem quaqua versus tria passuum millia, attribuit: id vitæ scriptor ad Theodibertum filium retulit, credo qui patris factum ratum habuerit. Tonazanus & Vrsus religione tacti, omne patrimonium transcripsere, addictis monasterio Vurmario & Cislmo nepotibus, litteris operam daturis, quibus Rupertus usum fructum ex semisse donati patrimonij, beneficiario iure postea reddidit. Ruperti etiam opus Veltenburgum monasterium creditur: ego quod asseuerem non habeo.

Paul. l. 4. c. 14. Hermã. Agilulfum an. 616. Sigebertus 617. obijsse scribunt.

Cum Agilulfus interea temporis in Italia viuendi finem fecisset, Langobardici regni nomen ad Adalualdum puerum, procuratio ad Theodelindam matrem redijt, quæ magno ecclesiarum & religionis bono, eam per annos integros decem tenuit, quibus exactis, Adalualdus mente alienatus, regno pulsus, priua-

priuatus triennio circiter superfuit, uti quidem unus nobis Sigebertus indicio. De Theodelinda nihil præterea, neque quousque vitam produxerit comperio, sed eorum coniecturis accesserim, qui ante filij insaniam obijsse existimant.

Sigeb. Agilulfum an. 617. mortuum, filiũ annos 10. regnasse, 630, obijsse significat, itaque triennio priuatũ vixisse cõsequitur.

Neque quo anno Theodo naturæ satisfecerit exploratum, Episcopo superstite decessisse liquet. Moriturus THEODIBERTVM filium vocat, & principatu de manu tradito, suprema mandata adijcit, Obsequatur Ruperto, rem Christianam propaganti omnibus auxilijs adsit, Salisburgensem ecclesiam suo exemplo charam habeat, quâ possit dignitate augeat, ita felix fortunatumq; futurum imperium. Paritum est optimis monitis, filius statim à patris funere, primis suorum assumptis, diuinum hominem venerabundus adit, & in vasta solitudine ad diui Maximiliani conuentum, amplis muneribus colit. Rupertus sub hæc, rationem secum putans, messem multam operarios paucos esse, quod quamquam Boij Christiana sacra vulgo admitterent, supererant plerique in veteris superstitionis cœno occæcatis animis obstinatè hærentes, domum in patriam abijt, & euocata subsidiaria duodecim sociorum cohorte, Cunibaldo & Gisilario presbyteris, sanctissimis viris præcipuè ducibus, qui instruendis populis auxiliarem præberent operam, Salisburgum reuertitur. Ibi Erendrudem neptem, nam perperam quibusdam soror credita, numeroso sacrarum virginum colle-

THEODIBERTVS.

P. Cratepol. de sanctis Germ. Theodonẽ sanctum cognominat, coniecturã ut apparet, sine ullius scriptoris testimonio sequutus.

Arno disertè neptiam appellat.

Ee gio.

Ioan. Steindel.

Nonnarum nomine usus S. Hierō. ad Eustoch. de custodia virg.

ANN. POST CHR. NAT. DCXXIII.

gio præficit, ædificato à Reginodrude ad urbem monasterio, anno post Christum natum sexcentesimo vigesimo tertio, Nonnarum montem etiam nunc appellant, vocabulo ex ultima Christianorum antiquitate repetito, in quo liberaliter ornando Theodibertus patris pietatem adæquauit. Inde nouo sociorum comitatu fretus, omnem denuo Boicam circumiens, multos adhuc spicarum manipulos ecclesiæ horreo intulit, constitutis plerisque locis presbyteris, qui insolentes mutatæ religionis animos ad Christiana mysteria paullatim assuefacerent. Neque fieri potest, quin per eam occasionem ædes ædiculæq; sacræ multæ passim dedicatæ fuerint, sed memoria duarum præcipuè, Reginoburgi & Oetingæ manet, Mariæ virginis appellatione utraque. Quod in eam partem accipio, præ ceteris insignes habitas, tum tutelari Mariæ nomine, tum quod Deorum prius fana, (hoc enim consentiens vetustatis fama habet) Christiano ritu expiata & cōsecrata, veluti trophæa ex superstitione deuicta viderentur. Secundum ea se Salisburgum iterum recipit, & supernè monitus mortalium laborum finem, æternitatis præmium prope esse, discipulis vocatis multumq; flentibus, qui se inter tot Christianæ fidei tirones, tanto præsidio destitui vehementer dolerent, futuræ mortis diem prædicit, erectoq; Christi fiducia animo, Salisburgensem sedem & uniuersam Boicam Deo precibus commendat, simul

osten-

ostendit, quem ex sacerdotum numero sibi successorem substitui cupiat, Vitalem videlicet, notæ sanctitatis, & apud omnes ordines gratiosum hominē. Ingrauescente per quadraginta ieiuniorum dies morbo, festa Christi resurgentis luce, quæ in VI. Kal. April. incidit, sese ut potuit colligens, obita re diuina, sacrorumq; mysteriorum percepto viatico, multum de virtute hortatus discipulos, lenissimo sermone paterno prorsus affectu, inter complorantium manus exspirauit. Auditæ canentium voces, angelorum creditæ, & visi obuersari inter iusta funebria candidati hominum specie, quos, quod eo officio functi disparuere, angelos fuisse nemo dubitauit. Rupertus cœlo receptus, Boicæ Apostolus & tutela habitus. De anno immodicus est tradentium dissensus, ut nulli fere duo conueniant. Nos deprehenso festum paschæ diem, ab anno omninò quingentesimo quadragesimo quinto, ad annum septingentesimum sextum, bis, neque eo sæpius, ad VI. Kal. Apriles redijsse, sexcentesimo nimirum vigesimo tertio & vigesimo octauo, certum characterem sequuti, de alterutro sic pronuntiamus, ut æstimata rerum gestarum magnitudine in posteriorem simus proniores.

ANN. POST CHR. NAT. DCXXVIII.

Aequales illorum temporum, Philo Româ ortus, Laureacensis Ecclesiæ Archiepiscopus, & Erchenfridus ex Laureacensi clerico Batauensis Episcopus, cui Othocarus Honorij Pontificis iussu successit.

Catal. episcopor. Laureacens. & Batau.

Eust. vita à Iona scripta, etsi quidam Bedę tribuunt, ap. Sur. t. 2.

Abbas etiam Eustasius, qui Luxouiensi nobili inprimis monasterio post Columbanum præfuit, Christi amore incensus in Boicam per hos annos excurrit, multisq; idolorum cultoribus meliore religione imbutis, & relictis qui bene cœpta porrò urgerent, se ad Luxouiensem sexcentorum monachorum procurationem retulit. Sequutus monachus Agrestius nomine, ut inuito & dehortante magistro, ita læuo successu, homo tanto muneri per omnia impar, aliquamdiu apud Boios sine fructu versatus, ad Aquileienses abijt, & se cum illis coniunxit, qui ab ecclesia Romana iamdudum apertè desciuerant, uti Ionas Eustasij discipulus prodidit. Cuius præterea luculentum extat testimonium, Boioarios etiam tunc temporis, eosdem Boios esse habitos, ne cui suspicari in mentem veniat, maiores ea de re unquam dubitasse. Ionam enim, vetustum supra nongentos ipsos annos scriptorem, eius loci & ordinis, adde peregrinum hominem, aut indulsisse ambitiosæ gentis vanitati, si qua fuit, sed agresti propemodum sæculo quænam esse potuit? aut dubia & incomperta testatò voluisse ad posteros transmittere, nec dici probabiliter, nec credi potest.

Aimoin. & app. Greg. iniuit autē Arioaldus, ut est ap. Herman. an. 626. Paul. l. 4. c. 49. Gundebergā Rodoaldo, qui post Ro-

Apud Langobardos eiecto Adalualdo, Arioaldus Taurinorum dux, regiæ affinitatis prærogatiua regnabat, Gundebergæ quippe Adalualdi sorori matrimonio iunctus. Hæc Theodelindę matris laudes, pietatem inprimis æmulata, quod mater Modiciæ

fecerat,

fecerat, ipſa baſilicam Ioanni Baptiſtæ Ticini, auro argento & omnis generis ſacra veſte magnificè inſtructam, ædificat. Neque de cetero virtutem immunem colens, grauiſſimarum ærumnarum caſibus variè exercetur. Pudicitia & pulchritudine iuxta inſignem, Adalulfus inter principes Langobardos, de ſtupro appellare auſus eſt, illa execrata flagitioſi hominis impudentiam, in loquentis os exſpuit. Tum Adalulfus ignominiâ, néque proderetur metu incenſus, odio amorem mutat, Reginam marito ultrò deferre occupat, venenum parare, quo incautum tollat, dotale regnum ad Taſonem Etruriæ Ducem, res nouas molientem, transferat, cum quo ſecretæ coitiones factæ ſint. Leues plerumque Regum ſuſpiciones, cum timor acuit, imperium præceps. Creditâ calumnia, carceri Gundeberga mancipatur. Clotarium Francum mouit calamitatis indignitas, legationem expoſtulatum mittit, quid ita viſum fœminam Reginam, Reges Francos propinquitate attingentem indicta cauſſa contumelia afficere. Langobardus iure factum tueri, & verò ſe leniter intraq; facinoris magnitudinem vindicaſſe: cum legatus ſubintulit, facilem huius cauſſæ proponi exitum, ſi, qui mos gentis vulgo erat, placeat ſecretorum incerta armorum iudicio definienda permittere. Acceptâ à Rege conditio, neque Adalulfus reperire quî abnueret, quamquam nulla ſpe, in cauſſa plena ſceleris. Certamen Ariperto Reginæ amitino, propin-

tharim regnauit, nupſiſſe ait, ſimilitudine nominis Arioaldi falſus, ſuperiores enim veriora ſcripſiſſe, temporum ratio euincit.

Propriè amitinus, natus enim Aripertus Gundoaldo Theodelindæ fratre. Aimoin, l. 4. c. 10. conſobrinum dixit.

quitatis iure obueniebat, is vicarium, quod & ipſum fieri aſſolebat, producit, qui cum accuſatore congreſſus, perfidiam in populi conſpectu victor ultus eſt, Gundeberga priſtinum dignitatis gradum tenuit. Aimoinus regio Francico genere ortam ſcripſit, ego rationem non reperio, niſi ſi Garibaldus auus illam cognationem attigit, cuius rei nulla de cetero indicia. Fredegario an Thoromacho, Francorum parentem appellanti, magis credam, parentum enim nomine cognati & affines uniuersè vulgò iam tum veniebant, ut cum Vuldotrada primis ſecundisq; nuptijs Francicis Regibus fuerit collocata, nepti parentis Francorum appellatio, hoc ſaltem ſenſu, congruerit. Arioaldo anno poſt Chriſtum natum ſexcenteſimo trigeſimo octauo extincto, Gundeberga Rothari Harodo nupſit, matrimonio viâ ad regnum rurſus munitâ. Sed ut malo docta, eum prius ſacramento adigit, maximi inter homines beneficij memoriam, perpetuo amore & cultu conſeruandam, nunquam poſiturum. Improbum animum verborum religione tenere fruſtra conêris, breui res vertit. Rotharis cæſis pleriſque Langobardorum primoribus, cum & uxoris pertæſum eſſet, cuſtodia conditam ad priuatæ vitæ modum cogit. Vbi illa magno & Chriſtiano animo, à tanta fortuna in eam humilitatem iterum deuoluta, per annos propemodum quinque, ſacris ieiunijs & orationibus tempus fere terens, magna conſtantiæ exempla edere perſeuerauit.

Etiã multo ante parẽtes ſic uſurpati, Vopiſcus Probo, *Adoleſcentem nobilem parentem Valeriani.*

Paul. Arioaldũ 12.an. regnaſſe ait, eo eſt conſequẽs an. 638. obijſſe. Herman. 7. tantum an. falsò tribuit. De Rotharis matrimonio append. c. 69. 70.

ANN. POST CHR. NAT. DCXXXVIII.

uerauit. Francus rursus auxilio fuit. Aubedo alijs de caussis missus, tactus miseratione Reginæ, quam superioribus aliquot legationibus florentem vidisset, Rotharim officij admonet, Francos iniuriam, quæ & ipsos tangeret, non neglecturos, suum in Gundeberga beneficium asserturos ostendit. Rotharis aut famæ reuerentia, aut metu flexus, uxorem publico reddit, & insigni comitatu ante omnium ora per diuorum templa circumductam, maritali posthac affectu, regali honore habuit.

Aubedonẽ Clotarij legatũ append. nominat, quod ratio temporum verũ esse nõ patitur, Clotarius enim ante Rotharim Regẽ obijt.

HVGIBERTVS.

ANN. POST CHR. NAT. DCXXXVIII.

In Boica Theodiberto HVGIBERTVS filius successit, omnibus annalibus præteritus, siue ob imperij breuitatem, siue quia nulla res gesta insignem reddidit, siue quæ aliæ caussæ. Nos uno, sed certo & locuplete teste Arnone nitimur, qui quæ Salisburgensibus patris & aui exemplo contulerit, distinctè perscripsit. Thassilonem & Grimoaldum quidam ad hoc ipsum æuum referunt, obscura nihilominus, & aliquanto incertiore memoriâ. Vt frater Theodiberti Thassilo, Theodonem Theodibertúq;, Boiorum post principes, & Grimoaldum procreauerit, Grimoaldi filia PLECTRVDIS fuerit, quę Pipino Heristallo nupta, Drogonem & alterum Grimoaldum peperit, nobilissima & sapientissima fœmina ab Aimoino appellata, sancta gloriosa & illustris à Marcellino. Imago cũ inscriptione Batauis in suma Stephani martyris æde, quam Brunonis Batauensiũ Episcopi ætate Plectrudis condidisse fertur, superioribus

Arno in annot. de Theodiberto loquutus subiũgit, *Successor namque filius eius Huchbertus Dux, tradidit in pago Rotaga etc.*

Arnold. Vion. l. 4. c. 6. Thassilonem sanctũ appellat, & cũ Tutilone monacho S. Galli, qui circa an. 880. vixit, confundit.

PLECTRVDIS.

Catal episcop. Reginob in S. Emeramo, Steidel an. 641. Schritou. & Hund. in catal. Batau. Plectrudem filiã fuisse dicunt Grimoaldi, Bauarię & Campaniæ, siue Ducis siue Regis, cuius rei cuperem testes vetustiores.

ribus annis visebatur, neque certo neque nullo Boicæ originis indicio, nunc vetustate temporis exoleuit. Sed utcumque ea se coniectura habet, pater sanè Hugibertus aliquis, non Grimoaldus fuit, id enim ex Pipini diplomate constat. Quod Marcellinus, qui illum per ætatem videre potuit, Lotharingiæ siue Austrasiorum Ducissam nominat, Boiam fuisse nihil impedit, ut alterius tituli dignitas à marito fluxerit.

magini is meminere Schritou. & Hũd. inscriptio hæc fuit, *Plectrudis regina à dextris tuis, in vestitu deaurato, circumdata varietate.*

Diplom. meminit Brusch. in monast. S. Willibrordi.

Marcellinus presbyter in vita S. Suiberti ap. Sur. t. 2.

Apud Francos Austrasianæ Regiæ Dagobertus patris voluntate præerat: in qua clarus RODOALDVS Boius, principum Agilolfingorum sanguis, summis honoribus, annitente Arnulpho episcopo & Pipino Landisio, auctus, perpetuum aularum vitium æmulorum inuidiam effugere non potuit. Superbè auarè & impotenter agere delatum, Regis indignationi obijciunt. Tum ille vitę metuens, ad Clotarium profugit, ibi patre deprecatore filium placasse visus, responsum tulit, bene de cetero sperare posse, si quæ peccasse diceretur corrigeret. Fidem habuisse exitio fuit: statim à reditu, Treueris pro ipsis regij cubiculi foribus obtruncatur. Aimoinus maioribus clarum, auctor Gregorianæ appendicis, nobili Agilolfingorum gente natum scripsere, ut Aemilio, diligenti alioqui & cauto, ex tenui loco fortunaq; creuisse, fides utique nulla sit. Verum hoc facinus unîus capite, illud plurium stetit. Dagobertus à patris morte nouem annis regnauerat, cum orto inter

RODOALDVS.

Aimoin. l. 4. c. 11 App. Greg. c. 52.

ANN. POST CHR. NAT. DCXLI.

Auares

Auares & Bulgaros forte tumultu, quod per interregnum utrique Regem ex ſuo corpore ambirent ſublegi, Bulgari victi patria regione pulſi, virorum admodum nouem millia, extremæ neceſſitatis vi adacti, cum uxoribus & liberis ſedes à Francis ipſis hoſtibus petunt. Rex ſe deliberaturum oſtendit, interim in proxima Boica hyemarent. Ibi ſparſim per vicos hoſpitio exceptos, una omnes nocte incautos iubet opprimi, neque ex tanto ſupplicum numero præter Alticeum quiſquam ſuperfuit, qui coacta ſeptingentorum circiter manu, ad Valduccum Slauũ Venedorum Ducem fugiens, inſidiantis perfidiam euaſit.

Append. Greg. c. 71. Aimoin. l. 4. c. 24.

Vulgati Reginonis codices perperam habent, *Rex ad Heimandum & Baioariam recipere præcepit.* Corrig. ex mſ. *ad hyemandum ad Bai.* ne quis nouũ hinc Boiorum principem concinnet, ut eſt interdum ingenioſa inſcitia.

RODOALDVS.

ANN. POST CHR. NAT. DCXLVIII.

Septimo exin Dagobertus è vita abijt, Rex famâ, quamquam inter manifeſta flagitia, ambiguâ, & ut benefacta crederentur plura. Omnium eius operum maximum ad poſteritatis commendationem fuit, veteres ſubditarum gentium leges, à Theoderico Clodouei filio conditas, à Childeberto & Clotario variè pro temporum ratione interpolatas, emendaſſe, quas illuſtrium virorum Chladij, Chadoindi, Magni, Agilolfi uſus opera, in melius nouatas, ſcriptoq; comprehenſas edidit, ſingulis nimirum populis ſingulas & proprias. Boicæ diu tenuere, quarũ

AGILOLFVS. ANN. POST CHR. NAT. DCXLI.

AGILOLFVM potiſſimùm auctorem, eumq; ad Agilolfingos pertinuiſſe ſuſpicamur; quomodo Lotharienſium olim & Lotharingorum una natio, & eadem Carolingorum atque Carolorum ſtirps, etiamſi

Varij codices Boicarum legũ, variè habẽt hęc nomina. Chadoindus Brunechildis legatus ad Regem Clotarium nominatur append. Greg. c. 40. & referẽdarius Dagoberti c. 78. Boijs leges à Dagoberto datas, Otto etiam friſ. ſcribit l. 5. c. 9.

diuerso appellationis exitu, sic unus idem Agilolfus Agilolfingusq; videtur. Multa porrò in his legibus de publico priuatoq; iure, ad omnem æquitatis rationem egregia extant, sed ut alicubi priscæ quodammodo ruditatis situs, ab antiquissimo æuo, manifestis vestigijs hæserit. Quod Tacitus de Germanis absolutè scripsit, & minora delicta & homicidia pecuaria mulcta lui, hîc pecuniâ mutatum, nulla præterquam Ducis capitali cæde. Si quis Ducem suum occiderit, anima eius pro anima illius, mortem quã intulit recipiat, & res eius infiscentur in publico, in sempiternum. Ceteroqui aliæ alias æstimationes, & leuiores quidem reliquorum, cæso Episcopo, tunica ex plumbo ad modũ corporis concinnata, auro expensa. Boius non bonis non vita excidere, nisi coniurationis proditionísue, aduersus aut Ducem aut patriam conuictus, quicquid præterea peccasset, pecunia anquirebantur omnia, qui iudicatum non fecisset, seruitutem temporariam ita adibat, ut opera fungeretur quadamtenus mercenaria, cuius æstimatio mulctam paullatim induceret. Duces ipsi ex nobilitate, quod apud Tacitũ de Regibus est, neque ijs item infinita aut libera potestas. Lectí ex una Agilolfingorũ familia, quod superiori etiam libro monuimus, siue Francicorum Regum auctoritate, siue populi comitijs, nam utriusque instituti ratio habita in legibus, & quod mirere, regni ducatusq; nomen mansit promiscuum. Lege cautum, ne regnum

Tac. de mor. German.

Supra p. 149.

Ducatus passim occurrit, regni nomen edit. Paris. c. 2. tit. 10. Basil. post. tit. 11.

à patre transferatur in filium, Dum adhuc pater eius poteſt iudicio contendere, in exercitu ambulare, populum iudicare, equum viriliter aſcendere, arma ſua viuaciter baiulare, non eſt ſurdus, nec cæcus, in omnibus iuſſionem Regis poteſt implere. Vt verò Regum vicem Duces ſubiere, ita deinde ordine Ducum loco Comites, Centenos Centurionum nomen excepit. Liberti utrobique non multum ſupra ſeruos. Et ſtatis diebus coitiones, placita appellabant. Controuerſię quæ aliter definiri vix poſſent, armis dijudicatæ, quod ſacroſanctum habitum, Deiq; iudicium dictum reperio. Neque non plura utrimque contendat licet cui id negotium. Adiecta ex Chriſtiana religione præclara pietatis erga Deum teſtimonia. Omnibus inprimis eccleſijs aſyli ius tributum, cum elogio: Nulla ſit culpa tam grauis, ut vita non concedatur propter timorem Dei, & reuerentiam ſanctorum, quia dominus dixit, Qui dimiſerit dimittetur ei, qui non dimiſerit nec dimittetur ei. Et pleraque ad eum ſenſum, de locis rebusq; ſacris, de diaconis, preſbyteris atque epiſcopis, de virginibus Deo dicatis, de matrimonijs, de diebus feſtis, de mortuorum ſepultura, reuerentiſſimè cauta ſunt. Iam quod crebræ per prouinciam profectiones religionis nomine inſtituerentur, ut calebant pietatis ſtudia, peregrinantium quoque ſecuritati proſpectum: Nemo auſus ſit inquietare vel nocere peregrinum, quia alij propter Deum, alij propter

necessitatem discurrunt, tamen una pax omnibus necessaria est. Verum Dagoberti leges sunt in manibus, neque eas huc transferre necesse.

Aimoin. l. 4. c. 9. & 24. append. Greg. & vita S. Virgilij, antiq. lect. to. 2.

Samo per hæc tempora Carantanis imperat. Senonum ciuitate ortus, mercaturam apud Slauos faciens, cum Hunni gentem superbo dominatu premerent, homo hospes, animum supra fortunam gerens, fœdissimi iugi excutiendi indigenis auctor fit. Et re ipsius potissimum qua consilio qua virtute bene gesta, pulsis tyrannis, tanti beneficij præmium regnum tulit, quod per annos triginta sex, magna fortitudinis laude tenuit, numerosa ex multiplici coniugio relicta sobole.

Tum præclarum & excellens sanctitatis lumen se se, Hunnorum etiam occasione, Boijs ex longinquo intulit. Fama percrebuerat, de Hunnica quâ feritate in homines, qua impietate aduersus Deum.

Emmerami, siue Heimerami vita extat ap. Sur. t. 5. scripta à Cyrino, siue Herede, siue Aribone, fuit enim trinomius, Frising. Episcop. etsi Sur. Reginob. falso nominat. Copiosè item de S. Emmeram. Meginfredus & Arnolfus ant. lect. t. 2.

Ea excitus Emmerammus Episcopus, sanctiori charitate incensus, sibi ex ultima Aquitania Pictonum urbe, quæ Augustoritum antiquis fuit, longam in Pannoniam profectionem indixit, si immanes animos ad mitiorem cultum & salutarem Christi religionem posset reuocare. Pluribus assumptis comitibus, passim per Germaniam, ut ferebat itineris ratio, de pietate verba faciebat, Vitalis interpretis usus opera, linguæ ipse imperitus. Vbi Reginoburgum ventum, ad THEODONEM rerum iam potientem, nam quo anno inierit, nihilo magis quam quo patre

THEODO QVARTVS.

natus sit comperio, consilium aperit, constituisse Hunnos Christo lucrifacere, vel certè vitam in egregio conatu ponere. Bellum hîs cum Boijs tunc maximè erat, & latè ad Anassum vastati agri, excisæ urbes, intuta itinera. Quod caussatus Theodo, hominis alias moribus & sanctimonia captus, clementer reluctantem retinet, siue Episcopi siue Abbatis dignitate fungi mallet, Boijs eam potissimum operam impenderet, se hospiti nulla in re defuturum. Emmerammum præ Ducis verbis res ipsa mouit, recentes in Christiana fide Boij, à simulachrorum cultu vix temperabant, maiores præsertim natu, ut est magna vis inueteratæ consuetudinis, lucem tenebris miscebant, liberis Christi dæmonumq; calicem promiscuè hauriendum propinantes: quod ergo hîc se propositi finem, mutato tantum gentis nomine, assequi posse crederet, manere inducit animum, & impietatis reliquas fibras altè actas, radicitus euellere. Iamq; illi uni rei intentus, triennium magno cum fructu in prouincia egerat, cum diuino spiritu afflatus, iter Romam religionis nomine adornat. VTA
VTA. Theodonis filia, ex Sigibaldo primariæ nobilitatis iuuene, ventrem ferebat, neque res diutius celari poterat, cum Emmerammum, de discessu cogitantem, supplices adeunt, & ad pedes abiecti, opem miserandum in modum implorant, extrema promeritis nullam pręterea effugij spem esse, nisi quam à Deo ipso interprete exspectarent. Episcopi animum ado-

lescentum miseratio subijt, grauiter increpitis, criminis in se transferendi potestatem facit, & verò accepto commeatu, viam ingreditur. Constitit omnia quæ exin sequuta sunt, diuinitus ab illo præcepta fuisse, atque adeò præsignificata priusquam fierent. Vocato quippe Volfleto presbytero, & imperata se viuo silentij fide, subiungit, Si ob alienum aliquando scelus per durissimos cruciatus necatum audiret, ne insimulatæ culpæ affinem crederet, quin insontem ea passum iam nunc sciret, & testari pergeret, apud sacri præsertim ordinis viros, ne quis mentito doctoris exemplo consternatus, rectum virtutis tramitem deserat. Trium dierum iter progressus, nulla manifesta de caussa exspectabundus substitit, mirātibus comitibus. Vta interim stuprum fassa, absenti imputauerat. Pater ira intantum excanduit, ut vix ab amicis contineretur, quo minus eam stricto ferro in vestigio occideret. Vt mentis potens fuit, bonis exutam in Italiam exulatū mittit. LANTBERTVS frater, iuuenta feruidus, & sororis contumelia accensus, Emmerammum citato cursu insequitur, & ut Helfendorfi substiterat, loco nomen inter Isaram & Oenum manet, breui assequutus, statis tertiæ horæ precibus, ante sacras reliquias lucernis ardētibus, una cum clericis vacantem reperit. Mox productum acerbè irridens, Salue inquit Episcope, salue affinis. Hæc nobis pro tot beneficijs debebatur gratia? sic principalem domum, & hospitij ius reuereri didicisti? LANTBERTVS.

sti? Excusandæ innocentiæ præ Lantberti furore locus nullus fuit. Scipione quem manu forte gestabat, in astantis pectus ferociter impacto, satellitibus excarnificandum tradit. Per omnia membra sæuitum, oculi eruti, lingua, aures, nares, manus pedesq́;, & quæ honestè nominari non possunt amputata, nullo interim lethali vulnere, quo mortem inter summos dolores in longum traherent. Neque eo minus Emmerammus non vocem modo, sed & vultum & gemitus in potestate semper habuit, Deum laudibus & precibus continenter venerans, multis vicissim signis diuinitus editis, numinis in eum propensione comprobatâ. Et apparuere improuisò viâ publicâ equites ignoti duo, eximia specie, qui de præcisis artubus multum sciscitati, repertos asportauere, neque postea conspecti sunt. Visum sacro horrore astantes perfudit, nam & comites sub initium metu dilapsi redierant. Lacerum ergo semianimumq́; corpus reueriti, Aschaimum deuehere properant, supremum spiritum in æde Petri Apostoli, honoris caussa exhalaturum. Nouem passuum millibus progressis cum tria restarent, Emmerammus primùm eiulasse auditus, de curru depositus exspirauit, immensæ simul lucis splendore perfusus, quæ morientis ore progressa, & recta in cælum lata, spectantium oculos in fulminis morem perstrinxit. In supplicij & mortis vestigio ecclesiæ positæ: cadauer metu & veneratione attoniti, Aschaimi pro tempore condi-
dere,

dere, postea Reginoburgum, monitu eorum qui sibi per quietem imperatum dicerent, annuente principe, maxima celebritate, ad diui Georgij translatum est, hanc enim ille ecclesiam dum viueret frequentare solitus. Multa rursus toto itinere miracula, Lantbertus siue patris imperio, siue sceleris conscientia & furijs actus, siue facti inuidiam non ferens, ad Auares profugus interijt, & ceteroqui manus Episcopo intulisse, nulli impune fuit. Lantberti stirpem numinis vindicta per annos amplius trecentos manifestè exercuit, neque quisquam ex eâ, nisi demissè suppliciterq; deprecatus, per tot ætates immunis. Quod ego, antiquissimo & grauissimo Arnolfi Comitis Chamensis & Vochburgij testimonio nixus, ponere non sum veritus, cum is neptem in hanc ipsam familiam elocatam habuerit, & verò pœnarũ exempla minutatim persequatur. Emmerammum morte functum x. Kal. Octobr. ex martyrum fastis constat, annus post Christum natum sexcentesimus quinquagesimus secundus epitaphio proditus. Leue & ridiculum est quod deinde dicturi sumus, sed & ipsum ad claritatem eximium. Iudæos qui Reginoburgum olim frequentes incoluere, unum, ex omni diuorum numero, conatos esse à Christianis abstractum, ad se impudenter transferre, quod nescio an ulli præterea mortalium in isto animorum & religionis dissensu contigerit: nam nominis indicio de gente constare posse contendebant, id ab Amra-

mo

Meginfred. de S. Emmer. c. 14.

Ex catal. episc. Reginob. nã vitæ scriptor. Auares nõ expressit,

Arnolf. l. 1. c. 11. & 12. de S. Emmer. itẽ Meginfred. c. 15.

Baron. in martyrol. ad an. 750. in Annal. ad an. 702. retulit. Verum monitus cõsultusque per epistolam, epitaphio, quod an. 752. præfert, potiorem fidẽ habendam esse rescripsit.

Laur. Hochuartus in catal. episcop. Reginob. l. 1. c. 6 qui se fabulę à Iudæis narratæ profitetur testem auritum.

ANN. POST CHR. NAT. DCXLII.

mo fluere, Hebræa origine, cum & Moyſi pater ea appellatione fuerit. Vtq; nullus genti mentiendi modus, fabellam addidere, quod occiſi corpus aduerſo Danubio incredibili facilitate præter fluminis naturam ad urbem ſubuectum diceretur, Moyſeæ legis volumen, quo Emmerammus uſus dum viueret, tum una latum, cauſſam fuiſſe miraculo, à Chriſtianis corporis reliquias ad cultum interuerſas eſſe, codicem ab ijs neglectum, ad ſynagogam rediſſe.

In Italia mortuo Rothare, Rodoaldus filius Langobardis imperauit. Rodoaldo interfecto, Aripertus ſufficitur. ARIPERTVS Gundibaldo Aſtenſium Duce, Garibaldi Boiorum Regis filio prognatus, Regnum viris opibusq; inclytum, quod ſuperioribus annis cognatæ mulieres feliciter affectaſſe viſæ, primus Boiorum meliori ſexui vindicauit, firmum adeò & ſtabile, tamq; propenſis ſubditorum ſtudijs, tam nulla peregrinitatis inuidia, quamquam varijs de cetero in omnem partem exemplis, ut & ad poſteros tranſmiſerit, & ij caſuum varietate ſemel iterumq; ereptum, facile receperint, neque omninò alia extet familia, cuius plura in Langobardica regia ſtemmata numerentur. Religionis ſtudium proprium Garibaldi ſtirpis bonum, ad maiorum diſciplinam coluit, æde Saluatoris nomine Ticini condita, quam ornamentis & reditibus honeſtauit. Nono regni anno, poſt Chriſtum natum ſexcenteſimo ſexageſimo è vita diſcedens, filios adoleſcentes

[Margin: ARIPERTVS.]

[Margin: Paul. l. 4. c. 49. Hermã. an. 647. obijſſe ſcribit, Sigebertus 646. Rodoaldum ad an 651. perueniſſe, quem Paulus etiam quinque annis regnaſſe auctor eſt, lib. 4. c. 50.]

[Margin: Ex Garibaldi Boiorũ Regis maſcula ſtirpe, ſeptẽ apud Langobardos Reges fuere, *Aripertus, Godebertus, Bertaritus, Cunibertus, Liutbertus, Reginbertus, Aripertus*: duo ex fœminina, *Adaloaldus, Garibaldus*: quatuor affinitate coniuncti, *Autharis, Agilulfus, Rodoaldus, Grimoaldus*.]

[Margin: ANN. POST CHR. NAT. DCLX.]

Paul. l. 4. c. 53. & ſequent.

PARTHARITVS. GVNDEBERTVS.

PARTHARITVM & GVNDEBERTVM heredes reliquit. Qui ſtatim initio proditis male conſentientium animorum indicijs, diuerſas Mediolani & Ticini regias inſtituere. Et obſecundans dominorum affectibus aulicorum utrimque factio, dubias offenſiones turbidis conſilijs breui ad apertas inimicitias deduxere, ut iam res arma & aciem ſpectaret; cum Gundebertus Taurinorum Ducem ad Grimoaldum Beneuentanum, magna tum fortitudinis apud Langobardos exiſtimatione principem, auxilia aduerſus fratrem petitum legat, ſororis in id pacto matrimonio. Taurinus fraterno ſceleri priuatam multiplicē perfidiam adijcit; munerum quæ deferre iuſſus parte interuersâ, Grimoaldo propriam potiſſimum cauſſam agere auctor fit, ſtultum eſſe pro alijs pugnare ait, cum pro te poſſis, occaſionem ſimul oſtendit, quando germanorum iuuenili vecordia res Langobardica palam peſſum iret, ipſe prouecta ætate, conſilio inter primos & auctoritate pollens, regnum ne dubitaret inuadere. Rarò eſt qui ſe inuitus eò vocari audiat. Grimoaldus ſpem oblatam cupido animo ſequutus, valida coacta manu, & conciliatis toto itinere popularium voluntatibus, opis ferendæ ſpecie Ticinum properat. Ibi ut cum Rege congreſſurus erat, nouas fraudes Taurinus excogitat, utrumque ſeorſum conuentum monet, malum caueat, inſidias ab altero parari, Regi etiam loricam diſſimulanter ſub veſte ferre perſuadet, idq; clam apud aduerſariũ inui-

PARTHARITVS. GVNDEBERTVS.

in inuidiam quantum poteſt rapit, ſiue ut nutantem & facinus ex propinquo horrentem, periculi metu præcipitem impelleret, ſiue ut ea eſſet neceſſitatis aduerſus inſidiatorem in vulgus excuſatio. Primo complexu Grimoaldus Regem, quod futurum prædictum erat, armatum ſentiens, ferrum ſtringit, & doli, ut credi volebat, compertum, in veſtigio obtruncat. Reginbertum filiolum ſuorum fide ſeruatum, tenerioris ætatis contemptus periculo ſubtraxit.

ANN. POST CHR. NAT. DCLXII.

RODELINDA.

Partharitus occiſi fratris nuntio conſternatus, altero à patris morte anno, ſumma celeritate ad Cacanum Auarum Regem profugit, RODELINDA uxore & Cuniberto filio Mediolani relictis, ut in re ſubita. Caput malorum Taurinus non longum lætatus, ab inſimæ ſortis homine ex Gundeberti familiâ, ceruice luculenta plaga præciſa, ſanctiſſimo tempore & loco, Paſchæ feſto die, ad baptiſterium in templo, inter ſtipatores iacuit. Grimoaldus utraque regia uno eodem ictu potitus, Rodelindam & Cunibertum Beneuentum exulatum mittit, ipſe regio nomine aſſumpto, ſuperiorum regum SOROREM dudum pactam, uxorem accipit. De Partharito anxius, ad Cacanum mittit, profugum apud ſe eſſe ne pateretur, aut bellum exſpectaret. Supplicis reſpectus barbaro nullus fuit, iret quâ vellet, gentem inuidia liberaret denuntiat. Prædicabatur ſingularis in Grimoaldo lenitas & manſuetudo, eam Partharitus aduerſiſſimo ſuo tempore, extrema ſpe, experiri ſtatuit.

Partharitum an. 1. m. 3. regnaſſe ait Paul. & Herman. itaque cõſequẽs fit perueniſſe ad an. 662. Sigeberrus annũ tantum habet. Currebat autem an. 662. indictio 5. eo Grimoaldus in pręfat. edicti 11. indictionem ſextum regni an. appellat.

SOROR PARTHARITI & GVNDEBERTI.

Retrò ergo in Italiam reuerſus, intimum amicorum Vnulfum Ticinum mittit, qui incolumitatis fidem paciſceretur. Ipſe ſubſequutus, ut in Regis conſpectu fuit, cum ſe ad pedes abijceret, non permiſſus, oſculo benignè & humaniter exceptus eſt. Tum Grimoalde inquit, ſeruus aduenio, qui cum alicubi inter paganos latêre potuerim, redire, & tuæ me fidei teſtatæq; clementiæ, qui Chriſtianus & pius eſſes, credere malui. Rex bene ſperare iuſſo, iuſiurandum conceptis verbis dedit, & tutò, & cum dignitate, apud ſe futurum, nunc corpus curaret, hoſpitium & victum de publico prolixè accepturus. Domum digreſſum, uniuerſa ciuitas viſendi ſalutandiq; ſtudio proſequitur. Nec Regem res clam eſſe poterat, & incẽdebant animũ domeſtici aſſentatores: Num eum aut ſupplicis aut hoſpitis, aut cuiuſuis tandem comitatum videri, niſi regnum certè propalam repetentis? Partharitum iam ſine regno nec viuere, neque incolumi Grimoaldo regnare poſſe, aut faciendum ſcelus, aut exſpectandum, & quidem ſtatim, trahendis conſilijs in præcipiti periculo locum non eſſe. Credibilia viſi afferre, & monere ſalutaria, neque diutius dubitatum, recentem ſacramenti fidem poſt regni curam habendam. Quod ſerum diei eſſet, cædes reiecta in craſtinum, interim miſſa lautia, generoſa inprimis vina, quibus ſe incautus hoſpes ingurgitaret, ſomno meroq; ſolutus opprimendus. Aſtabat inter menſæ miniſteria paternus amicus, &

mirum quam multa fidei documenta in una domo, qui se salutaturi specie ad aures demittens, insidias conscius detegit. Nihil eo mutatus Partharitus, præsenti ad omnia animo, vultum in lætitiam fingens, puero à cyathis clam mandat, ne sibi præter puram aquam ea cena misceat, & facile fuit conuiuas, in Regis etiam gratiam largius inuitantes, neque huius quidquam suspicantes, fallere, argentea quippe phiala fucum tegente. Rex successu ut existimabat lætus, auditus inter suos iacere, perpotaret heluo, cras sanguinem mero mixtum refusurus. At verò res aliò cecidit, Vnulfi sagacitas opportunum fugæ consilium in articulo expediuit. Is sibi lectum in Parthariti cubiculo clanculum sterni iusserat, inde omnibus à cena digressis, cum regij domum, ne certam prædā è manibus amitterent, iam armis cinxissent, solis Partharito & seruo à veste, in cuius fide plurimum ponebat, intrò vocatis, cogitata aperit, seruum manere, conclaue occludere iubet, ipse Partharitum ursina pelle in sui dissimulationem inuolutum, culcita & toralibus onerat, atque cum conuitio extra ianuam eijcit, fuste identidem succidentem mulctans ante se agit, mirantibusq; satellitibus quid hoc rei, Non ego furciferum ulciscar ait, qui mihi lectum ad temulenti Parthariti istius latus, crapulam toto pectore proflantis, strauerit? satis superq; hominis dementiam sequutus, me mihi & meis vindicabo posthac, neque domo ultra abduci patiar, iuramento per

regis salutem addito. Fides habita, via ipsi & Partharito caput in seruilem speciem sarcina præligato, data est. Atque Partharitus quidem, demisso ex mœnibus fune, ascitisq; quos sors dederat comitibus, & conscensis equis ex pastu raptis, maturè elabitur. Asta illum ea nocte, referta veteribus amicis ciuitas, tum Taurinum excepit. Sed nulli in Italia loco satis confisus, alpibus traiectis ad Francos abijt. Seruus se thalamo in multam lucem tenet, foresq; pulsantibus, & Partharitum Regis nomine inclamantibus, ut edoctus erat respondet, fessum ex itinere alto adhuc somno pressum iacere, quietem ne inuiderent. Extractum per eam altercationem aliquantum temporis, donec non ferente moram Grimoaldo, fores effractæ fallaciam aperuere; tum demum de heri fuga confessus est. Præcipitem igitur ad regiam raptũ, summo certatim omnes cruciatu perire dignum cõclamant. Rex contra, ut narrantem audiuit, se pro domini capite nihil veritum suam salutem vilem habere, collaudatum inter familiares scribit, multa pollicitus, si pari se fide prosequeretur. Vnulfo, qui ad Archangeli Michaëlis basilicam fugiens, perniciem vitare satis habebat, præter incolumitatem, bona quorum extaret ratio, cum egregio etiam virtutis atque prudentiæ testimonio restituit. Adeò luculenta facinora hostium plerumque ipsos animos præstringunt. Quin familiari postea sermone diuersos compellatos, ecquid esset cur exules in Parthariti comi-

comitatu palantes circumagi, quam regiam Ticini mallent colere, cum præsentem humanitatem nihil adulati, uterque respondisset, se verò, si ea sibi detur optio, mortem in domini conspectu suauiorem habituros, quam vitam alibi omni voluptatum genere circumfluentem, libero sermone nequaquam offensus, fidei atque constantiæ admiratione ultrò captus, ad Partharitum ire, secumq; quæ vellet ferre permisit.

ANN. POST CHR. NAT. DCLXX.

Nouem potestatis annis exactis, Grimoaldus moriens regnum ad puerum ex Ariperti filia susceptum, proauitum Garibaldi nomen referentem transmisit, præterito maternæ claritatis discrimine Romualdo, ante regnum aditum ex Itta nobili puella captiua genito. Paullò ante excessum Francicum fœdus nouauerat, quæ res Partharito suspicionem iniecit, ne amicitiæ authoramentum ipse fieret. Itaque ultra etiam Galliam, ad Saxones rerum in Britannia potientes, fugiturus, vix vela in altum dederat, cum vox à littore audita, veheretúrne ea naui Partharitus? & aientibus nautis, responsum, cursum ergo inhiberet, extincto ante triduum Grimoaldo quem fugeret. In portum reuectus, auctorem nuntij non reperit, eo certius creditum missum fuisse diuinitus, & visum spem blandientem sequi, quam euentus breui impleuit. In Italiam enim regrediens, ad fauces alpium primos Langobardorum, cum regiæ domus familia & magna de cetero multitudine, ipsum

Paul. l. 5. c. 33. Herman. & Sigeb. an. 670. notant, quod & reliquę historiæ congruit.

Paul. l. 4. c. 47. Regem Francũ Paul. l. 5. c. 32. Dagobertũ nominat, sed Childericum fuisse, necesse est.

ipsum præstolantes reperit: quibus comitantibus Ticinum ingressus, puero facile exturbato, regnum inter omnium gratulationes, tertio mense à Grimoaldi obitu recepit. Vir ut corporis dignitate conspicuus, ita pietate & fide magnus, æqui & boni ante omnes retinens, quo nemo egentium magis misertus tenuitatem largius subleuauit, ut in summis eius laudibus unum fraternum dissidium, multorum annorum ærumnis expiatum, meritò excipias. Rodelindam coniugem cum filio mox ab exilio reuocat, neque quidquam prius habens quam Deo liberatori & vindici, maximas quas posset gratias referre, egregium sacrarum virginum monasterium sanctæ Agathæ nomine eo loco condit, ubi Vnulfi olim consilio euaserat, uxor basilicam Mariæ virgini sacram extra urbis mœnia.

Paul. l. 5. c. 37. & c. 33.

Paul. l. 5. c. 34.

Octauo posthæc anno, superiorum motuum reliquijs dudum tranquillitatis, festa pace florentem posteritatis cura subijt, regnum cum CVNIBERTO filio communicat: & longum res quieturæ videbantur, nisi turbarum iterum ab Alachi Tridentino Duce extitisset initium. Bauzano & proximis circum castellis Boicus Comes præerat, quocum Tridentinis, ut inter vicinos fit, forte aliquid controuersiæ, & cum res conditionibus disceptari nequiret, ubi ad manus ventum, Langobardus prœlio vicit. Cognatam gentem bello lacessitam, Reges ægrè laturos suspicari poterat, tum autem recenti victoria, quæ & mode-

ANN. POST CHR. NAT. DCLXXVII.

CVNIBERTVS

Paul. l. 5. c. 35. & 36. Herman. Roserius in hist. stemmatum Lotaring. diplomata Martini Ducis an. 673. & 679. scripta profert, quibus Bertha Bauarię Ducissa eius uxor nominetur. Sed dubiæ fidei scriptori credere multa prohibēt, qui præsertim hist. capit. 50. res Boicas ineptissimè tractauerit. Et Bauariæ sanè nomen nondū illo sæculo auditum: ne quis à Martino in diplomata relatū, sibi persuaderi patiatur.

moderatos de cetero animos plerumque in insolentiam corrumpit, ad superbiam elatus, ab eorum imperio apertè desciscit; inde vindictæ metuens, Tridentum omni ope communit. Partharitus, quo subitum incendium inter initia opprimeret, celeriter accurrens, urbem obsidione cingit. Neque Alachis vicissim sibi deesse, ut regios omnium securos negligentius agere exploratum habet, portis repente effusus, castrorum munitione primo impetu proruta, cum tumultum terroremq; undique inijcit, ut præterquam fugę, obsessoribus spem nullam relinqueret. Rex salutem eâdem via expedire coactus. Vetus Cuniberto cum Alachi amicitiæ usus intercedebat, cuius fructum eo potissimùm tempore à se desiderari sentiens, hominem post tam atrocem inustam regio nomini contumeliam, cum patre in gratiam tamen reducit. Postquam pace conciliata in potestate fuit, Partharitum compluries cœpit impetus, perfidiam morte vindicandi, cogitata ad rem statim collaturus, nisi filius identidem deprecator intercessisset. Qui ferum animum beneficijs mitigari posse nequicquam confidens, Brixiæ præterea, ciuitatis inter Langobardos opulentæ, Ducatum illi contribuendum à patre, inuito atque reclamante, & multum monente, impetrat. Prospiciebat quod res erat Partharitus, neque id quidem clam habens, expertæ calliditatis hostem, à filio in sui ipsius capitis perniciem opibus augeri, quarum fiducia regnum proxi-

ma quaque occaſione eſſet tentaturus, neque eo minus precum aſſiduitate fatigatus, ceſſit. Patris morte poſt decem annos inſequuta, Cunibertus imperium continuat. HERMELINDA ex Anglorum Saxonum gente uxor erat, quæ Theodotis puellæ Romanæ inprimis nobilis formam, inter lauandum nudato corpore obſeruatam, marito incautius prædicans, diſſimulantis animum mala libidine incendit, ille morę impatiens, captata protinus occaſione, virgini ſtuprum per inſidias infert. Viſum diuinũ numen quas à patre domeſtici odij pœnas expetierat, à filio ob externum amorem repetere. Alachis adoleſcentem mutuæ beneuolentię confidentia exarmatum nactus, ſcelus quod mente dudum conceperat, maturum ratus in apertum profert, duplicem in dominum inq; ſeruatorem molitus perfidiam. Primos ſe Aldo, & Grauſo fratres, Brixia orti, præbuere duces, affluentibus deinde multis undique rerum nouarum ſtudio. Et aberat commodùm Cunibertus, inſtantis periculi iuxta ignarus & ſecurus, cũ Ticinum urbem & regiam improuiſò adorti, vacuas occupant. Cunibertum quo res inexſpectatior, & auctor is qui unus omnium minimè debebat, eo grauius perculit: regno in præſentia deſperato, vitæ conſulturus, in inſulam lacus Larij, natura & arte communitam, refugit. Tyrannus dominatum flagitiosè partum, ſuperbè & crudeliter habens, quoſcunque Cuniberto amicos ſciret afflixit, ſacerdotes præ-

Paul. l. 5. c. 37. Herman. & Sigeb. in an. 687. conſentiunt.

ANN. POST CHR. NAT. DCLXXXVIII.

HERMELINDA.

Paul. l. 5. c. 38.

præsertim, aduersus quos singulari & eximio odio ferebatur, neque Damianum Ticinensem ipsum episcopum reueritus, virum vitæ sanctimonia & litteris clarum, cuius diaconum Thomam sacræ benedictionis caussa ad se missum, ludibrio & contumelijs excepit. Magnam sibi eo facto conciuit inuidiã, ecclesiastici ordinis hominibus metu ingenti incusso, quid porrò sperandum exemplo videlicet admonitis. Accessit res dictu parua, momento non itẽ; Pecuniam forte annumeranti, nummus manibus elapsus in terram deciderat, eum Aldonis filius puerulus ludens sustulit, cum Alachis, quæ pusionem nec animaduersurum nec curaturum crederet, in patrem iacit, abundare eum pecunia, qua se breui potiturum esse confideret. Infans domum vespere regressus, à patre per blanditiam de Rege interrogatus, audita refert. Cohorruit Aldo, quo verba spectarent satis intelligens, fratri quanto in periculo versentur significat, & vocatis amicorum certissimis, quid facto opus consultant. Vt conuenit, Alachim compositis dolis adeunt, quid ita domi totos dies otiosus desideat, certè quod de ciuitatis & populi fide dubitet non esse, neque quod à Cuniberto timeat, nihil illo lurcone desertius & contemptius, quin egrederetur, venatui cum nobili iuuentute indulgeret, sibi custodiam ciuitatis curæ fore, & verò polliceri, se cis paucos dies Cuniberti caput ad eum delaturos. Vt credula res est spes inimicum vindi-

Paul. l. 5. c. 39.

candi tam prope admota, persuasus exijt: coniurati ad Cunibertum in insula latentem properant, ibi genubus aduoluti, anteactorum veniam, quæ tum fortuna, celeriter impetrant, quo tyrannus in eos sit animo, quæq; ipsi aduersus illum consilia agitent docent. Fides data & accepta, manantibus utrimque lachrymis, die dicta Cunibertus Ticinum veniens, regnum haud maiori molimine quam amiserat, incredibili omnis ætatis & ordinis gratulatione recepit. Nuntius ad Alachim confestim excurrens, per ludibrium narrat, præstitisse Aldonem & Grausonem quæ spoponderint, adesse Cuniberti caput, sed & corpus. Ille animo primò consternatus, ut se collegit, in conuitia & minas effusus, regiam armis repetere constituit, reliquarum undique ciuitatum studia, qua vi qua blanditijs colligens. Cunibertus valido item comparato exercitu, obuiam progreditur: castris utrimque metatis, in campis quibus Co-
Paul.l.5.c.40. ronatæ nomen, aduersarium ad singulare certamen prouocat, bellum alterutrius morte dirimi posse monet, parcerent tot mortalium sanguini, ibi regnum fore ubi victoria fuisset. Aderat Alachi Tuscus, inter amicos habitus, qui ad idem cohortaretur, verum ille tergiuersari, hominem esse dicere Cunibertum, ut ingenio stupidum, & uni ventri per otium deditum, sic ubi res poscat, inter primos audacem, & incredibili corporis robore, meminisse cum in Ariperti aula adolescëtes ambo versarentur,
cum

eum prægrandes oues extenso brachio villo apprehensas, terra solitum sustollere, se idem expertum nequiuisse. Tuscus confessionem ignauiæ aspernatus, ad Cunibertum transijt. Iamq; aciebus eo promotis, unde pedem sine prœlio referre neutra posset, Zeno diaconus basilicæ Ioannis Baptistæ à Gundeberga conditæ, Regem adit, & pro eximio, quo eum prosequebatur affectu, supplex rogat, quandoquidem in unius capite omnium salus verteretur, neque dubium quin illo occiso, Alachis in ceteros extremæ crudelitatis exempla editurus esset, pateretur se potius regijs armis ornatum id discriminis subire, utili in utrumque casum consilio, siue cæsi, facilem fore iacturam, siue victoris, gloriam in dominum redundaturam. Abnuentem Cunibertum, amici circum flentes, insuetæ charitatis officio pæne inuitum uti coegere. Zeno non suæ fortunæ cultu instructus, è regio tabernaculo prodiens, ut statura corporisq; habitu compar erat, omnibus Regis speciem præbuit. Commisso prœlio acerrimè pugnatum, Alachis insignibus falsus, in unum latus, longè fide quam ulla militari arte paratiorem obtruncat, caputq; conto suffigi & victoriam lætus acclamari iubet. Sed ut laxatis cassidis vinculis errorem conspectus aperuit, ira & pudore incensus, se verò fœdas de omni clericorum ordine pœnas aliquando victorem repetiturum vouet. Cunibertus contra insperatò prodiens, turbatas suorum mentes, impera-

tore ut putabant cæso fugam circumſpectantium, erexit. Et cum pugnam iterandam appareret, ad Alachim rurſus miſit, ſolus tandem congrederetur, neutri ſatis decorum, tot popularium millium ſibi cædem imputari, quin genti incolumi & florenti imperaret, cui Deus victoriam annuiſſet. Probantibus conſilium familiaribus, Alachis, Quî poſſum ait, qui inter inimica tela Archangelum Michaelem obuerſantem conſpiciam, in cuius ego templo me Cuniberti ſacramento obligaui? Apparebat conſcientiam ſceleris iam ferre non poſſe, itaque confidentior ex amicis unus, tu quidem inquit pauore oculis præſtrictis, cernis quod nuſquam eſt, nam hæc olim meditata oportuit. Nouum atque atrox prœlium exarſit, quale irritatis in diuerſum unius gentis ſtudijs, inter fidentes ſibi ambos exercitus, Rege hinc viuo, quem mortuum luxerant, inde victoria iam propemodum parta feroces. Res diu neutro inclinata ſtetit, donec Alachis pugnans confoditur. Senſit utraque acies, neque Cuniberti deinde vis ſuſtineri potuit, hoſtes paſſim fuſi, magna ſtrages facta eſt, multos nandi imperitos, aut feſſos & armorum pondere grauatos, Abdua propinquum flumen hauſit. Tyranni corpus fœdè laceratum, capite cruribusq; truncatum, feris & alitibus ludibrium iacuit, Zenonis diaconi, qui vicariam mortem oppetijſſet, Ticini honeſtiſſimo funere, in veſtibulo baſilicæ cui præfuerat conditum, quo pugnatum loco, monumen-

ANN. POST CHR. NAT. DCXCII.

ANN. POST CHR. NAT. DCXCII.

numentum victoriæ, monasterium Georgij martyris nomine, excitatum est. Annales annum sexcentesimum nonagesimum secundum ascribunt. Herman. Sigeb. Rebus pacatis, Cunibertus ingenij humani more, veteris iniuriæ memoriam præ recenti beneficio retinens, Aldoni & Grausoni insidias comparat. Ferunt rem monstri similem, quam ego ut à Paulo proditā inuenio referam, magis ne præterijsse videar, quam quod in eum modum gestam narranti fidem accommodandam existimem. Regem dum familiarium uni cogitata aperit, muscam in fenestra forte visam cultro petijsse, quæ ictu corpore vitato, pede præciso auolauerit. Aldonem sub idem tempus ad regiam cum fratre tendentem, obuium habuisse hominem pede altero mutilum, enixè monentem ne pergerent, certæ à Cuniberto neci destinati. Tum illos formidine attonitos, sese in proximam Romani martyris ædem coniecisse. Regem re intellecta, fidem accusasse eius cum quo uno consilium contulisset, Regis illum rursus appellasse conscientiam, quod post eum sermonem habitū nusquam digressus, neminem profectò mortalium alloquutus fuerit, neque id Rex infitiari poterat, nec omninò quis indicium supplicibus fecisset suspicari, donec spe impunitatis facta, ipsi professi, se ab homine ignoto, utente genu tenus crure altero ligneo, de præsentis exitij periculo admonitos, saluti consuluisse, reditum in memoriam muscæ, & intellectum dæmonicum

Paul. l. 6. c. 6.

nicum utrumque ſpectrum fuiſſe, fratribus ignotum eſſe.

Dum hæc in Italia geruntur, Emmerammi apud Boios fama magis indies magisq; clareſcente, Theodo Princeps cædis noxiam, cuius pœnitentia dudum caperetur, aliquâ expenſurus, Georgij martyris ædiculam adiecto monaſterio, quo loco lucum olim Deorum religione ſacrum fuiſſe memorant, ampliat. Petri Apoſtoli & ipſius Emmerammi nomine indito, primus Apollonius Abbas, anno poſt Christum natum ſexcenteſimo nonageſimo ſeptimo præfectus eſt. Tum Marinus atque Anianus pietatis etiam profeſſione inclyti, ad radices alpium propter Oenum flumen mortem oppetiere. Qui quo tempore Martinus Pontifex Conſtantis Imperatoris ſcelere in Cherſoneſo occubuit, eccleſiæ ſtatu magnopere perturbato, peregrè ad Boios venientes, ibi ſe, diſcretis uterque ſedibus, in ſolitudinem abdiderant, ſic ut neque tamē de rebus diuinis quærentes aditu arcerent, & ultrò ſæpe progreſſi, religionis cauſa ad populum multo cum fructu verba facerent, Marinus Epiſcopi, Anianus Archidiaconi munere functus. Epiſcopatus nomen ſiue intercidit, ſiue quod magis opiner, nullum certum fuit, gentibus docendis quorundam olim exemplo generatim deſtinato. Omni virtutum laude eximij, cibi præſertim potusq; abſtinentia, veterem Aegyptiorum patrum morem reuocabant, ieiunio bis admodum

Hund. in metrop. & mſ. de monaſterijs Boicis.

ANN. POST CHR. NAT. DCXCVII.

Ex actis horum ſanctorum, quæ extant in monaſt. Rot.

Id olim fieri ſolitum annotauit Molan. in natal. ſanct. Belgij die 25. Martij.

modum ſingulis hebdomadis, præter Dominicam diem, aquæ hauſtu, & olerum cum pane ac ſale eſu, ſoluto, quantum vitæ trahendæ nimirum ſufficeret, ſolennior aliqua & ſanctior lux, pauxillum caſei & lenticulæ nonnihil adijciebat. Tenuere inſtitutum ad Leontij imperium, per quadraginta circiter annos, cum barbaros tota prouincia populabundos vagantes, ſpes prædæ ad iſtas latebras adduxit. Vandalos fuiſſe memorant, qui Slaui, hoc eſt Venedi de proximo fuerint oportet, nam eoſdem Vandalos appellare, vetus & vulgatus error eſt. Marinum ad aram ſacrificantem, numen ſemel iterumq; apertè monuerat, pergeret alacriter, palmam prope eſſe, quâ ipſe & Anianus, ut parilem vitam vixerant, eâdem die munerandi. Latrones ergo eum in exſpectatione mortis pronis genubus orantem nacti, ad vultus oriſq; grauitatem primo territi, aliquantum reſtitere, breui reditum ad ingenium, & cum reculæ obuiæ cupiditati nulla ex parte ſufficerent, veriſimile autem videretur, hominem ſenem percipuę exiſtimationis, argentũ alicubi occulere, multa minati promere iubent, Marinus, ſi diuitias inquit quæritis, æternum manſuras quærite. Illi ſermonem ad pietatis ſtudium vocantem nihil morati, inſtare, Chriſti nomen eiuraret, & quoniam habitatorum latè tota regione fuga facta erat, quæ quis quibus locis defodiſſet indicaret, ſe ad ſcrutanda abdita alpium ducem præberet, nihil eius viciniæ vi-

Crantius etiam hiſtoriam quam de Slauis & Venedis ſcripſit, appellauit Vandalicam.

rum id ætatis latêre posse, renuenti mortem per extremos cruciatus paratam sciret. Intentatum periculum, animum diuinitus incensum amplius inflammauit, neque se Christum negare, neque viuum ex ea mouendum sede respondet, quam sibi perpetuam legerit. Tum nudatum verberatumq; & seruilem in morem tortum, igne necant. Auditus inter medios flammarum globos, multa Deum expansis manibus precans, pro his etiam quorum scelere occidebat. Anianus morbo tenebatur ne magistro adesse posset, de cuius obitu ut cognouit, iam lætus & exultans, eucharistia percepta, ea ipsa luce quæ fuit XVII. Kal. Decembr. inter orationes & gratiarum actiones animam, futuri securus, nulla externa vi adhibita exhalauit. Aliquot post annos Pipino & Carolomano rerum potientibus, specie per visum Priamo presbytero oblata, corporum reliquiæ detectæ, & conditâ ecclesiâ, curante Tollusio Episcopo, in pagum quem Aurisium appellant, multis miraculis insignes translatæ sunt. Posterorum pietas monasterium adiunxit, quod à præfluente amne Rota nomen reperit. Nos cum inde historiam testatis litterarum monumentis, quæ adhuc extant, eo quo narrauimus modo descriptam, hauriremus, animaduertimus scriptorem, qui Marianum & Anianum ante annos paullò minus ducentos à Boijs cæsos prodidit, quod superiori libro memorauimus, neque rerum, neque temporum rationem quam debebat ma-

Supra pag. 152.

ANN. POST CHR. NAT. maximè, ullam habuisse.

DCIC. Anno undeseptingentesimo Cunibertus naturæ satisfecit, eo maius sui desiderium Langobardis relinquens, quod LIVTBERTI filij ætatem, ne ea imperio nondum matura, rebus nouandis locum præberet, verebantur. Pater Ansprandum testamento tutorem dederat, virum genere & virtute præstantem, regno, quantum humanis consilijs prouideri poterat, firmamentum, ceterum euentu dispari. REGINBERTVS enim Taurinorum Dux, quem Gundiberto Rege natum, patre occiso ante annos quadraginta, vitam miseratione infantiæ emeruisse supra dictum, occasionem repetendæ paternæ hereditatis, cui cogitatione semper imminebat, demum obuenisse ratus, regno vi inuaso, octauo mense à Cuniberti morte, Ansprandum in Nouariensi agro acie congressum fudit. Et rebus humanis anno à victoriâ adhuc vertente ereptus, eius fructum ad ARIPERTVM filium transmisit. Qui superstite Liutberto, omnia incerta & infida sentiens, bello redintegrato, sequẽti Ansprandum atque auxiliares copias, magna iterum pugna ad Ticinum superat, Liutbertum, quod inguine saucius viuus in potestatem venisset, cognationem nihil reueritus, balneo inclusum necat. Ansprandus se ex fuga Larij lacus insula tuebatur, ubi obsidionem parari intellexit, inde elapsus per Ræticas alpes in Boicam abijt. Victor hac præda frustratus, in necessitudines versus, Sigibrando filio oculos

LIVTBERTVS.

REGINBERTVS.

DCC.

DCCI.

ARIPERTVS.

DCCII.

Paul. l. 6. c. 17. Sigeb. hunc an. ascribit, Hermanni postrema editio sequentẽ.

Pag. 235.

Paul. l. 6. c. 18. & sequent. Sigeb. octauum mensem in an. 700. incidisse confirmat.

Hæc Herman. ad an. 702. Sigeb. ad 701. refert.

Vita S. Boniti Aruernensis Surij to. 1.

eruit, Theuderadæ uxori & Auronæ filiæ, nasum auresq; fœdo vulnere præcîdit, obiecta matri spes regni, & voces in eam sententiam muliebri leuitate insolentius fusæ, ipsum insulæ oppidum, quod receptum hosti præbuisset, solo æquatum. Vni Liutprãdo parsum liberorum minimo, permisso paterni exilij errores, ingens ut in aduersis leuamen, comitari. In memoriam credo regrediebatur Aripertus, eorũ quæ sibi eâdem ætate & propemodum caussa, à Grimoaldo contigerant: diuino interim haud dubiè nutu, regno successor destinatus, seruatus est. Ex

Paul. l. 6. c. 56.

Liutberti propinquitate PETRVS supererat, quem priusquam sacris initiaretur, gentile aliud nomen habuisse, fit verisimile: huic Spoletum relegato, & ædem Sabini martyris religiosè frequentanti, responsum aliquando redditum, consideret, futurum ut rediret in patriam, & Ticinensem ecclesiam regeret. Oraculi fidem cum res longo post tempore cõprobasset, Sabino posito templo honorem habuit, & Episcopi munere sanctissimè functus est, insigni animi corporisq; castimonia & integritate, tum nullo non virtutis genere, atque miraculis diuinitus editis inclytus. Nec prætereundum erat hoc Boicæ originis cœlo receptum sydus, peregrè splendens, domi adhuc opinor ignotum.

PETRVS.

Boijs post Theodonem THEODIBERTVS præfuit, an frater, quæ quorundam sententia, parum liquet: Theodonis posteritatem non regnasse, id constat;

THEODIBERTVS SECVNDVS.

Arnolf. l. 1. c. 1. de S. Emmer.

lege

lege autem ex Agilolfingis ſuffici neceſſe erat, non qui defunctum proxima conſanguinitate contingeret, ſed fide & prudentia præſtantem. Theodibertus Anſprandum humaniter receptum, benignè aliquamdiu habuit. Decimo demum fugæ anno, ſiue continentibus ſupplicis precibus victus, ſiue hominis innocentis ſortem ultrò miſeratus, ſiue pium ratus indignam Liutberti necem armis ulciſci, ſiue ſibi amplum, reges regno per ſcelus parto deijcere, meliores imponere, nec præ eo quod ius & fas poſceret, Boicam in Ariperto originẽ reſpectãs, infeſtis copijs in Italiã venit. Langobardo cũ exercitu obuio, incitatis utrimq; animis, ſtatim acie cõgredi, & rem fortunæ ſemel inclinandã dare placuit. Acriter pugnantibus nox ſuperuenit, & apparebat Boios de victoria concedere, niſi Aripertus ſigno receptui dato, caſtra ipſe ſua pernicioſo errore prçteruectus, Ticinũ refugiens, ſuorum animos fregiſſet. Mirum quam eo facto verſa derepente in contrarium omnia, Langobardi ſe ducis exemplo pro victis gerere, Boijs audacia creſcere. Acceſſit vecors aliud iuxta ac calamitoſum, nec pro priſtina Ariperti induſtriæ fama conſilium, quod voluntates popularium turpi fuga offenſas, hoſtes de proximo inſtare animaduerteret, turbatus præcipiti metu, melioris euentus ſpem omnẽ præcîdit, ſeq; ad Francos prorepturus, auro ex regia gaza quantum poteſt onerat, grauem eo, gurges fluminis, quod nando traijciendum erat, haurit. Frater

ANN. POST CHR. NAT. DCCXII.

Theodonẽ hũc ſignare videtur, *Dioto ſcilicet vir illuſter, cui filii in regnum non ſucceſſerant.* Et ſi ordine perturbato, Theodonem ad quem S. Rupertus venit, poſt hunc nominet, atque eum ipſum cum illo ad quem S. Corbinianus, confundat. De Theodiberto & Italica expeditione Paul. l. 6. c. 35.

ter

ter GVNDEBERTVS fugæ comes, in Franciam peruenit, reliquum ætatis in exilio cum tribus filijs actu-rus. Natu maximus REGINBERTVS, Aurelianensis ciuitatis præfecturam regum benignitate gessit; ultimus ex Garibaldi Boiorum Regis stirpe surculus, cuius saltem auctorum monumentis extet prodita memoria. Ariperti cadauer postero die repertum, certam victoriæ fidem asseruit. Et verò obseruatum, Boici sanguinis apud Langobardos imperium, quo cęperat nomine, eodem desijsse, nec virtute quidem impari. Nihil quippe ambigas, Aripertum, quâ religionis, liberalitatis, iustitiæ, prudentiæ opinione vixit, si regnum omninò ipsum, non aditum item exitumq; spectes, in præstantissimis regibus numerare. Grandi iustitiæ documento, ciuitates dissimulato habitu per noctem circuire solitus, omnium de se deq; ijs quos iuri dicundo præfecerat rumores aucupabatur: Prudentia prope altiore, exteros legatos nullo apparatu, non vino, non epulis lautioribus, viles ipse pelles indutus, contra quam Reges solent, excipiebat, ne domum ij reuersi, famâ Italicæ opulentiæ populares ad eius soli cupiditatem exstimularent, quam Gallis alpes traijciendi aliquando caussam extitisse scire poterat. Ansprandus regno sine controuersia potitus, tres non amplius menses superfuit. Morituro Luitprandus filius, assiduus utriusque fortunæ socius, multum ea re lætanti, sublegitur. Hic gratiam relaturus familiæ, cuius benefi-

cio

GVNDEBERTVS.

REGINBERTVS CVM DVOBVS FRATRIBVS.

Hermā. Ariperti mortem in hunc an. 712. confert, quod reliquæ temporum rationi consentaneum est, siquidem an. 702. inijt, & per decennium regnauit, quot ann. Ansprandū exulasse Paul, auctor est. Sigeb. Aripertum an. 701. inijsse, nouem ann. regnasse, 710. obijsse scripsit. Regino hactenus consentit, Ansprandum nouem tātum annis exulasse.

GVNTRVDA. cio regnaret, GVNTRVDAM Theodiberti filiam, matrimonio sibi adiunctam, in regij fastigij communionem vocat. Neque tot tamen vinculis pax diutius contineri potuit. Paulus Luitprandum fere initio regni narrat, pleraque Boiorum castella intercepisse: offensionis caussas quas non explicat, ad finium cõtrouersias, mortuo iam Theodiberto, pertinuisse crediderim.

Paul. l. 6. c. 43.

Paul. l. 6. c. 58.

THEODO QVINTVS. Theodibertum Theodo rursus excepit, quintus nostra quidem sententia; sextum numerent oportet, qui à Danubij traiectu tres ordine Theodones posuere. Grimoaldo Theodiberti fratre natum, Glisonotham uxorem habuisse, ijdem magis suo arbitratu, ne quid unquam ignorent scilicet, quam antiquis testimonijs confirmant, nobis in incerto relinquitur, quod & verum esse, & aptè ad continuandam stirpem fictum potest. Eo palam errant, cum Theodibertum ante septingentesimum annum obijsse produnt, nam Paulus Ansprandum à Theodiberto reductum scripsit, quod decimo aut duodecimo eius sæculi anno contigisse, vetusti annalium auctores consentiunt. Magna apud finitimos principes potentiæ fama fuit Theodo, armis virisq; validus, tum egregia trium adolescentum filiorum indole felix. Moribus ipse ad omnem virtutis laudem compositis, pietate in Deum nulli maiorum secundus, primus Boiorum religiosam peregrinationem ad Apostolorum limina instituit. Romam venisse Grego-

Vita S. Corbiniani ap. Sur. to. 5.

Paul. l. 4. c. 46.

Gregorio secundo Pontifice indictione decima quarta, ab Anastasio annotatum est. Quo paullò ante Anglici reges eâdem de caussa venerant, & exemplum valuisse putandum, ne in Italiæ propemodum vestibulo positus, ab extremis Britannis isto officij genere vinceretur. Domi prouinciam in quatuor partes tribuit, uni ipse præerat, ceteras filijs procurandas cessit, THEODIBALDO, aut Theodoaldo nimirum, GRIMOALDO & HVGIBERTO singulas: nam qui quartum siue Theodebertum, siue Theodonem adijciunt, neque quem sequantur habent, & ab Aribone abeunt, quo nullus qui hodie extet, hæc certius scire potuit, Aribo enim patrem prouinciam, se inter & liberos, in quatuor partes diuisisse scripsit, quæ ad istorum rationem quinquefariam fuerat partienda.

Anast. in Greg. 2.
Beda in epit. an. 688. Ceadualiã & an. 709. Conredum Romam venisse narrat. Idem habet hist. eccles. l. 5. c. 7. & c. 20. Vbi Huum præterea & Offam adiungit.

ANN. POST CHR. NAT. DCCXVI.

THEODIBALDVS. GRIMOALDVS. HVGIBERTVS SECVNDVS.

Aribo, Heres idem & Cyrinus dictus, vitam S. Corbin. scripsit, tertius post ipsũ Episcopus.

Corbinianus ea ætate pietatis studijs apud Gallos floruit. In Melitonensi agro natus, quem nomen à Meloduno Senonum urbe, ut est apud Cæsarem, corruptè traxisse suspicor, monasterium ad sancti Germani ecclesiam condiderat; ubi cum annos quatuordecim vixisset, crebrescente sanctimoniæ fama, quotidianis omnium ordinum adibatur concursibus, qua consilium & orationes poscentium, qua munera inter egenos partienda afferentium, nam & Pipinus Heristallus Equitum magister, cuius maxima secundum Reges apud Francos auctoritas, miserat hominem ex suis primarium, qui Corbiniani

Vita S. Corb.

Cæs. l. 7. de bel. Gall.

Falsus est Otho Fris. l. 5. c. 24. Corbinianũ ad tempora Pipini Regis referens.

precibus

precibus illum submissè suppliciterq; commendaret. Vt ex quietis tranquillitatisq; portu, quem secessu petierat, in medios iam hominum negotiorumq; æstus videretur reuectus. Offensus ea re, & interpellantium frequentiam impedimentum ad beatiorem vitam interpretatus, Romam abit, solum aliquem ad diui Petri basilicam angulum à Pontifice impetraturus, quo cum suis latitans, vita sanctè instituta, uni Deo vacaret. Votis ad Apostoli ædem factis, sese ad pedes Pontificis abijcit, copiosa oratione rationem itineris, quidq; quas ob caussas petitum venisset prosequens. Gregorius, ab homine quantumuis diserto, in quam partem rogabatur flecti non potuit, in aliam ultrò motus est; animaduerso enim, quam mirifica contentione omnibus pietatis exemplis exercitus, pura & simplici mente in Deum ferretur, cum ea exterius accederent adminicula, quibus omnis & ætas & sexus caperetur, insignis oris facundia, morum incredibilis candor, faciles suauesq; congressus, intellexit eum altius euectum, & in hominum concilia quæ fugiebat remissum, egregios & uberes fructus esse laturum. Nec mora, promotum per sacrorum ordinum gradus, Episcopum creat, addito honoris caussa pallio, & sacra benedictione amplissima formula, quâ exercendæ dignitatis ubicumque terrarum fieret potestas. Pontificis imperium detrectare non ausus, contra quam sperarat, nouum in Galliam onus inuitus &

coactus retulit. Ita verò geſſit, ut priorem ſanctimoniæ opinionem miracula diuinitus edita exaugerēt, illumq́; vulgò etiam, ſed apud pios præcipuè, in magna admiratione & laude ponerent, ſupplices & munera indies copioſius circumfluerent. Quo homo ab omni ambitionis & auaritiæ ſpecie longè abhorrens, ad repetendum Melodunenſe latibulum compulſus eſt. Ibi ſeptennio circiter acto, res eodem redijt, tanta virtus nullis parietibus cohiberi poterat, famâ quo ſtudioſius preſſa, magis magisq́; erumpente, & adeuntium coitiones fiebant iam prope turmatim. Romam ergo quo prius animo, ſed clam deuio & inſueto alio itinere, regredi cogitat, ne ſi recto, conſilium emanaret. Hæc in Germaniam deflectendi cauſſa. Vt ad Boios venit, quos Noricorum nomine Aribo appellat, plerorumque ruditatem miſerans, officij delati memor, verba de rebus diuinis ſæpe utiliter in publico fecit. Rumor breui Theodonem attigit, qui quoſcumque ſacerdotes comiter excipere ſolitus, peregrini Epiſcopi deſiderio magnopere incenſus, eum ad ſe vocat, & coram omnia ſupra quam ſermonibus celebraretur expertus, quibus poteſt precibus contendit, Boicam de cetero ſedem legat, ſibi, ne obtemperaſſe aliquando pœniteat, curæ fore. Aſſenſus exprimi non potuit, muneribus itaque onuſtum dimittit. Nec de Theodone quidquam poſt illam diem, quod extet, proditum. Ab eo ad Grimoaldum filium ventum,

tum, cui pars prouinciæ in Italiam vergens obtigerat, regiâ Frisingæ constituta. Non minori ibi siue principis siue popularium gratulatione acceptus, ad primum virtutis doctrinæq; gustum, maiori etiam contentione ut subsisteret rogatus est. Grimoaldus omnibus modis blandiendo, supplicando, hereditate quin inter liberos pollicitâ, insistere, ne se abiens desereret. Cum nihil exoraretur, nec inuitum retinere placeret, amplis item donato muneribus, comites additi, qui ad Italiæ fines honorificè deducerent, simul Venusticæ vallis reliquisq; circa populis, ipso inscio imperarent, Româ reuertentem obseruare, ad regiam reducendum. Nox euntes inter aspera alpium in campis ad syluam, Breonum regione oppresserat, cum equum clitellarium incustoditum ab urso raptum dilaniari contigit; tum Corbinianum sarcinam quæ prius iumenti fuerat, urso imponi iussisse ferunt, paruisse belluam, syluestri ingenio deposito, vicaria opera toto reliquo itinere functam. Illustre visum miraculum, dignum inter multa, quod posteritatis memoriæ imaginibus additum repræsentaretur. Inde Tridentum Ticinumq; progressus, traiecto Pado iter per Hetruriã Romam tenuit. Vbique signa, quæ quam Deo charus esset ostenderent, edita. Liutprandus Rex eunti redeuntiq; quantum maximum potuit honorem habuit, ut neque ad genua accidere, neque se eius orationibus perquam demissè committere,

infra Regium fastigium putauerit. Romæ Gregorius appellatus, de concilij sententia perstitit respōdere, non placere Episcopum priuatam & residem in monasterio vitam ducere, neque munus, quod omnibus precibus orabat, abdicare, quin feliciter cœptum, pari cura prosequeretur, & eo rediret ubi plurima bonæ frugis spes esset. Adiecta insuper certa & dilucida sacrarum litterarum testimonia, quibus hæc ipsa confirmabantur. Auctoritate & argumentis victus, cum aliquot dies Pontificis beneuolentiæ dedisset, accepto commeatu quâ ierat reuertitur. Vt Tridento Maias, Boicæ tum ditionis primum ab Italia castellum, venit, castellanos non fefellit, iussus subsistere dum Grimoaldum consulerent. Ille interim occasionem sequutus, sancti Valentini Episcopi corporis reliquias veneratur. Valentinus enim Batauis olim pulsus, lætiori successu in Alpes delatus, ecclesiam Maijs condidit, in qua mortuum humauere, ibi tunc Corbinianus supplicauit. Et montanam proximam regionem per otium lustrans, solo syluis frugibusq; læto capiebatur, auio inprimis loco delectatus, cui incolæ Camina nomē fecerant, Timone & Finali amnibus utrimque irriguo, de quo iam tunc mercando, & exstructo tuguriolo rebus diuinis destinando, cogitabat. A Grimoaldo reuersi nuntiant, principem in summa eius exspectatione esse, sibi adducendi negotium delegatum, quod ut ipso volente propitio exequeren-

Arenpek. l. 2. c. 17. Maias Meraniam, quæ ad Athesim est, interpretatur.

Supra pag. 179.

rentur, venerabundos rogare. Doluit latere non potuiſſe, cum verò diſſimulandi locus nullus reſtaret, inuitus aſſenſus eſt. Theodibaldus Corbiniano

PILIDRVDES. Romam profecto, fato conceſſerat, PILIDRVDE uxore relicta, Franca origine, forma & nobilitate pręſtante; quam Grimoaldus adamatam, ſpreta fama, & calcata fraterni thori reuerentia, iuſtæ coniugis loco domi habebat. Vt reſciuit Epiſcopus, auerſatus ſcelus, præmittit qui ſemel diceret, ſe in principis conſpectum neutiquam venturum, quamdiu probrum illud ei hæreat, graui addita inter cetera Pauli 1. Cor. 6. Apoſtoli verbis comminatione, neque adulteros neque fornicatores regnum Dei poſſeſſuros. Prope fuit ut procax fœmina veterem Herodiadis tragœdiam repeteret, & recentia Alpeidis in Lambertum, Geilę in Chilianum exempla erant ante oculos, nam S. Lambertus paſſus an. 609 S. Chilianus an. 698. conſtitit agitata eſſe id genus conſilia, non ignaro periculi Corbiniano, apertè profeſſo, ſe Ioannis factum imitantem, niſi quod Herodes uxorem fratri viuenti tuliſſe creditur, eiuſdem exitium non perhorreſcere. Pergebat nihilo minus ablegatis amicis monere obteſtari, tantum piaculum quamprimum à ſe amolirentur, variè oſtentata ſpe veniæ ad meliorem mentem redeuntibus, & quæ pœnarum ſupplicia peruicaces breui manerent. Quadraginta dies contentio tenuit. Mollitis tandem animis, affuere ad pedes Epiſcopi ambo coniuges, humi paſſis brachijs ſtrati, peccatum confeſſi deteſtatiq́;, & didu-

ctturos inceſtum matrimonium, & quæ prætera iuberet omnia facturos polliciti. Cruce ſignatos expiatosq́; ſubleuat, multa monens quam in poſterum viuendi rationem orando, ieiunando, pauperibus largiendo, inſiſterent. Cibum inde una capientibus, Caminæ mentio iniecta, Grimoaldus facile in rem pręſentem venire perſuadetur, & amœniſſimũ terrarum tractum pretio à dominis redemptum, eccleſię S. Mariæ virginis Friſingæ, quæ Epiſcopo ſedes deſtinata, contribuit. Arenpekius Chriſtianorum baſilicam à Maximiliani martyris ætate id loci ſtetiſſe prodidit, Maximilianum autem Cari & filiorum imperio vixiſſe, ſupra dictum. In Camina Corbinianus templum ſanctorum Valentini & Zenonis memoria celebre ædificat, vitem circa & frugiferas arbores ſerit, opimum etiam de proximo agrum, Chories nomine, coemit, erogata pecunia quam à Pipino Heriſtallo dudum dono acceperat. Illud priſcæ interim ſeueritatis exemplum edit, quod quam à noſtrorum morum remiſſione abit, tam vereor ne parum fidem inueniat; Vt menſæ aſſederat, ſollemni formula bene epulis precatus, principem cani panis fruſtum animaduertit proijcere, tum ſella indignatus exſiliens, quæq́; parata erant propellens, argento humi voluto ſe ſe foras proripit, indignos ſacra benedictione clamitans, qui canes ea dignos crederent, ſibi conſtitutum & cibo & cura illius domus de cetero abſtinere. Pilidrudi diuortium ægrè ferenti,

Otho Friſ. Eccleſiam S. Benedicto dedicatã fuiſſe ſcripſit, ſc. quod monachi benedictini incolerent.
Arenpek. l. 2. c. 18.
S. pag. 175.

ti, cum ira & libidine succensa omnem nocendi aditum quæreret, plana & prompta visa occasio, & Grimoaldum iritatum erat verisimile, tum illa urgere, nihil iam reliquum, tentatam à præsule principis patientiam atroci & insignita iniuria, quam quo animo ferat, multum multumq; referre, si segni & remisso, omnibus appariturum alibi nomen imperij, alibi vim & potestatem esse, secus, si maiestati pares iras gerat, & principalem dignitatem unîus exteri hominis sanguine sanciat. Nihil motus Grimoaldus fœminæ vocibus, misit qui abeuntem clementer sustinerent, ipse cum proceribus statim insequutus, nullo non officij genere satisfaciens, vix placatum in palatium reduxit. In colle ad urbem ecclesia Stephano martyri sacra iam tum stabat, quam Corbinianus orationis caussa visere solitus: eo cum aliquando, siue valetudine ipse occupatus siue negotijs, reliquum clerum matutinas Deo laudes dicturum ablegasset, montem subeuntibus, canentium chori clarius clariusq; ab ecclesia auditi, & mirifici splendores tecto fenestrisq; emicantes visi, introgressis, lumen quidem euanuit, suauissimus verò latè odor diffusus, tertio demum die remisit. Episcopus certior de ostento factus, clerici enim, qui sacro horrore perculsi pars ante vestibulum, pars illo vix superato exanimes conciderant, ut sibi quisque redditus ad eum recurrêre, animum ad locum adiecit, & modicas quas incoleret ædes ecclesiæ coniunxit. Aegrè ferre

ferre visum famulitium, ob aquæ præsertim inopiam, nam difficiles in tantam tumuli altitudinem quotidianas subuectiones querebatur. Miseratus ergo vir sanctus, solus circumiens, se qua mons in meridiem vergit, humi abijcit, suppliciterq; aliquamdiu orans, terram scipione quo nitebatur effodit, ibi tanta aquarum vis erupit, ut & colentium usibus largè sufficeret, & toto abundè cliuo defflueret, quamdiu ille quidem vixit, mortuo, per annos amplius quinquaginta, ut temporis ratio rescribere postulat, nam in Aribone quadraginta sunt, aruit, donec relato Frisingam corpore, quo miraculum esset testatius, se iterum ostendit, adhuc perennis. Nec eo minus Mariæ virginis templum dignitate præstabat. Quo ad vespertinas forte preces tendenti, rusticana mulier, veneficij iam antea delata, fit obuiam, comitabantur viri aliquot onere graues. Interrogata nihil dissimulat, munera ferri Principis liberalitate in se collata, quod filiolum dæmonum præstigijs prope perditum, excantatione saluum & incolumem reddidisset. Raro alias Corbinianus sic visus excandescere, equo se præcipitans, fœminæ in os inuolat, & fœdè mulctatæ dona adimit, inter egenos ad urbis portam partienda, Grimoaldo, fidem Deo toties mutatam exprobrat. Pilidrudes, ut eam venefica cruentata facie flens atque lamentans adijt, furenti ipsa propior, humile & abiectum Grimoaldi ingenium aspernari, hanc dicere unam esse Corbiniani

niani confidentiam, se certiori via manifestarium inimicum ulturum. Ninum ministrorum fidissimũ vocat, rem ferro expedire imperat. Et patratum fuisset facinus, nisi Episcopus clam monitus, tectum ea nocte mutasset. Adest summo mane sicarius, domum armatis cingit, Episcopum in cædem deposcit, nec multum tamen quæsitum reperit. Aedibus vastatis, dedecore & ignominia oppletus, ad dominam reuertitur. Corbinianus ad Christi præscriptũ persequentes fugiens, prouincia excedit, Maias una cum clero profectus, huius enim castelli imperium ad Langobardos reciderat, inter ea quæ Liutprandum Boijs abstulisse supra dictum, Principi simul per certum hominem denuntiat, pœnas morte persoluendas exspectaret, & Pilidrudem ea ruina collapsuram sciret, quam ultrò innocentibus strueret. At Grimoaldus muliebris flagitij agebat ignarus, neque de Episcopi abitu adhuc cognouerat. Nuntio excitatus, propere ablegat qui orent, deprecentur, obtestentur, omnia faciant, ut quibus possint precibus, quacumque conditione, reditum euincant. Nequicquam. Responsum, Iezabelis cauendas insidias. Designata Pilidrude Iezabelis nomine, quæ itidem prophetas olim feralibus odijs persequuta. Nec morata vindicis numinis ira se exserere. Carolus Martellus Francorum Princeps, anno post Christum natum septingentesimo vicesimo secundo, traiecto Danubio in Boios mouit. Scriptores, ut nuda fere

Matth. cap. 10.

ANN. POST CHR. NAT. DCCXXII.

Annal. Fuld. Herman. Aim. l. 4. c. 52.

est omnis eo sæculo historia, nec caussam expeditionis, nec euenta tradunt: nisi quod duro & difficili bello Francum victorem defunctum esse conuenit. ANN. POST CHR. NAT. DCCXXIII. Pace constituta, sequenti statim anno rebellatum, & rebelles iterum victi. Tum gaza ingens de Boijs parta, Pilidrudes cum Sonichilde nepte, inter victoriæ præmia abducta. Ita Gregorianæ appendicis scriptor auctor est: nam in Aimoino Plectrudis nomen, assuto etiam glossemate, perperam pro Pilidrude legitur, quod utique Aemilium, diligentem scriptorem, neque eum tamen solum, fefellit. Aribo Pilidrudem Carolum in Galliam sequutam scripsit, post fastiditam, eo miseriarum recidisse, ut quo diuturniore supplicio scelerum pœnas expenderet, dignitate & bonis exuta, vitam per extrema quæque ducens, veluti piaculare ostentum asello circumuectaretur, in Italiam tandem incertis erroribus delatam, infelicem ibi animam exhalasse. Et liberos paterna hereditate excidisse, matris fortuna per varias ærumnas ætatem pressos. Infans qui magico carmine lustratus visus reualescere, exspirauit. Grimoaldus coniuratorum factione percussus, Ninus fœda & infami morte, dum aluum leuat lancea traiectus, periere. Et vindicta hactenus constitit. Domestici annales Grimoaldi mortem in annum septingentesimum siue octauum siue nonum referunt. DCCXXVIII. DCCXXIX. Ex Theodonis filijs Hugibertus supererat, solus iam Boicæ potens. Cui benignè & humaniter reuocanti, Corbini-

Aimoin. *ad Danubium usque accessit, illoq; transmeato, fines Baugarenses occupauit. Subacta regione illa cum thesauris multis, & cum matrona Plectrude (quondam uxore patris sui Pipini) et nepte sua Sonichilde, regreditur.* glossema videntur verba quæ parētheseos nota inclusa, absunt enim ab appendice Gregor. c. 108.

binianus non difficulter paruit, summo quo merebatur honore ab eo habitus; sacri lauacri fœdere cõiunctos fuisse, Aribo prodidit, credo quod Principis liberos Episcopus tinxerit. Mortem ut ex propinquo imminere animo præsensit, tam quidem certè & distinctè, ut diem, & omninò horam familiaribus notaret, Erimbertum fratrem ad Liutprandum Regem legat, orat auctoritatem interponat, qua Maiensium prædiorum possessio Frisingensibus sit perpetua, mortui cadauer, quod S. Valentino dudum commendauerit, inibi condi patiatur. Alium ex discipulis ad Hugibertum mittit, qui in eandem sententiam, cadauer Maias deferri roget. Octauo post die, lotus rasusq; sacram vestem induit, sacrificium offert, & mysterijs perceptis domum redit, ubi cum vinum poposcisset, vix gustato, fronteq; cruce signata, extremum spiritum, nulla cum doloris significatione, reddidit. Funus à ministris Frisingæ ad D. Mariæ curatum. Apparuit Deo cordi esse supremam morituri voluntatem non negligi. Totos triginta dies continens imber, inter vehementes procellas depluit. Tum Hugibertus corpus exhumari mandat, quo viuus iusserat deuehendum. Integrum repertum est, per omnia suauiter dormienti, quam aut mortuo aut ægrotanti similius, & fuere in magna hominum ad spectaculum confluentium turba, qui viuere crederent, moto, calidus de naribus sanguis fluxit, quem fictili exceptum, in castello quod ho-

ſpitium proxima nocte præbuit, terra condidere. Maijs Langobardicum præſidium, inſidias à Boijs veritum, funus non niſi oſtenſo Liutprandi diplomate admiſit, tum quoque loculo ſcrutato, ſtragula ſudariumq; capitis ut euoluêre, cadauer ſpirantis habitu conſpectũ, & integer iterum ſanguis naribus manauit. Acceſſere alia tum in itinere tum Maijs miracula. Vt ad S. Valentini humatus, triduo poſt intempeſta nocte in ea ipſa eccleſia viſa candidiſſima funalia tanto ſplendore exardeſcere, ut diem vincere crederentur, & iucundiſſimus odor fuſus eſt. Annum ſeptingenteſimum triceſimum annales numerant. ANN. POST CHR. NAT. DCCXXX. Ratharium aduentitium Epiſcopum, hac ætate Reginoburgi egiſſe, quam ante Emmerammi tempora, quod quidam prodidere, verius eſt, cum Arnolſus Hugibertum Grimoaldi ſucceſſorem, monaſterio S. Emmerammi fundum, Pirchinvvanch nomine, ſub Ratharío dono dediſſe ſcripſerit, id verò niſi ad hanc rationem, profectò fieri non potuit.

Arnolf. de S. Emmer. l. 1. c. 1.

MAR-

MARCI VELSERI RERVM BOICARVM

LIBER QVINTVS.

At verò Bonifacius, ſupra eos qui rem Christianam in Germaniâ unquam tractauere, ſiue fama nominis, ſiue pietatis profectu, longè omnes emicuit, gentem quippe ingenti animi conatu uniuerſam aggreſſus, quod ceteris abundè magnum per partes facere. Anglis parentibus apud Britannos orto, puero Vinifrido nomen fuit. Qui cum ſe Deo totú dediſſet, ex monacho ſacerdos, in Friſiam traiecit. Inde Romam ad Gregorium ſecundum Pontificem veniens, poteſtate donatus ſacram doctrinam ubiuis gentium explicandi, in reditu Boios attigit: ſed tum quidem progreſſus, præcipuam Toringis, Haſſis, Friſijs operam impendit: credo Corbinianum Boicę ſuffecturum exiſtimans. Interiecto haud multo tempore, Romam reuocatus, nominis aſperitate honoris cauſſa in Bonifacium verſa, Epiſcopus renuntiatur. Populos quorum nomina poſuimus, & cõfines circa, incredibili ſucceſſu docuit, ut iam nec ipſe, neque quos ſecum habebat preſbyteros, tantæ

Vita extat apud Surium tomo 3.

Christianorum multitudini pares essent. Suppetias ergo domo petit, quod Britannia religiosorum hominum illa ætate scaturigo haberetur & seminariũ: nam hæc quoque temporis diuturnitas immutat. Inde tum viros tum fœminas, virtutis atque doctrinæ laude præstantes, euocat. Ex quibus Vilibaldus & Vinibaldus, Valtpurgis & Cuniburgis, apud Boios claruere. Gregorio secundo Pontifice mortuo, ANN. POST CHR. NAT. DCCXXXI.
anno post Christum natum septingentesimo trigesimo primo, tertius eâdem appellatione successor, Bonifacium Archiepiscopi dignitate, misso sacro pallio, honestauit. Tum ille se primum, anno siue DCCXXXII.
proximo, siue proximum sequenti, ad Hugibertum, DCCXXXIII.
graui de caussa contulit. Vix obierat Corbinianus, cum infaustum nomen Erenuolfus, homo hæreticus, primus cuius memoria inter Boios extet, si his quoque pestibus annotandis operæ pretium facimus, flagitiosa impiorum dogmatum labe serendâ grassari cœpit. Bonifacius, ut erat acri in diuinum cultum studio, propere accurrens, ne virus latius serperet, auctorem sceleris, maturè ex sacrorum canonum præscripto damnatum, ab ecclesiæ communione reijcit, simul populum salutaribus concionibus admonitum, in viam reuocat. Quinquen- DCCXXXVIII.
nio post Romam tertio repetit, Francis, Britannis, & iam Boijs magno numero comitantibus. Pontifex illum benignè & humaniter, ceteri admiratione virtutis, rerumq; gestarum magnitudine perculsi, vene-

venerabundi excepere. Honores qui maximi haberi potuere, habiti, ſacræ reliquiæ petenti prolixè conceſſæ, addita diſcedenti munera alia, & Pontificis nomine litteræ, quibus auctoritas & reuerentia apud Germanicos populos ampliſſimis verbis augeretur. Epiſtola ad Boios & Alemanos in hæc verba concepta. In qua quæ nomina quibus ſedibus conueniant, difficulter coniectes, niſi quod Viuilum an Viuilonem, Laureacenſibus & Batauenſibus præfuiſſe conſtat, cetera Alemanicas ſpectare inde ſcias, quod Bonifacius Boicas vacantes reperit.

Dilectiſſimis nobis Epiſcopis, in prouincia Boioaria & Alemaniæ conſtitutis, VVigoni, Luidoni, Rudolto & Viuilo ſeu Addæ, Gregorius Papa.

Hæc nomina variè leguntur. Quę verò Viuili & Addę ſynonimia ſit, acutiores conijcient.

Catholica ſanctorum patrum auctoritas iubet, ut bis in anno pro ſalute populi Chriſtiani, ſeu exhortatione adoptionis filiorum, ſynodalia debeant celebrari, ut cauſſarum canonicarum exhortatio prouenire poſſit, atque ut neceſſitas uniuſcuiuſque popoſcerit, pia educatio agatur. Vnde ſecundum Apoſtoli doctrinam, admoneo & hortor vos chariſſimi per miſericordiam Dei, ut dignè ambuletis vocatione qua vocati eſtis, ut miniſterium veſtrum perfectum ſit coram domino. Opportunum eſt namque vos noſſe, fratrem ac coepiſcopum noſtrum præſentem Bonifacium, noſtram agentem vicem, cum digno ac debito honore pro Chriſti nomine ſuſcipere, & miniſterium eccleſiaſticum cum fide Catholica

Epheſ. 4.

tholica

tholica, ſecundum morem & normam ſanctæ Catholicæ & Apoſtolicæ Dei eccleſiæ, cui, miſericordia Dei præueniente, præeſſe videmur, ſicut Apoſtolica auctoritate à nobis deſtinatus eſt, ab eo ſuſcipientes, dignanter teneatis, & gentilitatis ritum, & doctrinam vel venientium Britonum, vel falſorum ſacerdotum & hæreticorum, undecumque ſint, renuentes ac prohibentes abijciatis, & ut populum vobis à Deo commiſſum pijs admonitionibus edoceatis, & à ſacrificijs mortuorum omninò abſtineatis, & iuxta quod fueritis à prædicto noſtro conſacerdote edocti, ita Catholicam & Apoſtolicam doctrinam tenentes, domino Deo ſaluatori noſtro placeatis, & in quo vobis loco ad celebranda conſilia conuenire mandauerit, ſiue iuxta Danubium, ſiue in ciuitate Auguſta, vel ubicumque indicauerit, pro nomine Chriſti parati eſſe inueniamini: quatenus cognoſcamus per eius mandatum de veſtro conuẽtu, ut in die aduentus Chriſti Ieſu, cum fructu boni operis ante eius tribunal aſſiſtere mereamini, dicentes: Ecce nos & pueri, quos dediſti nobis domine, (Iſ. 8.) non perdidimus ex eis quenquam. Vt & vos dominicam vocem audire mereamini, Venite benedicti (Matth. 25.) patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum eſt ab origine mundi.

ANN. POST CHR. NAT. DCCXXXIX. VTILO SECVNDVS.

Hugibertus ſequenti anno vita functus, VTILONEM, ſiue Otilonem aut Odilonem, incompertum an ex ſe natum, ceterum ingentis ſpiritus principem, ſucceſ-

Arenpek. l. 2. c. 23, & manuſcr. pleriquе. Steindel an. 740. quidam 735. habet.

successorem habuit. Erenuolfo quamuis represso, multæ adhuc eius generis pestes tota prouincia volitabant: pars se Episcopos mentiri, pars presbyteros, alij alia, ut cuique commodum fingere, ecclesias peruertere, populum, vulgus enim nouando inprimis capitur, seducere. Sedes sacræ per Boicam habebantur quatuor, Laureacum siue Bataua, Salisburgum, Frisinga, Reginoburgum. Sabionæ ratio non habita, quod Langobardicum imperium respiceret. Nuenburgum Reginoburgo credo accensa. Verum eæ nec continentibus Episcoporum successionibus, nec certa finium descriptione satis constitutæ. Soliti præterea Pontifices Romani legare homines persæpe exteros, magna & excellenti virtute, Corbinianos & Bonifacios puta, qui Episcoporum munere ubique liberè sine exceptione fungerentur. Fraudatoribus dolo obtegendo utraque caussa seruiebat, posterior maximè, quo peregrini & ignoti facilius irreperent, Pontificiam missionem credulis persuadebant, si qui præsertim Britanni, fuci eiusdem cum apibus patriæ consortes essent, quod ipsum superior Gregorij epistola innuit. Vtilo tantam & tam latè patentem, tamq; perniciosam improbitatem coercendam ratus, Bonifacij opem implorat. Is Roma reuersus, commodum apud Luitprandum Ticini hærens, statim vocatus affuit, & omni Boica perlustrata, impuros nebulones profligauit, populum prauis opinionibus corruptum, Chri-

ſtianis myſterijs ab ipſis iterum rudimentis inſtituit. Multum ei rei operæ multumq; temporis impenſum. Vt fructus reſponderet, & ne res ad hanc aliquando perturbationem relaberetur, placuit ſedibus quorum nomina poſuimus, quod vacarent pleræque, Epiſcopos, Vtilone & optimatibus volentibus, præficere, tum iurisdictionem, deſcriptis diœceſium limitibus diſtinguere. Saliſburgenſibus poſt Rupertum & Vitalem, deinceps Anſologus, Sauolus, Ezius, Flobargiſus præfuerant, Abbates omnes monaſterij Petri Apoſtoli, quod Rupertus in ea urbe inſtituit: tunc quoque Ioannes inde datus eſt. Friſingenſibus Erimbertus, Corbiniani nuper defuncti frater. Reginoburgo, Boiorum regiæ, Gaubaldus ſiue Garibaldus. Laureacenſis & Batauenſis Epiſcopatus coaluerant paullatim, Philoni & Brunoni unus Theodorus ſucceſſerat, Theodoro Viuilum ſiue Viuilonem Gregorius non ita dudum ſurrogarat, quem exciſa ab Hunnis Laureaco, ſub Hugiberti demum mortem, ſacra ſacerdotesq; in Batauа tranſtuliſſe auctores habeo. Bonifacius de Viuilo, qui unus legitimus in Boica eſſet Epiſcopus, nihil mutauit, diœceſim perinde ac reliquas deſcripſit. Viſum Pontifici actorum rationem per epiſtolam reddere, quæ cum exciderit, capitum argumenta ex reſcripto intelligimus.

Catal. epiſcop. Salisburg Hundij & aliorum.

Catal. Batau. Scritouini & Hundij, qui tamen, quod Viuilonem à Gregorio 2. an. 722. Epiſcopum conſtitutũ ſcribunt, errant.

Reuerendiſſimo & ſanctiſſimo fratri Bonifacio coepiſcopo, Gregorius ſeruus ſeruorum Dei.

Docto-

Doctoris gentium egregij & beati Pauli Apostoli vox est, dicentis: Diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonum. Agnoscentes itaque in syllabis fraternitatis tuæ, quia de Germaniæ gentibus, quas sua pietate Deus noster de potestate paganorum liberauit, & ad centum millia animas in sinu sanctæ matris ecclesiæ, tuo conamine & Caroli Principis Francorum, aggregare dignatus est, sed & in Boioariorum prouincia quæ à te acta sunt agnoscentes, datori omnium bonorum domino Deo nostro, extensis ad cœlum manibus gratias retulimus: quia ianuam misericordiæ & pietatis in illis partibus Hesperijs, ad cognoscendam viam salutis aperuit, & misit angelum suum, qui præparauit viam ante te. Igitur quia indicasti perrexisse te ad gentem Boioariorum, & inuenisse eos extra ordinem ecclesiasticum viuentes, dum Episcopos non habebant in prouincia, nisi unum nomine Viuilum, quem nos paullò ante ordinauimus, & quia cum assensu Vtilonis Ducis eorundem Boioariorum, seu optimatium prouinciæ illius, tres alios ordinasses Episcopos, & in quatuor partes illam diuisisti, id est in quatuor parochias, ut unusquisque Episcopus suam habeat parochiam: bene & satis prudenter peregisti frater, quoniam Apostolicam præceptionem ex nostra vice implesti, & sicut tibi præcepimus, ita egisti. Itaque non desinas frater reuerendissime, docere eos sanctam Catholicam & Apostolicam Romanæ sedis

Rom. 8.

Hinc palam est, Viuilum non à Gregorio 2, sed à tertio ordinatum esse, quod paullò post iterū disertè dicit.

traditionem, ut illuminentur rudes, & viam salutis teneant, per quam possint ad æterna præmia peruenire. Presbyteros autem quos ibidem reperisti, si incogniti fuerint viri illi à quibus fuerint ordinati, & dubium est eos Episcopos fuisse qui eos ordinauerunt, si bonę actionis & Catholici viri sunt ipsi presbyteri, & in ministerio Christi omniq; lege sancta educati, ab Episcopo suo benedictionem presbyteratus suscipiant, & consecrentur, & sic ministerio sacro fungantur. Illi verò qui baptizati sunt per diuersitatem & declinationem linguarum gentilitatis, si tamen in nomine sanctæ trinitatis baptizati sunt, oportet eos per manus impositionem & sacri chrismatis confirmari. Nam Viuilus Episcopus à nobis est ordinatus. Hic si aliquid excedit extra canonicam regulam, doce & corrige eum, iuxta Romanæ ecclesiæ traditionem, quam à nobis accepisti. De concilio verò, ut iuxta ripam Danubij debeas celebrare, nostra vice, præcipimus fraternitati tuæ Apostolica auctoritate, te ibidem præsentari. Et inquantum tibi dominus vires dederit, prædicare verbum salutis non cesses, ut religio Christiana in nomine domini crescat & multiplicetur. Nec enim habebis licentiam, frater, pro incepti laboris utilitate in uno morari loco, sed confirmatis cordibus fratrum & omnium fidelium, qui rarescunt in illis Hesperijs partibus, ubi tibi dominus aperuerit viam salutis, prædicare non desistas. Et ubi locum inueneris,

ris, secundum canonicam regulam Episcopos ordina ex nostra vice, & Apostolicam atque canonicam traditionem eos tenere edoce. Ex hoc enim magnũ mercedis pręmium tibi pręparabis, quoniam omnipotenti Deo facies plebem perfectã. Non pigeat dilectissime frater, itinera carpere aspera & diuersa, ut Christiana fides longè lateq; tuo conamine extendatur, scriptũ namque est, Arcta & angusta via est quæ ducit ad vitam. Matth. 7. Operare itaque frater opus bonum quod cœpisti, ut in die Christi Iesu merearis dicere, Ecce ego & pueri quos dedisti mihi, non perdidi ex eis quenquam. Et iterum, Domine, quinque talenta dedisti mihi, ecce alia quinque superlucratus sum. Matth. 25. Vt subsequenter merearis audire vocem domini dicentis, Euge serue bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium domini tui. Data IV. Kalend. Nouembris, imperante domino pijssimo Augusto Leone, Imperij eius anno XXIII, sed & Constantini Imperatoris eius filij anno XX, indictione VIII.

ANN. POST CHR. NAT. DCCXLI.

Anno septingentesimo quadragesimo primo, Annal. Fuld, alij. Martellus Francorum Princeps obijt: bello longè quam pacis artibus clarior, Saracenicæ inprimis geminæ victoriæ aliorum operum fastigia supergressę, una in Aquitania, altera Narbonensi prouincia parta. Aemilius Narbonensi Luitprandum Langobardum, Lantfredum Alemanum, simul & Otilonem Boium, quem Odillonem ille nominat, cum popu-

larium quemque copijs affuisse narrat, & egregiam aduersus barbaros nauasse operam, diuisis inter se partibus, pulso hoste, amplissimis verbis collaudatos, cum muneribus domum remissos esse. Quę domesticis annalibus præterita. Iusta uxore nati Martello Carolomanus, Pipinus, Hiltrudis: Sonichilde Gripho, ut Aimoinus quidem auctor. Qui quod Sonichildem siue Suanahildem, Vtilonis neptem dixit, an rectum & genuinum eius vocis sensum sequutus assequutusq; sit, ignorata stirpe parum comperio, & fere ambigo. Hereditatem creuere Carolomanus & Pipinus, illi Austria an Austrasia & Turingia, huic Burgundia, Neustria, Prouincia cessit: Vt Boica Carolomanum respexerit. Gripho excludi pro indignissimo habuit, mater præterea, saucium adolescentis animum magis incendens, paterni testamenti iniuriam vi & armis vindicare exstimulat. Lauduno ergo præcipiti consilio occupata, fratribus pari temeritate bellum indicit. Nihilo illi segnius excipiunt, & urbe obsidione statim cincta, breui potiuntur. Parsum fraternæ necessitudini & ætatis lubrico, ratione enim ducta ab expeditione qua mater capta fuit, Gripho duodeuigesimum vitę annum nondum attigerat, Nouocastrum ad Arduennæ saltum asseruandus mittitur. Sonichildes hac spe deiecta, priuignorum odio aliam molitur machinam, Hiltrudi, ostentatis Vtilonis nuptijs, traiecto clam fratribus Rheno, fugere persuadet.

Aemilius Aegidium Rotomag. Archiep, inter Martelli liberos numerat. Sed tabulæ Rotomag. ecclesiæ id nomen non habent.

In Aim. l. 4. c. 58. Gripho fratribus maior legitur, librarij vitio, fuit enim omniũ minimus.

Thoromach. l. 6. *Chiltrudis quoq; filia eius,*

HILTRVDIS.

Neque

ANN. POST CHR. NAT.

DCCXLII. THASSILO SECVNDVS.

Neque Boius nobilissimam virginem, benignè exceptam, sibi despondere cunctatur. Altero anno stirps virilis ex nouo matrimonio fuit, cui THASSILONEM parentes dixere nomen. Apparebat Carolomanum & Pipinum iniuriam inultos non laturos: sed Aquitanicum & Alemanicum bellum, Griphonis calamitatem consequuta, vindictam distulere.

DCCXLIII.

Vtroque victores defuncti, anno septingentesimo quadragesimo tertio, coactis quam maximis potuere copijs, in Boios mouent. Vtilo, quo fidem faceret, se Francis nulla ex parte obnoxium agere, existimationem simul aucturus, Ducis nomen ponit, Regis assumit, & ad fines armatus occurrit. Considerant exercitus in Lyci utrimque ripa, ut sermones conspectusq; mutui ex propinquo essent, ne manus mox consererent, fluminis alueus distineret. Prior Francus, post segnem aliquot dierum moram, Boiorum conuitijs iritatus, noctu pluribus agminibus, locis inobseruatis raptim traijcit, eâdem celeritate castra inuadit, omnia clamore, tumultu, trepidatione complet, nec pugna in tenebris constare, nec fuga sine magna cæde explicari potuit, Francis victoria, multo tamen sanguine venit. Vtilo amisso exercitu, paucis comitantibus, ægrè se ultra Oenum eripuit.

Martelli, *faciente consilio nefario nouercæ suæ, fraudulenter per manus sodalium suorum Rhenum transiit, & ad Odilonem Ducē Baguuariæ peruenit. Ille verò eam ad coniugiū copulauit, contra voluntatem vel consilium fratrū suorum.* Thassilonem an. 742. natum scribit Arenpek. l. 2. c. 23. & alij. Steindel habet an. 743.

Annales plerique domestici de Regio Vtilonis nomine cōsentiunt.

Annal. Fuld. Franc. anon. Reg. Aimoin. Mar. Sigeb. & omnium copiosissimè Thoromach. qui Oenum fluuium Igne nominat.

Carolum, cui Magno postea cognomen fuit, in Boica per hæc tempora Pipino, ex Berta siue Bertrada coniuge, natum esse, auctores sunt, humiles illi

quidem

quidem & obſcuri, qui tamen ſectatores repererint. Longa par ſomnio narratio, quam inter Gallicas & Italicas vernaculas etiam fabulas legere memini, ſed mutatis locorum appellationibus, ut id decus aliter atque aliter ad ſe quiſque trahit. Ego de Carolo plurimum Eginhardo credam, qui natalium ignorationem ultrò faſſus, eum anno decimoquarto noni ſæculi, ætatis ſeptuageſimo ſecundo obijſſe ſcripſit. Vnde fit, ut cum omnis de originis loco aſſeueratio dubia atque incerta maneat, tum eum genitum oporteat, priuſquam pater Vtilonem vicerit, anno qui Thaſſiloni natalis fuit. Neque ſi Boica alicubi locorum nomina, ad Pipinos & Carolos utcumque alludunt, Carolum ibi editum conficitur. Sed magnorum virorum ortus vel falsò vendicare, ſi minus virtutis, claritatis amor eſt.

Zacharias Pontifex eodem anno, Bonifacio poteſtatem quam à deceſſore acceperat, firmauit, nouiſq; acceſſionibus ampliauit. Partem epiſtolæ à Zacharia Non. Nouembr. datæ infra ſcripſimus.

Epiſt. Decret. tomo 2. ſed confuſus indict. numerus, Baron. XI. habet.

Suggeſſiſti etiam nobis, per alia tua ſcripta, quod in Boioaria unum reperiſſes falſum ſacerdotem, qui & affirmabat, quod à nobis ſuiſſet Epiſcopus ordinatus: & tua fraternitas hoc optimè egit, dum ei nō credidit, quia falſus homo omnia falſa ſuggeſſit, & falſum reperiens, ſacerdotio ſuſpende. Sic enim auctoritate beati Petri Apoſtolorum principis tibi præcipimus, ut quemcumque repereris à ſacris canoni-

bus

bus deuiare, nulla ratione patiaris sacrum ministerium attrectare. Et quia si deberes in Boioaria prouincia ius habere prædicationis sciscitasti, an non, quam à decessore nostro habuisti concessam: Nos denique, auxiliante Deo, ea quæ tibi largitus est decessor & prædecessor noster, non minuimus sed augemus; & non solum Boioariam, sed & omnem Galliarum prouinciam, donec te diuina iusserit superesse maiestas, nostra vice per prædicationem tibi iniunctam, quæ repereris contra Christianam religionem vel canonum instituta, spiritualiter stude ad normam rectitudinis reformare.

ANN. POST CHR. NAT. DCCXLIV.

Proximo anno pax iterum conuenit, Hiltrudis ut videtur opera, hinc fratres hinc maritum exorantis, ne paricidialibus propemodum odijs, affinitatis vinculum diducere pergerent, si qua sit eius connubij culpa, suam esse, se belli caussam, aut in sororem fratres iram verterent, aut eidem condonarent, puero saltem deprecatore. Vtilo, se Francis minorem fassus, ad Ducis nomen ex prisco fœdere redijt.

Annal. Fuld. Herman. ult. ed.

Annal. domesti. mss.

DCCXLVI.

Anno septingentesimo quadragesimo sexto Carolomanus, pro egregia in rem Christianam propensione, cuius multa iam documenta dederat, luculenta præsertim duo, coacto statim à patris morte sacerdotum concilio, & ædificato ad Fuldam amnẽ incredibili magnificentia Saluatoris nomine cœnobio, auctoritatem interposuit, quo Virceburgensis & Eistadiensis Episcopatus, instante Zachariæ iussu

Herman. Lamb Marian. alij.

Bonifacio, constituerentur. Huic Vilibaldus, illi Burcardus, Britannici ambo generis, præfecti. Eistadiensi Suigerum Hirsbergensem Comitem, volente & consentiente Vtilone, quod Boica usque eo pertingeret, multa liberaliter adeò cótulisse ferunt, ut eius usque adhuc auctor habeatur & conditor.

Catal. Episcop. Eistad. Hund parte 1. geneal. Boic.

Frater Vilibaldi Vunibaldus, Heidenheimi virorum monasterium, Valtpurgis soror fœminarum excitauit: summa omnes virtute & vitæ sanctimonia. Vunibaldum Vtilonis gratia floruisse, & opibus subleuatum esse, ex vetusto vitæ scriptore didicimus. At verò Carolomanus rerum humanarum indies magis pertæsus, abdicatâ, inq; Pipinum omni principali potestate tanslatâ, se monasticæ tandem vitæ addixit. Soractes illum mons primum, post Cassinum habuit.

Catal. Episcop. Eistadiens.

Ms. codex de vita Vinibaldi sic habet, *Otilonem Ducem inquisiuit, protinusq; ab illo magno susceptus fuerat honore, magnisq; ab illo donatus erat donorum ... dignitate, in regione, in possessionibus, atque in alijs pecuniarũ opulentia.*

In Boica iam tunc Virgilius & Sidonius pietatis docendæ caussa versabantur, quorum sequentibus temporibus virtus & dignitas magnopere inclaruit. Virgilio Hibernia patria, quæ Sidonio fuerit, non est proditum. Iis grauis cum Bonifacio disceptatio inciderat, de sacerdote qui latinitatis ignoratione, in sacra baptismatis formula peccare solitus: re ad Pontificem delata, aduersus Bonifacij sententiam, in hæc verba rescriptum est.

Meminit huius controuersiæ, præter vitam S. Bonifacij, Gratian. de consecr. dist. 4 c. 86. item Burcard. & Iuo.

Reuerendissimo ac sanctissimo fratri Bonifacio coepiscopo, Zacharias seruus seruorum Dei. Virgilius & Sidonius viri religiosi, apud Boioariorum

prouinciam degentes, ſuis apud nos litteras uſi ſunt, per quas intimauerunt, quod tua reuerenda fraternitas eis iniungeret, Christianos denuo baptizare. Quod audientes, nimis fuimus conturbati, & in admirationem quandam incidimus, ſi habetur ut dictum eſt. Retulerunt quippe, quod fuerit in eâdem prouincia ſacerdos, qui Latinam linguam penitus ignorabat, & dum baptizaret neſciens Latini eloquij, infringens linguam diceret, Baptizo te in nomine patria & filia & ſpiritus ſancta. Et per hoc tua reuerenda paternitas conſiderauit rebaptizare. Sed ſanctiſſime frater, ſi ille qui baptizauit, non errorem introducens ac hæreſim, ſed pro ſola ignoratione Romanæ locutionis infringendo linguam, ut ſupra fati ſumus baptizans dixiſſet, non poſſumus conſentire ut denuo baptizentur: quia (quod bene tua cõpertum habet ſancta fraternitas) quicumque baptizatus fuerit ab hæreticis, in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti, nullo modo rebaptizari debeat, ſed per ſolam manus impoſitionem purgari debeat. Nam ſanctiſſime frater, ſi ita eſt ut nobis relatum eſt, non amplius à te illis prædicentur huiuſmodi, ſed ut patres ſancti docent ac prædicant, tua ſanctitas ſtudeat conſeruare. Deus te incolumem cuſtodiat reuerendiſſime frater. Data Kalendis Iulij, Imperante domino pijſſimo Auguſto Conſtantino à Deo coronato, magno Imperatore, anno viceſimo ſexto, imperij eius año quarto, Indictione decima quarta.

Sic eſt to. 5. Cõcil. & to. 2. epiſt. Decret ſed Imperij an. vi. pro iv reponendus videtur, ut an. 26. Conſtant. & Indict. 14. conueniat.

Aimoin. l. 4. c. 58. Griphonem in custodia permansisse scribit, usquequo Carolomanus Romã profectus est. Fluuiorum nomina Fabric. orig. Saxon. l. 1. Ocram & Mussaham habet.

Annal. Franc. annon. & Fuld. Aim. l. 4. c. 61. Sunithgerum habet.

Epist. integra in vita S. Bonifac. & alibi extat.

ANN. POST CHR. NAT. DCCXLVII.

DCCXLVIII.

Gripho custodias elapsus, indignatus se ne cedente quidem Carolomano, in imperij partem vocari, ingenio iuxta atque ætate ferox, anno quadragesimo septimo Saxones concitaturus profugit. Coacto exercitu castra ad Ouacræ alueum locat. Pipinus insequutus, Saxonum legatos ad Missaham flumen obuios habet, quorum interuentu pugna abstinetur. Suspiciosum visum Griphoni, nec hospitum diutius fidei credere, nec se fratri ausus, & omnia post regnandi ambitionem habens, anno sequenti, subitario ex popularibus collecto milite, valebat enim gratia apud plerosque Francorum, Lantfredo & Suigero auxiliantibus, sese magna vi improuisus in Boios intulit. Facile fuit incautos imparatosq; opprimere. Hiltrudem omnia alia à fratre exspectantem, in deditionem accipit. Vtilo, siue prouincia abfuit, captante mulieris solitudinem Griphone, siue se fuga tutatus est.

Discordia inter Bonifacium & Virgilium interim gliscebat, improbis pessimorum hominum rumoribus excitata auctaq; : tanto nimirum facilius, quod Moguntiaci unus Episcopus, alter apud Boios, procul agerent, suffundit enim vires calumniæ longinquitas. Bonifacius Zachariæ questus, responsum sibi honorificum, in aduersarium asperum abstulit. Ceterum Pontifex se Virgilium euocaturum, coram de caussa cogniturum ostendit. Caput epistolæ, quę Kalendis Maij hoc año ad Bonifaciũ data, sequitur.

Inti-

Intimatum est etiam à sanctitate tua, quod Virgilius ille (nescimus si dicatur presbyter) malignatus aduersum te, eo quod arguebatur à te, erroneus esse à Catholica doctrina, seminaret odium inter te & Vtilonem Ducem Boioariorum, dicens quod à nobis accepisset licentiam, ut unîus defuncti ex quatuor illis Episcopis, quos tua illic ordinauit fraternitas, diœcesim obtineret. Quod nequaquam verum est, quia mentita est iniquitas sibi. De peruersa autem doctrina, quam contra dominum & animam suam locutus est, quod scilicet alius mundus, & alij homines sub terra sint, aliusq; sol & luna, si conuictus fuerit ita confiteri, hunc accito concilio ab ecclesia pelle, sacerdotij honore priuatum. Sed & nos scribentes prædicto Duci, euocatorias de prænominato Virgilio mittimus litteras, ut nobis præsentatus, & subtili indagatione requisitus, si erroneus fuerit inuentus, canonicis decretis condemnetur. Qui enim seminant dolores, metunt eos. Pro Sidonio & Virgilio supradicto presbyteris, quod scripsit sanctitas tua agnouimus: & illis quidem ut decebat comminando scripsimus, tuæ autem fraternitati credulitas plus quam ipsis admittetur. Si autem Deo placuerit, vita comitante ad sedem Apostolicam eos, missis litteris ut prælatum est, euocabimus. Docuisti enim eos & non susceperunt, & factum est illis sicut scriptum est in libro Sapientiæ, Qui docet fatuum, quasi qui conglutinat testam arenâ. Non

Psal. 26.

Hæ litteræ interciderunt, si eas tamẽ Zachar. ut in animo habebat, scripsit, dubium enim fit ex sequentibus.

Eccli. c. 22.

ergo ad iracundiam prouocetur cor tuum frater, ſed in ſapientia ubi tales repereris admone, obſecra, increpa, ut conuertantur ab errore ad viam veritatis. Et ſi conuerſi fuerint, ſaluaſti animas eorum: ſi verò in malitia perſeuerauerint,. mercedem laboris tui non perdes.

Diſceptationis exitum non comperio. Fit veriſimile, aut purgaſſe ſe Virgilium Pontifici, ſiue coram ſiue per litteras: aut cognitis inuidorum utrimque fraudibus, nam quâ Virgilius animi probitate & vitæ ſanctimonia fuit, quæ Bonifacio renuntiata, neque dixiſſe neque feciſſe potuit, ultrò, quod inter bonos ſolet, in gratiam eſſe reditum. Sanè Bonifacius toto deinde ſeptennio ſuperfuit, neque iſtius tamen diſſenſionis præterea veſtigium apparet. Quod quidam coniecere, non abnuerim, Virgilium de terræ ſpecie acutius quam pro vulgi captu diſputaſſe, globoſam eſſe, & viuere è contraria parte, qui aduerſis veſtigijs ſtent contra noſtra veſtigia, quos antipodas vocemus, hos perinde ac nos ſole & luna luſtrari: ea ignoratione audientium perperam accepta detortaq́;, longè alio ſenſu ad Bonifacium perlata, offenſionum præbuiſſe ſementem.

Ne quis miretur ſuſurronibus tãtum inter Bonif. & Virg. licuiſſe, ijdem propemodum Bonif. à Zacharia Põtif. alienarunt. Cui rei fidem facit epiſt. 8. to. 2. epiſtolarũ decret.

ANN. POST CHR. NAT. DCCIL.

An. Fuld. Herman. Aimoin. alij.

Anno undequinquageſimo, Pipinus ſe bona & integra fide cum Vtilone in gratiam redijſſe approbauit. Iniuriam ſorori illatam ulturus, cum Gripho ſibi iam prouincialium voluntates adiunxiſſet, & repugnaturum appareret, maximas florentiſſimasq́; in

Boicam copias duxit. Vt primum fines intrati, versa rerum facies, potior belli pars nominis fama, & solo terrore confecta est, hostes imbecillitate sua circumspecta, animis mox concidentes, ne pedem quidem conferre ausi, omni cis Oenum prouincia decedunt, fluminis obiectu se & coniugia liberosq; tuentur. Substitere Franci, contractis nauigijs traiecturi. Boij semel perculsi, oratores de pace cum muneribus mittunt, ipsi imperatis obsidibus sacramentum nouant. Prouincia tanta celeritate recepta, documento fuit, inanem & caducam esse, non sua vi nixam, occasionibus imminentem potentiam. Pipinus sororem cum Vtilone restituit, Tassilonem simul puerulum Ducem appellat. Nec aduersus Griphonem quidem fratrem exuens, duodecim in Neustria comitatibus donatum, & ipsum Ducum loco habet. Nequam animus nullis beneficijs flectitur. Ad Vaifarium Aquitanum, qui Francis bellum indixerat, recta abit. Vt ibi nihil profectum, ne ullam alieno à Pipino gentem intentatam relinqueret, profectionem ad Langobardos parans, in alpibus valle Mauriena interceptus, occisus est.

Thorom. l. 6. copiosè, ubi Oenum Igni vocat, propius ad vernaculum sonum In.

Arenpek. l. 3. c. 23. an. 748. perperam habet, alij 749. cõsensu. Thassilo hinc principatus annos numerare solitus. De Griphone scriptores Francici passim, cuius mors in an. 751. incidit.

ANN. POST CHR. NAT. DCCLII.

Anno quinquagesimo secundo, Merouea in Gallia stirps regnare desijt, deiecto, inq; monachum tonso Childeberto, Merouerorum omnibus nominibus postremo & ignauissimo, qui tantam contumeliam tacitus ferre potuerit, se tam luculenta hereditate, sine maiori ullo motu, sit passus exui. Pipinum

De anno dissensus est, quidam 751. malũt, quod res eo anno cœpta, sequenti perfecta est.

num suffectum, & Pontificis auctoritate Regem appellatum, Bonifacius unxit. Quod Vtilonem quidam eius consilij auctorem scripsit, id verò hariolari est: neque quisquam ad regnum, qua plana & directa via, monitore eget, multi petiere per præcipitia. Childericum, siue in Medardi monasterium Suessionum urbe compactum, siue Emmerammi Reginoburgi, siue Nouientum in Triboccis, siue Germani aut Dionysij ad Parisiorum Lutetiam, variè proditum. Vxorem fœminarum cœnobio ad Cochelum Boicæ lacum conclusam. Ego in tanto dissensu, nihil mea fide affirmatum volo.

Irenicus l. 12. Arnold. Vion l. 4. c 12. 15, & manuscripti.

Quinquagesimo tertio, Hidulphus Treuirorum Episcopus, monasticæ vitæ desiderio tactus, magistratu ultrò abijt. Fratres Erhardum & Albertum habuit: quos Neruios alij, alij Noricos hoc est Boios, quidam, quibus si verum amamus rectius credimus, Scotos dixere: sanctitate præstitisse satis conuenit. Hidulpho sufficiendus Erhardus, Reginoburgum aufugit, ibi editis miraculis & vitæ innocentia clarus, monasterio quod viuo latibulum præbuit, inferius appellant, mortuus humatur. Albertus Romam religionis caussa profectus, & redux defunctus, eodem cum fratre sepulchro conditur. Episcopos fuisse, uti non pernego, sic profectò Reginoburgensibus nemo rectè annumeret. Ante enim Garibaldum, quod isti ponunt, temporis ratio referre non patitur, posteriores autem Arnolfus ordine recenset,

ANN. POST. CHR. NAT. DCCLIII.

Catal. episcop. Treuir. & Abbatum monast. S. Maximini.

Catal Reginob. Cratepol. perperam pro Erhar do Eberhardum habet.

Garibald. inijt an. 739. Hidulphus abdicauit an. 753. quæ res Erhardo Reginoburgum veniendi occasio fuit.

Arnolf. de vita S. Emmer. l. 2.

censet, nec inter eos ista tamen nomina. De Velipholægo siue VVolflaico, quem Erhardo & Alberto subijciunt, in neutram partem liquet. Sequenti anno commentariolus perscriptus est, quem in S. Emmerammi monasterio autographum extare aiunt, cum epilogo, Scripsi ego ipse Vhicterbus, quamquam peccator, Episcopus, iam senex, puto nonagenarius, aut supra, dolentibus membris & caliginantibus oculis, hoc non quasi potens, sed pro studio charitatis quam circa te habeo. Quia volebam, dum sæculi dignitatem regis, vitam æternã nunquam perdas. Pax tibi & vita à Domino augeatur. Amen. Et fiat fiat. Tertio anno regnante Pipino filio Carli Rege Francorum, in mense Iunio, in diebus decem scripsi hunc libellum, hoc est anno DCCLIIII. à natiuitate Christi, septima indictione.

ANN. POST CHR. NAT. DCCLIV.

Extat Wicberthi nomen, cum Wera, Burgardo, Abelo & Wibaldo coepiscopis, in epist. quã S. Bonifacius ad Athelbaldũ Regem Merciorũ scripsit an. 745. quam Barõ. annalibus inseruit.

Vhicterbũ verò ubiuis terrarum potius quam Reginoburgi extitisse Episcopum, eædem rationes euincunt. Neque illos mirari desinam, qui non expensa tam distincta notatione temporum, Garibaldum Vhicterbo successisse, nugari adhuc pergunt.

DCCLV.

Anno septingentesimo quinquagesimo quinto, Bonifacius impiorum latronum scelere in Frisia trucidatus, spiritum Deo iam olim deuotum, sanctè reddidit. Quem cum vita multis & præclaris exemplis acta, bonis omnibus commẽdasset, tum multò magis mors, pro religione constanter adita, & quæ mortem diuinitus prodigia cõsequuta sunt, in æter-

Vita S. Bonif.

na laude posuerunt. Quod si qui nunc demum, virtutem quam venerari debebant, ieiunis & ineptis calumnijs incessere pulchrum existimant, unum assequuntur, ut importunum irreligiosæ mentis morbum aperiant, Bonifacij memoria, supra omnem iudiciorum aleam, Boicæ semper sancta erit. Neque non fructus eius doctrinæ constitit, nunquam pietas culta impensius. Quod ipsum pleraque monasteria per id tempus posita indicant, post tot sæculorum etiam ætates, & structurę dignitate, & vectigalium magnitudine adhuc miranda. Princeps Vtilo Altachium utrumque condidit: superius & inferius ad nominis distinctionem appellant. Fama manet, nec à nominis ratione, nec à vero abhorrens, stetisse ijs locis ad Danubij ripam prægrandes & annosas quercus, Deorum superstitioni dicatas, quas victimarum sanguis sæpe resperserit, Boios, postquam gentilem errorem excussêre, excidisse, ecclesijs Christiano ritu substitutis. Nam Maximus Tyrius, ex Platonis schola philosophus, altissimam olim quercum pro Ioue Celtico cultam scriptum reliquit. Vtilonis item opus Manseum ad lacum, Niderburgum, Pfaffenminster, & quæ quorundam sententia, Osterhoua. Quibus ædificandis Pyrminij sanctissimi hominis consilium sequutum, Pyrminium siue Meldensem siue Metensem Episcopum ferunt. At fidem tabulæ ecclesiasticæ neutrobi firmant: eo Meldis aut Mediomatricum urbe, siue natum, siue

Fere ex priuatis monasteriorum annalibus, mss. alijs, & Hundij metrop.

Alt-aich, annosa quercus.

Max. sermone utrum Dijs dicanda sint signa.

pro-

profectũ, siue utrumque nomen corruptũ esse, quã in earum alterutrâ Episcopum extitisse, magis credam. Is peregrinis monachis comitatus, Martelli temporibus in Germaniam veniens, monasteria cõplura priusquam Boicam attingeret constituit: ampla & opulenta inprimis duo, Murbaci ad montem Vogasum unum, cui Viuarium peregrinorum nomen ex re inditum, alterum in Acronij lacus insula, qua olim Tiberium pro arce bello Vindelico usum esse, Rhenanus ex Strabone conijcit, Augia diues ab opum magnitudine dictum est. Quod verò Martello patrono uteretur, Theobaldi Sueuorum Ducis factione inde pulsus, multis post annis primum apud Vtilonem gratiæ locum tenuit. Vtilonis etiam ope monasterium ad Iseniscũ amnem Iosephus Episcopus, Erimberti in Frisingensi ecclesia successor, condidit. Pipinum auctorem Altenminster laudat. Altoni Scoto, cui cœlitum honorem posteri habent, Pipinus terrarum tractum, syluis vastum & horridum contribuit, Alto succisis extirpatisq; arboribus, ad hominum cultum purgauit. Sed Lanfridi, Valdrami, Elilandi, illustrium fratrum, in hoc genere monumenta, non tam laudem & admirationem habent, quam fere est ut fidem vincant, quippe quibus maximorum hodie Regum comparata munificentia, tenuis sæpe & modica videatur. Sunt qui Valterio Bliantij Comite natos, Valterium cum Martello ex Gallia venisse tradant: alij Antorfæ

Priuilegiũ Theoderici Regis, qui inijt an. 720. Datũ mense Iulio die 12. an. regni 3. sic habet. *Venerabilis vir Perminius, gratia Dei Episcopus, nostris temporibus, cum monachis suis, Deo inspirante, pro Euangelio Christi peregrinatione suscepta, monasterium virorum in eremo vasta, quæ Vosagus appellatur, in pago Alsacensi, in loco qui vocatur Viuarius peregrinorum, (qui ante appellatus est Murbach) in allodio fidelis nostri Ebrohardi Comitis, cũ ipsius adiutorio, Deo donante conatus est construere.* Hinc, quod quidam negant, certò confirmatur, Pyrminium siue Perminiũ Martelli ætate venisse in Germaniã.

& Loysæ Comites aliquanto probabilius existimāt, nam peregrinitatis fidem, potentiæ æstimatio detrahit. Octo per omnem Boicam sparsere monasteria, quorum genuina, ut adhuc fecimus, ponemus nomina, dura quantumuis & aspera, ne ijs inflectendis molliendisq; speciem ita commutemus, ut rebus sua natura perspicuis, non necessariæ tenebræ per elegantiæ colorem obducantur. Origines distinctè excutere, aliam historiam postulet. Beuren, Schlechdorf, Vessesprun, Polling, supersunt post annos paullò minus octingentos, siue à primo ortu incolumia, siue restituta: Siuerstat, Sandau, & Stafelse, Cochelense, ad cognomines utrūque lacus, perierunt. Bonifacius templa dedicauit, cœnobia legibus ad Benedictinam normam instituit. Prioribus monachi, postremis tribus virgines transcriptæ, Cochelensi Gailsuindis, trium fratrum soror præfecta. Monasterium ad lacum Tegerensem per eadem tempora conditum, quod cetera quam latè Boica patet, splendore & dignitate multis modis superat, fossa & propugnaculis in regiæ speciem cinctum, nam & Abbas ministris ex equestri nobilitate, Principum more utitur, & verò Principis aliquando nomen ab Imperatoribus tulit. Condidere Adalbertus & Otkarius Tegerenses Comites, siue Grimoaldo Duce, siue patre Hartvvico Burgundo, matre Boia nati, duplex enim hîc quoque fama est. Vetustorum diplo-

Arenpek. l. 2. c. 23.

Tegerensis monasterij annales priuati copiosè, quos qua ratione corrigendos censeam, explico.

diplomatum fide hactenus liquet, illustri genere ortos, quod Reges propinquitate attingeret, cetera fere obscura sunt. Romam religionis caussa profecti, cum omnia hostium incursionibus vasta, urbem luctu & pauore oppletam reperissent, commoti homines militares, qui primam pietatem interpretarentur, sacrorum sedem inultam indefensamq; non relinquere, sese Romanis duces eosdem vindictæ, & socios periculi prębuere. Nec mora, hostes aggressi, secundis aliquot prœlijs, egregia virtute, ingentem gloriam pepererunt. At hæc narratio quorundam temeritate in vanitatis suspicionem traducta est, qui, quod sæpe queri necesse habeo, ornandi studio colorem fuco mentiti, nec rerum nec temporum rationi consentanea assuerunt. Zachariam nominant, quo ego Pontifice Romam nec captam, nec omninò obsessam legere memini: operam de qua quærimus, ecclesiæ sub Gregorio tertio præstitam sentio. Antequam iniret Zacharias, Trasemundus Spoletanorum Dux, Langobardicum imperium detrectans, ad Gregorium profugerat, neque repetitus dedebatur. Indignatus Luitprandus, Romanum agrum cũ infesto exercitu inuasit, oppidis aliquot captis, urbem obsedit, augustam S. Petri basilicam, quod mœnibus non contineretur iniuriæ expositam, spoliauit. Pepercerant superioribus sæculis victores Gothi, religione quantumuis Ariani tacti, quo indignius in Catholicis visum facinus. Obsidione so-

Ottonis 2. priuil, *Germani fratres, & illustres comites.*
Henrici 6. priuil, *Comites Otkarius & Albertus regali prosapia exorti.*

luta, & Rege digresso, Trasemundus, Romanorum quà auxilio quà consilio subnixus, id enim Anastasius indicat, sese diuersis itineribus in Spoletanorum fines inferens, uniuersum Ducatum breui recepit. Redit Luitprandus, pluribus exercitibus Romanos aggreditur: ut priori quidem bello Gregorius ad Martellum scripserit, persecutionem & oppressionem gentis Langobardicæ, iam sufferri non posse, posteriori epistolam ita orsus sit, Nimia fluctuamur tribulatione, & lachrymæ diu noctuq; ab oculis nostris non deficiunt. Horum igitur alterutro, & superiori maximè, Comites Boios Romanis opitulatos existimo. Nam Zacharias à Langobardis itidem lacessitus, rem precibus & legationibus, inermis cōfecit. Quod si extarent litteræ à Zacharia ad Bonifacium scriptæ, quas Metellus poeta ante annos amplius quingentos legit, & in quibus omnem ordine historiam, dissimulatis tantum nominibus, descriptam fuisse significat, haberetur temporis coniectura procliuior, & omnino confirmatior. Nunc quodcumque id tandem, magna factum sequuta gratia, Pontifex egregij muneris loco, S. Quirini corpus petentibus concessit, quod in Tegerēsi ecclesia sanctè adhuc colitur. Reuersos, ardens adeo religionis studium subijt, ut posthabitis quæ apud mortales ceteroqui prima sunt, monachorum instituta, in monasterio quod ipsi condiderant profiterentur. Nam id antiquitus à viris cum dignitate & potentia princi-

Anastas. in vita Greg. 3. & Zach. is pleraque sub exitū Greg. gesta, principio Zach. refert, quod parum attentos lectores fefellit. Epistolas Greg. habet Baron. an. 739. & 740.

Metell. Quirinalib. oda 20. de Zach. *Recitantur super hac sua scripta, Data quondā tibi præsul Bonifacipie martyr, Ea nostram quoque firmant rationē.* Zachariam rem sub Gregorio gestam descripsisse suspicor, & Metellum ad lapidē, ad quem plerique alij, impegisse.

principibus, tum omni anteacta ætate militari fortitudinis laude florentibus, ſcimus factitatum, ſæpius quam nunc aut ſoleat, aut pro iſta temporum remiſſione & ſegnitie prope ſit credibile. Maior fratrum Adalbertus, Abbas dictus, centum quinquaginta monachis præfuit. Sorore Adalberti Vto natus, auunculorum pietatem tam religioſo ſæculo pro viribus æmulatus, Ilmunſter ad Ilmum an Ilmonem amnem inſtituit: quod collegium dudum antequam hæc ſcriberemus, Monachium ad virginis Mariæ translatum eſt. Tot ergo tantarum molitionum & impenſarum ſacra ædificia, viginti fere annorum curriculo, intra unîus prouinciæ fines excitata, & annuis immenſis reditibus inſtructa, fidem pietati quam laudauimus aſtruunt: nec enim eorum ullum aut annum ſeptingenteſimum undequadrageſimũ præuertit, vel ſexageſimum eius ſæculi ſubſequutum eſt.

Vtonem quidã Alberti & Otkarij fratrem, quidam ſororiũ dicunt, quos Metell. ſequitur. Sed in vetuſto Tegerenſiũ codice Albert. & Otkar. Vtonis auunculi diſertè nominantur. Vto ipſe Metello oda 23. Audon eſt.

ANN. POST CHR. NAT. DCCLVI.

Septingenteſimo quinquageſimo ſexto, Pipinus Aſtulfum Ticini obſidione cinxit, pœnas Langobardicæ perfidiæ ab eo exacturus. Ibi Thaſſilonem prope puerum in caſtris & procinctu habuit. Sigebertus gratiam tum inter eos reconciliatam ſcripſit: verum ut credamus non impetrat, cum nec inimicitiæ prius fuerint, nec per alterius ætatem etiam eſſe quiuerint.

DCCLVII.

Sequenti, Thaſſilo primoribus Boiorum comitatus, Francorum conuentum Compendij adijt, ſe ſuaq; Pipino in clientelam, quam Vaſaticum

Ticinenſi obſidioni quidam an. 755. aſſignãt, nos annales Francic. & Fuld. ſequimur. Thorom. l. 6. *Rex Pipinus cum nepote ſuo Thaſſilone Boioariorum Duce, partes Italiæ uſque ad Ticinum iterum acceſſit, &c.*

Aimoin. l. 4. c. 64 Annal. Frãc. Ado Fragmentum chron. ms. *Thaſſilo Dux venit*

ſaticum veteres annales appellant, ſolemni gentis more tradidit, ſanctiſſimo iuramento interpoſito, ſe in ipſius filiorumq́; fore poteſtate, neque officio unquam deceſſurum. Eadem fuit procerum formula. Et ſacramenta deinde ad tutelarium diuorum corpora, Dionyſij, Ruſtici, Eleutherij, Martini, Germani repetita. Qui ſiue teſtes iuriſiurandi bona & integra fide culti, ſiue eo violato, periurij aliquando vindices eſſent atque ultores. Decimumquintum annum agebat Thaſſilo, cautum verò feudorum legibus, quæ quamuis poſt hæc tempora perſcriptæ, ad antiquiſſimas conſuetudines conformatæ ſunt, ne minor ſacramentum præſtare cogatur, priuſquā ætatem doli capacem attigerit, quam iuriſconſulti anno decimoquarto exacto definiunt. Fœdus ſexennio ſacroſanctum perſtitit, Boius Francis Saxonico atque Aquitanico aduerſus Vaifarium bello affuit, cum Carolus Pipini pari ætate filius Aquitanico tirocinij quoque rudimenta poneret. Anno ſexageſimo tertio, cum Niuernenſi conuentu iterum expeditio in Vaifarium pararetur, incertum qua re mutatus, exercitum per valetudinis ſimulationem deſerit, & ut primum in patriam reuerſus eſt, defectionis conſilium palam nudat, conceptis verbis profeſſus, ſe verò in Pipini conſpectum poſthac non rediturum. Gallici ſcriptores, & fidei neglectū, & propinquitatis ius violatum obijciunt, tum beneficia, quæ ab ineunte ætate multa in eum Pipinus con-

Boioariorum, in Vaſatico ſe commendans per manus, ſacramenta iurauit multa et innumerabilia, reliquiis ſanctorum martyrum manus imponēs, & fidelitatem promiſit Regi Pipino, & ſupradictis filijs eius, domino Carolo & Carolomano, ſicut Vaſalius, recta mente & firma deuotione per iuſtitia ſicut Vaſallus domino ſuo eſſe deberet. &c.
De feud. l. 4. tit. 13. & ibi Cuiac.

Largiter errant qui 12. annos fœderi tribuūt. annal Frāc. ſub Ludou. ſcripti & Fuld. conſentiunt, Thaſſilonē fugiſſe an. 763. Carolum bello Aquitanico interſuiſſe, ijdem habent, & Aim. l. 4. c. 65.

ANN. POST. CHR. NAT. DCCLXIII.

contulit, odiosè exprobrant, quod unum maximè par erat, offensionis caussas non aperiunt: altum & acerbum equidem vulnus fuerit oportet, quod cicatricem aliquando visum ducere, plenæ curationis fidem nunquam implere potuit. Vt Pipinum ea cura incessit, Francorum concilium postero anno Vormatiæ cogit. Ibi fixum omnibus & destinatum, desertorem ferro ulcisci: sed dubij erat discriminis, grauibus duobus bellis, tanto præsertim locorum interuallo, uno eodem tempore implicari, Boijs ergo dilatis, cum Aquitano debellari placuit. Proximo, Vtilo fatis concessit. Sunt qui Osterhouæ ferant cum uxore conditum, & monumenta monstrantur. Alij Gengenbachi extra Boicam obijsse produnt. Ego illis credo, qui in monachum tonsum, Altachium inferius incoluisse, & ibi sepultum scribunt. Quo tempore filius Pipino sacramentum dixit, patrem religiosam vitam professum, ditionem abdicasse, verisimile fit, neque exin quidquam principis iure egisse comperio. Thassilonem ab Vtilonis morte, Pipini iussu & voluntate imperasse, annales habent, ut in gratiam redijsse necesse sit: quam quibus officijs, post apertas & professas inimicitias, emeruerit, veteres scriptores, qui quidem extant, nihilo magis quam quæ fuerint prima offensionum initia, explicant. Siue Vtilo, contentionum caput, odia morte expleuit, siue Vaifarij arma, uti prius proferendo bello, ita nunc sanciendo fœderi caussam

ANN. POST CHR. NAT. DCCLXIV.

DCCLXV.

Annal. Franc. & Aimoin. Regino superiorem annum habet.

Arenpek. l. 5. c. 30.

Ioan. Steind.

Vitus Eberspergens.

præbuere: reliquum enim ætatis Pipini Vaifarius armis omne exercuit, hoc, anno post Christum natum septingentesimo sexagesimo octauo occiso, ille paullò post vita etiam functus est. ANN. POST CHR. NAT. DCCLXVIII.

Pag. 228. De Samone superiori libro dictum, humili loco natum, Carantanis Dagoberto Rege imperasse, strenuè & fortiter. Impar successorum virtus, ne tam splendido quidem exemplo excitari potuit. Pipini Mss. & vita S. Virgilij to. 2. ant. lect. æuo principatus Boruto obtigit, qui Hunnicis iterum armis pressus, imbecillitatis conscientia Boios implorat. Cum aduersus pernicissimum hostem, omnia in celeritate essent posita, auxilijs propere submissis, Hunni facile pulsi sunt. Sed grande victores operæ statuere pretium, petito Francicorum Regum nomine imperio gentis, quæ se suis viribus tueri non posse fateretur. Procliue fuit armatos à perculsis impetrare quæ vellent. Ictum fœdus, obsides Al. Cacatius. imperati, inter quos Karastus Boruto genitus, & Al. Chetumarus & Chetmarus. Chetimarus fratris filius. Borutus utrumque instituí, & Christiano ritu tingi voluit. Dubium an religione seriò tactus, an quo victoris populi animos obsequio demereretur. Mortuo Boruto Karastus successit, Francorum voluntate Carantanis petentibus redditus. Quo intra tertium etiam annum extincto, Chetimarus Pipino auctore Dux appellatus est. Eum Lupus sacerdos, insulam quæ in Chimo lacu incolens, ex sacro fonte susceptum erudierat: tum sanctis monitis abeuntem prosequutus, inprimis

mis hortatur, Salisburgensem ecclesiam venerari pergeret, inde sacrorum doctrinam & ritus peteret, Maioranum presbyterum adiungit, Salisburgensis monasterij alumnum, sibi sanguine proximum, eadem coram usque instillaturum. Religiosè paritum, Chetimarus annuis deinde obsequijs animum sacræ sedi obnoxium testatus est. Nam insigni sanctitatis laude Salisburgenses ferebantur, quæ nedum vicinos, sed magnis etiam terrarum spatijs dissitos, in amorem atque admirationem raperet. Extat Alcuini an Albini in eam sententiã epistola, quam exscripsimus, eo libentius, quo luculentius & grauius est huius viri testimonium, qui omnis tum doctrinę princeps citra controuersiam habitus.

Sanctissimis in Christo fratribus Iuuauensis ecclesię, humilis leuita Albinus, in Christi charitate salutem. Audiens laudabilem in Christo unanimitatis vestræ conuersationem, multa animus meus lætitia gauisus, multoq; anhelabat desiderio præsentialiter ordinem videre vestrum, & me ipsum humili deuotione vestris sacrosanctis commendare orationibus. Sed quia hoc usque prohibuit variarum euentus rerum, & prolixa terrarum longinquitas, meæ paruitatis litterulas in hoc officium dirigere curaui, ut desiderium cordis mei in apicibus cognoscatis, quod & olim pio patri Aquilæ Pontifici, Germano meo, pastori vestro iniungere studui, cupiens spiritali præsentia unus esse ex vobis, & unum esse Alc. ep. 20. to. 1. ant. lect.

vobiſcum, ut veſtra me ſanctitas à terrenis leuaret cupiditatibus, & in cœleſti vobiſcum collocaret deſiderio. O quam felix eſt vita monachorum, Deo placabilis, angelis amabilis, hominibus honorabilis. Qui hac feliciter viuit inter homines, haud dubium feliciter regnat inter angelos. Hanc primitiua per Apoſtolos in Iudæa initiauit eccleſia, quibus omnia communia fuiſſe leguntur, & nemo aliquid ſuum eſſe dicebat. Hoc non ſolum in ſæculari ſubſtantia ſetuandum eſſe arbitror, ſed etiam in deſiderijs ſpiritalibus, ut omnes unum concupiſcant, & obedientiæ bonum magis exſequantur, quam propriæ voluntatis affectum. Si Chriſtus ſuam non venit facere voluntatem, ſicut ipſe in euangelio teſtatur, ſed patris, quanto magis monachus ſuam non debet facere voluntatem, ſed Chriſti, nec ſegnis in opere Dei, ſed ſtudioſus, nec tantum conſiderare quid iubeatur, ſed quomodo perſpiciatur quod iubetur. Nec ullatenus murmurationis malum creſcat in aliquibus. Si aliqui ex populo Dei in eremo propter murmurationis perierunt peccatum, quanto magis monachus monaſterij, ſpiritali plectatur vindicta, ſi murmurationis malo mentem inſoleſcere non metuit. Quapropter, cum gratiarum actione accipiat, quod ei paſtoris cura præuiderit ſufficere. Sit enim ſanctæ pacis concordia inter ſanctos, vitæ caſtitas in adoleſcentibus, morum grauitas in ſenibus, feruor operis in iuuenibus, nec quiſquam ſe canonicis

Act. 2. & 4.

Ioan. 5. & 6.

Num. 16.

nicis horis vel regularibus psalmodijs subtrahat. Melius est cum angelorum cœtibus Christum laudare, quam torpentem segnitia somno delectari, vel vigilando inania exequi desideria. Et non solum verba sanctæ lectionis resonent in ore, sed intima cordis compunctio sequatur verba legentis vel cantantis. Et nullatenus horis competentibus sacræ scripturæ lectio recedat de manibus, quia diuersæ nunc hæreses, sicut audistis, catholicæ fidei puritatem maculare nituntur. Quapropter armate vosmet ipsos scientia veritatis, sententijs euangelicæ auctoritatis, ut resistere valeatis contradicentibus veritati. Quomodo pugnat inermis? vel quomodo docere potest qui discere noluit? Spiritales sunt diuitię, sapientia in corde ut Salomon ait, thesaurus desiderabilis requiescit in ore prudentis. Sanctæ fidei veritatem diligenter discite, & agnitam cordis recondite thesauro, & spe firmissima vos retinete ad dominum, & charitate feruentissima illum amate, honorate & laudate, quia hæc est pars optima, quam Maria elegit, sedens secus pedes domini, quæ non auferetur ab homine in æternum. Sed tanto ardentius post hanc vitam amatur Christus, quanto perspicacius eius intelligitur bonitas. Sed non est opus meæ paruitatis vos admonere de singulis, dum habetis sacrę institutionis libros notissimos, & pium patrem pastorem vestrum pręsentem, qui vos viua voce melius admonere poterit, quam mea series litterarum.

Prouerb. 21.

Luc. c. 10.

Tamen, ut debitam vobis ostenderem charitatem, paucis vos apicibus appellare studui, ad cognoscendam in vos meæ dilectionis fiduciam. Præfato itaque patri cum omni humilitate obedite. Ille habet rationem reddere solicitudinis suæ pro vobis, & vos obedientiæ vestræ in illum æqualiter rationem reddere habetis. Ille pro vobis in magno positus est periculo: vos pro illo magna charitate intercedere studete, ut mercedem pro vobis habeat apud Deum, & vos requiem cum illo habeatis in regno Dei. Filiorum eruditio laus est magistrorum, profectus gregis merces est pastorum. Diuina auxiliante gratia custodite vos fratres, in omni castitate, humilitate, concordia & charitate, onera vestra inuicem portantes. Omnis sermo malus & impudicus & impatiens & inutilis ex ore vestro non procedat, sed quæ sunt sancta, pia & iusta, & vestræ condigna sanctitati, ad exhortationem audientium loquimini. Et semper Deus honorificetur in ore vestro, & quæ ad pacem pertinent veram, tota sectamini intentione, & Deus pacis erit vobiscum.

Aquila Pontifex, quem Albinus germani nomine dignatum, Iuuauiensium pastorem appellat, Ioannes est Episcopus, Salisburgensi sedi à Bonifacio, cum Boicas diœceses distingueret, præfectus. Amat quippe Albinus hos ingenij lusus sectari, Carolum fere Dauidis, & alios item sæpe alijs effictis nominibus compellans. In Aquila plana & manifesta ratio,

cum Euangelicæ historiæ scriptorem Ioannem illa volucris designet. Eâdem figurâ sequens epistola ab Albino ad Ioannem ipsum scripta est.

Charissimo germano Aquilæ antistiti, Albinus salutem. Epist. 35. Si mihi gerulus gratus occurrisset, sæpius tuæ scripsissem dilectioni, ut litteris implerem quod verbis non potui, & charitatis dulcedinem, lingua tacente, apices monstrarent. Hoc dedit Deus absentibus in solatium, ut per chartas loqui potuissent, & necessaria proferre in cor alterius, dum animus graui carcere corporis circumseptus, suæ naturæ velocitatem explicare valet, indices litteras fra- f. non valet. ternus amor sibi inuicem dirigeret. Quid de gloria sanctorum dicendum putas? Vbi nulla tarditas sarcinæ corporalis piæ voluntati obsistit, quin quod placeat impleat. Quid est hoc sæculum nisi miseria, & velut umbra fugax, & seducens delectatio? Festinemus tota mentis intentione ad illam requiem, quam nullus dolor perturbat. Ascendamus per gradus charitatis ad illam ciuitatem, in qua Deus solus Rex regnat in æternum, in qua tota beatitudo sine ulla miseria viget & valet. Vt ad illam peruenire mereamur, eodem auxiliante Rege, nos inuicem exhortemur, & velocior charitatis cursu, tardiorem admonitionis sedulitate trahat. Tum etiam fraterna diligentia socordiam castiga, vel tuæ sanctitatis precibus iacentem releua, ut fraternæ dexteræ ducatu, non lassescat in via veritatis, qui huc usque se volue-

bat in sæculi cœno. Veniens veniebam ad sancti Amandi protectoris nostri dulcissimas mansiones, quærens amatorem meum, ut eius dulcissimo eloquio refrigerarem animam meam: sed quia necdum de nido Iuuauensi auis optata euolauit, misi hanc inuitatoriam obuiam illi chartulam, ut nostram agnosceret prosperitatem, vel suam nobis præsentiam designaret. Fidelis amicus diu quæritur, vix inuenitur, difficile conseruatur, cuius dulcedo omnes sæculi superat iucunditates. Quid diuitiæ sine amicis? Auarus aurum quærit, & quid in auro nisi species vana? Nónne unus panis esurieti melior est, quam mons aureus? Aurum prodesse potest danti, non possidenti. Ideo demus diuitias in præsenti, ut in futuro possideamus illas, num pauperis manus gazophylacium est Christi. Nullus melior custos diuitiarum est quam Christus. Proficientem te, charissime frater, diuina auxilietur gratia in æternum.

Vt visum hæc tantę vetustatis monumenta Salisburgensi ecclesiæ asserere, haud ab re duxi, verbis quoque ipsis, ut ab Albino tradita perscriptaq; sunt, referre. Neque vereor ne quis plus iusto à rerum ordine declinatum existimet. Celebris Salisburgi S. Amandi ædes, dulcissimæ appellationis nomine ab Albino designatur, in qua S. Maximi & sociorum cadauera condita fuisse, libro tertio narrauimus. pag. 180. Ioannes verò Episcopus, Pipino adhuc viuente defunctus, Virgilium successorem habuit. Comes Sidonius, Ex catal. Salisburg. & Batau.

donius, Batauensi cathedra post Viuilonem potitus est. Virgilius, etsi omnem pastoris & curam & laborem gnauiter obiens, qua tamen erat animi demissione, ut Episcopi nomen dignitatemq; reciperet, toto biennio reluctatus, vix tandem, continuis prouincialium Episcoporum precibus persuaderi potuit. Interim vicaria Dobdæ cuiusdam opera usus, in ijs quæ honori & ornamento Episcopis magis, quam oneri censentur, nam in hunc eum finem secum adduxerat. Episcopus appellatus, Dobdæ Chimensis insulæ procurationem contulit. Neque de cetero quidquam antiquius habuit, quam sacra, sacrorumq; splendorem asserere. Ingentis, & posteris quoque admirabilis molis basilicam, plurium annorum opere exædificat, Pontificiam cathedram, quæ ad D. Petri monasterium adhuc fuerat, ibi collocat, Ruperti simul & Cunibaldi & Gisilarij corporum reliquias religiosè transfert, ut loco nimirum reuerentia accederet, tum sibi successoribusq; Episcopis tanquam speculum, quod ante oculos situm semper inspicerent, proponeretur. Sæpe à Chetimaro euocatus, recurrentibus identidem armorum motibus impeditus, venire distulit, sed præstanti virtute legatos in Carantanos misit, Modestum Episcopum, Vatonem, Reginbertum, Gozarium, Latinum presbyteros, Richardum diaconum, & clericos præterea aliquam multos, qui Christianam religionem per omnem prouinciam ita procurarent,

Vita S. Virg.

Cum an. 1181. S. Virgilij sepulchrum detegeretur, imago depicta cum carmine reperta est, *Virgilius templũ construxit schemate pulchro.* Vita S. Virg. c. 5.

Variè hæc nomina in antiquis codic. scripta extant.

ut ne quâ à ſanctorum patrum decretis, præceptorumq; traditionibus diſcederent. Eccleſiæ Mariæ virgini in Soluenſis oppidi ruinis & Liburnia, tum aliæ alibi poſitæ. Latinus, qui Salisburgum redierat, poſt Modeſti obitum iterum ac tertium remiſſus eſt, tum Madalous & Varmanus etiam presbyteri. Recrudeſcente verò à Chetimari morte bello, ſacerdotibus eiectis, prouincia Chriſtianis ſacris per aliquot annos caruit, donec poſtulante qui prouinciam deinde tenuit Valtunco, Virgilius denuo Heimonem, Reginbaldum, Maioranum, Gozarium, Erchenbertum, Reginardum, Auguſtinum & Guntarium, nec enim piget tot nominum aſperitatem aſcribere, pluribus commeatibus ſubmiſit. Barbaricæ tandem ſuperſtitioni radicitus exſtirpandæ, & confirmandæ pietati, cuius fundamēta iſti iecissent, ſe ipſum itineri accingit. Mira omnium ordinum gratulatione exceptus, agris, vicis, oppidis tota prouincia luſtratis, concionibus ad populum paſſim habitis, eccleſijs dedicatis, & clericis ad ſacros ordines lectis atque initiatis, ad Hunnorum uſque fines, ubi Drauus Danubium illabitur peruaſit, tam crebra tamq; ſplendida ubique virtutis & ſanctitatis impreſſa relinquens veſtigia, ut eum omnis Carantanorum poſteritas Chriſtianæ fidei doctorem & Apoſtolum concelebret. Atque hæc certis annorum ſpatijs digerere, ſuſcepti operis ratio admonebat, ſed negligentia commentariorum unde haurienda fuere premimur.

mimur. Hactenus liquet, in Pipini & Caroli tempora, quæ ſiue exequuti, ſiue mox exequuturi ſumus, incidiſſe.

Pipinus Carolum & Carolomanum filios reliquerat, uterque Rex appellatus eſt. Berta mater, Langobardicas nuptias maiori conciliatura, anno ſeptingenteſimo ſeptuageſimo in Italiam proficiſcens, iter per Boicam tenuit. Minore ſub finem ſequentis in ipſo ætatis & fortunæ flore rebus humanis erepto, imperij ſumma ad unum Carolum deuoluitur. Thaſſiloni LVITPVRGA uxor erat, Deſiderio Langobardo Rege nata, ea GVNTHERVM prius, THEODONEM anno ſeptuageſimo ſecundo peperit. Theodonem Hadrianus Pontifex ſalutari lauacro abluit, cum parentes Romam religionis opinor cauſſa adijſſent. Nam qui Thaſſilonem in Caroli comitatu eo veniſſe pertendunt, præterquã quod duos annos interijciant oportet, mihi haud temere perſuadent, ſiue Boium, quo erat in Francos animo, ſui ipſis tam prolixam poteſtatem feciſſe, ſiue Carolum eius opera Langobardico bello uſum, qui Deſiderij filiam in matrimonio haberet, quod tamen utrumque ſit conſequens, ex Ticinenſi enim obſidione Carolus Romam profectus eſt.

ANN. POST CHR. NAT. DCCLXX.

Ado, Reg. Aim. l. 4. c. 62.

DCCLXXI.

LVITPVRGA.

GVNTHERVS. THEODO QVINTVS.

DCCLXXII.

Mſſ. S. Emmer. Steind. alij.

Domeſtici annales, Carantanos eodem anno à Thaſſilone victos atque ſubactos memorant. Rem tantam, nam ea ingens fuit Boicæ potentiæ acceſſio, verbo ſtrictim ſignificaſſe ſatis habentes. Valtuncũ,

Ioan. Steind. mſſ. S. Emmer. & alij.

quem Boijs volentibus regnasse, Virgilij amicitia ostendit, prius obijsse, in dubium, apud me quidem non venit.

Boiorum inde concilium Prid. Id. Octobr. Dingoluingam indictum. Alium prius conuentum Aschaimi actum, sunt qui scripserint, cuius ego nulla adhuc satis certa detego vestigia. Affuere Dingoluingæ Episcopi, primo loco Manno Nuenpurgensis ecclesiæ, quæ postea Episcopos habere desijt, diœcesis magna pars Augustanæ Vindelicæ coniuncta & inserta est. Alimus Sabionensis post hunc. Quo fit, ut Sabionam in Thassilonis potestatem cum bona soceri gratia concessisse, & Boicæ rursus contributam fuisse existimem. Habuit illa à Cassiano, quẽ puerorum stylis confossum narrauimus, complures Episcopos, inter quos Ingenuinus & Constantius sanctitatis fama claruere, reliquorum nuda tantum nomina, atque ea sæpe incerta, supersunt. Alimum Virgilius Salisburgensis: hunc Visericus Batauensis sequitur, qui Sidonium & Antelmum decessores habuit. Reginoburgo Simpertus, Garibaldi successor venit. Vltimus Heres, Frisingensis post Erimbertũ & Iosephum Episcopus, idem Aribo & Cyrinus, unus tribus nominibus appellatus: nisi verius unum idem nomen, trium linguarum interpretatio est. Nam hoc quoque non præter institutum enucleabitur. Erbon & arbon, maioribus heredes dictos, qui nobis erben sint, eo Otfridum, Germanicorum scri-

S. pag. 178.
Catal. Episcoporum Sabionensium sic habet. S. Cassianus, S. Ingenuinus. S. Cõstantius. Vrsus. Pigencius. Proiechus. Maturninus. Marcellus. Valerianus. Agnellus, Anrihanus. Antonius. Laurentius. Ioãnes. Alimus.

ſcriptorum antiquiſſimum, Vvarbon voci erbon, tanquam ſimiliter cadenti, in carmine oppoſuiſſe: accreuiſſe mediam i, ex priſci ſæculi conſuetudine, quod crebrum vocalium interiectum, contra quam hodie fit, noſtri olim aucuparentur. Aribonem itaque, Latinè nil niſi heredem eſſe. Quod is ipſum ſcilicet reſpexit, utroque vocabulo in Corbiniani vitâ coniuncto. Quin longius progreſſus, cum in ſyllabo Hebraicorum nominum, qui ſiue Hieronymo, ſiue Bedæ auctoribus tribuitur, Cyrinum cum heredis interpretamento reperiſſet, quam verè, ſacræ linguæ gnari ſciunt, hac quoque elegantia, ut tum ſentiebant, delectatus, ſe ſub finem vitæ S. Emmerammi Cyrinum dixit. Vnde nemini adhuc ſuſpicari in mentem venit, eam ab Aribone ſcriptam: nec nobis quidem fortaſſe ſuboluiſſet, niſi lectione Arnolfi admonitis, à quo cum Cyrinum eundem Heredem eſſe didiciſſemus, facile fuit & Aribonem componere, & tot diuerſorum nominum cauſſas inueſtigare atque eruere, ipſius præſertim Cyrini indicio, qui Ioſephum ſiue Ioſeppum, deceſſorem ſuum diſertè nominat, at Ioſephum Friſingæ ante Aribonem ſediſſe, ex illius eccleſiæ tabulis comperimus. Abbates præterea tredecim Dingoluingæ præſto fuere: qui quibus tranſcribendi monaſterijs, parum ex antiquis monumentis liquet, neque ſine his bene recentiorum fidei creditur. Reliquorum procerum nomina non ſunt prodita. Acta, ſiue actorum fragmenta

Otfrid. l. 4. 6. *Ioh then adalerbon, Sid tho thesan VVarben.*

Cap. 39. *Ego Aribo Heres, licet indignus, ipſius Friſingenſis ſedis Epiſcopus.*

Hebræis *ioresli* heres eſt. Sed Cyrini etymologię color ex Græco ſermone peti poteſt, ſiquidē Iuriſconſulti heredem tanquā herum dictum cōtendunt. Inſtit. de her. qual. & differ.

Arnolf. Comes epiſt. ad Burcardum Abbatē to. 2. ant. lect. *Ingeſtis videlicet domeſticis clariſſimi patroni noſtri Emmerammi martyris, dudū à quodam, qui ſe Cyrinum & Heredem nominat, Friſingenſis Eccleſiæ Epiſcopo, ut puto rectè ſcriptis.*

gmenta

gmenta verius, magnæ nauis laceras tabulas, ex vetertimis membranis, priſcam pietatem venerati, huc transferemus, mutato nonnihil ordine; hinc enim initium ducendum eſſe, res opinor loquitur.

DE CONCILIO, quod Dux Thaſsilo apud Dingoluingam celebrauit.

Quidã XXII. habent, ſcriptorũ errore. Membr. XXIIII Rectè. Cũ Thaſsilo an. 749 Dux appellatus fuerit. Pro *ſub diecõſulem* fort. leg. *ſub die Calliſti*. quæ Prid. Id. Oct. incidit. Etſi barbaro æuo, interdũ diem & conſulem, indefinitè ſcimus poſita.

Regnante in perpetuum domino noſtro Ieſu Chriſto, in anno vero XXIIII. regni religioſiſſimi Ducis Thaſſilonis gentis Baioariorum, ſub die conſulem, quod erat II. Id. Octobr. atque anno ab incarnatione dominica DCCLXXII. Indict. X. Diuina præflatus inſpiratione, ut omne regni ſui prænotatus Princeps collegium procerum coadunaret, in villam publicam Dingoluingam nuncupatam, ut ibidem tam regulare moderaret in ſancto habitu cœnobium virorum & puellarum, quam Epiſcopales moderaretur obſequias, inſuper gentis ſuę inſtitutiones legum per primatos imperitos, uniuerſa conſentiente multitudine, quæ reperit diuturna vitiata, & quæ videbantur abſtrahendo euellere, & quæ decretis placerent componenda, inſtituerentur. Inter tot verò collegia ſacerdotum, deuolutis Epiſcoporum & Abbatum in præſentia paginis, regularis ordines vitæ, atque canonum normas, vel decreta patrum, nullis comprobare quiuerant teſtimonijs, ut monachis parochi commendari deberent, vel publica baptiſmatis obſequia, niſi forte pro periculo mortis, & nihil eorum implerent commorandi nego-

primates & peritos.
diuturnitate,
parochiæ.

negotio. Excepto vicissitudinis villarum propriarum singulis annis obediẽtialibus curis commissio, ab Abbate proprio fuerint determinata. Vnde ab uniuersis Abbatibus facta professio, ut minimè titulis popularibus se ingerere depellerẽtur, & hæc omnia, cui commissæ sunt plebes, sub potestate Episcoporum permanerent, sicut in sanctis synodis, vel decretis priscorum patrum, perarata comprobatur cõscriptio. Ab Episcopis verò simili modo, & nihilominus prælatis ponderauerunt sententijs, ut erga eos charitatis gererentur curæ, ita ut canonica auctoritas confirmat, & spiritualis concordia declarat. Hoc peracto concilio, & ab uniuersis uno ore confirmato, it si quis de eâdem institutione deuiare prę-sumpserit, à collegio eorum alienetur, usque iterato examine, id est publico synodo.

Exceptos. deberent. prolatis. ut si quis. publico.

HAEC SVNT DECRETA quæ constituit sancta synodus, in loco qui dicitur Dingoluingen, Domno Thassilo mediante.

De die dominico ita constitutum est, ut tali honore habeatur, sicut in lege scriptum est, & in decretis canonum, & si quid præsumpserit frangere contra legem, aut decreta canonum, tali pœna subiaceat, sicut ibi scriptum est. De hereditate quæ tradita est ad ecclesiam, ita constituit, ut quisquis hereditatem suam ad ecclesiam ante donauerat, aut postea donauerit, si quid mutare voluerit, chartam suam habeat ita scriptam, ut locum & tempus & personam

si quis. pœnæ.

ſonam habeat, aut tribus teſtibus fidelibus & nobilibus teſtificetur. Si ſacerdos non habeat chartam nec teſtem, ut prædiximus, tunc ſicut in lege Baioariorum, & iudex iudicat, ſic defendat. De eo quod Epiſcopi iuxta canones, & Abbates monaſteriorum iuxta regulam viuentes, ita conſtituit. De eo quod ſanctæ moniales, quæ in ſeruitio Dei ſunt, ita conſtituit; Vt nullus auſus ſit in coniugium & in matrimonium ducere. Aut ſi quis auſus fuerit, contra decreta canonum, ita componat, ſicut canones decreuerunt. De eo quod ius ad legem quam habuerunt in diebus patris ſui, nobiles & liberi & ſerui eius, ita donauerunt, ut firma fieret. De eo, quod ut ſi qui de nobili genere de hereditate ſua dare ad ſanctuarium Dei, in ſua poteſtate eſſet, nec mutaret, in perpetuum. De eo quod ut ſerui Principis qui dicuntur Adelſcalhe, ut ſuam habeant VVeregeldam, iuxta morem quem habuerunt ſub parentibus, & ceteri minores Vveregeldi iuxta legem ſuam, ita conſtituit. De eo quod parentes principis, quodcumque præſtatum fuiſſet nobilibus intra Baioarios, hoc conſtituit: Vt permaneret & eſſet ſub poteſtate uniuſcuiuſque relinquendum poſteris, quam diu ſtabiles fœdere ſeruaſſent apud Principem, ad ſeruiendum ſibi, & hæc firma permaneret, ita conſtituit. De eo ut nullus hereditate ſua priuetur, niſi per tres cauſas, quas in pacto ſcribentur: propter homicidium, hoc eſt ut quiſquis hominem

viuentes ſint, ita conſtituit. Conſtitutio autẽ excidit.

ſanctimoniales, Hic quoque aliquid excidit.

Hæc manca & corrupta ſunt, ut etiam ſequentia pleraque.

dare vellent.

Adel-ſchalk, nobilis miniſter.

Were-gelda & Were-geldus, æſtimationis pretium. Pœnit. Rom. tit. 4. c. 17. *pretium tuum, id eſt VVirigeldum tuum.* Vbi perperam Wireldũ legitur. Grat. ſiue Pal. 17. q. 4. c. 26. ex conc. Trib. etiam *VVirigildum* habet, ubi vetuſt. edit. pro voce nõ intellecta, *Renaldum* præferunt.

quæ in pacto ſcribentur.

hominem Principis sibi dilectum occiderit, ob iniuriam Principis, & ad calumniam, hominem componet secundum legem, tunc priuetur hereditate sua. De eo, quisquis mulierem nobilem acceperit in coniugium, & non præsciuit, ita constituit, ut iterum libera esset, dimittat seruum, & postea non redigatur in seruitium, sed esset libera. De eo, quod etsi quis de quocumque reatu accusatus ab aliquo, potestatem accipiat cum accusatore suo pacificare, si voluerit, antequam pugnam quæ VVehadinc vocatur, permittat. De eo, quisquis de nobili genere deprehensus fuerit de illis IIII. causis, de quibus supra diximus, si ille hereditate sua portionem pro illius criminis reatu perdat, uxor autem illius, suo iure non priuetur, ita constituit.

Secunda & tertia caussa cur quis hereditate priuandus, videtur excidisse. quisquis seruus mulierem.

fort. Wehrdinc, pro Wehrding.

illis III. causis, de quibus supra diximus, ille hereditatis suæ.

DE COLLAVDATIONE quam Episcopi & Abbates in Baioaria inter se fecerunt, pro defunctis fratribus. In Christi nomine. Notitia, qualem conuenientiam gentis Baioariorum Episcopi & Abbates inter se fecerunt: quorum nomina infra perarare stylo decreuimus. Id est, Manno Nuiuenpurgensis ciuit. Eps. Alim, Virgilius, Vvilerich, Sintpreht, Heres, Episcopi. Opportunus, Vvolfpreht, Adalpreht, Ato, Vto, Lantfrit. Albune, Ruothart, Ernest, Reginpreht, Volchanhart, Perhkoz, Sigido, Abbates. Vt eorum quis de hac luce migraret, unusquisque superstitum Episcoporum vel Abbatum, pro defuncto, in domo sua Episcopali vel cœnobio c. missas

psalteria. speciales, & eodem numero psalterio cantare faciat: ipse verò de propria persona sua xxx. speciales missas compleat, vel à religiosis sibimet subiectis, implere omnino prænotatum faciat numerum, presbyteris siue monachis, cum de hoc sæculo migrauerint, Episcopus seu Abbas, uno presbytero vel uno monacho, xxx. missas speciales, totidem psalteria faciant celebrari.

DE POPVLARIBVS LEGIBVS.

Prænotatus Princeps, uniuerso concordante collegio, hic constituit. *sic constituit.* Vt nullus à prouinciæ suæ mancipium limine venundare, vel proprium vel fugitiuum, præsumpserit. Et si quis hoc decretum non obseruauerit, VVeregeldo suo culpabilis remaneret. Vt nullus furtiuam rem, tam in equis & alijs quadrupedibus, quam in reliqua supellectilia extra finem Baioariorum venundare, vel machinis diabolicis extra minandi, insidijs tegi, ut si quis hoc præsumpserit, xl. sol. componat in publicum. *Deest aliquid.* Vt quis domum, tam liber quam seruus, altius effoderit, & ibi occisus fuerit, sine compositione in sua damnatione permaneat. Si autem supellectilia abstulerit de eadem domo, & eo fugiente in curtem vel extra curtem, hic cui damnum intulit consequitur, & interfecerit, pari subiaceat sententia. Similiter qui liberum vel mancipium suum furauerit, & cum comprehendere minimè quiuerit, & ibidem interfecerit reum, superior permaneat sententia. Sed tamen ea genera triũ homi-

homicidiorum, debita signa vicinis suis, & his qui assistunt, insignet. De pugna duorum, quod Vvehadinc vocatur, ut prius insortiantur quam parati sunt, ne forte carminibus, vel machinis diabolicis, vel magicis artibus insidiantur. Qui supra prædictæ pugnæ, quod chamfvvic diximus, peracto iudicio, se simili vindicta erigere contra querentem præsumpserit, sacramentum quod ante id dicitur, iuret in ecclesia, cum tribus nominatis sacramentalibus. De eo quod Baioarij Stapsaken dicunt, in verbis quibus ex vetusta consuetudine paganorum idolatriam reperimus, ut deinceps non aliter, nisi indicat qui querit debitum, Hæc mihi iniustè abstulisti, quæ reddere debet. Reus verò contra dicat, Nec hoc abstulisti, nec componere debeo. Iterata voce requisito debito, dicat, Extendamus dexteras nostras ad iustum iudicium Dei, & tunc manus dexteras uterque ad cœlum extendat. Vt nullus furtiuam rem suscipere, vel intra terminum abscondere præsumat, qui hoc fecerit, XL. sol. componat. Vt hi qui Ducali manu liberi dimissi sunt, ad eadem cogantur iudicia quæ Baioarij Vrtella dicunt. Vt hi qui in ecclesia libertatem conquirebant, deinceps, tam ipsi quam eorum posteritas, in secura libertate permaneant, nisi forte sibi ipsimet insolubile, damnum inferant, quod componere minimè quiuerunt. Qui ex eis occidentur, pretiũm eorum his soluatur ecclesijs, ubi liberi dimissi sunt.

Insegnare Ital. docere.
An VVehrdinc.

dicimus.

Formula iuramenti sacramẽt. extat leg. Aleman, tit. 6.

ita dicat.

debes.

abstuli.

vice.

Vrtheil, sententia.

ſunt. Liberi qui ad eccleſiam dimiſſi ſunt liberi, vel per chartam acceperunt libertatem à Rege, ſi occidantur, LXXX. ſol. componantur eccleſiæ, vel filijs eorum, in dominico XL. ſol. compon. Si ancilla libera dimiſſa fuerit per chartam aut in eccleſia, & poſt hæc ſeruo nupſerit, eccleſiæ ancilla permanet. Si autem libera Baioario ſeruo eccleſiæ nupſerit, & ſeruile opus ancilla contradixerit, abſcedat, ſi autem ibi filios vel filias generauerit, ipſi ſerui & ancillæ permaneant, poteſtatem exinde non habeant. Illa autem mater eorum, quando exire voluerit ante annos III. liberam habeat poteſtatem; ſi autem III. annos indurauerit opus ancillæ, & parentes eius non exadomauerint eam ut libera fuiſſet, nec ante Comitem, nec ante Ducem, nec ante Regem, nec in publico mallo, tranſactis tribus Kalendis Martis, poſt hæc ancilla permaneat in perpetuum, & quicumque ex ea nati fuerint, ſerui & ancillæ ſunt. Qui furtiuam, quod zougenzuht dicitur, ſuper furem comprobare nequiuerit, furtiuo compon. more. Qui reſiſterit domum ſuam, quod ſeliſuchen dicunt, qualem rem querenti reſiſtebat, talem compon, In publico XL. ſol. Qui manum immiſſionem reſiſterit, quod hantelod dicitur, XL. ſol. ſoluat in publico, & ipſam rem quærenti reddat. De his qui ſupradictis homicijs debita morte in furto repertis, Vt ſi quis huius interfecti parentelæ, eum qui ſuo ſcelere captus eſt, vindicare tentauerit, à propria

Baioaria.

ancillæ.

exeundi.

Exadomauerint, hoc eſt, liberali cauſſa vindicauerint, & ex domo eduxerint.

Mallum & Placitum conuētus eſt.

K. Martijs, quæ ſolemnes apud Francos, agendis conuentib.

zeugenzucht.

ſelbſuochen.

homicidijs. reperti.

alode

alode alienus efficiatur. Et si quis signum, quod est sigillum, inhonorauerit, vel huiuscemodi iniuncta minimè impleuerit, prima vice arguetur, secunda XL. sol. compon. III. suum VVeregeldum. IIII. extraminetur ab acto officio. Vt si quis iudicium furti in bina vel terna reprehensione nō damnauerit, & eum diabolico lucro dimiserit, ut per illum quasi conparticeps, pauperum spolijs ditarentur, tot sceleris quod commiserint ante oculos Dei & angelorum efficiatur, & nihilominus cuius fraudem fecerit, quasi proprium componat debitum. Vt si quis in virtute coniunctus, à coniuge propria adulterina separatus fuerit, eiusq; ex cognatione coniugis, propter eandem dimissione quæ eum persequi tentauerit, à proprio alienetur patrimonio. Vt nullus post tonsuram, capillos usu populari nutrire præsumat: nec velata, relicto velo, sæcularem habitum sumat. Vt si quis vel qua in hoc vitio reperti fuerint, aut corripiantur, aut excommunicentur.

Alode, prædium iure mancipi, opponitur bonis beneficiarijs, siue feudalibus.

Extraminetur ab acto officio. Depellatur magistratu quem gerebat.

& reum ditaretur, tot scelerum quot reus efficiatur. cui fraudem.

dimissionē quis.

Concilij acta & decreta hactenus. Quæ quantumuis rudia, & plerisque locis obscura, nec nobis satis intellecta, tamen mutari religio prohibuit, ne antiquitate consecratis manus attulisse censeremur: qui enim hoc genus monumenta, suaui & Latino sermone interpretari maluere, eos multo labore quæsitam eruditorum lectorum gratiam, non tenuisse animaduertimus, quod sibi quisque ipsi credere, quam alienam fidem sequi malit. Porrò multa

in ijs ſunt, quæ Thaſſilonem, ut eſt inſatiabilis humanus animus, quamquam opum & potentiæ magnitudine, atque regia cognatione, Francicorum Ducum facile primum, altiora iam tum ſpiraſſe oſtendant, viam ad eos conatus munientem qui poſtmodum erupêre. Nec regni vocabulum de nihilo interiectum, nam concilia conuentusq; cogere, & leges condere, Regum nimirum apud Francos munus, à quorum etiam initijs annorum numerus iniri ſolitus; quod ſibi Thaſſilo propalam utrumque ſumpſit. Principis idem & Ducis nomen promiſcuè ferẽs, Principis tamẽ libentius & crebrius uſurpauit, quod Ducis magis obnoxia appellatio haberetur. Itaque Leo Oſtienſis, Herchempertum in Langobardica hiſtoria auctorem ſequutus, Archiſum memorat, cui Adalperga altera Deſiderij filia matrimonio iuncta fuit, eâdem de cauſſa abdicato Ducis titulo, qui ſuperioribus omnibus ſuffecerat, primum ſe Beneuenti Principem nominaſſe, & ab Epiſcopis unctum, corona uſum eſſe, diplomatis ſacratiſſimo palatio, quod reges ſolent, aſcripto.

Leo chron. Caſin. l. 1. c. 10.

Carolus anno ſeptingenteſimo ſeptuageſimo tertio, ab Hadriano aduerſus Langobardos euocatus, in Italiam venit, Deſiderium, quod ſui copiam extra munitiones non faceret, Ticini obſedit. Sequenti, deditionis neceſſitatem expreſſit, & regnum Langobardicum, quod ſupra ducentos annos in Italia ſteterat, ad Francos tranſtulit. Rex cum coniuge capti-

Omnium ſcript. conſenſus.

ANN. POST CHR. NAT. DCCLXXIII.

DCCLXXIV.

captiuus ductus, Adalgisus filius fuga Constantinopolim euasit. Boio & Beneuentano soceri calamitatem miserari licuit, Carolum virtute & fortuna florentem, palam lacessere, neuter tum ausus est, etsi ingentes de cetero spiritus alerent. Sed angebatur inprimis Luitpurga, ferox & vindictæ cupiens fœmina, quæ sororis prius iniuriam, cui Carolus anno postquam uxorem duxit repudium renuntiauerat, nunc patrem de regio culmine ad tantam humilitatem deiectum, indignissimè passa, virum nec nocte nec interdiu conquiescere sinebat, donec paulatim animum, à Francis antea etiam alienum, in consilia traxit, quorum temeritas, Desiderio nulla ex parte opitulata, Boiorum fortunam ad Langobardicæ modum depressit.

Sangall. de vita Caroli l. 2. c. 26. hoc repudium inter causas belli Langobardici numerat.

Quod quidam, fidem & auctoritatem veterum nihil reueriti, Thassilonem Lāgobardis à Carolo præfectum, atque adeò Regem appellatum prodidere, eos perspicuè ineptire, neque tam vana, quam absurda & stulta scribere compertum, qui dictis refutentur dignos non habeo. Virgilius basilicam Salisburgi absolutam, VIII. K. Octobr. dedicauit, & corpus S. Ruperti, de priori sepulchro exemptum, una cum sociorum presbyterorum corporibus, honoris caussa in eam intulit. Arenpekius Thassilonem eodem anno, quem regni eius vigesimum septimum perperam habet, concilium Prid. Id. Octobr. coegisse narrat: nobis id unum videtur, quod ante biennium, veteris exemplaris fide

Ioan. Steind. Magnus presb: & vita S. Virg. Hund, fundamenta an. 767. iacta, templum intra an. 12. absolutum, 13. dedicatum scribit. Nos vetustioribus credimus. Aren. l. 2. c. 35.

de

Steind. Catal. Batau.

ANN. POST CHR. NAT. DCCLXXV.

de retulimus. Septuagesimo quinto, Visericus Bataueusis Episcopus morte functus, Valdericum successorem habuit.

Ado, Reg. Ann. Fuldens. & Frác Vita Caroli M. mon. Egolism. Eginh. Sigeb. Aim. l. 4 c. 72.

DCCLXXVIII.

Carolus triennio post, Ibanalarabi Saraceni accitu, florentissimum exercitum duobus itineribus in Hispaniam duxit: pars cui ipse præerat Pompelonem, munitam sub Pyrenæis montibus urbem cœpit, muros, ne qua unquam obsequium exuendi oriretur fiducia, solo tenus deiecit, victricia arma per omnem prouinciam circumtulit. Ibero deinde vado traiecto, auxilia Boiorum, Langobardorum, ceterarumq; fœderatarum gentium, quorum longe maximus erat numerus, alia via progressa, ad Cæsaraugustam recepit. Ibi explicato agmine, & ostentata obsidione, ciuitatem opulentissimam & potentissimam sic terruit, ut datis obsidibus, & pacto grãdi auri pondere, ultrò se imperata facturam polliceretur. Ingens expeditionem sequebatur gloria, ni eam vulnus in reditu acceptum, hebetatam imminuisset. Longo agmine exercitus inter arcta Pyrenęi

Egiohard.

ducebatur, ubi ad summum euasum, Vascones, tecti opaco nemorum, verticem insidebant, ij primos taciti transmittunt, ad sarcinas & impedimenta ex insidijs consurgunt, postremos summa vi inuadunt, loco & armorum leuitate superiores, Francos in subiectam vallem agunt præcipites, ut magna cædes adita, eorum qui restitere nullus superfuerit, impedimenta direpta sint. Neque Carolus angusto præruptoq;

ruptoq; ſaltu, aciem veſtigio temporis in pugnam obuertere, nec, ingruente nocte dilapſis cum præda latronibus, cladem poſtea ulciſci potuit. Cecidere, præter promiſcuum vulgus, Eghartus regiæ menſæ præpoſitus, Anſelmus Palatij Comes, & Britannici litteris præfectus Rutlandus, bellandi virtute inter primos illius æui, ſed veras laudes monſtroſæ fabuloſitatis ſcriptores deterunt. Iidem NAAMANVM Boiorum Ducem deſideratum tradunt: princeps Turpinus, Naamani cadauer in Galliam reuectum, in campis Aylis ad urbem Arelatem, à ſe conditum aſſeuerat, cœmeterio, quod multa præterea millia cœperit, eorum qui tunc cæſi ſint. Campi lapidei ad Rhodani oſtia, quorum crebra eſt apud veteres geographos, nec ea fabularum immunis mentio, leuibus ingenijs fingendi materiam præbuere. Sed ſi tamen Naamani Boij nomen his auctoribus recipimus, quo propendeo, quando inaniter excogitando cauſſa non fuit, in eo ſaltem offenſum, quod genti imperaſſe creditus, eo ipſo tempore quo Thaſſilo præerat, conſortis ſi quis unquam impatiens: cuius auſpicijs auxiliares copias in Hiſpaniam duxiſſe, & ſe, fortiter agendo, in Caroli amicitiam inſinuaſſe, poſterorumq; memoriam emeruiſſe, magis ex vero ſit. Nam etymon quoque, ſi quis huius argumenti tenuitate capitur, vernaculo ſermone ſubmiſſionis notam continet. Atque hæc quidem foris. Domi alius interim luctus Principalem domum funeſtauit.

NAAMAN.

Turp. c. 30. & ex eo Vincent. l. 25. c. 13. & 21.

Plin. l. 3. c. 4. Solin. c. 8. Mela l. 2. Strabo l. 4 citatis Aeſchyli verſibus.

Nah-man, ad verbum, poſt-virum vertas.

Mſ. de monaſt. Boior. Annales Chremsmunſt.

ſtauit. Maior filiorum Thaſſilonis Guntherus, Laureaco ſub brumam venatum egreſſus, in raræ magnitudinis aprum forte incidit, propter fontem & piſcinam, quam hinc nomen traxiſſe aiunt: comitibus per ſyluam dilapſis, animum ſolitudine nõ deſpondens, venabulo obiecto, feram ſtrenuè excipit, & luculento vulnere conficit: ipſe viciſſim à dolore & furore percita conſauciatur, ambo in eodem veſtigio corruunt. Ibi canis latrantis indicio repertus, magnæ indolis adoleſcens, miſerandum ſuis in tam triſti exitu præbuit ſpectaculum. Pater quantum maximum potuit ſepulturæ honorem habuit, templo cum monaſterio magnificentiſſimè excitato, & ampliſſimis reditibus inſtructo, quod à præfluente Chremſa nomen traxit. Valdericus, Virgilius & Simpertus Epiſcopi dedicarunt, Hadrianus Pontifex, Agapiti Præneſtini martyris corpus, Roma honoris cauſſa dono miſit. Veteres tabulæ dedicationem in annum Thaſſilonis triceſimum, Theodonis primum, indictione prima conferunt. Quo cum plerique annales refelluntur, de ſuperiori anno conſentientes, tum apparet, Theodonem fratris morte non dubium heredem, mox à patre collegam, in partem dominatus aſcitum eſſe. Sunt verò in antiquitatis memoriam iniurij, qui leui ſuſpicione nixi, quod diploma de monaſterij conſtitutione (iſtis orationem appellare placuit) Guntheri nomen non habet, id ex omni narratione contendunt expungen-

Extat Friſingæ liber magnus tradition. ſcriptus an. 1187. in quo etiã an. 30. Thaſſil. cum 1. Ind. cõparatur, & ad eandẽ rationem an. 25. cũ Ind 11. Item an. 26. cum Ind. 13. ubi intelligere licet priorem partem anni 26. cõcurriſſe cũ Ind. 12. poſteriorem cum 13. Quod verò in eodem

gendum. Propensus in religionem & sacras cęremonias Thassilo, Salisburgensi etiam sedi multa ipse contulit, multa ut subditi conferrent indulsit, quæ ab Arnone diligenter annotata sunt. Matseum præterea, Thierhauptum & Chiemseum virginum, nam duplex est, monasteria condidit: pleraque antea condita vectigalibus auxit, sic ut horum quoque vulgo auctor habeatur. Fert enim & urbium & monasteriorum sæpe ratio, ut modica initijs, auctibus æstimentur, & confusa temporis diuturnitate memoria, posthabitis conditoribus, eorum nomina celebrent, quorum maximè ope creuerint. Quidam multa extra Boicam adijciunt, de quibus nobis minus liquet: tum intra non pauca, quæ certiores commentarij, Thassilone recentiora esse euincunt. Siue qui huic tribuunt omninò errant, siue quod priusquam monasteria ædificarentur, ecclesiæ ijs locis steterint, in quas ille munificus: excusatione cum probabilitatis, tum aduersus scriptores humanitatis plena. Anno eius tricesimo secundo, Adaluncus, Hiltipaldus, Kerpaltus & Otakirus fratres Schlierseum instituerunt. Eodem Principe, annus in incerto est, Scheftlarium VValchericus, Garsium Boso, Au Baldunus & Robertus presbyteri condidere. Hæc Arno Garoz & Avvam nominat. Apud quem Zottinge quoque cellam (monasteriorum ea antiquitus appellatio) à Guntario Comite, in S. Stephani honorem tum constructam,

libro comparatur anni Thassilonis 11. 12 27. 32. cũ Indictionib. 11. 12. 1. *12.* alterutros numeros vitiatos, manifestum est.

ANN. POST CHR. NAT. DCCXXC.

Extat dipl. in cod. ms. Fris. quod etiã Hundius retulit. Datum, *Sub die Cõsul: quod fuit* XII. *Calend. Februar. Indict.* XII. *Regnante Domno Thassilone Anno* XXXII. Sed mendosus inscript numerus, III. Indictio reponenda est.

ctam, & cellulam ad Caoffstain, ubi fratres manibus laborare scribit, reperio: vocabulis locisq; mihi quidem adhuc ignotis, nisi si Zotinge Oetingam ex Arenpekio interpretamur, & Caoffstain Kopffstein est. Per hæc tempora, nam ne de anno planè constituam, scriptorum dissensus obstat, quorum alij ad annum septuagesimum septimum, quidam ad octogesimum quartum reuocant, per hæc igitur tempora, corpus S. Valentini Episcopi, quod Langobardi Maijs Tridentum transtulerant, Tridento ad Bataua, agente Thassilone, ut quæ viuo debebatur, saltem mortuo sedes redderetur, delatum, in crypta ante fores ædis maximæ, inter duos muros conditum est. Arenpekius reliquias Viuilonis quoque Episcopi, quem sancti honore dignatur, Laureaco Bataua deuectas scribit. Aribonem de S. Corbiniano cura coquebat, cuius corpus Frisinga abesse eo indignius rebatur, quod satis compertum haberet, eum Maijs ob unam Valentini venerationem sepeliri voluisse, nunc conditione mutata, nihil esse cur longinquo & deserto loco diutius inhonorus iaceret. Synodo coacta, post triduanum ieiunium & continentes preces atque sacrificia, piorum plerique per somnũ moniti sunt, relationem à Deo probari. Tum prouincialium Episcoporum & Thassilonis ipsius usus consilio, honestissimos ecclesiastici ordinis viros Maias legat. Quibus ad tumulum peruigilantibus, noctu ingens fragor, in toni-

trui

Arno in annot.

Arenpek. l. 2. c. 34.

Ioan. Steindel, & Magnus presbyt. Arenpekius ab utroque diuersus videtur.

Meminit huius translationis incertus auctor, qui de inuent. S. Valentini scripsit, Surij to. 4. Sed is Thassilonem cum patre Grimoaldi perperam confundit.

Ex vita S. Corb. ab Aribone scripta c. 39. & sequent.

trui morem, sereno cœlo auditus. Mane corpus à venerabundis exhumatum, integrum & incolume viuido colore apparuit, ut hominis magis somno, quam morte, ante tot præsertim annos depositi, speciem ferret. Feretrum subiere viri religiosi, tanta alacritate, ut pedibus euntes equitatus honori & custodiæ additus, ægrè assequeretur. Cum alia per viam signa edita, tum illud insignem admirationem habuit, ut pompa eo loco substitit, quo Corbiniani sanguinem conditum supra diximus, qui crucem praeferebat, hastile terræ fixurus, vasculum forte imprudens pertudit, inde liquidissimus iterum sanguis, colore à recenti nihil differens, fluxit. Res digna existimata, cuius memoria exstructâ ecclesiâ seruaretur. Frisingam appropinquanti, Thassilo cum Episcopis & apparatissimo omnium ordinum comitatu obuiam processit, ibi sacrum pignus ædi Mariæ virginis inter sacros hymnos illatum est.

Pag. 267.

Atrox interea odij Luitpurga, quæ patre inulto vitam omni exitio acerbiorem duceret, quod Carolus Romam religionis nomine proficiscens, Germania excessisset, vindictæ occasionem obuenisse existimans, maritum ad rebellandum, nullo caussæ emolumento impulit. Vix enim animum nudauit Thassilo, cum Hadrianus Pontifex, gliscens incendium veritus, interq; initia restinguendum ratus, sequenti statim anno, Formosum & Damasum, utrumque Episcopum, legatos in Boicam mittit: Carolus

Sigebert an. 780
Annal. Fuld.

ANN. POST CHR. NAT. DCCLXXXI.

Reg. Sigeb. Ann. Fuld. Franc. & mss.

rolus Richolfum Diaconum, & Eberhartum pincernarum præfectum adiungit. Hi Thaſsilonem, ſacramenti quod Pipino & filijs dixiſſet admonitũ, facile ad officium reuocant, ita ut fide & obſidibus acceptis, vim abluturam, Vormatiam ultrò veniens, ſe Carolo præſens ſiſteret, iuſiurandum etiam nouaret, & ſacramenti ſanctitati duodecim delectorum obſidum pignus adijceret, rata fore promiſſa, tum aduerſus Carolum, tum eos qui in Caroli fide eſſent. Et obſides quidem, Simpertus Reginoburgenſis Epiſcopus Cariſiacum paullò poſt adduxit. Idem annus Vilibaldum Eiſtadienſem Epiſcopum Non. Iulij abſtulit, Vunibaldo fratre & Valtpurgi ſorore longè ante defunctis: omnibus cœleſtes honores decreti. Eiſtadienſem ſedem Gerochus tenuit. Octogeſimo ſecundo Aribo Friſingenſis Epiſcopus fatis conceſsit, Atto ſublectus. Chimenſis virginum eccleſia K. Septembr. dedicata eſt. Tertio, S. Emmerammi magni operis baſilica Reginoburgi à Simperto abſoluta. Hildegardis Caroli uxor è vita abijt. Quam ut domi pernobilem, Sueuam origine fuiſſe ſatis conſtat, ſic ſunt qui Andecſij in Boica, matre Regarda Andecſenſi Comite natam eſſe contendant. Fidem adhibere Theganus vetat, à quo Imma, Gotofridi Alemaniæ Ducis proneptis, Hildegardim peperiſſe, planè traditur. Anno octogeſimo quarto Virgilius, Epiſcopus inæſtimabilis ſanctitatis & meriti, id enim à vitæ ſcriptore tributum

Ioan. Steind. Catal. epiſcop. Eiſtad. Vunibaldum an. 760. Valtpurgim 776 obijſſe narrant.

Catal. Friſing.

Ioan. Steind. Arenp.

Annal. Fuld. alij.

Eginhardus.

Bruſch. de monaſt. Hund. in geneal.

Theg. de geſtis Ludou.

ANN. POST CHR. NAT. DCCLXXXII.

DCCLXXXIII.

DCCLXXXIV.

butum elogium, posteritas consentiens approbauit, leni morbo v. K. Decembr. decesit. Multa & mirifica, eaq; salutaria plerisque signa, ad mortui cadauer sunt edita, verum ego nullum uni beneficio antetulerim, quod Carantanis Christianæ fidei mysterijs erudiendis viuus præstitit. Gregorius nonus Pontifex, diuorum numero post aliquot sæcula publicè ascripsit. Salisburgensibus iuxta Rupertum, patronus & tutela colitur. Bertricus successor, vix toto anno superstes, sedem morte vacuam Arnoni tradidit; cuius primum opera & illustri apud Carolum Leonemq; Pontificem gratia, Archiepiscopatus dignitas in eam commigrauit. Tum Simpertus quoque è vita discedens, triste sui Reginoburgensibus desiderium reliquit. Et verò tot continuata præstantissimorum antistitum funera, iram diuini numinis, haud paullò certius quam quæuis prodigiosæ monstrorum facies denuntiabant, cum his tantis columnibus, ruina qua Thasilo non multò post præceps concidit, validè sustineri potuerit & fulciri. Male cum Carolo sarta gratia, tanquam ruptis compagibus, subitò disilijt, Luitpurgæ rursus impulsu, satis credo: etsi veterum annalium hîc quoque mira est ieiunitas, neque nos recentium ex ingenio copiam moramur. Thasiloni illud perincommodè accidit, quod anno septingentesimo octogesimo quinto, Saxoniâ post diuturnum bellum subactâ, Franci ea cura liberati, toto dein pectore in

Chron. Magni presb. Ioan. Steind. Catal. Salisb. alij. Vita Virg. corruptè habet *an.* DCCCLXXX. *4. K. Dec.* *reponendum an.* DCCLXXXIV. *5. K. Dec.*

Annal, Hein. Steronis an. *1233* to. 1. ant. lect. Catal. Episc. Salisb.

Catal. Reginob. habet Simpertũ inijsse an. *752.* sedisse an. 32. fit itaque cõsequẽs obijsse an. 784.

ANN. POST CHR. NAT. DCCLXXXV.

Annal. Fuld. Regino, Sigeb. alij.

res

res Boicas incubuerunt. Carolus sub exitum sequentis anni in Italiam profectus, Romam octogesimo septimo peruenit. Ibi Arno Episcopus & Henricus Manseensis Abbas, Hadrianum Thassilonis nomine adeunt, ut pacem iterum communis pater conciliet rogant. Nec detrectauit operam Pontifex. Vt verò copiosa oratione Carolum persuadere aggressus est, statim sibi eo labore supersedendum intellexit, respondente quippe Rege, nihil sibi pace antiquius vel antehac fuisse, vel nunc quoque esse, cuius rei luculenta dederit testimonia, quæ nihil opus commemorare, se multa expertum, quo Thassilonem religione fœderum in officio cótineret, quod frustra fuerit, culpam certè præstare non debere. Quin ipse Hadrianus, pacis conditiones nunc coram inter præsentes diceret, eas se, pro veneratione qua Apostolicam sedem semper prosequutus sit, recepturum polliceri. Tum tergiuersari legati, neque se ea mandata domo afferre, neque sine mandato rem tantam, qua Principis obstringatur fides, spondere. Apparebat magis moram bello, quam id quod prætexebatur quæri. Iratus itaque Pontifex, Thassilonem, quiq; eius partes sequantur, diro anathemate percellit, nisi sanctitatem sacramenti, quo Pipino prius nexi, nunc Carolo teneantur, per omnia ratam habeant. Simul eum per hos ipsos legatos seria admonitione obtestatur, etiam atque etiam quo progrediatur cogitet, nam si porrò peruicacia & perfidia animo

ANN. POST CHR. NAT. DCCLXXXVI. DCCLXXXVII.

Annal. Franc. Regino, Aimoin. Steindel. Arenpek. Mss, alij.

animo indulgere pergat, ſe Carolum & Francos, Deo & S. Petro auctore, iam nunc crimine ſoluere, cædes, incendia, rapinas, quæq; alia mala bellum ſemel motum conſequantur, in ipſius caput recaſura, ipſum omnium ſcelerum ſupplicia luiturum. Legatis dimiſſis, Carolus loca ſacra veneratus, benedictione à Pontifice accepta, in Germaniam reuertitur. Ibi indicto Vormatiam conuentu, proceribus cum reliqua Italici itineris acta narrat, tum de ſubdola Thaſſilonis legatione, manifeſtis indicijs ab Hadriano deprehenſa, adijcit. Re quantumuis compertâ, placuit tamen ire qui Thaſſilonẽ adhuc percunctarẽtur, quid illi tãdem animi, ecquid pareret poſtremis Pontificis monitis, iuſiurandum vel nunc reſpiceret, & ſe concilio, imperium coram accepturus, ſiſteret. Cum nihil pro ſano reſponderetur, officium armis & metu viſum repetere. Bello ergo decreto, maximus trium exercituum apparatus fuit, quibus Boica quacumque Francis adiri poſſet, (cum à tergo Hunni clauderent) peteretur. Rex primum in campis Lycatibus ad urbem Auguſtam caſtra poſuit; Thuringi, Saxones, quiq; Franci ad orientem colunt, Pferingam in Danubij ripa tenuere: Pipinus Caroli filius, Tridenti patris iuſſu ſubſtitit, copias Italicas quas ducebat, Bauzanum præmiſit. Poſtquã ſe Thaſſilo undique tanquam indagine cinctum circircumſpexit, nec domi quæ ſperarat præſidia reperit, Boijs Franco fidem ſemel datam, quod ius faſq;

Quod quidam ſcripſit, Boicam à Thaſſilone Carolo cum ſceptro traditã, cui homo inſculptus, vereor ex ingenio eſſe. O-

tho Frif. l. 1. c. 5. 6. de Frid. & Gunt. l. 1. Regna per gladiũ, prouincias per vexillum, Epiſcopatus per ſceptrũ tradi oſtendunt.

inde ſtaret, non mutantibus, neque ullis artibus in defectionem trahendis, ſerò intellexit, quam non ſuarum virium hæc eſſet concertatio. Caroli clemẽtiam tentare unum ſupererat, cui, in caſtra veniens, peccatum faſſus, nec quidquam quod imperaretur detrectans, ſe ſuaq; permiſit. Carolus, quanquam iure iraſci poterat, hominem cognatum pœnitentia ſatisfacere paſſus, veniam dedit. Clientelæ ſacramẽtum iteratum, & tredecim obſides, inter quos Theodo filius, præſens pignus fidei toties irritæ, traditi. Thaſſilonem Regem appellatum, domeſtici annales habent, & tumuli quoque carmen affirmat: ſed nec quo tempore, nec per quam occaſionem, ſat planum proditur. Ego ambitionem diu agitatam, demum in apertum exijſſe cenſeam, cum Francico imperio palam excuſſo, manifeſtè rebellatum eſt, cuius rei Regium ipſum nomen quædam veluti teſſera, ut aptè Eginhardus in Caroli vita ſcriptum reliquerit, bello celeriter & excitando & finiendo, hoſtis qua ſuperbiam qua ſocordiã cauſſam præbuiſſe.

Conditur hac fouea, quem pie Chriſte bea. Thaſſilo Dux primum, poſt Rex, monachus ſed ad imum. Idibus internis deceſſerat iſte Decembris.

ANN. POST CHR. NAT. DCCLXXXVIII.

Annal. Franc. & Fuld. Reg. Sigeb. Eginh. Aimoin. Et præcipuè Mſ. anonymus, quẽ Theodulphum ſuſpicamur. Aemilius intercauſſas odij Luitpurgæ fratrẽ Adalgiſum cæſum perperam recenſet, Adalgiſus enim hoc quidẽ

Luctuoſus rei Boicæ annus ſubſequitur. Effe（ratior in dies Luitpurga, acuebat enim iras petitæ obtentæq; veniæ indignitas mirum in modum, maritum uſque muliebriter inculpare, mollitiem ignauiamq; obijcere, qui ſeruitutem ſub umbra fœderis pati paratus, nullo vindictæ, ne libertatis quidem deſiderio angeretur. Neque ille perpetuis coniugis querelis, ut erat uxorius, diutius repugnare ſuſtinens,

nens, iam noua consilia coquebat. A quibus populares vehementer abhorrere, proximo tumultu expertus, eo descendit, ut nec Hunnorum inimicissimæ Boijs gentis opem aduersus Francos implorare dubitaret. Quamquam minus hoc, illud altioris indignationis, & impotentissimi animi indiciũ, quod admonitus periculi, quo obsides & Theodonem inprimis inuolueret, auditus profiteri, se facile decem etiam Theodonum capita, si totidem dentur liberi, infirmando Francico fœderi impensurum, quo ut se teneri patiatur, ne propriæ quidem salutis aspectu adduci possit, nam ut nunc res habeat, mori quam viuere utique satius ducere. Ab Hunnis auxilia prolixè promissa, nulli in tempore fuere usui. Cum enim Carolum Thassilonis cœptum non falleret, quod dicta factaq; eius multa, quæ non nisi ab inimico & irato proficisci possent, emanassent, nihil moratus, concilium Ingelhemum indixit: Franci, Boij, Langobardi, Saxones, ceteriq; prouinciales conuenere. Thassilo accitus, nihil adhuc parati habens, se iudicio necessariò exhibet. Ibi Boiorum potissimum testimonijs premitur. Obiectum, quo tempore superiori anno Regi fidem iureiurando astrinxerit, aliud ore promptum, aliud pectore habuisse conditum, nam & suos monuisse, qui conceptis tum verbis una iurarint, mentem eodem modo iniuratam gererent. Additum de pactione cum Hunnis inita, de insidijs amicis Regijs structis, de vocibus ad violationem

anno, sed Thassilone demum Principatu exuto, victus & cæsus est.

fœderis ſpectantibus, non perplexè iactis. Quorum omnium Luitpurga fons & caput ſit. Aemilius Vitechindum Saxonem, acerrimum Francici nominis hoſtem receptum, fruſtra adijcit, Vitechindus quippe ad Normanos, hoc eſt Danos profugit, itaque Normanos abſurdè Noricos interpretatus, eoſdem Boios cenſuit. Cum nullum accuſationis caput negaretur, concilium præterea in memoriam rediret, exercitus ante annos viginti quatuor Pipino Rege, ab eo deſerti, quod ipſum (Heriſcliz Francorum leges appellant) capitale haberetur, reus confeſſus, maieſtatis omnibus ſententijs, acclamatione damnatus eſt. Interceſſit Carolus. Lenem animum reſpectus viciſſitudinis ſortis humanæ ſubijt, & miſeratio Principis nuper florentis, longè ſupra eos qui nunc de ipſius capite iudicarent, tum propinquitatis etiam maximè ius valuiſſe, proditum. Accidentem ad genua, neque iam quidquam excuſantem, quam rebus ipſe ſuis conditionem dicat, quod porrò vitæ genus inſtituere cogitet, interrogat. Ille cœnobio condi ſuppliciter orat, actæ ætatis delicta inter monachorum choros lachrymis piaturus. Aſſenſum. Habitum una cum filio attonſus mutat. Lauriſſa utrumque accepit, monaſterium in Rhenenſi pago, ut tum loquebantur, à Cancore Comite, ante annos amplius viginti ædificatum: nam qui Laureacenſe ad Danubium malunt, quod Thaſſilonem ſtruxiſſe aiunt, nominis ſimilitudine decepti errant. Nun-

Heriscliz ſiue *Herislitz*, ſciſſio exercitus. Leg. Franc. l. 4. c. 73. & capit. Car. l. 3. c. 70. *Quicumque abſque licẽtia vel permiſſione Principis, de hoſte reuerſus fuerit, quod factũ Franci heriscliz dicunt, Volumus ut antiqua constitutio, id eſt capitalis ſententia, ergæ illum puniendum cuſtodiatur.*

Monach Egoliſm. *Monachi ambo facti ſunt, in Olto monaſterio, ubi S. Bonifacius requieſcit.* Nimirum Lauriſſa in inſula Alden-munſter, Sed S. Nazarij

Nunquam fidem habuiſſet Carolus, quantumlibet monacho, in Boica ad Hunnorum fines degenti. Eginhardus diſertè, euocatum, non permiſſum redire narrat. Et ſepulchrum Lauriſſæ viſitur. Neque illi aduerſus magnorum auctorum teſtimonia audiendi ſunt, qui pugna victum, captum, obiectu ignitarum peluium cæcatum tradunt. Reliquum vitæ tam religioſè Aimoinius egiſſe ſcripſit, quam lubenti animo monaſterium ingreſſus ſit: dubia apprimè & ancipiti ſententia, ſed quam domeſtici annales opportunè in commodiorem partem interpretantur, nimirum eluiſſe benefactis ſuperiores maculas, & propitiando numini aſſiduam adeò operam nauaſſe, ut mortui etiam monumentum ſignis diuinitus editis illuſtratum claruerit. Quod, quoniam ſe religioni lubens multumq; precatus mancipauit, etſi ſerò, atroci & difficili ſuo tempore, profectò ab Aimoinij oratione non abhorret; nec à cetera quidem Thaſſilonis pietate, niſi qua illum odium in Francicum nomen tranſuerſum egit, diſcrepat. Exitus Agilolfingorum imperij is fuit, anno ducenteſimo octogeſimo poſtquam Theodo primùm pedem in Boica poſuit: ſtirps inter Germanicas ſine controuerſia vetuſtiſsima & nobiliſsima, in cognomine Theodone Thaſsilonis filio extincta eſt. Carolus paucos Boiorum qui cum Thaſsilone ſenſerant, exilio multat. Luitpurgam monaſterio incluſam, magis conijcere, quam vetuſtis teſtimonijs confir-

nomen pro Bonifacij reponendum, ex annal. Lauriſheim. cōſtat.

Aim. l. 4. c. 80.

Vion. l. 4. c. 6. & 27. Thaſſilonē ſub veſte laica ita vixiſſe ſcribit, ut ſanctorum catalogo poſt mortē aſcribi meruerit. Theodonē preſbyterij honore fuiſſe decoratū. Sed fides apud eos auctores eſt, quos ille nō niſi recentiores nominat.

mare possumus. Aemilius prius mortuam, quam maritus monachum indueret, scriptum reliquit; unde haustum, non satis comperio. Sanè nec veri speciem obtinet, & ille cetera laudatus scriptor, multa sibi in Boicis imperitè permisit, haud dubiè in nulla historiæ parte negligentius versatus. Bellum interea Hunni, pro eo ac cum Thassilone & Luitpurga conuenit, summa ope parauerant, neque arma, quæ non tam Boiorum gratia, quam prædę spes & cupido induisset, illis celeritate oppressis, exuenda, quin iam Franco accola, acrius ętiam exercenda rati, ingentibus simul duobus exercitibus in Forum Iulium & Boicam impetum faciunt. Vtrobique reiecti. Boijs victoriam cessisse in campo cui Iboræ nomē, Grahamanum & Odoacrem Regios legatos, cum auxiliaribus nonnullis Francis affuisse, Regino auctor est. Hunnis ea res rabiem magis quam audaciam incendit, contumeliæ enim visum propius, ab ijs victos esse, quibus se auxilio venisse dicerent. Collectis iterum copijs, irarum pleni redeunt, & vindictam popularium superbè professi, primo cōcursu à Boijs & Francis, haud maiore momento quā antea pelluntur. Ibi cædes omnia obtinet, si quos fuga hosti armato eripuit, plerosque Danubius, tranare conatos mersit.

Multa in hac caussa Aemilius imperitè, multa perturbatè, multa absurdè, sed omnium caput est, quod Boios eosdem Auares, eorumque consanguineos Hūnos esse dixit.

Ado, Aimoin.

Carolvs magno tumultu leui opera compresso, Boicam adit, Reginoburgi recentem prouinciam ordinat, descriptamq; Comitibus, hoc est Iudicibus regen-

Carolvs Magnvs.

regendam tribuit, leges veteribus addendas proponit, quas ex membranis ſupra laudatis, ſubijcimus. Pag. 310.

CAPITVLA QVAE DNS KAROLVS SERENISSIMVS ADDERE IVSSIT.

Vt bannum ipſius quislibet irrumperet, componere debeat. Vt eccleſia, viduæ, orphani vel minus potentes, pacem rectam habeant, & ubicumque infractum fuerit LX. ſol. componatur. Vt raptum, vel vim per collecta hominum & incendia, infra patriam, nemo facere præſumat, & qui hoc commiſerit, LX. ſol. in bannum noſtrum compon. Similiter & qui iuſsionem regiam in hoſtem bannitus irruperit. Hæc capitula in aſsiduitate, reliqua autem reſeruata ſunt Regibus, ut ipſi poteſtatem habeant nominatiuè demandare, inde exire debent. De dineralibus, Vt ſi quis eos * Regi componantur. Similiter de his qui per chartam in eccleſia iuxta altare dimiſsi ſunt liberi, cum XL. ſol. compon. Regi. Hi verò qui per chartam ingenuitatis dimiſsi ſunt liberi, ubi nullum patrocinium, & defenſionem non elegerint, ſimiliter Regi compon. cum XL. ſol. Vt clericum nemo recipere audeat ſine conſenſu Epiſcopi ſui; & ſi eum aliquis acceptum habet, quando licentia ipſius Epiſcopi fuerit, aliter non faciat, niſi cum eius præſentiæ, perſcrutandum ſi dignus fuerit, deducatur.

Erant in eodem mſ. codice alia etiam Cap. quibus præſcriptũ, *In lege Salica mittenda ſunt.* Quæ quod priuatim ad Boios non ſpectarent, nõ viſum exſcribere. Eorum verò quæ hic proponuntur, nonnulla in collect. Capitulor. à Pithæo editor. extant l. 3. c. 22. 23. 24. append 2. ad l. 4. c. 2. lib. 5. c. 138. 139. 140. 141.

* eos occiderit.

niſi ut ad eius præſentiam.

HAEC CAP. NOSTRA MISSI NOSTRI COGNITA FACIANT OMNIBVS IN OMNES PARTES.

Vt nullus ad mallum vel ad placitum infra patriam arma, id est scutum & lanceam portet. De latronibus, Quicumque post missam sancti Ioannis latroni mansionem dedit, si Francus est, cum XII. similibus Francis iuret, quod latronem, cum fuisset, non sciret, licet pater sit, fratres, aut propinquus. Si hoc iurare non potuerit, & ab aliquo conuictus fuerit, quod latronem in hospitio suscepisset, quod & ipse latro & infideles iudicetur: quia qui latro est, infidelis est noster & Francorum, & qui illum suscipit, similis est illi. Si autem audiuit quod latro fuisset, & tamen nescit firmiter, aut solus iuret, quod nunquã eum audisset, nec per veritatem nec per mendacium, eum latronem esse, aut sit superatus, si de illo latrocinio postea victus fuerit, aut similiter damnetur. Vt nullus comparet caballum, bouem, iumẽtum, vel aliud quid, nisi illum homines cognoscant à quo venditur, aut de quo pago est, vel ubi manet, aut quis eius senior. De aduentitijs, Vt cum Missi nostri ad placitum nostrum venerint, habeant obstrictè quæsitum quanti aduentitij sunt ad illorum missatico, & de quo pago sunt, & nomina eorum, & qui sunt seniores eorum. Similiter direximus Missos in Aquitaniam & Langobardiam, ut omnes fugitiuos & aduentitios ad nostrum placitum adducant. Quicumque ista capitula habet, ad alios Missos ea transmittat qui non habent, ut nulla excusatio de ignorantia fiat, & hoc missi nostri ante natitiuitatem

Si Francus. Desideratur alterum membrum, Si Baioarius.

infidelis.

ut simil.

Senior pro domino.

in illorum.

hæc.

uitatem Domini omnibus cognita faciant. Inprimis omnium iubendum eſt, ut habeant Eccleſias eorum iuſtitias, tam in vita illorum qui habitant in ipſis Eccleſijs, quamq; in pecunijs & ſubſtantijs eorum. Aſt ut omnes Epiſcopi poteſtati, vel ſecundum regulam canonicam doceant & regant eorum miniſteria, tam in monaſterijs virorum quamq; puellarum, vel in forenſis preſbyteris, ſeu reliquo populo Dei. Vt viduæ & orphani & minus potentes, ſub Dei defenſionem & noſtro mundeburdo pacem habeant, & eorum iuſtitia. Epiſcopi cum Comitibus ſtent, & Comites cum Epiſcopis, ut uterque pleniter ſuum miniſterium peragere poſſit. Vt latrones vel homicidæ ſeu adulteri vel inceſtuoſi, ſub magna diſtrictionem & correctionem ſunt correpti, ſecundum eo VVabaioariorum velle. De rebus proprenſis, Vt ante Miſſos & Comites noſtros & Iudices veniant, & ibi accipiant finitiuam ſententiam, & in antea nullus præſumat alterius rebus prophendere, niſi magis ſuam cauſſam quærat ante Iudices noſtros, ut diximus, & ibi recipiant quod iuſtum eſt. Et ſi aliquis voluerit dicere, quod iuſtè ei non iudicetur, tunc in præſentiam noſtram veniant. Aliter verò non præſumat in præſentiam noſtram venire, pro alterius iuſtitia dilatandum. Quod non amplius de illis iuſtitijs Miſſi noſtri ad pręſens modo faciant, niſi de temporibus Thaſſilonis ſeu Luitpirgæ: exceptis illis qui aui & genitoris noſtri * vel ad

Eccleſiæ earum.

Hæc manca & corrupta.

forenſibus.

defenſione.

iuſtitiam.

diſtrictione & correctione ſint. ſecundum Baioariorum leges, Aut aliquid ſimile.

veniat.

hiatus videtur.

marcam. Huc Reginonis verba pertinent, *Carolus Ratisbonã venit, ibiq; marcas & fines Baioariorum dispo-suit.*

nos venerint. Et marca nostra secundum quod ordinatum vel scaritum habemus, custodiant, una cũ Missis nostris.

Arno Notitiam siue descriptionem prædiorum Salisburgensium, cuius auctoritate non semel usi sumus, isto etiam anno, volente, ut ait, Carolo, collegit.

Atque hæc nos nunc quidem habuimus, quæ priscis monumentis eruta, & in certos annos tributa descriptaq;, de rebus Boicis, à prima gentis origine ad Agilolfingos pulsos, memoriæ mandaremus. Quibus sicubi leuior & incertior aliqua alicui cõiectura intermixta videbitur, nam coniecturis interdum, tanta rerum temporumq; caligine, sanè nitendum fuit, is meminerit, nos neque eas præstare unquam induxisse animum, & æquos tamen iudices de illis ipsis ferre posse. Hac interim fidei conscientia conquiescere, quod nihil toto opere, pro certo non arbitrario à nobis pronuntiatum confirmatũq; usquam est, cuius grauis & locuples ex antiquitate auctor non queat excitari. Id enim consilium, magno popularis auræ detrimento, redimere tam non piguit, ut etiam fuerit studium. Te nimirum MAXIMILIANE Princeps, & secundum te cordatos lectores alios, quibus nihil ex vano haustum placere posit, non turbam spectauimus.

Hæc

Hæc propriorum nominum errata, lector monitus corriget. Cetera, facile sua sponte.

Pag. 73. Tollisto-Boij. l. Tolliste-Boij p. 122. Boionium gentilem. l. Gentilem. p. 179. Constantinus. l. Constantius. p. 233. Gundibaldus, l. Gundoaldus. p. eâdem in orâ. Godebertus, Bertaritus. l. Partharitus, Gundebertus. p. 296. Niuermensi. l. Niuernensi. p. 308. in orâ. Constantius, Vrsus. l. Constantius, Præconius siue Procopius, Constantius, Vrsus. p. 310. in orâ. THEODO QVINTVS. l. SEXTVS. Aimoinus & Aimoinius, scriptum promiscuè.

Verum hoc quoque indicandum. Extare locum l. 2. Rhetoricor. ad C. Herennium, quem Turnebus cladem vetustatis persensisse meritò ait, *Quasi si quis ad Olympiacum venerit cursum, & steterit ut mittatur, impudentesq; illos dicat esse, qui currere cœperint, ipse intra carcerem stet, & narret alijs, quomodo Ladas Boius cum Sicyoniis cursitarint.* Hunc nos, omnibus interpretibus depositum conclamatumque, etsi Boius, aut Boiscus, uti quidam legere maluerunt, Boica respicere videbatur, quod nihil sani erui posse consideremus, scientes præterijsse. *Turneb. Aduer l. 20. c. 25.*

340

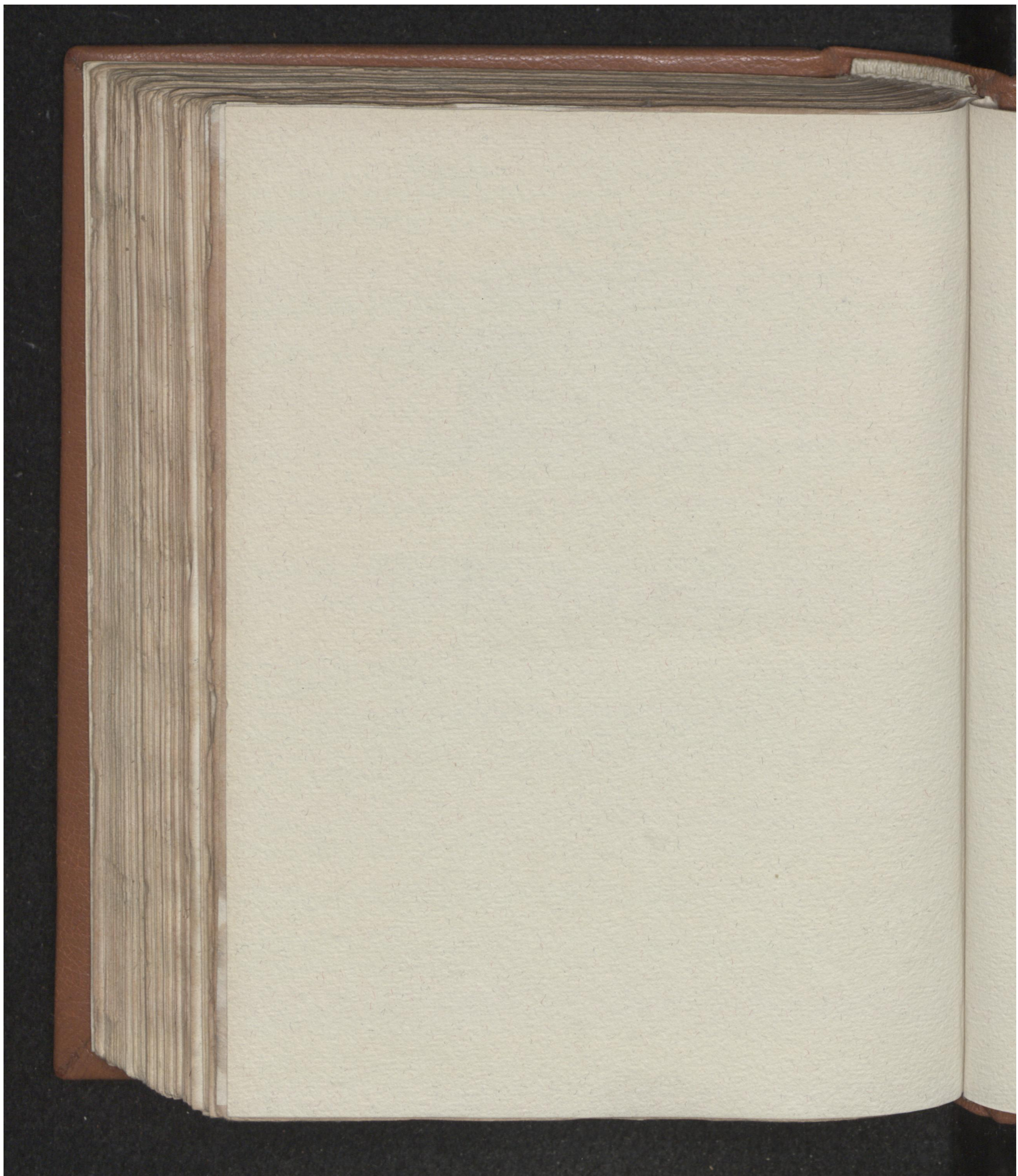

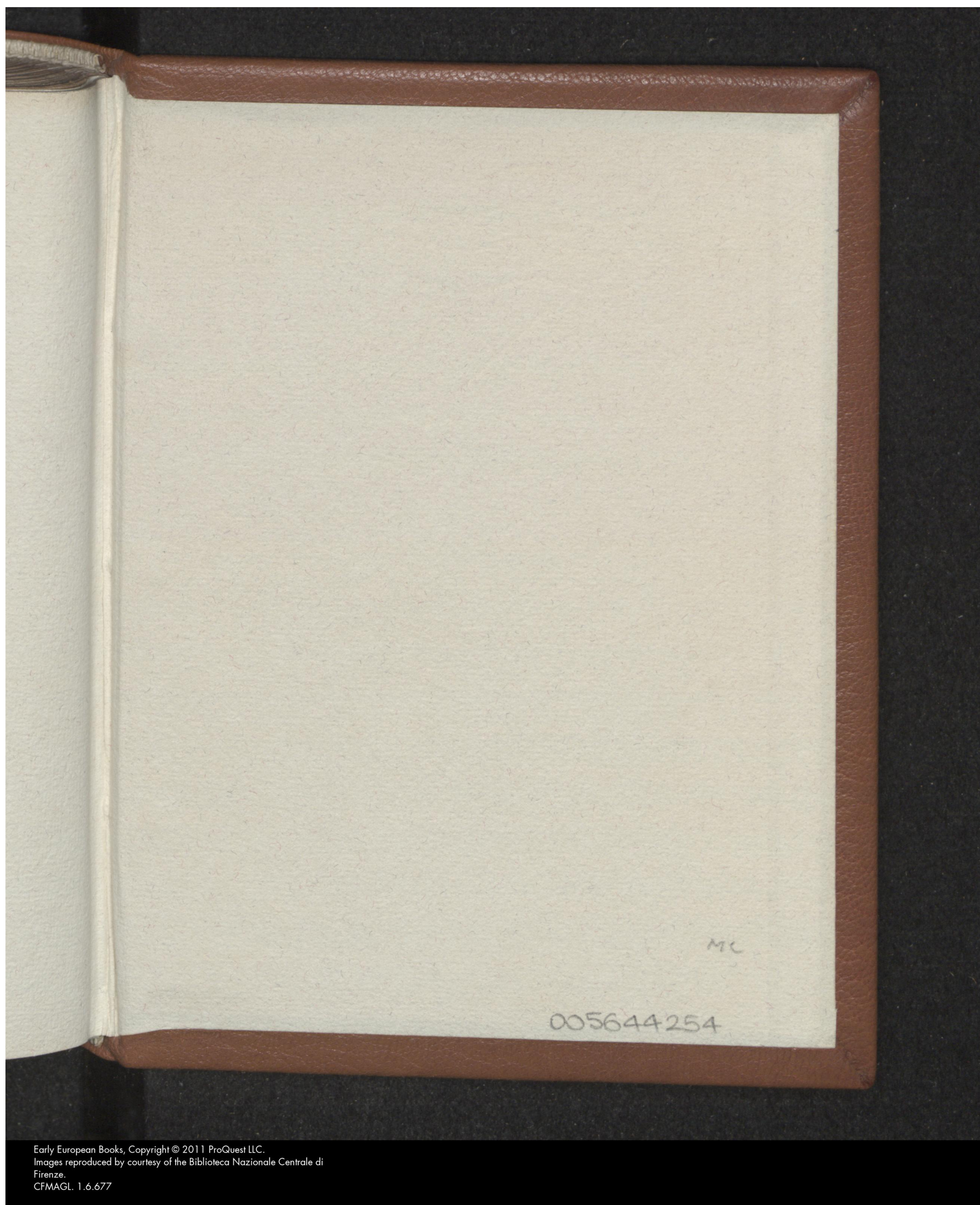
AVGVSTAE VIND.

ANNO MDCII.

Marci Velseri

Rerum Boicorum

MC
005644254